Bónis Johanna

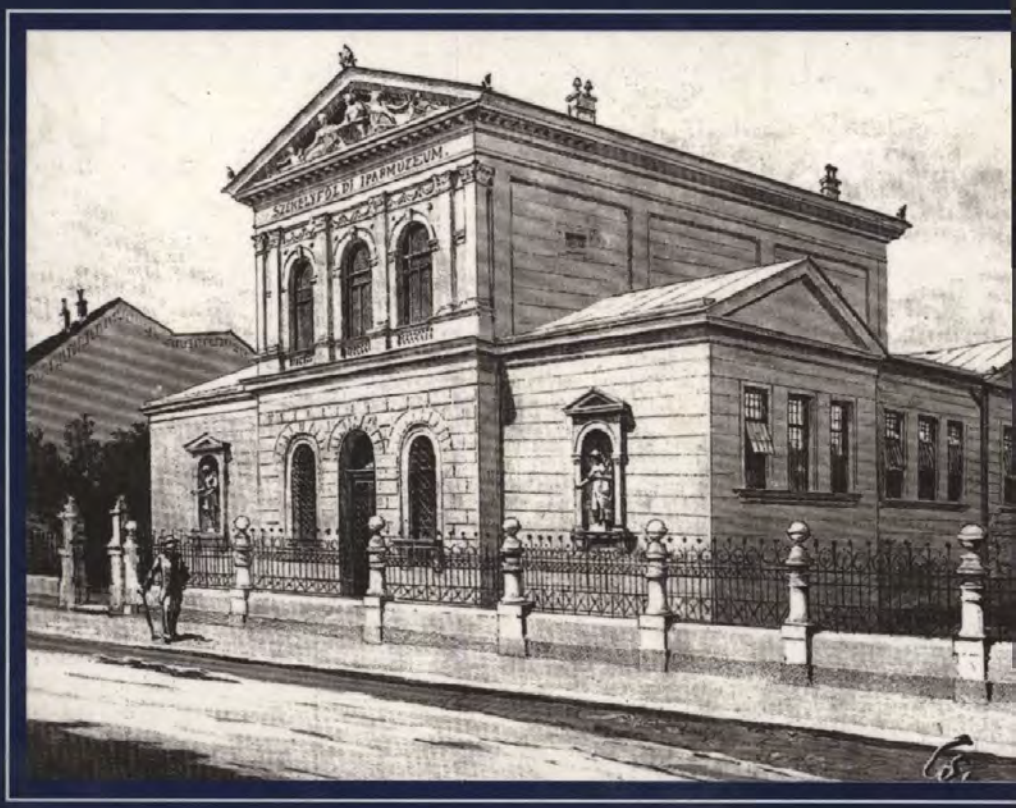

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM

Bónis Johanna A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM

NÉPR 45

Bónis Johanna

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM

A sorozat szerkesztőbizottsága

Egyed Ákos
Pál-Antal Sándor
Sebestyén Mihály
Sipos Gábor

A könyv megjelenését a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
és a Communitas Alapítvány támogatta

Bónis Johanna

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM

Mentor Kiadó
Marosvásárhely, 2003

© Bónis Johanna, 2003

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BÓNIS JOHANNA
A székelyföldi iparmúzeum / Bónis Johanna.
- Marosvásárhely [Târgu-Mureş] : Mentor, 2003
288 p.; 23 cm.
ISBN 973-599-066-0

069(498 Târgu Mureş):62

TARTALOM

Előszó – 7

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM TÖRTÉNETE – 13

A múzeumi eszme születése Marosvásárhelyen – 15
A Székelyföldi Iparmúzeum megalapítása – 26
A múzeumügy és a város – 31
A megnyitó – 34
A Székelyföldi Iparmúzeum állandó csarnoka – 38
Telekszerzés és épületterv – 40
Az építkezés – 43
Az állandó iparmúzeumi csarnok felavatása – 50
A Székelyföldi Iparmúzeum működése – 54
Az első tapasztalatok – 54
Kísérletek a megújulásra, az államosítás – 60
Az utolsó évek – 67
A Székelyföldi Iparmúzeum gyűjteménye és kiállításai – 69
Az iparmúzeum születésének írott emlékei – 86
1. melléklet (Az Sz. M. K. E. központi választmányának 51–1885. sz. átirata) – 86
2. melléklet (Az Sz. M. K. E. Maros-vidéki választmányának 48–1885. sz. felterjesztése) – 88
3. melléklet (Marosvásárhely szabad kir. város tanácsának a m. kir. belügyminiszterhez intézett felirata) – 89
4. melléklet (A Székelyföldi Iparmúzeum csarnoka első épülettervének korabeli kritikája) – 91
5. melléklet (Marosvásárhely szabad kir. város tanácsának a m. kir. belügyminiszterhez intézett 9072–890. sz. hivatalos jelentése) – 93
6. melléklet (Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter megválasztása Marosvásárhely díszpolgárává) – 95
7. melléklet (A Székelyföldi Iparmúzeum felügyelőbizottságának körlevele) – 96
8. melléklet (A székelyföldi technológiai iparmúzeum szervezeti szabályzat-tervezete) – 98

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM TÁRGYI EMLÉKEI – 101

Az 1886. gyűjtemény töredékei – 103
I. Bánya- és vegyészeti ipar – 103
II. Kő-, agyag- és üvegipar – 103
III. Vas- és fémipar – 119
IV. Fa- és bútoripar – 126
V. Vessző-, háncs-, sás- és szalmafonóipar – 126
VI. Gyermekjátékipar – 127
VII. Szövő-, fonóipar – 127
VIII. Lábbeli-ipar – 127
IX. Vegyes iparágak – 127
X. Munkagépek és szerszámok. Gazdasági eszközök – 128
XI. Vegyes iparművészeti tárgyak – 132
A későbbi bővítések emlékei – 133
Az 1893. évi bővítés emlékei – 133
Agyagipar – 133
Az 1905. évi bővítés – 136
A Székelyudvarhelyi Agyagipari Szakiskola termékei – 144
A Székelyudvarhelyi Agyagipari Szakiskolában végzett agyagiparosok termékei – 153
Meghatározhatatlan eredetű kézimunkák – 157
Meghatározhatatlan eredetű kerámia- és fajansztárgyak – 157
Kéziszerszámok – 160
Meghatározhatatlan eredetű fémalkatrészek – 161
A Székelyföldi Iparmúzeum eredeti tervrajzai – 163

FORRÁSKÖZLÉS – 167
„Az 1886. június 27-én Marosvásárhelytt megnyitott SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM IDEIGLENES KATALÓGUSA." Szerkesztette Róth Károly – 169
A katalógusban szereplő, még fellelhető tárgyak képei – 241
Felhasznált irodalom és források jegyzéke – 281

ELŐSZÓ

A Székelyföldi Iparmúzeum századik évfordulójára 1986-ban írt tanulmányunk megjelenését a Maros Megyei Múzeum tudományos közlönyében az intézet akkori vezetése nem engedélyezte.[1] A korszak kultúrpolitikájába nem illett bele sem a főhajtás a múlt értékteremtő nemzedékei előtt, sem tudományos igényű rögzítése egy olyan intézményi kultúrának, amelyet Erdélyben a Trianon előtti világ teremtett. Ebben a könyvben az akkor elfojtott szándék támad fel, hogy a vonatkozó levéltári adatok, illetve a korabeli sajtóban megjelent emlékanyag segítségével az erdélyi társadalomnak egy olyan fontos intézményét, mint amilyen a Székelyföldi Iparmúzeum volt, és amely sok más magyar közintézményhez hasonlóan a trianoni uralomváltás áldozata lett, újra a figyelem előterébe állítsa, kiemelve emlékét a feledésből. Az egykori múzeumi gyűjtemény darabjainak számbavételével, leírásával, katalogizálásával, reméljük, felkelthető az érdeklődés kallódó értékeink iránt, és megmenthető a jövő számára bár annyi, amennyi még megmaradt.

A Székelyföldi Iparmúzeum a XIX. század végi Erdélyben olyan jelentős kezdeményezés volt, hogy szükségességének felismerésétől a megvalósításig, szinte napról napra nyomon követhetőek a létrehozását kísérő, ahhoz kapcsolódó események a kor sajtótermékeiben. Elég volt csupán a helyi sajtó – a *Marosvidék*, vagy akár a *Maros–Torda* – megfelelő évfolyamait áttanulmányozni, hogy forrásértékű adatokkal gazdagítsuk a múzeumkutatás ügyét. Az 1980-as évek közepén elvégzett munka nyomán kialakított képet később a marosvásárhelyi levéltárban, vagy – amikor már erre is lehetőség nyílt – a Magyar Országos Levéltárban végzett kutatások adatai csak megerősítették.

Annál nehezebb vállalkozásnak bizonyult az iparmúzeum egykori gyűjteményeinek felleltározása. Rekonstruálni – legalább virtuálisan – egy gyűjteményt, amely több mint nyolcvan éve gyakorlatilag megszűnt létezni, és amelynek egykori méreteiről csak hozzávetőleges ismereteink vannak, levéltára, leltári

[1] A Marosvásárhelyen 1886. június 27-én megnyílt Székelyföldi Iparmúzeum közelgő századik évfordulójára Gaál Kornélia, történész-muzeológus kolléganőmmel, a korabeli marosvásárhelyi és általában erdélyi sajtóban megjelent forrásanyag felhasználásával tanulmányt írtunk: *Muzeul de Artă Industrială din Târgu Mureș (A marosvásárhelyi iparmúzeum)* címmel, a Maros megyei Múzeum évkönyve, a „Marisia – Studii și materiale" számára. A kötet szerkesztői, a múzeum vezetősége és a dolgozatok elbírálására kinevezett „tudományos bizottság", a tanulmány közlését nem javasolták azzal az indoklással, hogy a téma sem Erdély, sem Marosvásárhely történelme szempontjából jelentőséggel nem bír, az intézmény szerepe elhanyagolható.

könyvei elkallódtak, és értékei – amelyek valamikor szerves egységet alkotva a múzeum anyagi és szellemi javait képezték –, az eredeti gyűjteménytesttől elszakítva, négy különböző múzeum raktárában kallódnak[2], valóban reménytelenül nehéz, de annál izgalmasabb kihívás volt.

Az egykori múzeum két alapkiállításáról – az 1886-ban ünnepélyesen felavatott ideiglenes kiállításról és az 1893-ban megnyílt iparmúzeumi csarnok végleges kiállításáról –, hiteles leírások alapján, aránylag pontos képet kapunk. Mindkettőről olyan nagy formátumú szakemberek tollából, akik nemcsak ott voltak a kiállítások születésénél, de tevékenyen részt is vettek a szervező-rendező munkában. Az 1886. június 27-én a Nagy Ferenc-féle Nyári Színkörben iparmúzeummá avatott első gyűjteményt és kiállítást Ráth Károly, a kiállítás szervezője, a mintagyűjtemények összeállítója mutatja be, az általa szerkesztett *Az 1886. junius 27-én Marosvásárhelytt megnyitott Székelyföldi Iparmúzeum ideiglenes katalogusa*[3] címmel a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet által kiadott iparmúzeumi katalógusban. Az 1893-ban felavatott végleges iparmúzeumi csarnok állandó kiállításáról pedig maga a múzeumi csarnok tervezője, Kiss István műépítész, műegyetemi magántanár jelentet meg pontos leírást, a Magyar Mérnök- és Építész- Egylet Közlönyének 1893. évfolyamában, *A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet által épített Székelyföldi Iparmúzeum leírása*[4] címen. E két forrás szolgált alapul a kiállítások rekonstruálásához; a gyűjteményekéhez pedig a rendre felfedezett tárgyak. Előbb csak szórványosan egy-egy került elő, azután egyre több, újabb és újabb múzeumi raktárban mintakollekciók egész sorozata. Ahogy nőtt az azonosított tárgyak száma, úgy lett egyre lenyűgözőbb a Székelyföldi Iparmúzeum elképzelt gyűjteménye; ahogy rendre sikerült azonosítani újabb és újabb kiállítónak a mintakollekcióját, úgy tágult – földrajzi értelemben a tér – és lett teljesebb a kép. Számomra így nyert egyre nagyobb jelentőséget – az egyes tárgyak valódi értékén túl – az egykori Székelyföldi Iparmúzeum eszmei értéke.

Az iparmúzeumi gyűjtemény Marosvásárhelyen maradt darabjainak egy részét (mintegy harmincegy – főleg kézi szerszámokból, vas- és fémipari minta-

---

[2] Az Székelyföldi Iparmúzeum gyűjteményének ez ideig azonosított darabjait négy különböző múzeum raktáraiban őrzik: a Maros Megyei Múzeum Történelmi osztályán, a Maros Megyei Múzeum Néprajzi osztályán, a kolozsvári Erdélyi Történelmi Múzeum és a kolozsvári Néprajzi Múzeum raktáraiban.

[3] *Az 1886. junius hó 27-én Marosvásárhelytt megnyitott Székelyföldi Iparmúzeum ideiglenes katalogusa.* Szerkesztette Ráth Károly. Budapest, 1886. Pesti könyvnyomda r.t.

[4] Különlenyomat: A magyar mérnök- és építész-egylet Közlönyének 1893-ik évfolyamából *A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet által épített Székelyföldi Iparmúzeum leírása.* Épült 1890–1893. Tervezte: Kiss István műépítész, műegyetemi magántanár. Budapest, 1893.

kollekciókból álló – gyűjteményt) még Gaál Kornélia azonosította és leltározta be a marosvásárhelyi Történelmi Múzeum újkori osztályán. A kutatások kezdetén mindketten inkább mint kuriózumokra tekintettünk ezekre a tárgyakra,[5] bár kézbe vettük őket, feldolgozásukra nem gondoltunk még, hiszen számuk annyira elenyésző volt. Sejtettük, hogy a marosvásárhelyi múzeum raktáraiban lehet még hasonló eredetű emlék, de azoknak felkutatására, beleltározására – objektív okok miatt – nem is gondolhattunk. Az akkor beleltározott tárgyak mai azonosítása is elég körülményes, nem egy esetben sikertelen próbálkozásnak bizonyul az időközben többször elköltöztetett gyűjtemény rendezetlensége miatt. Természetesen tudomásunk volt arról is, hogy a gyűjtemény egy része, mintegy 101 tárgy, 1943-ban az iparügyi minisztérium rendelete alapján Kolozsvárra, az egykori Erdélyi Múzeum Egyesület raktáraiba került, ám az 1980-as évek közepén ezeknek kutatása nem volt lehetséges. Csak az 1989-es fordulat után – amikor a múzeumi munkában is új lehetőségek nyíltak, és megteremtődtek a múzeumközti kapcsolatok intézményes feltételei – volt alkalmam a kolozsvári Erdélyi Történelmi Múzeum raktáraiban az egykori Székelyföldi Iparmúzeum oda került, zömmel kerámia-, fajansz-, porcelán- és üvegtárgyakból álló gyűjtemény-töredékét megtekinteni, majd pár évvel később, 1999-ben, a *Kerámia–fajansz–porcelán-művészet és mesterség* címmel rendezett kiállítás alkalmával, hosszú évtizedek után először – legalább részben – a gyűjteményt Marosvásárhelyen is bemutatni. Ekkor merült fel először az egykori iparmúzeumi gyűjtemény számbavételének gondolata, és körvonalazódott a terv a bizonyítottan azonosított emlékek katalógusának elkészítéséről. A Kolozsváron őrzött tárgyak segítségével sikerült a Székelyföldi Iparmúzeum egykori gyűjteményének hasonló jellegű tárgyait, – és itt elsősorban a marosvásárhelyi Néprajzi Múzeum raktáraiban őrzött cserép-, kerámia- és fajanszgyűjteményre gondolok – azonosítani. A felfedezés igazi revelációként hatott, amikor a kiállítás rendezésekor a Marosvásárhelyi Néprajzi Múzeum raktárában – ahova addig soha nem volt alkalmam bejutni – felfedeztem a Kolozsváron őrzött cserép- és kerámiagyűjtemény hasonmását, vagy akár a marosvásárhelyi emlékanyagból pótolhattam egy-egy Kolozsváron őrzött iparmúzeumi mintakollekció hiányzó darabjait.

A Székelyföldi Iparmúzeum Kolozsváron és Marosvásárhelyen őrzött gyűjteménytöredékeinek számbavételekor derült ki, hogy ezek közül több a Ráth Károly által szerkesztett iparmúzeumi katalógus alapján azonosítható, vagyis megfelel az 1886-ban összeállított gyűjtemény – nevezzük a továbbiakban alapgyűjteménynek – egy-egy kő-, agyag- és üvegipari szakcsoportban feltüntetett tételének, vagy az egyes kiállító termékének (és ugyanez érvényes a ma-

[5] Maros Megyei Múzeum, L. sz. 8056/1–31.

rosvásárhelyi múzeum történelmi részlegén azonosított mintadarabokra is), így biztonságosan megállapítható eredetük és koruk, valamint helyük a későbbi gyűjteményben is. Egyben az is nyilvánvalóvá vált, hogy számos olyan, bizonyítottan a gyűjteményhez tartozó darab létezik még, amely a Ráth Károly által összeállított katalógusban nem szerepel. Ezek a tárgyak az 1886-os kiállításnak nem voltak részei, s így az alapgyűjteménynek sem. Ekkor döntöttem úgy, hogy az 1886-ból származó anyagot elkülönítve mutatom be, és mivel tételes azonosításához a Ráth Károly által kiadott katalógust használtam, az általa megjelölt szakcsoportok szerint rendszereztem a megmaradt anyagnak ezt a részét is. Katalógusom első fele így az alapgyűjtemény ma is létező tárgyait tartalmazza.

A később gyűjteménybe került tárgyak azonosításában – a rajtuk levő évszámok, felírások, jegyek vagy pecsétek mellett – az egykori leltározások nyomai voltak segítségemre. 1893-ban, az új múzeumi csarnok berendezésével párhuzamosan került sor az első múzeumi leltár elkészítésére. Az akkor összeállított leltári könyvek mára elvesztek, de a végzett munka nyomát sok azonosított tárgy őrzi még. A kerek fémkeretbe foglalt kis kartonlap, rajta a régi leltári szám a múzeum gyűjteményének első számbavételét idézi. 1906-ban a Székelyföldi Iparmúzeumot végleg átvette a Kereskedelmi Minisztérium, és a marosvásárhelyi Fa- és Fémipari Szakiskolával közös igazgatás alá utalta. Az ekkor sorra kerülő átszervezés nyomait is sok tárgy magán viseli. Ezek az újraleltározáskor kapott számok, amelyek sok tárgyon ma is láthatók a Székelyföldi Technológiai Iparmúzeum nevét viselő, előnyomtatott és a tárgyra felragasztható címkéken, szintén sok esetben segítettek a különböző gyűjteményekben felbukkanó darabok azonosításában. Az egyik legjellemzőbb példa erre a kolozsvári Néprajzi Múzeum gyűjteményében felfedezett két habán modorban készült korsó, amelyek eredetéről, az egykori címkén kívül, más adat nem maradt fent. Katalógusom második felében ezt az újabb részét mutatom be a gyűjteménynek, az iparmúzeumba kerülésük valószínű sorrendjében.

A négy különböző múzeum raktáraiban végzett több éves kereső-kutató munka eredménye ez a háromszázharminckilenc tárgy – az egykori marosvásárhelyi Székelyföldi Iparmúzeum megmaradt tárgyi emlékei –, amelyet e könyv második felében, a katalógusban bemutatok. E tárgyak jellege igen változatos, csakúgy, mint anyaguk, és változó művészi értékük is. Vannak igazi értékek, technikai és kézműipari különlegességek, amelyek a legigényesebb gyűjteményekben is megállnák helyüket; vagy sorozatok, amelyek különösen fontos, eddig ismeretlen adatokkal gazdagítják az erdélyi és általában a magyar ipari és népművészeti kutatást, de szép számmal vannak jelentéktelen, nem egy esetben azonosíthatatlan darabok, különösebb történelmi vagy művészi érték nélkül, ám az egyedi esetektől függetlenül, elsősorban a gyűjtemény egésze jelentős,

hiszen túl azon, hogy ezek az egymást rendszertelenül követő tárgyak az első erdélyi iparmúzeum – a marosvásárhelyi Székelyföldi Iparmúzeum – gyűjteményének részei, egyedi értéküktől függetlenül egységesen képviselik a XIX. századi Magyarországon meghonosodott anyagi és szellemi kultúrát, és a XIX. századi Székelyföld anyagi és szellemi igényeit.

A múzeumi kutatómunka olyan jellegű tevékenység, amelyet egyedül lehetetlen elvégezni. Munkámban sokan segítettek önzetlenül. Ezért úgy érzem, elsősorban a kolozsvári múzeum igazgatóságának, személy szerint Szőke Anna Mária aligazgatónőnek tartozom köszönettel azért a megértő segítségért, amellyel lehetővé tette a múzeum levéltárában és raktáraiban a kutatást. Köszönettel tartozom[6] munkatársamnak, Maria Bordasnak, aki segítségemre volt abban, hogy a szétszórt egykori gyűjteményt felkutassam, számba vegyem, Orza Alexandru restaurátornak, aki a megtalált – sok esetben siralmas állapotban levő – tárgyakat restaurálta, valamint Stan Lazărnak és Török Károlynak, akik lefényképezték ezeket. Végül köszönettel tartozom családomnak: férjemnek és két gyermekemnek, akik, míg e könyvön dolgoztam, sok-sok türelemmel és megértéssel viselték lelki távollétemet a család mindennapjaitól.

Bónis Johanna

[6] Köszönettel tartozom Aurelia Diaconescu asszonynak, a Marosvásárhelyi Néprajzi Múzeum vezetőjének, aki a múzeum raktáraiban őrzött tárgyak közlését megengedte.

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM TÖRTÉNETE

A MÚZEUMI ESZME SZÜLETÉSE MAROSVÁSÁRHELYEN

A modern kor emberének, ha ellátogat egy múzeumba, legtöbbször alkalma adódik megismerkedni az adott intézmény történetével is. Legyen a látogatás valóságos, vagy csak egy, az ICOM honlapjáról induló virtuális kalandozás a világhálón, a múzeumtörténet elérhető közelségben van minden érdeklődő számára. Ám ha valaki valóságosan visszautazna az időben, és megállna egy tizenkilencedik századi múzeumban, minden előzetes ismerete ellenére könnyen elbizonytalanodna: valóban múzeum, ahol jár? Vagy iskola inkább, netán műhely, vagy gyárterem? És ez különösen az iparmúzeumokra igaz.

A kérdés jobb megértéséhez vessünk egy pillantást a világ, vagy Európa néhány tizenkilencedik századi múzeumára. A Melbourne-i Ipari és Technológiai Múzeumot 1870-ben alapítják, az 1866–67. évi gyarmatközi kiállítás anyagai mint kiindulási mag köré csoportosítva a tárgyakat, köztük a Melbourne-i Egyetem Múzeumának gyűjteményeit is. De múzeum születik Sidney-ben az első ausztráliai világkiállításra összegyűjtött tárgyakból, vagy Londonban az 1851-es világkiállítás után. A budapesti 1883-as iparkiállítás tárgyaiból alakul a Budapesti Kereskedelmi Múzeum, amelynek élén az a Ráth Károly áll, akinek nevét a Székely Iparmúzeum történetét elbeszélve többször le fogjuk írni. Ez a rövid felsorolás már rávilágít arra, hogy a tizenkilencedik században rendezett kiállításoknak számos múzeum köszönheti a születését. Gelléri Mórnak, az Országos Iparegyesület későbbi elnökének, 1885-ben Budapesten *A kiállítások története, fejlődése és jövendőbeli rendszeresítése* címmel írt könyve valójában múzeumtörténet egy olyan korból, amikor e szó tartalmát a kiállítástörténet jobban kifejezte. Maga a szerző, az iparmúzeum gondolatának születését az 1845. évi londoni világkiállításig vezeti vissza: *„... még egy kiváló és messze kiható eredményét kell e kiállításnak feljegyeznünk. Ez adta az eszmét az állandó iparmúzeumok létesítéséhez"*[7]. Ám maguk a kiállítások sem ismerték a szakosodásnak, a differenciálódásnak olyan fokát, amilyent a huszadik századi múzeumok, hiszen a gyűjtemények átcsoportosítása, vagy egy-egy területre szakosodott gyűjtése, azaz a szakmúzeumok kialakítása épp a XIX. század második felében kezdődik. Kezdetben, amit a kiállítások is bemutatnak: országok, régiók tárgyi kultúrái. A világkiállítások megfogalmazott céljai is ennek megfelelően általánosak: az emberi nem fejlődését, a haladást kívánják bemutatni. Művészeti alkotás vagy ipari cikk, régészeti emlék, műszaki találmány vagy a múlt egy becses emléke, akár szomszédos tárlókban kaphattak helyet. A múzeum szó azóta jelentésváltozá-

[7] Gelléri Mór, 1885., 33. p.

Trefort Ágoston

son ment át. Míg a XIX. században, eredeti jelentését őrizve a művészetek és tudományok, azaz a múzsák otthonát jelentette, és ezért szívesen viselték nevükben irodalmi vagy tudományos társaságok, de folyóiratok is, addig ma a múzeumi tárgy a múlt emléke. A XIX. század iparmúzeumai viszont a kor ipari, kézműipari termékeit bemutató kiállítások voltak. Múzeumnak nevezték őket, hallgatólagosan éltetve azt a kultúrtörténeti hagyományt, amely Hugo de Saint Victor nyomán már a XII. század Európájában a mesterségeket a művészetek, a tudományok közé sorolta. Szerepük azonban túlmutatott a kultúra ápolásán. Kereskedelmi és iparfejlesztési céllal hozták őket létre, a század közepétől rendszeres ipari kiállítások állandósított intézményeiként. Céljuk az ipari és kézműipari termékek népszerűsítése, a piac bővítése, a technológiák fejlesztése. Ennek megfelelően oktatási feladatokat is elláttak, de műszaki kutatással is foglalkoztak. Nem véletlen, hogy a bécsi Technologischen Gewerbemuseum, amelynek öt ipari szakiskolája volt: fa, fém, papír, vegyészeti és elektrotechnikai iparra szakosodva, az idők folyamán műszaki felsőoktatási intézetté alakult, míg a budapesti Technológiai és Iparmúzeumból anyagvizsgáló intézet lett. Azokban az években, amikor Marosvásárhelyen a Székelyföldi Iparmúzeum csarnokának építése folyik, már iparmúzeum működik Bécsben, Budapesten, Prágában, Brünnben, Lembergben, Krakkóban, Linzben, Innsbruckban.

A magyarországi iparmúzeumok története az 1842-ben megnyitott, első magyar iparkiállítással kezdődik. A kezdeményező és megszervező, az alig egy évvel korábban alakult „honi iparegyesület", amelynek tagjai között olyan személyiségeket találunk, mint Kossuth Lajos, aki az egyesület igazgatója is volt, Trefort Ágoston, Eötvös József, Irinyi József, Nyáry Pál, Ráday Gedeon. Elnöke gróf Batthyány Lajos. Az 1842. június 4-én megtartott közgyűlés fogadja el az

iparkiállítás programját. Megszerkesztője, Kossuth Lajos az iparegyesület célját így fogalmazza meg: „egyesületünknek valójában kettős célja van: elméleti és gyakorlati, minélfogva a teendőket is mind a két irányban egyszerre véljük megkezdendőknek; nevezetesen az elméleti részt népszerű iratok kiadásával, s ezeknek terjesztése és a hasznos ismereteknek a népéletbe juttatása végett fiókegyesület alakításával, ide számítván a szükséges segédeszközöknek, külföldi népszerű munkáknak lassankénti beszerzését; a gyakorlati részt pedig még az idén eszközlendő iparműkiállítás révén."[8] Az iparegyesület indítja útjára a magyar iparoktatást, és létrehozza a magyar iparfejlesztés legfontosabb intézményeit. A Bach-korszak kezdetén politikai biztos jelenlétében feloszlatják, majd a kiegyezés után, 1867. szeptember 15-én báró Eötvös József és Trefort Ágoston újra megalakítja. A Székelyföldi Iparmúzeum alapítása idején Országos Iparegyesület néven működik. A dualizmus korának egyik legmarkánsabb személyisége kétségkívül Trefort Ágoston. Nagy tudású, széles látókörű politikus, Eötvös József barátja, harcostársa és sógora. Nem a véletlen sodorja őket egymás mellé, hanem reformelképzeléseik azonossága, a magyar gazdaság, a magyar oktatás és közművelődés jövőjéről, a tennivalókról vallott nézeteik. Ott vannak mindketten az iparmúzeumokat kezdeményező iparegyesületben, majd Batthyány Lajos kormányában. 1848-ban Trefort Klauzál Gábor földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter mellett államtitkár, majd 1872-ben vallás és közoktatásügyi miniszterként folytatja azt a munkát, amit az 1871-ben elhunyt Eötvös elkezdett. Az ő nevéhez fűződik a középiskolák reformja, az elemi iskolákban a magyar nyelv kötelező tanításának törvénybe iktatása. Aktív támogatója az iparmúzeumok ügyének, amelyeket az iparoktatás fontos intézményeinek tekintett.

A „honi iparegyesület" a szabadságharc bukása miatt nem válthatta valóra nagyszabású terveit. Ezek – részben – a kiegyezés után valósulnak meg a bankrendszer kiépülésével, a vasúthálózat fejlődésével, az iparoktatás új lendületével. Ennek az általános gazdasági fellendülésnek a gyökerei nyilván a reformkori kezdeményezésekig nyúlnak vissza, s még a folytonosság is kimutatható. Például az Eötvös-féle 1868-as népiskolai törvényben, amely nélkül az iparoktatás kiegyezés utáni dinamizmusa aligha lett volna elképzelhető. Vagy éppen az iparmúzeumok ügyében. A Kossuth által igazgatott iparegylet már a negyvenes években megkezdte ipari cikkek, gépek és szerszámok gyűjtését, amit nyugodtan tekinthetünk az első magyar iparmúzeumi gyűjteménynek. 1852-ben, az iparegylet feloszlatása után a Magyar Nemzeti Múzeum veszi át a gyűjteményt, majd újra visszaadja az iparegyesületnek 1869-ben, tehát két évvel azután, hogy Eötvös és Trefort újra megalakítják.

[8] Gelléri Mór, 1885., 81. p.

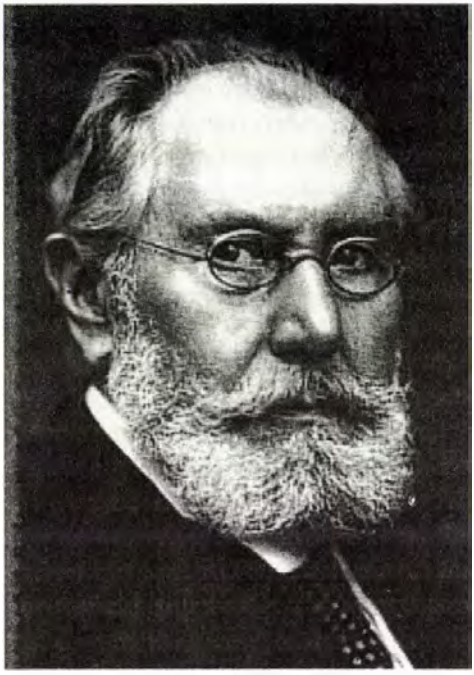

Wilhelm Franz Exner

1879-ben az Országos Iparegyesület kéréssel fordult a vallás és közoktatásügyi miniszterhez, melyben egy technológiai iparmúzeum létrehozását kezdeményezi. Az iparmúzeum ügye már az iparegyesületben is közös gondja Eötvösnek és Trefortnak, és ezt a közös célt követték miniszterként is. Már Eötvös megbízást adott a jeles publicista, gazdasági szakíró Csengery Antalnak, hogy dolgozza ki az iparmúzeum és az iparegyesület tervét, aki ezt a feladatot el is végzi. Trefort tehát elődje munkáját folytatja, amikor az Országos Iparegyesület felkérésének eleget téve 1879-ben előbb Bécsbe, majd Dél-Németországba küldi el szakembereit, hogy az iparmúzeumok szervezeti és anyagi viszonyait tanulmányozzák. Ezt csak külön érdekessé teszi az a tény, hogy az alsóausztriai iparegylet kezdeményezésére létrejövő Technologischen Gewerbemuseumot is csak 1879-ben alapították! Alapítója és első igazgatója az a Wilhelm Franz Exner liberális képviselő, aki 1882-től a Birodalmi Tanács képviselője, aki 1894-ben, a költségvetési törvény vitájában szembeszáll a magyarellenes támadásokkal, és határozottan védelmébe veszi a magyar gazdasági és kulturális törekvéseket. A kiegyezés utáni önálló magyar kormányok olyan gazdaságpolitikát vállaltak magukra, amely szem előtt tartotta az ország gazdasági érdekeit. Ha volt is eltérés Deák és Tisza pártjainak elképzelése, politikai koncepciója között, a 48-as törvények, s a bennük kodifikált gazdasági és politikai célok mindkettőjük számára a politikai cselekvés irányát jelentették. Az 1872-es ipartörvényen kívül ezt az irányt szolgálja az 1881-es törvénycikk a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről, az ipartámogató állami szubvenció kiépülő rendszere, amelyben az a báró Szterényi József szerzett államtitkárként érdemeket, akinek az iparoktatásról írott könyvét forrásmunkaként használtuk. Fontos róla tudni azt is, hogy 1885-ben megalakítója az Erdélyrészi Ipari és Kereskedelmi Egyesületnek, melynek főtitkára volt 1889 végéig. Ebben a minőségében országos mozgalmat indított az erdélyi ipar érdekében, semlegesítendő a román vámháború negatív hatásait. Ugyanekkor

emlékiratot is szerkesztett, amely a román vámháború hatásának ellensúlyozására tett kormánylépéseknek szolgált alapul. Több ízben beutazta Romániát, Szerbiát, Bulgáriát, Törökországot, és tanulmányozta ezek közgazdasági viszonyait. 1889-ben Baross Gábor meghívta iparfelügyelőnek, a következő évben pedig a kereskedelmi minisztériumba osztotta be.

Baross Gábor

A budapesti és a három erdélyi iparmúzeum ennek a gazdaságfejlesztő, iparteremtő programnak volt része, mely az 1872-es ipartörvény kihirdetése után csaknem kétszázötven iparos tanonciskolát indított el, s az elemi és polgári iskolák mellett tanműhelyeket létesített, 1872-ben megvetette az Országos Iparművészeti Múzeum alapjait, megnyitotta Budapesten a Technológiai Iparmúzeumot, de beszélhetnénk külön az erdélyi infrastruktúra fejlesztéséről, az úthálózat korszerűsítéséről, újabb vasútvonalak kiépítéséről, hiszen Erdély a Monarchia gazdaságilag leghátrányosabb helyzetű tartománya volt ebben az időben. Nem véletlen, hogy a Osztrák–Magyar Monarchia és Románia közti vámháború, amely 1886-tól 1893-ig tart, legjobban az erdélyi iparostársadalmat sújtja, amely elveszti romániai piacait. Az 1893. évi kereskedelmi szerződés is csak részben állítja vissza az 1886 előtti helyzetet, ennek azonban csak az osztrák gyáripar a kedvezményezettje, nem pedig az erdélyi kisipar és háziipar, amelyeknek egyes ágai végképp eltűnnek a vámháború következményeként.

Trefort Ágoston ipar- és oktatásfejlesztő politikájának szelleme él tovább egy fiatal és erélyes politikus, Baross Gábor munkásságában. Az érdekesség kedvéért megemlíthető: mindketten beírták nevüket a magyar vasútfejlesztés történetébe is. Csak míg Trefort ifjúkorában a vasúthálózat kiépítése volt a cél, s ő ennek megfelelően az alföld–fiumei vasút megépítését sürgette, és az olcsó, vidéki kisvasúthálózat, a „vicinális" kiépítését, addig Tisza Kálmán ifjú miniszterének a hatalmasra nőtt vasúthálózat fölötti állami ellenőrzést, éppenséggel az államosítást kell megvalósítania. Baross munkássága nemcsak Trefort vasútfejlesztési törekvéseihez illeszkedik ily módon nemzedéknyi távolságból, de az iparoktatást fejlesztő, iparmúzeumokat teremtő tevékenységéhez is. Előbb köz-

lekedésügyi államtitkárként, majd közlekedésügyi miniszterként, később pedig, a tárca átrendezésével ipar- és kereskedelemügyi miniszterként jelentős eredményeket ért el az ipari oktatás fejlesztésében. Felmérve, hogy a vidéki iparosréteg számára a Budapesten felállított Technológiai Iparmúzeum „nagyobbára hozzáférhetetlen", szorgalmazta hasonló intézmények létesítését vidéken is. Ehhez mérten történtek is próbálkozások több vidéki nagyvárosban (például Szegeden is) iparmúzeum létesítésére. Baross Gábort valóban nemzedéknyi távolság választja el Eötvöséktől. Amikor megszületik, 1848. július 6-án, Eötvös miniszter, Trefort államtitkár, s amikor 27 évesen, mint a frissen alakult szabadelvű párt képviselője elfoglalja helyét a országházban, Eötvös már nem él, miniszteri székében pedig Trefort Ágoston ül. Barosst pályája kezdetétől vonzották a gazdasági és közlekedés-politikai kérdések, melyeknek csakhamar egyik szakértője és országgyűlési előadója lesz. Jelentős eredményeket ér el a vasúthálózat államosításában, a vasúti közlekedés reformjában, a posta, a dunai gőzhajózás szabályozásában, a Vaskapu átalakításában, az ipari oktatás rendezésében is. Az általa fémjelzett gazdaságpolitikának volt része a Székelyföldi Iparmúzeum létesítése is Marosvásárhelyen. Az intézménynek eszmei és anyagi támogatója volt. Mielőtt történetébe belevágnánk, vessünk rövid pillantást a testvérintézményekre, Magyarország másik három iparmúzeumára, Budapesten, Kolozsvárt, és Nagyszebenben.

A budapesti Technológiai Iparmúzeumot Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter nyitotta meg, 1883. június 24-én. Vezetésére a kultuszmi-

A budapesti Technológiai Iparmúzeum

niszter és az iparügyi miniszter közösen egy felügyelő bizottságot nevezett ki. 1884. július elsejétől Trefort Ágoston az iparmúzeum és a Budapesti Állami Középipartanoda élére közös igazgatót nevez ki, a két intézet gyűjteményeit pedig – közös használat végett – egyazon épületben helyezteti el. Majd a két intézet részére kétemeletes épületet emeltet. Az építés költségeire 350 000 forintot szavaztat meg az országgyűléssel. 1889. szeptember 15-én Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter nyitja meg a József körút – Népszínház utca sarkán Hauszmann Alajos tervei alapján felépült új, neoreneszánsz múzeumi csarnokot. A múzeumot szerszám és géptárral, mintagyűjteménnyel, szakkönyvtárral, rajzgyűjteménnyel látják el. Feladatai közé tartozott szakelőadások, szakrajzgyakorlatok tartása, szakvélemények adása, szakközelmények és szakkönyvek kiadása, időszakos iparkiállítások és versenyek rendezése. Megalakulásától 1921-ig két főigazgatója volt: Hegedűs Károly 1887 és1907 között, majd 1907-től 1921-ig Gaul Károly. 1921-től az anyagvizsgálatot rendelték fő feladatául, de muzeális jellegét már 1913-ra szinte teljesen elveszítette. A tárgyi gyűjteményt felszámolták, 1924-ben az épület homlokzatára az „M. Kir. Technológiai Anyagvizsgáló Intézet" felirat került.

Kolozsváron az „Erdélyrészi Technológiai Iparmúzeum" szabályzattervezetét gróf Schweinitz Gyula, a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara levelező tagja már 1882-ben elkészítette, és *„A Kolozsvárt alapítandó erdélyrészi iparmúzeum tervezete"* cím alatt a kamara elnökéhez felterjesztette. A kamara elnöksége az 1885-ös országos kiállítás alkalmával megbízza Binder Lajos iparfelügyelőt és a műépítészként később híressé vált Pákei Lajos tanműhelyi igazgatót – aki Kolozsvár századvégi arculatának kialakításában is nagy szerepet játszott –, hogy utazzanak fel Budapestre a kiállítóktól árumintákat gyűjteni. A Pákei és Binder által elindított gyűjtés folytatódik 1886-ban is, így létrejön az a vegyes ipari gyűjtemény, amely lehetővé teszi, hogy bérelt épületben, 1887. december 26-án megnyissák a későbbiekben Ferenc Józsefről elnevezett iparmúzeumot, és amelyhez hozzátartozott az ipari szakrajziskola és az ipari szakiskola is. Első igazgatója szintén Pákei Lajos, akit az intézmény egyik alapítójának tekinthetünk. Ő építteti az iparmúzeum állandó épületét is. Az alapkövet 1896. október 30-án rakták le (ma a Politechnikai Intézet Malom utcai épülete). A közel négyezer darabból álló gyűjteményhez – az ipari cikkek mellett – gazdag népművészeti anyag is tartozott, de kiállítottak bútorokat is, szőnyegeket, kerámia és fémtárgyakat, művészi fa-, bőr-, üveg- és kőkidolgozásokat és értékes gépeket. A Kolozsvári Iparmúzeum 1926-ban szűnt meg.

Erdélyben még Nagyszebenben nyílt iparmúzeum, 1833-ban. A szebeni múzeumnak a gép-, szerszám- és mintagyűjteménye mellett könyvtára és külön olvasóterme is volt, a város iparostársadalmának okulására.

Következésképp elmondható: a XIX. századi iparosodás szellemében létrehozott technológiai iparmúzeumok az iparoktatás körébe tartozó, politechnikai jellegű intézmények voltak. Közvetlen céljuk az iparosok szakképzése, a hazai iparostársadalom versenyképességének emelése elméleti és gyakorlati oktatás útján. Ugyanakkor azzal, hogy segítségükkel a hazai iparosok olyan termékmintákat és nyersanyagokat ismerhettek meg, amelyek bel- és külföldön keresettek voltak, vagy azzal, hogy a hazai iparosok számára a külföldi iparcikkek, műszerek és gépek tanulmányozhatókká válhattak, ezek az intézmények az iparfejlesztés céljait szolgálták. A megcélzott társadalmi kategória a kézművesek társadalma volt, elsősorban a már önálló iparűzési joggal rendelkező mesterek, a 3-4 év tanonckodáson és a kötelező vándorláson túlesett segédek, valamint a gyári munkások egyre gyarapodó társadalma, de az új iparosgeneráció tagjai is, az iparmúzeumok mellett létesítendő ipari szakiskolák leendő növendékei. Ők voltak az iparmúzeumok által szervezett gyakorlati és elméleti tanfolyamok kedvezményezettjei, az ő képzésüket szolgálták az iparmúzeumok szemléltető mintakollekciói. Néhány, a szó mai értelmében vett muzeális tárgy mellett, a különböző iparágak – főként a vas- és fémipari, vagy a fa-, textil- és agyagipari technológiáknak – legkorszerűbb eszközei alkották az iparmúzeumok gyűjteményeit és a kiállításuk törzsét. Szervezésükkor nagy hangsúlyt kapott a gondosan összeállított szakkönyvtár és a rajzgyűjtemény.

Mára az iparmúzeumok elvesztették eredeti funkciójukat, mondhatnánk úgy is, hogy megszűntek. Az intézményi kultúra fejlődése, a kezdeti feladatok komplexitásának növekedése választás elé állította a működtetőket: az oktatást folytatják vagy a kutatást, vagy esetleg kiállításokat rendeznek, és őrzik a régi idők tárgyi emlékeit. Ennek megfelelően váltak az iparmúzeumok műszaki oktatási intézményekké, kutatóintézetekké, technika- és ipartörténeti, vagy éppenséggel regionális történelmi múzeumokká.

*

A múzeumi eszme a régi Marosvásárhelyen. A városnak, mely a sárospataki kollégiumot befogadta, és Teleki Sámuel „Tékájának" otthont adott, 1763-ban már múzeuma volt. A gyűjteményt, mely a hely történetírója, Benkő Károly szerint „... ekkor e nemben első vala Erdélyben"[9], a magyar felvilágosodás jeles

[9] Benkő József: *Generalis Transilvania*. II. 618. lapján erről így ír: „Meg kell dicsérni [Teleki József gróf úr] egyik intézményét is, mert a korábban Erdélyben sohasem látott állattani múzeumot létesítette, mely emlősökből, madarakból, kétéltűekből és hala kból áll, s Szebenből áthozva, elhelyezte Marosvásárhely szabad királyi városban a Szent Györgyről és Szent [István] Királyról elnevezett utcák kereszteződésénél, a kö-

képviselője, széki gróf Teleki József[10] koronaőr, az erdélyi királyi tábla ülnöke, később Ugocsa vármegye főispánja telepítette Marosvásárhelyre.

Akár a többi, a kor felvilágosult eszméinek hatására létesített magyarországi gyűjtemény, a marosvásárhelyi is főúri magángyűjtemény volt. Gróf Teleki József író és műgyűjtő, Teleki László és Ráday Eszter fia, Bod Péter tanítványa, nyugat-európai tanulmányútja során tudatos gyűjtéssel alapozta meg gazdag könyvtárát, valamint ásvány- és állattani magángyűjteményét. Az emlősök, madarak, kétéltűek és halak változatos és ritka példányait felsorakoztató gyűjtemény, amelyről egy másik kortárs, Mátyás József tollából tudjuk, hogy „[...] oly ritka tsudás állatokkal rakott / [...], amelyekből sok a tengerben lakott, / Több a'száraz földnek több részében való, / Melyről alig hinnénk látatlan hogy Való."[11] Soha nem is lett nyilvános közgyűjteménnyé, de a város legrégibb polgári házában, a „[...] a Sz. Király és Sz. György utcák Piac felőli szegeleteiken [...]"[12] elhelyezett múzeum a tanulni, ismereteiket gyarapítani vágyók számára mindig nyitott volt. 1772-től Teleki József gróf mint a marosvásárhelyi református kollégium főkurátora, személyesen ellenőrizhette a kollégiumi oktatást, annak minőségét és szellemét. Az ásvány- és állattani gyűjteményének helyet adó terem természetszerűen vált tehát a gondnokságára bízott kollégium természettudományi előadójává, a tudós professzorok és a diákság szemléltető eszköztá-

zönségesen „Teleki háznak" hívott saját épületében; itt őrzik a méltóságos gróf úr válogatott könyvtárát, Cornides Dánielnek a magyar és erdélyi történelem ismeretére vonatkozó, csaknem páratlan könyvészeti anyagával együtt: Benkő Károly, Marosvásárhely sz. kir. város leírása 1862-ben; [Szerkesztette, a tanulmányt írta és jegyzetekkel ellátta Pál-Antal Sándor], Mentor Kiadó, 2001., 153. p., 122 B jegyzet.

[10] Teleki József, széki gr. (1738. dec. 21. Huszt [Huszt, Ukrajna] Máramaros vm. – 1796. szept. 1. Szirák, Nógrád vm.): író, műgyűjtő, a felvilágosodás korának egyik jeles magyar képviselője, az első marosvásárhelyi múzeumi-gyűjtemény létesítője. Teleki László gr. és Ráday Eszter fia, Bod Péter tanítványa. A magyar diákok évszázados „peregrinatio academica" szokását követve, a tudós Cornides Gáspár társaságában beutazza Európát. Bázelben (1759) és Leydenben végzi egyetemi tanulmányait. Ekkor írja a kor legnagyobb gondolkodóival polemizáló esszéjét. Politikai pályája: az erdélyi királyi tábla ülnöke (1781), Békés vm. főispáni helytartója, Ugocsa vm. főispánja (1782), utóbb titkos tanácsos és a magyar szent korona őre (1795). Tudós könyvgyűjtő, műpártoló: megvette Cornides gazdag könyvtárát, amelyet nagy költségen kiegészített. Az ő nevéhez fűződik az első marosvásárhelyi múzeum létesítése. 1763-ban T. J. állattani gyűjteményét Szebenből Mv.helyre költözteti, és berendezi Erdély első természetrajzi múzeumát a város legrégibb polgári házában, az ún. Köpeczi–Teleki házban. Íróként fő műve: *Essais sur la faiblesse des esprits-forts* (először Párizsban, majd két újabb kiadás Leidenben).

[11] F. Csanak Dóra: *Két korszak határán.* Teleki József, a hagyományőrző és a felvilágosult gondolkodó. Budapest, 1983, 383. p.; Deé Nagy Anikó: *i. m. 196. p.*

[12] Benkő Károly: *i. m.* 88. p.

rává. Benkő József így ír erről: „A tanuló ifjuság azért örvend, mivel méltóságos római szt. birodalmi gr. széki Teleki József cs. kr. kamarás, a Királyi Tábla tényleges esküdtje és ebben az Athenaeumban a tudományok kurátora, állattani múzeumát Szebenből ebbe a városba helyezte át, ahol ily módon a természetrajz fáklyája világosodik."[13]

Marosvásárhely első múzeumi gyűjteményének mára egyetlen darabja sem ismeretes. Benkő Károly úgy tudja, hogy a gyűjtemény „[...] később hanyatlani kezdvén maradvány darabjai a Mvásárhelyi Ev. Ref. Tanoda könyvtárában tétettek".[14] Ennek az állításnak, melyet az idők folyamán ellenőrizetlenül adott szájról szájra az amatőr történetírás, semmi hitelesen dokumentálható forrása nincs, s az utókor számára csak a kortárs történetíró, Benkő József és a versfaragó Mátyás József megemlékezései szolgálhatnak szerény híradással az egykor gazdag gyűjtemény jellegéről.

Az első nyilvános közgyűjtemény, amely intézményes keretek között működött Marosvásárhelyen, a Székelyföldi Iparmúzeum volt.

*

Mint a „hazai iparérdekek legnagyobb előharcosa" és a „székelyek igaz barátja",[15] Baross Gábor volt a Marosvásárhelyen alapított intézmény legfőbb szorgalmazója és anyagi támogatója. A „vasminiszterként" is emlegetett politikus tevékenységében fontos helyet kaptak a Székelyföld gazdasági érdekei, s a székelyfővárosé különösen. A gazdasági intézményeket teremtő barossi koncepció alapozza meg a széles körű ipari szakoktatás megteremtését szolgáló Székelyföldi Iparmúzeumon kívül, a fa- és fémipari szakiskolát, de az ő érdeme a kereskedelmi és iparkamarának Marosvásárhelyre telepítése is. Hálából Marosvásárhely szabad királyi város törvényhatósági bizottsága 1891. február 7-én tartott közgyűlésén Baross Gábor minisztert Marosvásárhely díszpolgárává választotta.[16]

A Székelyföldi Iparmúzeum létrehozását, majd működtetését a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet vállalta fel. Az 1875-ben alakult egylet célja a Székelyföld gazdasági és kulturális felemelése volt, a székely nép anyagi és

[13] Benkő József: *Transilvania specialis.* Liber II. cap. XIII. p. 443. (kézirat), (vagy): Kriterion Kiadó, II. 270. p.

[14] Benkő Károly, *i. m.* 88.

[15] Idézet a Baross Gábor özvegyének küldött részvéttáviratból, amelyet a marosvásárhelyi iparos polgári egylet küldött, a „vasminiszter" halálakor. *Marosvidék*, XXII. évf. 23. sz., 1892. máj. 10.

[16] *Marosvidék*, XXI. évf. 7. sz., 1891. febr. 13.

szellemi jólétének megalapozása és az ehhez szükséges intézményes keret megteremtése: közművelődési és közoktatási intézmények alapítása és fejlesztése, a székelyföldi fiatalok szakszerű képzésének – különösképpen ipari képzésének – elősegítése. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet székhelye Budapesten volt, ott tevékenykedett a központi választmány is, de működése a Székelyföldre és annak közvetlen szomszédságára terjedt ki a vidéki választmányok közreműködésével. A központi választmány tiszteletbeli elnökei: gróf Andrássy Gyula, a kiegyezés Magyarországának első miniszterelnöke, Haynald Lajos kalocsai érsek és gróf Kálnoky Dénes Háromszék vármegyei főkirálybíró. Hajós János 14 éven keresztül, 1890-ig volt az egylet elnöke, majd lemondása után e tisztségben Turóczy Adolf[17] váltotta fel. A Székelyföldi Iparmúzeum megteremtésében betöltött szerepéért Hajós Jánost Marosvásárhely díszpolgárává avatták 1886. július 17-én, és a Lipótrend lovagkeresztjével tüntették ki.[18] Az egylet egyik alelnöke a marosvásárhelyi történetíró Deák Farkas, a másik Turóczy Adolf, előbb pénzügyminiszteri tanácsos, majd 1880-tól fővámigazgató, az SzMKE alapító tagja, aki az iparmúzeumi bizottság társelnökeként személyesen vett részt először a Székelyföldi Iparmúzeum szervezésében, majd később 1890-től mint az egylet elnöke, az állandó iparmúzeumi csarnok építésében. Az egylet titkára ekkor Nagy Gábor[19], későbbi képviselő, aki 1881-től gróf Szapáry Gyula pénzügyminiszter mellett minisztériumi titkár, majd osztálytanácsos.

A Székelyföldi Iparmúzeum az egylet egyik legjelentősebb megvalósítása. A Székelyföld akkori viszonyaira, arculatára jellemző, hogy valamennyi székelyföldi választmány közül a marosvidéki volt az, amely magára vállalta a majdani iparmúzeum patronálását, és – ahogy azt Nagy Gábor egyleti titkár jelentésében írta: – „annak a központtól képezendő szabályzat szerint való közvetlen felügyeletét". A székelyföldi városok közül egyedül Marosvásárhely – a székelyföváros törvényhatósága – az, amely ingyen szállás és évi 200 forint dotáció felajánlásával, az intézmény elhelyezését, majd évekkel később annak „kebelében leendő megőrzését"[20] is vállalta.

---

[17] Turóczy Adolf (1841. Kézdivásárhely, Háromszék vm. – 1903. márc. 4. Budapest).

[18] Hajós János (1819. dec. 15. Kolozsvár): közösségszervező. Iskoláit a kolozsvári unitárius főiskolán végezte. Anyja Koronka Borbála színésznő, az úttörő magyar színészet egyik jeles személyisége.

[19] Nagy Gábor (1845. aug. 5 – Kézdivásárhely): majd 1887-től osztálytanácsos uo., 1890-től a földművelési minisztériumban tevékenykedett, ahol 1897-től miniszteri tanácsos címet kapott. Ird: Szinnyei, IX. Bp. 1903.

[20] *Marosvidék*, XXIII. évf. 31. sz. 1893. júl. 6.

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM MEGALAPÍTÁSA

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya már a budapesti Technológiai Iparmúzeum megnyitásának évében, 1883-ban felismerte egy hasonló intézmény létesítésének jelentőségét a Székelyföldön. Nagy szerepe volt ebben Ráth Károlynak,[21] a budapesti Technológiai Iparmúzeum kormánybiztosának. Erről maga Ráth Károly számol be a *Székely Egyleti Képes Naptár* 1889. évi számában,[22] amelyben elmondja, hogy Erdélyben tett körútja alkalmával, 1883-ban felfigyelt arra, hogy a Székelyföldön, bár a lakosság „földje éppúgy, mint faj- és jellemtulajdonságai" leginkább az ipari, különösképpen kézműipari tevékenységek fejlesztésére lennének alkalmasak, mégis jóformán sehol sem találkozott olyan intézménynek még nyomaival sem, amely valamely téren a tervszerű iparfejlesztés céljait szolgálná. Ráth Károly szerint, csak csodálni lehet, hogy az a szorgalmas, ügyes, takarékos székely kézműves vagy háziiparos, „akinek még csak fogalma sincs a szakmabeli ipar újabb segédeszközeiről ... azonnal ritka ügyességet és leleményességet fejt ki, mihelyt hébe-korba valamely tökéletesebb szerkezettel vagy csinosabb alakzattal megismerkedhetik".

A budapesti Technológiai Iparmúzeum szervezésekor szerzett tapasztalatainak alapján Ráth Károly ismerte fel és írta le elsőként, hogy míg a gyáripar megteremtéséhez olyan tényezőkre van szükség, melyek között egy iparmúzeumhoz hasonló, tervszerűen berendezett intézet csupán alárendelt szerepet játszhat, annál nagyobb lehet egy ilyen jellegű intézmény szerepe a különböző kézműves ágazatok és a háziipar fejlesztésében, olyan ágazatokéban tehát, amelyek a Székelyföldön, az évszázados hagyományoknak köszönhetően eredményesen fejleszthetők. Ezeket az érveket sorakoztatta fel a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya előtt annak érdekében, hogy az egylet tevékenységét egy olyan nagyszabású alkotásra összpontosítsa „... melyben a kézmű- és háziipar fejlesztésére s technikai tökéletesbítésére szolgáló alkalmas segédeszközök és minták megszemlélhetők legyenek, s ez által ezen iparágakra nézve a jó izlés s könnyebb és célszerűbb előállítási mód a nép között elterjedve, annak általános közkincsévé váljék".[23]

Felmérve egy hasonló, széles körű összefogással létrehozott intézmény erkölcsi és anyagi jelentőségét, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet köz-

[21] Ráth Károly (1838. júl. 6. Szeged – 1902. máj. 1. Budapest) királyi tanácsos, a Magyar Kereskedelmi Múzeum igazgatója, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara alelnöke.

[22] Ráth Károly, 1889., 30. p.

[23] Ráth Károly: *Katalógus*, IV. p.

Irodalom: Szinnyei, XIV. 1914.

ponti választmánya határozatban fogadta el a Székelyföldi Iparmúzeum létrehozását, és megbízta Ráth Károlyt a szervezési program kidolgozásával. Az 1883-ban bemutatott program hét pontban összegezte azokat a lehetséges lépéseket, amelyeknek a Székelyföld kézmű- és háziiparának fejlesztését kellett szolgálniuk, és ami végül az 1886-ban Marosvásárhelyen megnyitott Székelyföldi Iparmúzeum működési szabályzata lett. A programban megfogalmazott célokat így foglalhatjuk össze:

1. A székelyföld kézmű- és háziiparának fejlesztése, technikai és ipari szempontból való versenyképessé tétele, különböző jó minőségű munkák/termékek kiállítása, valamint a legújabb segédeszközök gyakorlati kipróbálása.

2. Olyan technológiák vagy kész iparcikkek mintadarabjainak, gyűjteményeinek bemutatása, amelyek a székelyföldön már meghonosodott, vagy nagyobb nehézségek nélkül meghonosítható kézmű- és háziipari ágazatokban hasznosíthatóak, és a jó ízlés és stílus fejlesztésére alkalmasak lehetnek.

3. Az intézet szervezőinek felfogása szerint a *„szolid szerkezet"* és a *„stílusos kivitel"* mint egymástól külön nem választható és egymást szorosan kiegészítő feltételei a kézműves munkának, egyformán jelentősek az ipari termelés és az iparos számára. Az iparmúzeum gyűjteményeit ennek megfelelően állították össze, azaz nem alkottak külön technológiai és iparművészeti osztályt, hanem a technológiai és az iparművészeti múzeumok által külön-külön felvállalt célokat egyesítve kívánták szolgálni.

4. A szervezők tervei szerint a múzeum gyűjteményeit a kész iparcikkek változatos kollekciójának, valamint a félgyártmányok és segédeszközök, szerszámok, kisebb munkagépek és segédanyagok mintagyűjteményeinek kellett alkotniuk, főleg az anyag, fém, fa, bőr, szövő-fonó és ruházati ipar, vagyis a szorosabb értelemben vett *háziipar* területéről.

5. Az intézet tulajdonát képező állandó gyűjtemények mellett, a szervezők tervbe vették kész iparcikkek mintáinak, valamint újabb szerkezetű kézi szerszámoknak és szerszámgépeknek a bemutatását is, amelyeket a gyártók kölcsön- vagy *kiállításképpen* engednének át az intézet használatára.

6. A gyűjteménytár mellett *olvasó-* és *rajzhelyiség* berendezését tervezték, a legszükségesebb kézikönyvekkel, továbbá műszaki és iparművészeti rajzgyűjteményekkel, ahol – lehetőleg az esti órákban és ünnepnapokon – az iparmúzeum őre és az e célra megnyert tanerők útmutatása mellett, önálló kézművesek és iparossegédek számára *rajzgyakorlatokat* fognak rendszeresíteni. Addig is, míg egyik-másik fontosabb kézmű- vagy háziiparág fejlesztése érdekében tanműhellyel összekötött külön *tanfolyamok* szervezésére sor kerülhet, ingyenes *felolvasásokkal* és *szakértekezésekkel értékesítik majd* az iparmúzeum gyűjteményeit.

7. Az intézet gyűjteményeiből váltakozó *vándor-kiállítások* rendezhetők a Székelyföld ipari központjaiban, esetleg szakgyűjteményi tárgyak állandóan átengedtetnek, avagy megszereztetnek egyes szakiskolák vagy tanműhelyek számára.

A szervezési program elfogadását követően, még abban az évben megalakult az iparmúzeumi bizottság: Turóczy Adolf és Ráth Károly társelnökök, valamint Borszéky Soma[24], Gaál Jenő[25], Illyés Lajos és Nagy Gábor központi választmányi tagok közreműködésével. Mint a kérdés legavatottabb ismerőjét, a legnagyobb tapasztalattal és széles körű ismeretséggel rendelkező szakemberét, az iparmúzeumi bizottság Ráth Károlyt bízta meg a szervezőmunka szakmai vezetésével és gyakorlati kivitelezésével. Ő állította össze a mintagyűjteményeket, és választotta ki az egyes kiállítási tárgyakat, és ő vállalta a munka legnehezebb részét, a mintagyűjtemények megszerzését is.

A tényleges szervezés 1885. október végén kezdődött, nem sokkal azután, hogy Pákei Lajos és Binder Lajos felutaznak Budapestre az országos iparkiállításra, tárgyakat gyűjteni a kolozsvári iparmúzeum részére. Az iparmúzeumi bizottság irodájából százával mentek ki a felhívások és levelek hatóságokhoz, intézményekhez, hazai és külföldi iparos cégekhez. E levelekben a bizottság ismertette a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet kezdeményezését, kérve ehhez a megkeresettek támogatását. Hogy mily széles körű volt a szervezési akció, ez kitűnik abból is, hogy az iktató az intézet megnyitásáig kétezret is meghaladó levelezési számot mutatott fel[26].

---

[24] Borszéky Soma: *Borszéky* (1828. márc. 25. Almásmező [Poiana Mărului, România] Fogaras vm. – 1913. jan. 17. Nagyszeben [Sibiu, România] Szeben vm.): jogi író, a szabadságharc idején honvéd. Később jogot végzett, és 1889-ig minisztériumi tisztviselő volt. A szabadalom- és védjegy-jog egyik hazai úttörője. Több közlekedéspolitikai tanulmányt írt az erdélyi vasutak kérdéséről. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet alapító tagja és társelnöke.
F. m.: A találmányi szabadalmi törvény elvei (Bp. 1885.); Székely vasutak (Sz. Udvarhely, 1908.).
Irodalom: MÉL; Szinnyei, I. Bp. 1891.

[25] Gaál Jenő (1846. szept. 14. Puszta-Gerendás, Békés vm.): jog- és államtudományi doktor, miniszteri tanácsos. Pozsonyban, Pesten és Bécsben jogot hallgatott, 1871-ben jogi és államtudományi doktori oklevelet nyert. 1872. az aradi kereskedelmi és iparkamara titkára, az aradi gazdasági egyesület alelnöke, majd a pécskai járásban országgyűlési képviselő. 1885-ben az országos kiállítás alkalmából rendezett nemzetközi gazdasági kongresszus titkára. 1893. a m. kir. kereskedelemügyi minisztériumban tanácsos, u.a. év novemberében az iparoktatási tanács tagja.
Irodalom: MÉL.; Szinnyei, III. Bp. 1894.

[26] Ráth Károly, 1889., 32. p.

A legnagyobb akadály – ez az iparmúzeumi bizottság szervező munkáját már a kezdetektől nehezítette – az az áthághatatlannak tűnő szakadék, amely az iparmúzeum nagyratörő célkitűzései és a Székelyföld fejletlen infrastruktúrája között húzódott. A meghirdetett program nem elégedett meg ugyanis egy időszakos kiállítás szűk kereteivel, pár hétre szóló futó látványossággal, amolyan vidéki iparkiállítással, amilyet a kor divatjának megfelelően számos vidéki városban rendeztek. A cél egy olyan méretű és jellegű intézmény megteremtése volt, amilyen csak a nagyvárosok nyújtotta lehetőségekkel, azok sokoldalú eszközeivel és fejlett infrastruktúrájával, no és tetemes állami támogatással jöhetett létre. Ezek a feltételek, az adott székelyföldi keretek között nem voltak könnyen teljesíthetők. Marosvásárhely mellett döntött végül a bizottság, elsősorban kedvező földrajzi fekvése miatt, de mellette szóltak meglévő és tervezett vasúti összeköttetései, folyóvize, fejlődőképes ipari és kézműves társadalma, no és az az egyre bizonyosabbá váló tény, hogy a várost rövidesen kereskedelmi és iparkamarai székhellyé nyilvánítják.

A múzeumügy és a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmánya

A Székelyföld gazdasági fellendítésére ugyanaz a szellemi, közéleti elit mozdult meg, amely Magyarország gazdasági önrendelkezéséért folytatott küzdelmet, és nemcsak értékvállalásban, céljaiban kötődött a magyar reformkor nagy nemzedékéhez, hanem azzal is, hogy negyvennyolcban vagy azelőtt már nevet szerzett nagyságok személyesen ott voltak soraiban. Ebben a szellemben állt össze az egylet Maros-vidéki választmánya is. Íme betűrendes névsoruk a Székelyföldi Iparmúzeum megnyitásának idején: báró Bánffy Zoltán főispán, Bihari Sándor, Csontos Olivér, Deák Lajos, Deák Farkas testvére, akit Trefort Ágoston nevezett ki Maros-Torda vármegye királyi tanfelügyelőjévé, és akinek fontos szerep jutott a Fa- és Fémipari Szakiskola létrehozásában, nagyfalusi Fekete Gábor, királyi táblai tanácselnök, Gáspár Gyula közgazdász előadó, Geréb Béla, Gyárfás József, Györffy Pető polgármester, Kovács Ferenc[27] apátplébános, egyleti elnök, 1874-től marosvásárhelyi plébános és kerületi főesperes; Kerekes Sámuel felelős szerkesztő, lapkiadó-tulajdonos, báró Kemény Domokos, dr. Molnár

[27] Kovács Ferenc (1837. nov. 26, Kőhalom, Nagy Küküllő vm.); a Pazmaneum növendéke; egyetemi tanulmányait 1859-ben Bécsben végezte; 1862-ben theológiai tanár, 1865-ben szentszéki ülnök, majd 1866-ban zsinati vizsgálónak neveztetett ki; F. m.: Veszely, Imets és Kováts utazása Moldva-Oláhországba – 1868., (A Szent László társulat által kiküldött bizottság kiséretében tett utazás alkalmával a moldvai csángó és magyar telepekre vonatkozó feljegyzések. (Függelék: Kováts Ferencz Károly-fehárvári hittanár naplója. 1868.), Mv-hely, 1870.
Irodalom: Szinnyei, VI. Bp. 1899.

Gábor (egyleti pénztárnok), Sándor Kálmán (egyleti titkár), Sándor László alispán, Szentiványi Gyula (egyleti alelnök), Szentmarjay Dezső, törvényszéki elnök, Vas Tamás. A vidéket Illyés Lajos képviseli Székesről, Turmann László Jeddről, Gálffy Sándor Gernyeszegről és Szentiványi Kálmán Nyárádgálfalváról.

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya az 1885. május 13-án, a Székelyföldi Iparmúzeum tárgyában kelt 51-1885. számú átiratában értesíti a marosvidéki választmány tagjait a „Marosvásárhely szabad királyi város székhellyel létesítendő Székelyföldi Iparmúzeum" nagyszabású tervéről. Az átirat, amely Hajós János elnök és Nagy Gábor egyleti titkár kézjegyével ellátva érkezett Marosvásárhelyre, június 1-jén került a marosvidéki választmány elé, és június 7-én, a báró Apor Károly elnöklete alatt megtartott közgyűlésen ismertették a tagsággal. Ugyancsak a június 7-én megtartott gyűlésén, az új választmány is megtárgyalta azt.[28] (1. sz. melléklet) Átiratában a központi választmány kéri a marosvidéki választmány elnökét és általában a választmányi tagokat, hogy erkölcsi és anyagi támogatásukkal segítsék a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet munkáját abban, hogy Marosvásárhely városát a Székelyföldi Iparmúzeum otthonául megnyerje, hogy Maros-Torda megye törvényhatósági bizottságának jóindulatát, erkölcsi s lehetőleg anyagi támogatását elnyerhesse, és végül, hogy a székelyföldi iparos testületek és az egyes iparosok érdeklődését felkeltve bevonja őket az iparmúzeum megteremtésébe és működtetésébe. Értesítik továbbá a vidéki választmány tagjait, hogy felhívással fordultak Marosvásárhely város törvényhatóságához, kérve a tervezett múzeum számára egy ideiglenes helyiség felajánlását, valamint Maros-Torda megye törvényhatósági bizottságától a tervezett intézmény minél hatékonyabb támogatását. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya Illyés Lajos választmányi tagot küldte Marosvásárhelyre azzal a megbízatással, hogy a megye főispánjával és a város polgármesterével vegye fel a kapcsolatot, és szolgáljon részletes adatokkal a múzeum szervezetére vonatkozóan.

A marosvidéki választmány, csakúgy mint a közgyűlésen szép számban jelen levő városi és vidéki iparos polgárság, élénken megéljenezte a központi kezdeményezést, és egyhangúlag kimondta, hogy a székelyföldi iparmúzeum ügyét minden erejével támogatni fogja. Határozatukról a 48–1885. számú felterjesztésben értesítették a központi választmányt.[29] A tisztújítást követő első ülésén – amely ugyancsak június 7-én volt – az új választmány egy szűkebb körű „felügyelő bizottságot" választott, Br. Apor Károly, Kovács Ferenc, Fekete Gábor, Bihari Sándor, gr. Lázár Jenő, Gáspár Gyula, Csontos Olivér és Sándor

[28] *Marosvidék*, XV. évf. 27. sz., 1885. jún. 20. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának 51-1885. szám alatt kelt átirata.

[29] *Marosvidék*, XV. évf. 33. sz. 1885. aug. 1.

Kálmán választmányi tagok közreműködésével, hogy a székelyföldi iparmúzeum ügyét képviselje, ugyanakkor határozatot fogadtak el arról, hogy a bizottság lépjen érintkezésbe a város és a megye illetékes képviselőivel, a közös cselekvés érdekében.

Már a szervezőmunka elején igen fontos szerep jutott Marosvásárhely polgármesterének, Györfi Petőnek, aki a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmányának tagjaként, már az első pillanattól támogatta az iparmúzeum ügyét. Megjelent az üléseken és közvetített a város törvényhatósága és az egylet Maros-vidéki, illetve központi választmánya között.

A MÚZEUMÜGY ÉS A VÁROS

A marosvásárhelyi tanácshoz 1885 júliusában érkezett meg a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet 51-1885. számú átirata. A város polgármestere, Györfi Pető személyesen vezette fel a törvényhatósági bizottság 1885. július 30-i közgyűlésén a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának kérését, amelyben egy, a Székelyföldön felállítandó iparmúzeum céljaira egy ingatlan (két-három szobából álló helyiség) átengedését és évi 200 forint „segély" megszavazását kéri a város közösségétől. A bizottság lelkesen fogadta a kérést, és a támogatást megszavazta, a közgyűlési jegyzőkönyvet pedig 198/5419/1885. szám alatt, jóváhagyás végett, a belügyminisztériumba felterjesztette.

Mivel az 1885. évre előzetesen jóváhagyott költségvetésben ez a kifizetés nem szerepelt, a törvény értelmében a segély megszavazása felsőbb hatósági jóváhagyást igényelt. A város törvényhatósága kénytelen a segélyezés ügyét az elkövetkezendő, 1886. évi költségvetésének tárgyalásáig elhalasztani.[30]

E kisebb adminisztratív és pénzügyi bonyodalom után, 1886 tavaszán a törvényhatósági bizottság a segély összegét, az összesen 440 forintot megszavazta, és a belügyminisztériumi jóváhagyást követően, 1886 áprilisában végre megszülethet a megállapodás a városi tanács és Szabó József helyi vendéglős között: a tanács 1886. január 1-től 1886. december hó végéig évi 240 forint ellenében kibéreli a Nagyszentkirály utca 16. szám alatt fekvő ingatlan „kifogadott" helyiségeit a Székelyföldi Iparmúzeum számára. A „pénztári osztály" félévenként esedékes fizetési kötelezettségeinek 1886 áprilisában és 1886 júliusában szabályszerűen eleget is tesz.[31] A tanács utasítja egyben a pénztári osztályt, hogy a fennmaradó 200 forintot, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-

[30] MOL., Törvényhatósági iratok, V. 54282/1885; 45330/1885; 60619/1885.

[31] Mvlvt. Mvhely. lvt. Törvényhatósági iratok, 2909/1866; 4955/1886.

vidéki választmánya elnökének, Kovács Ferenc apátplébánosnak, a székelyföldi iparmúzeum érdekében tett többrendbeli kiadások fedezésére fizesse ki, és rendkívüli kiadások címen számolja el. A kifizetés szeptember elején, szabályszerű nyugta ellenében, megtörtént.[32]

A marosvásárhelyiek a *Marosvidék* 1885. július végén és augusztus legelején megjelent számaiból szereztek tudomást a Székelyföldi Iparmúzeum tervéről.[33] Már ekkor köztudottá vált, hogy Marosvásárhely törvényhatósága kész felvállalni az iparmúzeum ügyét. Egy héttel később, 1885. augusztus 6-án „a székelyföldi iparmúzeum ügyében" tartott egyleti közgyűlés hivatalosan is megerősítette: már az év őszén kész ingyen szállást és évi 200 forint támogatást felajánlani a városban felállítandó Székelyföldi Iparmúzeum javára.[34]

A közhangulat kedvezően fogadta a tervet. A városban valóságos „iparmúzeumi lobbi" szerveződött, amelynek tényekkel, adatokkal alátámasztott érvei nagy hatással voltak a lakosságra. A népszerűsítésben fontos szerep jutott a helyi sajtónak. A *Marosvidék* 1885 novemberében *A Marosvásárhelyt létesítendő székelyföldi iparmúzeum tervezete* címen ismerteti a Ráth Károly által összeállított szervezési programot, amelyet *Székelyföldi iparmúzeum* címen mutatott be még 1883-ban Budapesten a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya előtt.[35] A múzeumügyet a *Maros-Torda* című marosvásárhelyi hírlap is felkarolja. 1886 januárjában *A székelyföldi iparmúzeum érdekében* címen megjelent írásban az intézmény jelentőségét hangsúlyozza, hisz általa az iparosság „... helyben fogja találni a különböző iparágak legújabb verseny-mintáit..." A cikk írója így érvel az iparmúzeum mellett: „Ha évente csak tiz iparost is ösztönöz az iparmúzeum haladásra, önálló gondolkodásra, teremtésre [...] már bőven kifizette magát a reáforditott áldozat és munkásság."[36]

A költségvetésben megszavazott segély központi jóváhagyása jelentősen felgyorsította a múzeumszervezést. Amint 1885 októberében bizonyossá vált, hogy a gyűjtemények biztonságosan elhelyezhetők, a felügyelőbizottság megkezdte a helyiségek előkészítését, a kiállítási tárgyak leszállítását. 1886. január 9-én az iparmúzeumi bizottság két társelnöke, Turóczy Adolf fővámigazgató és Ráth Károly kereskedelmi és iparkamarai alelnök személyesen utazott le Budapestről, hogy a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának megbízottjaiként az iparmúzeum berendezésének szükséges előkészületeit megtegyék. Ekkorra már több kiállítási tárgy megérkezett, és január közepére újabb

---

[32] Mvlvt. Mvhely lvt. Törvényhatósági iratok, 6109/1886. 1–5. p.
[33] *Marosvidék*, 1885. jún. 20; aug. 1.
[34] *Marosvidék*, 1885. aug. 8. XV. évf. 34. sz.
[35] *Marosvidék*, XV. évf., 47. sz., 1885. nov. 1., 206. p.
[36] Maros-Torda, 1886. jan. 16., 3. sz. 1. p.

szállítmányok érkezését várták.[37] Az ezernyi apróbb-nagyobb tárgynak összegyűjtése még akkor is jókora munkát jelentett volna, ha nem kellett volna az egész kis nemzetközi ipar- és műkiállítást előbb a fővárosban ideiglenesen beraktározni, azután újból vasúton a rendeltetési helyére szállítani. Jelentékenyen megkönnyítette e munkát Turóczy Adolf fő-vámházigazgató, szervező bizottsági társelnök közreműködése, aki a vámpalotában a szükséges kezelési és raktárhelyiségeket díjtalanul bocsátotta az iparmúzeumi bizottság rendelkezésére, csakúgy mint báró Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi miniszter, aki a kilenc teljes vasúti kocsirakomány után járó több száz forintnyi szállítási díjat egy csekély kezelési hányadig elengedte.[38]

Fél év múlva, 1886 áprilisában a szervezési munkálatok már olyan szinten állottak, hogy gondolni lehetett a kiállítás megnyitására. A városi tanács április 30-án tartott közgyűlésén Kovács Ferenc bizottsági tag, egyben a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmányának elnöke indítványozta, hogy miután a Székelyföldi Iparmúzeum ünnepélyes megnyitása június közepe táján esedékes, a városi tanács kérje fel a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányát, hogy évi nagygyűlését Marosvásárhelyen, „a Székelyföld fővárosában" tartsa meg, ezzel is emelve a megnyitás ünnepélyességét. A törvényhatósági bizottság az indítványt elfogadta, és megbízta a városi tanácsot, hogy meghívólevelet küldjön a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának, és gondoskodjon az érkező vendégek fogadásáról és elszállásolásáról.[39] Íme egy részlet a május elején elkészült meghívóból: „[...] Tekintettel ...ezen nemzeti ügy fontosságára, városi képviseletünk nevében tisztelettel felkérjük a Nagyságos Központi Választmányt, hogy az idei nagygyűlést városunkban, a Székely iparmúzeum megnyitásával egyidejűleg tartani méltóztassék, minélfogva az egylet igen tisztelt tagjait és az érdeklődő közönséget ezen alkalomra városunk vendégei gyanánt ezennel tisztelettel meghívjuk. Az elszállásolásról hatóságunk gondoskodik."[40] A *Marosvidék* május 23-i számában ad hírt az ünnepségek végleges időpontjáról: „a székely-egylet 1886-ik évi nagygyűlését június 27-én tartja meg városunkban és ebből az ünnepi alkalomból kerül sor a Székelyföldi Iparmúzeum megnyitására is".[41]

---

[37] *Marosvidék*, XVI. évf. 3. sz., 1886. jan. 17.

[38] Ráth Károly: *A székelyföldi...* 35. p.

[39] *Mvhely. lvt. Törvényhatósági iratok*, 5602/1886., 10. p. Jegyzőkönyvi kivonat; Törvényhatósági bizottság 82/1886. április 30. számú határozata.

[40] Mvhely. lvt. Törvényhatósági iratok, 3208/1886.

[41] Marosvidék, XVI. évf. 24. sz. 1886. máj. 23.

Ráth Károly május 30-án érkezett Marosvásárhelyre, hogy a kiállítás berendezésén az utolsó simításokat irányítsa.[42] Június közepén gyakorlatilag minden készen állt az ünnepi megnyitáshoz.

A MEGNYITÓ

Méltóképpen készül Marosvásárhely az ünnepre. Az iparmúzeumi felügyelőbizottság és a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának küldöttei, Györfi Pető polgármester elnöklete alatt, 1886. június közepén állították össze az ünnepi programot. A terv szerint, a megnyitó ünnepségre érkező vendégeket a marosvásárhelyi „indóháznál" a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet helyi fiók-egyletének tagjai és a városi tanács küldöttsége fogadja, élükön a polgármesterrel. Aznap este a házigazdák Szabó József vendéglős Nagyszentkirály utcai vendéglőjében ismerkedési estélyen köszöntik a vendégeket. Az ünnepi program fénypontja, a június 27-én reggel 9 órakor sorra kerülő Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet nagygyűlése, valamint a Székelyföldi Iparmúzeum ünnepélyes megnyitása, délután öt órakor. A program összeállítói június 27-én estére „házias jellegű" táncestéllyel kedveskedtek a vendégeknek a Transsylvania dísztermében, és kedvező idő esetére térzenével az Elba mulatókertben. A szervezőbizottság felkérte az összes ipartársulatot és az iparos egyleteket, hogy testületileg vegyenek részt a fogadáson és a közgyűlésén. A város polgárságát pedig arra kérte, hogy tekintettel a várható nagyarányú érdeklődésre, legyen segítségére a szervezőbizottságnak a vendégek elszállásolásában.

A készülődő esemény súlyához méltó nyilvánosságot kapott a helyi lapok hasábjain. Hetekig az iparmúzeum megnyitási ünnepsége jelentette a marosvásárhelyi és a székelyföldi lapok legfontosabb témáját. A *Marosvidék* felelős szerkesztője, Kerekes Sámuel[43] részletesen tudósít a készülődő eseményről, majd a megnyitó ünnepséget követő hetekben folytatásban közli az ünnep történéseit, a legapróbb részletekig. Az is elmondható, hogy az Székelyföldi Iparmúzeum sajtótörténete szinte egyszemélyes: jórészt a Kerekes Sámuel írásaiból áll. Nem sokkal az iparmúzeum szervezésének megkezdése előtt, 1873-ban hívták meg Marosvásárhelyre a polgári fiúiskolához, mint történelemtanárt. Számos írása jelent meg marosvásárhelyi és kolozsvári lapokban. 1872-ben vette át a marosvásárhelyi Erdély ideiglenes szerkesztését, amelynek 1873. január 1-től felelős szerkesztője. A lapnak, mely 1877-től *Marosvidék* néven jelenik meg,

[42] Marosvidék, XVI. évf. 26. sz. 1886. jún. 6.
[43] Kerekes Sámuel (1847. aug. 25. Diód, Alsó-Fehér vm. – 1895. dec. 13. Marosvásárhely).

haláláig főszerkesztője. Az ő segítségével rekonstruáljuk az ünnepi pillanatokat, és ismertetjük az elhangzott üdvözleteket, beszédeket.[44]

Marosvásárhely 1886. június 26-án zászlódíszbe öltözve várta a vendégeket. Az épületeket nemzeti lobogók díszítik, s a vendégek tiszteletére a tűzoltózenekar a *Rákóczi indulót* játssza. A felvonuló ipartársulatok tagjai hagyományos társulati lobogóikat emelik a magasba. A fővárosból a vártnál kevesebb vendég érkezett, de annál nagyobb számban képviseltette magát a helybeli és a vidéki arisztokrácia, valamint a középosztály és főleg az iparos osztály.

A Székelyföldi Iparmúzeum megnyitóünnepsége 1886. június 27-én, a Székely Művelődési és Közigazgatási Egylet nyilvános közgyűlésével kezdődött. A század első felében kibővített és felújított vármegyeház udvarán és az emeleti nagy gyűlésteremben lelkes közönség várta az ünnepi pillanatot: „Talán soha nem volt a nagyteremben ilyen valóban szép közönség" – állapítja meg a *Marosvidék* jegyzetírója *A székelyegyleti közgyűlés és a székelyföldi iparmúzeum megnyitása a székelyfővárosban* című beszámolójában.[45] És valóban, az egylet központi választmánya teljes létszámban képviseltette magát. Megjelent Hajós János egyleti elnök, Deák Farkas alelnök, Nagy Gábor egyleti titkár, Gidófalvi István pénztárnok, valamint Turóczy Adolf és Ráth Károly, a Székelyföldi Iparmúzeum szervezőbizottságának társelnökei. A magyar kormányt Szalai Imre, a kultuszminisztérium osztálytanácsosa képviselte. A közönség lelkes éljenzése mellett tolmácsolta a közgyűlésnek Tisza Kálmán miniszterelnök köszöntését, aki: „[...] az ügy iránti érdeklődésének, sok egyeben kívül, azáltal is kifejezést adott, hogy ez alkalommal 100 forint alapítói összeg lefizetésével, a székely egylet tagjai sorába lépett."

A nagyszámú férfiközönségen kívül „[...] az érdeklődő hölgyeknek egész koszorúja jelent meg" – állapítja meg a jegyzetíró. Íme néhány a megjelent neves hölgyek közül: Máriaffy Albertné szül. Bethlen Luise grófnő, gróf Lázár Jenőné és nem utolsó sorban gr. Teleki Gézáné szül. Bethlen Margit grófnő, aki mint a székely egylet legújabb alapító tagja, a közgyűlés hangos tetszésnyilvánítása mellett fizette be az egyleti pénztárba a 100 forint alapítói díjat. A hölgykoszorúban ott voltak a városi „intelligencia" hitvesei: Borosnyai Pálné, Csongvai Károlyné, Deák Lajosné, Benkő Józsefné is.

A boltíves folyosókon és a zárt belső udvarban tolongott a város lelkes, érdeklődő közönsége, mindazok, akik szem- és fültanúi kívántak lenni annak, amint Hajós János ünnepélyesen bejelenti a Székelyföldi Iparmúzeum megnyitását.

---

[44] *Marosvidék*, XVI. évf. 35. sz. 1886. júl. 15; 36. sz. 1886. júl. 18; 37. sz. 1886. júl. 26; 38. sz. 1886. aug. 1; 39. sz. 1886. aug. 8; 40. sz. 1886. aug. 15.

[45] *Marosvidék*, 1886. júl. 1, 32. sz. 132. p.

Köszöntőbeszédében Hajós a múzeumot „szellemi csarnoknak" nevezte, és hangsúlyozta az újonnan megnyílt intézmény jelentőségét a számos bajjal és nyomorúsággal küzdő székelyföldi kézműipar és gyáripar fejlődésében, egyben kérte az iparosokat, hogy támogassák az új intézményt, hiszen az iparmúzeum fejlődése, gyarapodása csakis az iparosság támogatásával biztosítható. Felidézte Borsos Tamás emlékét, szellemét, akinek javaslatára a vásárhelyi céhek összefogva építették fel a vásárhelyi várat. Végül kifejezte óhaját, hogy a székelyföldi iparosok, akiknek készült a múzeum, használják azt nagy sikerrel, és közös áldozatkészségük tegye lehetővé további fejlődését és „örök időkre fennállását". A kiállítást Ráth Károly ismertette.[46] Méltatta az iparmúzeum szép berendezését, majd a főbb gyűjteményeket: a legmodernebb technológiát képviselő munkagépeket és szerszámokat, az üveg-, agyag-, textilipar és az iparművészeti tárgyak, képek, szobrok gyűjteményét, a könyvtár anyagát, szakkönyveket és rajzmintákat, a bel- és külföldi képes árjegyzékek sorát, új típusú gépek, szerszámok és ipari segédeszközök rajzaival és leírásaival. Méltatta Szatmári S. Ferencnek a múzeum-szervezésben vállalt lelkes munkáját, majd befejezésül, a frissen felavatott intézmény célkitűzéseiről így vallott: „Ha a Székelyföld közgazdasági jövője szorosan összefügg a versenyképes ipar térfoglalásával, akkor ez ipari fejlődésnek most már a Székely Iparmúzeum képezi az elsőrendű tényezőjét."[47]

Marosvásárhely törvényhatósága a Székelyföldi Iparmúzeum létesítésének jelentőségéhez méltó módon kívánta honorálni az alapítók érdemeit. A megnyitó ünnepségeket követő első tanácsi közgyűlésen Györfi Pető polgármester méltatta az újonnan alapított intézményt: „Ez intézet, mely Budapestet kivéve hazánkban egyetlen s oly tárgyakat is tartalmaz, minőket máshol hiában keresnénk, valóságos nevezetessége városunknak és oly fényesen sikerült, hogy műértőket is meglepett. Iparkultúrai tekintetben pedig múlhatatlan hordereje lesz."[48] A polgármester előterjesztésben javasolja a közgyűlésnek, hogy a város, illetve a törvényhatósági bizottság mondjon köszönetet az alapító egyletnek, név szerint Hajós János elnöknek és Ráth Károlynak, a múzeum közvetlen szervezőjének. A bizottság 1886. július hó 31-én tartott közgyűlése a polgármesternek „... az alapító egyletnek s név szerint elnökének, Hajós János m. kir. miniszteri tanácsosnak és a székely iparmúzeum közvetlen szervezőjének Ráth Károly, budapesti kereskedelmi és iparkamarai alelnöknek, magyar országos iparegyleti elnöknek köszönet nyilvánítására vonatkozó..." előterjesztését elfo-

[46] *Marosvidék*, 1886. aug. 15, 41. sz.

[47] *Székely-Egyleti Képes Naptár az 1889. évre.*

[48] *Mvhely lvt. Törvényhatósági iratok*, 5602/1886., 8. p. Marosvásárhely sz. kir. város polgármesterének 205/1886. számmal iktatott, 1886. július 14-én kelt és a városi tanácshoz intézett előterjesztése.

gadta, a törvényhatósági bizottság „... tekintettel Hajós János miniszteri tanácsos, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet érdemes elnökének a Székelyföldi Iparmúzeum létesítése és elhelyezése körül tanúsított kiváló s buzgó hazafias fáradozásaira, a törvényhatósági bizottság nevezett miniszteri tanácsost Marosvásárhely szabad királyi város díszpolgárává megválasztja".[49]

A Székelyföldi Iparmúzeum megnyitásának jó volt a sajtóvisszhangja. A népszerűsítésben nagy szerepe volt a budapesti vendégekkel együtt az ünnepre érkező hírlapíróknak. Egyessy Géza, az *Országgyűlési Értesítő* szerkesztője, Heltay Ferenc, a *Nemzet* és a bevezetőben már idézett Gelléri Mór, az *Egyetértés* munkatársa már június elején jelezték, hogy részt kívánnak venni a megnyitó ünnepségen. Így kitűnő alkalom nyílt a fővárosban kevéssé ismert Erdély, és a Marosvásárhelyen megnyílt új intézmény népszerűsítésére. Az első tudósítások lelkesen méltatják a Székelyföldi Iparmúzeumot, és beszámolnak a kiállított gyűjteményekről. *A székely egylet és iparunk* címmel a *Maros-Torda*, 1886. július 26-i számában a mintagyűjtemények jelentőségét méltatva írja: „A székelyföldi múzeum különféle iparcikkek változatos, sokszínűen csoportosított gyűjteménye." A cikk szerzője úgy véli, a múzeum rendeltetése az lenne, hogy a székelyföldi ipart magasabb szintre emelje: „Az iparmúzeum állandó tanulmányozó helyéül kell szolgáljon mindazoknak, akik szakmájukban nagyobb tökélyt óhajtanak kifejteni", – és hozzáteszi: „Szükséges az ipar fejlesztése, mert a lakosságnak majdnem fele földművelést űzi, a közel 330 ezer lakosból csak 13 ezer foglalkozik iparral, míg a szomszédos szászföldön a 180 ezer szászból közel 26 ezer foglalkozik ipar, kézmű és kereskedéssel." A múzeum a technika és a jó ízlés fejlődését fogja szolgálni, ez annál inkább fontos, mert a megtermelt árut el is kell adni. Majd a cikkíró a Monarchia és Románia közti vámháborúra, annak a székelyföldi kézműipart sújtó következményeire utal: „Íme ott a példa a Székelyföld azon részeiben, honnan a romániai piacokra vitték az iparcikkeket, mióta a határvidéket elzárták, az iparosok legnagyobb része éhséggel küzd s ma már a szó szoros értelmében koldulásra van utalva."[50]

A mai viszonyokhoz mérten is figyelemre méltónak mondható az a nagyfokú érdeklődés, amely a Székelyföldi Iparmúzeumot a megnyitást követő első hónapokban övezte. A megnyitóünnepségeket követően, július 5-ére a budapesti iparoskör egy 150–200 tagból álló csoportjának érkezését várta a székely főváros, akik Ráth Károly kalauzolása mellett látogatták meg az iparmúzeumi kiállítást, július 19-ére pedig a debreceniek látogatását várták. Ők „missió"-val érkeztek, a székelyföldi ipartermékeknek a magyar alföldön való meghonosítá-

[49] *Mvhely lvt. Törvényhatósági iratok*, 5602/1886., 4, 5. p. Marosvásárhely sz. Kir. Város törvényhatósági bizottságának 1886. július 31-én tartott közgyűléséről.

[50] *Maros-Torda*, 1886. júl. 3. 26. sz., 1. p.

sát tűzték ki fő feladatul.[51] Az erdélyi tudományos élet jeles személyiségei is nagy érdeklődést mutattak az újonnan megnyílt intézmény iránt. Téglás Gábor, dévai főreáliskolai igazgató, a Hunyad megyei történelmi és régészeti társulat elnöke, testvérével együtt tett kutatókörútját szakította meg azért, hogy az iparmúzeumot felkeresse.[52]

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM ÁLLANDÓ CSARNOKA

„Kész, de nem befejezett iparintézetet bocsát ezennel az egylet a székely közönség használatára" – írta Ráth Károly az iparmúzeum katalógusának bevezetőjében. Valóban a kezdeténél volt még a múzeumszervezés 1886 nyarán. A helyiség, amelyben ideiglenesen működött az intézmény, már a kezdetekkor szűknek bizonyult. Az eredetileg nyári színkörnek épült csarnok szerkezeténél és beosztásánál fogva csak átmenetileg nyújthatott otthont a benne elhelyezett műtárgyaknak és mintagyűjteményeknek. Így a múzeum megalapításától kezdve a legsú-lyosabb gond a gyűjtemény elhelyezésére alkalmas, megfelelő épület. Az építésre azonban nem volt pénz, így a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet, a társadalom adakozókészségére számítva ismét gyűjtőíveket rendszeresített. Már a megnyitóünnepségek után megkezdődött a gyűjtés. A nyári szezon fő társasági eseményei az állandó múzeumi csarnok építéséért folytatott gyűjtés jegyében teltek. Táncmulatságok, házias jellegű táncestélyek, koncertek a város sétáló- és mulatókertjében – az Elba-szigeten rendezett térzene, mind-mind olyan rendezvények, amelyeket jelenlétével a városi társaság színe-java megtisztelt, és amelyeknek bevétele a múzeumalapítvány számláját gyarapította.[53] A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmánya kérte az iparosok támogatását, hiszen „... tőlük függ, hogy a Székelyföldi Iparmúzeum ne csak maradandó segédforrását képezze, hanem egyszersmind állandó fokmérője is legyen a székelység nehéz időkben is igazolt kultúrális életrevalóságának". Megindult a gyűjtés, de addig is, míg az új múzeumi csarnok elkészül, a városi tanács megteszi a kellő intézkedéseket a múzeum biztonságos működtetésére: biztosítja a helyiség többévi bérét, a berendezési és fenttartási költségek fedezésére állami segélyekért folyamodik, szorgalmazza az adakozást.[54]

---

[51] Uo.

[52] *Marosvidék*, XVI. évf., 36. sz., 1886. júl. 18.

[53] *Maros-Torda*, 1886. júl. 3, 26. sz. 3. p.; szept. 17, 46. sz.

[54] *Marosvidék*, XVI. évf. 32. sz., 1886. júl. 4. A lap állandó rovatot nyit: *A székelyföldi iparmúzeum* címmel.

1888-tól a múzeumi csarnok építésének szervezését az e célra alakított iparmúzeumi bizottság vette át. Az iparmúzeum vidéki választmánya az összes székelyföldi törvényhatóságokat és városokat felszólította, járuljanak hozzá az állandó iparmúzeumi csarnok építésének költségeihez. Marosvásárhely s a vármegye lakossága lelkesen fogadta a felhívást. A hírlapok rendszeresen közölték az adakozók névsorát, a jótékony célú hangversenyek, táncestélyek alkalmával összegyűlt pénzösszegeket. A *Marosvidék* erre a célra állandó rovatot indít, *Szerezzünk helységet az iparmúzeumnak* címen.[55] Az egyik legsikeresebb rendezvény a marosvásárhelyi iparosegylet által rendezett szászrégeni hangverseny volt. Az 1888. június 24-én megtartott hangversenyt megelőző napokban a *Marosvidék – Üdvözlet szászrégeni polgártársainkhoz* címmel rendkívüli számot adott ki, hogy a részleteket és az aláírási íveket közölje, a vasút pedig külön vonatot indított. A lap elismeréssel nyugtázza a hangverseny eredményességét, melynek bevétele 501 forint és 69 kr. volt, és amely, a cikkíró szerint: „összehozta a különböző társadalmi osztályokat", és amely: „igazi eredmény, mely a társadalmi téren korszakalkotó lehet a vegyesajkú városban".

Időközben befolyásos látogatója is akad az iparmúzeumnak. Székelyföldi körútja során, 1889. július 26-án Marosvásárhelyre is ellátogat Baross Gábor, és közli: 12 000 forint állami támogatást eszközöl ki az állandó múzeumi csarnok építésére.

---

[55] *Marosvidék*, XVIII. évf., 9. sz., 1888. febr. 19.: „A székelyföldi iparmúzeum ügyét Marosvásárhely polgársága magáévá tette. Az iparmúzeum építési alap gyarapítására gyűjtést és estélyeket szervezett." 1888. febr. 29, 11. sz.: (Felhívás: A marosvásárhelyi iparos polgári egylet a székelyföldi iparmúzeum építési alap javára dal- és zeneestélyt szervez.); 1888. márc. 11, 13. sz.; márc. 18, 15. sz.; ápril. 29, 23. sz.; máj. 27.: (az első oldalon közlik az adakozók névsorát, pl. Csík megye törvényhatósága (ápr. 29, 23. sz.); szászrégeni iparos polgári egylet (máj. 27.); 1888. máj. 27, 27. sz., 105. p.: („Szerezzünk helyiséget az iparmúzeumnak" – a marosvásárhelyi polgári egylet hangversenye Szászrégenben. Az estélyre felkérik az együttműködésre a szászrégeni német és magyar dalkört is); 1888. jún. 20., 32. sz. (Rendkívüli szám, „Üdvözlet szászrégeni polgártársainkhoz", „Rendkívüli számot adtunk ki, hogy az iparmúzeum számára építendő állandó helyiség javára Szászrégenben rendezendő hangversenyre (1888. jún. 24.) vonatkozó részleteket közöljük – aláírási ívek (a hangversenyre külön vonat indul); 1888. júl. 1., 43. sz., 1. p.: A szászrégeni hangverseny bevétele 501 forint 69 kr. Elismerést érdemel. „A szászrégeni hangverseny". Leírása: „A hangverseny összehozta a különböző társadalmi osztályokat. ...Ez az igazi eredmény, mely a társadalmi téren korszakalkotó lehet a vegyesajkú városban."

TELEKSZERZÉS ÉS ÉPÜLETTERV

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet 1890 tavaszára 19 000 forintnyi építési alap fölött rendelkezett magánadakozásokból, az egyesület központi és vidéki választmányainak adományaiból és mindenekelőtt a Baross Gábor által kilátásba helyezett 12 000 forint államsegélyből. Ez az összeg már elegendő lett volna az építkezés elkezdéséhez, ha a telek díjtalanul az egylet rendelkezésére áll. A városi tanács úgy döntött, hogy a múzeumépítés céljaira szükséges ingatlant a Székely Művelődési és Közgazdasági Egyletnek ingyenesen felajánlja. Ezzel a múzeum elhelyezésének a kérdése végleg megoldódott, mégpedig oly módon, hogy az iparmúzeum a város örökös közintézményévé vált. A választás, más alkalmas ingatlan hiányában, a régi városmajor Hajós utca felől fekvő kültelkére esett, annak a mintegy 300 négyszögöl kiterjedésű részére, amely az idő szerint a városi önkéntes tűzoltóegylet gyakorlótere volt.

A törvényhatóság az általa hozott határozatot, az előírásoknak megfelelően 15 napig közszemlére bocsátotta, majd 26699/890. szám alatt, április 16-án, jóváhagyás végett a belügyminisztériumba felterjesztette.[56]

A belügyminisztérium az előterjesztést formai hiányosságokra hivatkozva, pontosítás végett – a felajánlott terület telekkönyvi és helyrajzi számainak pontos megjelölése, valamint a tulajdonjog egyértelmű rögzítése végett – Marosvásárhely törvényhatósági bizottságának visszautalta, és felhívta egyben a figyelmét, hogy mindaddig érdemben intézkedni nem lehet, amíg egy, a szándékát világosan és részletesen kifejező újabb határozatot nem hoz.[57] E rendelet nyomán a városi tanács az építési hely kijelölését és feltételeinek megállapítását újra a gazdasági és pénzügyi szakbizottság elé utalta. Utóbbi ezúttal pontosan meghatározta, hogy azt a 300 négyszögöl területet, amelyet a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmánya kért, a város a tulajdonát képező tűzoltó gyakorlótér 1 hold 80 négyszögöléből engedi át ingyen használatra. Azaz a marosvásárhelyi 402 számú telekjegyzőkönyvben A+1 rendszám és 697 helyrajzi szám alatt fekvő belső puszta telekből, azzal a feltétellel azonban, hogy a város tulajdonosi joga az átengedett területre telekkönyvileg bejegyeztessék. A bizottság döntéséhez nagyban hozzájárult Baross Gábor kereskedelemügyi miniszternek a városhoz intézett kérése is, melyben az egylet részére az építési hely mielőbbi biztosítását kéri, akár használati, akár tulajdonosi joggal, annak érdekében, hogy az építkezést mielőbb, ha lehetséges, még az év folyamán megkezdhessék. A gazdasági és pénzügyi szakbizottság véleményét Baross Gábor miniszteri ajánlatával együtt újra a közgyűlés elé terjesztették. A

[56] MOL Törvényhatósági iratok, K. 150. 26699/1890. sz. 2991/890.
[57] MOL *Törvényhatósági levéltár*. K. 150, 26699/1890, 13–18.

nyolc nap közbevetésével megtartott közgyűlésen, a kihirdetett határozatot – miután ellene senki kifogást nem emelt – 1890. július 5-én a törvényhatósági bizottság 131/3570 közgyűlési szám alatt meg is szavazta. Az ügynek ebben a stádiumában a városi tanács a hírlapokból értesült arról, hogy az iparmúzeumi csarnok bemutatott tervét Baross Gábor kereskedelmi miniszter nem fogadta el, és új terv készíttetését kérte az egyletettől. A tanács tájékoztatásért a Marosvidéki választmányhoz fordult, ez utóbbi pedig válaszában kérte a város vezetését, hogy az új építési terv alapján állapítsa meg az iparmúzeum építési helyét, hagyja jóvá az épület alapjainak letételét még az évben, s végül segítse 200 000 darab téglával az építkezést.

A telekszerzéssel párhuzamosan a múzeumi csarnok épülettervének elkészíttetése is folyamatban volt. 1890 márciusára készült el az első, Baross által elutasított terv. Ezt Losonczi Dénes m. kir. főmérnök, a Maros-Torda megyei építészeti hivatal vezetője készítette.[58] A terv szerint a leendő épület téglalap alakú, egyemeletes lett volna, középen elhelyezett főbejárattal. A földszinten, a főbejárattól jobbra a múzeum gyűjteményei kaptak volna helyet, balra a múzeumőr három szobából álló lakása. E mögött lett volna a rajzterem és a könyvtár. Az emeleten, ahova a főbejárati folyosóról vezetett volna fel egy lépcső, csupán két helyiség lett volna – egyik a raktár, a másik egy állandó kiállítás számára fenntartva. A 25 ezer forint tőkét igénylő terv, melyet április közepén terjesztettek fel jóváhagyás végett a kereskedelemügyi minisztériumba, nem nyerte el a bírálók tetszését, legfőképpen az építkezést tetemes anyagi támogatással segítő ipar- és kereskedelemügyi miniszter, Baross Gáborét. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya új tervpályázatot hirdetett. 1890 őszén megérkezett Marosvásárhelyre a jeles fővárosi építész, Kiss István[59] műegyetemi magántanár épületterve.

A múzeumi bizottság elnöke, Kovács Ferenc október tizennegyedikén délelőtt tíz órára tűzte ki az építési munkálatokra a versenytárgyalást. Az eseményre leutazott Budapestről a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Hajós János leköszöntével megválasztott új elnöke, Turóczy Adolf; az egylet titkára, Nagy Gábor és az iparmúzeumi csarnok új tervének alkotója, Kiss István is.

Október 15-én hirdették ki a tárgyalások eredményét: a megbízást az összes építési munkálatokra Soós Pál és Sófalvi József, marosvásárhelyi társvállalkozók nyerték. Miután ők a kikiáltási árhoz képest hét százalék engedményt tettek, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya és a két társvállalkozó között a szerződés megkötetett. Ennek értelmében a Hajós

[58] *Marosvidék*, XX. évf. 14. sz., 1890. márc. 20. „Hírrovat."

[59] Kiss István (1857. május 4. Körösladány – 1902. jan. 9. Budapest)

utcában, a „régi város-major" telkén végre elkezdődhettek a harmincnégyezer forint beruházással számoló építkezés munkálatai. Az építő-vállalkozók úgy tervezték, hogy az alapok letételére még az év novemberéig sor kerülhet, az épület fedél alá kerül 1891. szeptember 1-ig, míg az egész munka 1892. szeptember elsejéig elkészülhet. Az ütemterv rögzítésekor tekintettel voltak az épület leendő rendeltetésére. Az átadás előtt fontosnak tartották a falak alapos kiszáradását, hogy a gyűjtemény érzékenyebb darabjai nehogy károsodjanak a beköltözés után.[60]

A közvélemény, akárcsak pár évvel korábban, a múzeumalapításkor, most az állandó csarnok építésekor is érdeklődéssel követte az eseményeket. A *Marosvidék* 1890. május 1-ji számában teljes terjedelmében közli azt a két kiritikus, már-már csípős hangvételű írást, amely a Losonczi Dénes főmérnök által készített építési tervvel kapcsolatban a szerkesztőségbe érkezett (4. sz. melléklet).[61] Hírt ad a lap a Baross Gábor által szorgalmazott új tervrajzról is, csakúgy mint az építési munkálatokra kitűzött versenytárgyalásról. Október 12-én, *Székelyföldi iparmúzeum* címmel közölt írásában ismerteti Kiss István terveit, és megállapítja: „Ha Kiss István fővárosi építész-mérnök és műegyetemi magántanár tervei szerint építik, Marosvásárhelyen alig lesz annál szebb épület."[62]

Az 1890 októberében elfogadott új épületterv kivitelezéséhez, szemben az eredeti tervvel, legalább 524 négyszögöl területre volt szükség. Tekintettel a felmerült új körülményekre, a városi tanács gazdasági és pénzügyi szakbizottsága újratárgyalta a telekkérdést, és a javaslata a lehető legkézenfekvőbb volt: a már előbb felajánlott telekből, a korábban rögzített feltételek mellett, a város engedjen át a Székely Művelődési és Közgazdasági Egyletnek az előzőleg jóváhagyottnál nagyobb területet, azaz 1886 m^2-t, és erről a telekről a térrajzot minél hamarabb készíttesse el. Azt is javasolta, hogy – miután a halasztás az államsegély elvesztését vonná maga után – a város törvényhatósága még abban az évben engedélyezze az építkezés megkezdését. A gazdasági és pénzügyi bizottság pedig javasolta, hogy a város 100 000 darab téglával járuljon hozzá a költségekhez.

A városi tanács 1890. október 24-én tartott közgyűlésén a gazdasági és pénzügyi szakbizottság e három javaslatát egyhangúlag elfogadta, majd mint közérdekű határozatot, tizenöt napra közszemlére kiállította. Miután ellenvetés senki részéről nem érkezett, november 19-én felterjesztette belügyminisztériumi jóvá-

[60] *Marosvidék*, XX. évf. 48. sz., 1890. okt. 19.
[61] *Marosvidék*, XX. évf. 22. sz.; 1890. máj. 1.
[62] *Marosvidék*, XX. évf. 47. sz; 1890. okt. 12.

hagyásra (5. sz. melléklet)[63], és az rá is kerül aláírással, bélyegzővel az ügycsomóra december 27-én.[64]

AZ ÉPÍTKEZÉS

Bár 1890 végére megnyugtatóan rendeződött a telek és az épület tervrajzának a kérdése, a tél beállta miatt az iparmúzeumi csarnok építkezési munkálatait csak 1891 tavaszán lehetett elkezdeni. Ekkor oldódott meg végre az igényelt tégla kérdése is. Marosvásárhely város tanácsa az iparmúzeum építésére a kért mennyiség felét, azaz 100 000 db téglát utalt át meglévő téglakészletéből. A belügyminisztériumi jóváhagyás is ennyiről szólt, ráadásul azzal a feltétellel, hogy a város ennek következtében hiányt ne szenvedjen. Így is a juttatott építőanyag kereskedelmi értéke 1600–1800 forint között volt.[65]

Kezdetben a munkálatok lassan haladtak, a nehezen csordogáló bevételek miatt elsősorban. Az elfogadott építési terv jóval meghaladta a korábbi adományokból befolyt pénzalapot, így a felügyelőbizottság ismét csak a társadalom segítségét kénytelen kérni: a székely társadalom, de elsősorban az iparosok adományait. Az építkezés fővállalkozójának, Sófalvi Józsefnek hirtelen közbejött halála is késleltette a munkálatokat. Csak 1892 áprilisában vesz újabb lendületet az építkezés, miután Turóczy Adolf, a székely-egylet elnöke, Borszéky Soma miniszteri tanácsos és Kiss István tervező, műegyetmi tanár március 28-án Marosvásárhelyre érkeztek, hogy megvizsgálják a múzeum épülő csarnokát, valamint a helyi érdekelt és felelős körökkel megállapítsák a teendőket.[66] Ekkor még bíztak abban, hogy a munkálatok erőltetett üteme mellett betartható az eredeti határidő, és októberben sor kerülhet az iparmúzeumi csarnok megnyitására. Ráth Károly irányításával készült már az új kiállítási terv is.

---

[63] MOL *Törvényhatósági irattár. K. 150,* 26699/1890. 5–19. p.

[64] MOL Törvényhatósági levéltár, K. 150, 88995/1890. 5–19. p. Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósági bizottságának folyó évi október hó 24-én 197. sz. hozott határozatát, mellyel a város tulajdonát képező, a marosvásárhelyi 402. A telekjegyzőkönyvben A+1 rend és 697 hr. sz felett, a Hajós utcában fekvő 1 hold 80□ terjedelmű telekből 1886 □méter terület rész a székely egyesület részére egy iparmúzeum építésére használatul átengedtetni és a nevezett egyesületnek az építés céljaira 100 000 db. tégla kiadatni rendeltetett. A telek átengedésére vonatkozó részében ezennel oly kikötéssel hagyom jóvá, hogy az átengedni rendelt terület része a város tulajdonjoga telekkönyvileg biztosítandó lesz. 1890. XII. 27-én.

[65] MOL, Törvényhatósági levéltár. K. 150. 1891 – V. 32754.

[66] Marosvidék, XXII. évf. 17. sz; 1892. ápr. 3.

Közben folyt az állandó küzdelem a szükséges források előteremtéséért. A nyári idény megélénkülő társasági életében újra jelentősen megsokasodtak az iparmúzeum javára szervezett jótékonysági rendezvények. A berendezés költségeinek fedezésére a székely egylet helyi fiókválasztmánya nagyszabású nyári hangverseny rendezését vette tervbe: „A székelyföldi iparmúzeum felügyelő bizottsága a marosvásárhelyi tűzoltózenekar közreműködésével jún. 6-án – sétahangversenyt rendez az Elba mulatókertbe. A tiszta jövedelem az új iparmúzeumi csarnok berendezési költségeire fog fordíttatni",[67] tudósít a *Marosvidék* 1892. május 29-én. A nyár elején az építkezési munkálatok Soós Pál vállalkozó vezetésével nagy erővel folynak: „Egy iparmúzeumi mintatárgy maga a csarnok is",[68] tudósít a *Marosvidék* 1892. szeptember 18-án, és arról is hírt ad, hogy a napokban megérkeznek a múzeum homlokzatára szánt szobrok, amelyeket Róna József, ismert nevű szobrász fog rendeltetési helyükre állítani. Október 30-án arról kapunk hírt, hogy a Székelyföldi Iparmúzeum díszes csarnoka közel áll teljes befejezéséhez. Az egylet kérést intézett Marosvásárhely tanácsához, hogy a megnyitásig építse ki a múzeum előtti járdát, és parkosítsa az épület körüli térséget. 1892 októberében László Gyula múzeumőr gondos felügyelete mellett kezdetét vette a tárgyak átszállítása, ám az épület még korántsem volt befejezve.[69] Nemcsak a belső festés nem volt készen, de számos más belső munkálat sem, és ezután kellett gondoskodni a megfelelő berendezésről is. Az új csarnok ünnepélyes felavatása megint késett.

A téli hónapokat a kiállítás előkészítésére használták. A munkát nehezítette, hogy a régi helyiségben a nem megfelelő kiállítási és raktározási körülmények miatt sok tárgy tönkrement, vagy annyira megrongálódott, hogy helyreállítása tetemes időt és anyagi ráfordítást igényelt. De jól haladtak a restaurálási munkálatok, és 1893. február 28-án Kovács Ferenc elnök, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmánya ülésén bejelenthette: a választmány a múzeum berendezésére egy szakértőkből álló bizottságot választott, következésképpen márciusban érdemben megkezdődhettek a berendezési munkálatok.[70] Az épület környezete is egyre szépült. 1893 kora tavaszán elkészült a csarnok utca felőli kerítésének, a kőoszlopok közé foglalt díszes kovácsoltvas kerítésnek a terve, valamint a múzeum környezetének és a parknak a rendezési terve. Mindkettő Kiss István műépítész munkája.[71]

---

[67] *Marosvidék*, XXII. évf. 27. sz.; 1892. máj. 29.
[68] *Marosvidék*, 1892. szept. 18. XXII. évf. 46. sz.
[69] *Marosvidék*, 1892. okt. 30. XXII. évf. 53. sz.
[70] *Marosvidék*, XXIII. évf. 11. sz., 1893. márc. 8.
[71] Uo.

1893 áprilisában az épület háta mögött is készen lett a telket határoló fenyődeszka kerítés,[72] majd májusban Fülöp Sándor városi kertész irányításával elültették a múzeumkert első bokrait, és az utak feltöltése után elvetették a fűmagot.[73] A múzeum és környéke lassan elnyerte végleges formáját. Két hét volt még az ünnepélyes megnyitó kitűzött időpontjáig, és a múzeum rendezési munkálatai a befejezéshez közeledtek. A szervezők az utolsó hetet az esetleges hiányok pótlására szánták.

A végzett munka hatalmas volt, az eredmény pedig a munkához méltó. „Előre is jelezhetjük, hogy iparmúzeumunk az új csarnokban meg fogja lepni azokat is, akiknek azt a régi helyiségben gyakrabban volt alkalmuk megtekinteni"[74] – írja a *Marosvidék* szerkesztője az új kiállításról; az épületről és környezetéről pedig így ír: „[...] architechturai kivitele által is egyik nevezetességét képezi városunknak elannyira, hogy ezután a városi látnivalók közé a Teleki könyvtár után, mindjárt a székelyföldi iparmúzeum sorakozhatik. [...]"[75]

*

Három év alatt, 1890–1893 között épült fel a Székelyföldi Iparmúzeum állandó csarnoka, olyan közösségi összefogással, mely egységes akarattal a Székelyföld felemelését szolgálta.

Az új múzeumi csarnok ünnepélyes felavatásakor a Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület titkára tételesen felsorolta az építkezés elkezdésekor rendelkezésre álló összeget és az iparmúzeumi csarnok tényleges értékét, az építkezés befejezésének pillanatában.

A gyűjtés már 1886-ban, az iparmúzeum ideiglenes csarnokának megnyitásakor elkezdődött. Az ideiglenes múzeum megnyitásakor rendezett ünnepségekből befolyt 80 forint jelentette az első összeget, melyet az egylet az állandó múzeumi csarnok építésére szánt pénzalapba letett. Még abban az évben, majd méginkább a következő év nyarán, a különböző jótékonysági előadásokból,

---

[72] *Mvhely lvt. Közigazgatási iratok*, 2982/1893. Koncz Lajos városgazda, 1893. április 19-én a múzeum háta mögötti kerítés megépítéséhez 500 db. sodronyszeg, 22 fenyődeszka és 6 db sasfa kiszolgáltatásáról tesz jelentést a városi tanácsnak.

[73] *Mvhely lvt. Közigazgatási iratok*, 3836/1893. máj. 16. Fülöp Sándor városi kertész kérést intéz a tanácshoz, melyben a helyi iparmúzeum parkírozásához 30 kiló fűmag és 200 db bokor megvásárlásához szükséges 28 forintot kér, sürgeti ugyanakkor a töltést az utakhoz, mert amíg meg nincs töltve az út, nem lehet a fűmagot vetni; *Mvhely lvt. Közigazgatási iratok*, 4575/1893. 1893. jún. 14-én. A múzeum udvarára 400 szekér földnek odaszállításáért fizetett a város 40 forint 90 krc-t.

[74] *Marosvidék*, XXIII. évf. 28. sz., 1893. jún. 18.

[75] *Marosvidék*, 1893. júl. 6. 31. sz.

hangversenyekből – közöttük a legsikeresebből, a szászrégeni hangversenyből – mintegy 500 forinttal gyarapodott az építkezésre szánt alap, amelynek megteremtéséhez a Székelyföld 350 forinttal járult hozzá: Maros-Torda törvényhatósága 100 forinttal, Háromszéké – 100 forinttal, Csíkvármegye – 50 forinttal, Gyergyószentmiklós község – 50 forinttal, míg Szászrégen városa – 50 forinttal. Az adományokból így befolyt összegekkel, valamint a saját megszavazott támogatással a vidéki választmány mintegy 2000 forinttal járult hozzá az építkezéshez, míg a központi választmány mintegy 5000 forintot szavazott meg. Ez volt a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet rendelkezésére álló tőke 1889 júliusában, amikor Baross Gábor marosvásárhelyi látogatásakor az iparmúzeum ügyét felkarolta, és 12 000 forint állami támogatást eszközölt ki a Székelyföldi Iparmúzeum javára. Az így összegyűlt mintegy 19 000 forint, valamint Marosvásárhely város által felajánlott telek jelentette azt a szükséges anyagi fedezetet, amellyel a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet 1890 tavaszán az építkezést megkezdhette.

Az építés három éve alatt még további támogatások, adományok érkeztek az iparmúzeumi csarnok javára. A legtekintélyesebb az 1889. évi jótékony célú állami sorsjátékból befolyt mintegy 8820 forint volt, amelyet Wekerle Sándor miniszterelnök közbenjárására kapott meg a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet. Természetbeni támogatás is érkezett, gr. Bethlen András, földművelésügyi miniszter államsegélye, mintegy 315 m^3 épületfa (a tövén). Önzetlen és igazán nagylelkű volt a tervező, Kiss István hozzájárulása az építkezéshez. Kiss István, budapesti műépítész négy éven át díjtalanul végezte a műépítészi munkát: terveit, költségvetéseit, részletrajzait, az építés vezetését és felülvizsgálatát, még az utazásokkal járó készpénzkiadásait is, adományként ajánlotta fel a Székely Művelődési és Közgazdasági Egyletnek. A Magyar Mérnök és Építész Egylet hivatalos bírálata szerint ennek a munkának az értéke 3500 forintra volt tehető. Ezen kívül Kiss István még mintegy 1016 forint értékben eszközölt ki különféle adományokat az iparmúzeum javára.

A Székelyföldi Iparmúzeum felépítésére tett adományokat így összegezhetnénk:

1.	A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya	6875 Ft.
2.	A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet vidéki választmánya	2000 Ft.
3.	Baross Gábor és Lukács Béla kereskedelemügyi miniszterek által adományozott államsegély	16 000 Ft.
4.	Wekerle Sándor pénzügyminiszter közbenjárására az 1889. évi jótékony célú államsorsjáték összege	8820 Ft.
5.	Gr. Bethlen András, földművelésügyi miniszter adománya – 315 m^3 épületfa a tövén	
6.	Marosvásárhely sz. k. város telekadománya (1886 m^2)	1500 Ft.
7.	Marosvásárhely város téglaadománya	1800 Ft.
8.	Kiss István műépítész négy éven át díjtalanul végzett munkája: építési tervei, költségvetései, részletrajzai, az építés vezetése és felülvizsgálása, utazásai és készpénzkiadásai	3500 Ft.
9.	Kiss István által, a múzeum javára kieszközölt ajándékok	1016 Ft.
10.	Szabó Antal, budapesti szobrász ajándéka (6 db oszlopfő)	58 Ft.
11.	Strum Gyula, budapesti bádogosmester ajándéka (6 db horganyozott aeroteria)	218 Ft.
12.	Thék Endre, budapesti gyáros ajándékmunkája (tölgyfaajtó az I. emeleti gyűlésteremhez)	100 Ft.
13.	Bartolfy János, budapesti asztalosmester ajándékmunkája (a főbejárati tölgyfaajtó)	150 Ft.
14.	Sirch Antal, budapesti lakatosmester ajándékmunkája (a főbejárati ajtó és a két ablak teljes vasalása és díszes rácsa)	150 Ft.
15.	Faragó és társa, budapesti üveggyáros ajándéka (a két színes ablak a lépcsőházban)	120 Ft.
16.	Götz Adolf, budapesti szobafestő ajndéka (a nagyterem festése	100 Ft.
17.	Sattler testvérek ajándéka (1 db díszes cserépkályha)	120 Ft.

Az eredeti költségvetés 34 323 forintban állapította meg az építkezés végösszegét. Később, a munkálatok során ez az összeg jelentősen csökkent, elsősorban Sófalvi József és Soós Pál marosvásárhelyi kőműveseknek köszönhetően, akik mint fővállalkozók, az építést 7% árengedménnyel vállalták.

Az átadásakor az építési munkálatok végösszege 27 500 forint volt. A felépített iparmúzeumi csarnok forintban kifejezhető értékét emelte a timpanonban elhelyezett szoborcsoport, mely a Róna Józsefnek kifizetett tiszteletdíjjal és a szállítással együtt 2750 forintba került, valamint az utcai kőoszlopok és a közéjük foglalt kovácsoltvas kerítés, melynek értéke 1662 forint volt. Az építkezés költségei így hozzávetőleg 32 000 forintra tehetők, az épület értéke pedig a jutányos ármegállapításokkal, ajándékmunkákkal együtt 38 868 forint, amely a következő tételekből tevődik össze:

1.	Sófalvi József és Soós Pál, marosvásárhelyi kőműves-vállalkozók elszámolása	27 640 Ft.
2.	A város által adományozott tégla értéke	1500 Ft.
3.	Kiss István műépítész tiszteletdíja	3500 Ft.
4.	Az iparosok ajándéka	1016 Ft.
5.	A Róna József által készített szoborcsoportozat ára	2750 Ft.
6.	A múzeum körüli vasrácsozat ára	1662 Ft.
7.	A berendezés és bútorzat ára	800 Ft.

Az új múzeumi csarnok igazi építészeti remeke volt a XIX. századvég Marosvásárhelyének. Az arányosan megkomponált épületegyüttes, igényes kivitelezésével elegánsan emelkedett ki a környezetéből. Bár elhelyezése nem volt a legelőnyösebb, valójában az utca szűk volta miatt sem az épület, sem a múzeum nem érvényesült. A tervező ezt merész térkihasználással vélte feloldani, úgy, hogy a múzeum előtt, a következő párhuzamos utcáig egy szélesebb teret nyitva épüljenek fel a későbbiekben az állami ipariskola és egy városi iskola új épületei. Az iparmúzeum elkészült állandó csarnoka így első létesítménye lett volna egy eljövendő, iparoktatási központ céljait szolgáló épületegyüttesnek, követve a bécsi Technologischen Gewerbemuseum, illetve a budapesti Technológiai Iparmúzeum működésének koncepcióját.

A Székelyföldi Iparmúzeum tipikus példája a XIX. századi Nyugat-Európa múzeum-épületeinek. A szigorú olasz reneszánsz stílusban tervezett, szabadon álló épület központi egysége egyemeletes, ehhez csatlakozik kétoldalt, szimmetrikusan egy-egy földszintes szárny. A tervezésnek ez a módja a jövőre nézve azzal az előnnyel kecsegtetett, hogy a földszinten elhelyezett hat kiállítóterem idővel ráépítéssel még hat teremmel bővíthető. Az épület központi tömbjének síkját egy erőteljes párkány osztja, alatta és felette három-három monumentális nyílászáró: a földszinten hármas ívet alkotva, egy központi díszvasalással és rácsozattal ellátott tölgyfaajtó és kétoldalt egy-egy díszes vasrácsozattal ellátott ablak. A tölgyfaajtó Bartolfy János, budapesti asztalosmester, az ajtó teljes vasalása és

a két ablak díszes rácsozata Sirch Antal, budapesti lakatosmester ajándékmunkái. A központi tömbhöz csatlakozó két földszintes épületszárny homlokzati fülkéiben egy-egy álló női szobor, a szövés és a fonás allegorikus nőalakjai. Az emeleti szakaszt hat díszes oszlopfővel ellátott pilaszter tagolja, 2-1-1-2 szakaszra osztva a felső homlokzatot, és elválasztva a három baluszteres párkányzattal ellátott ablakot. Mindegyik ablak fölött virágfüzér-dísz. A pilaszterek díszes oszlopfői Szabó Antal, budapesti szobrász ajándékai. A múzeumépület legtökéletesebben megalkotott részlete minden bizonnyal a főpárkány feletti timpanon mezejében elhelyezett többalakos szoborcsoportozat. Alkotója Róna József szobrászművész, akinek életműve – olyan monumentális művek mellett, mint a miskolci Kossuth-szobor (1898) vagy Savoyai Eugen lovas szobra (1899) a budai várban és a gödöllői Erzsébet-szobor (1901) – számos kisebb díszítőszobrászati munkát is felölel. A veszprémi megyeháza és a budapesti Vígszínház mellett, a marosvásárhelyi iparmúzeum épülete egyike azoknak a középületeknek, amelyek csodálatos szobordíszeikkel az ő művészetét idézik. A szoborcsoportozat központi alakja, a trónoló Attila a népvándorlást és a székelyek megtelepedését szimbolizálja, valamint a népvándorlás utáni időkben kifejlődött államot; a központi alak jobb, illetve bal oldalán helyet foglaló egy-egy allegorikus nőalak Magyarország és Erdély unióját; míg a két gyermekalak az egységes államnak egyik fő kulturális misszióját, az ipar fejlesztését jelképezi.

A főbejárat monumentális tölgyfaajtaja tágas és világos előcsarnokba vezetett, melyből kétoldalt 3-3 kiállítóterem nyílt. A kiállítótermeken kívül még négy tágas helyisége volt az épületnek: a ruhatár, a múzeumőr irodája, a könyvtár és a nélkülözhetetlen lomtár. A főépülettől külön, de azért azzal szerves kapcsolatban épült a múzeumőr lakása. Díszes kőlépcső vezetett fel az első emeleti előcsarnokba, mely szintén alkalmas kiállítóhely lehetett. Dísze a Faragó és társa, budapesti üveggyárostól ajándékba szállított két színes üvegablak, melyek a lépcsőház hangulatos megvilágítását biztosították. Az első emeleti előcsarnokból monumentális tölgyfaajtó (Thék Endre, budapesti gyáros ajándéka) vezetett a nagyterembe. A nagyterem – valójában díszterem – az épület legtekintélyesebb helyisége, rangos rendezvények megtartására, előadások, felolvasások és gyűlések rendezésére egyaránt alkalmas volt. A megnyitás idején különösen pompás lehetett. Falait Götz Adolf, budapesti szobafestő ajándékképpen felajánlott gyönyörű pompei stílusban készült festése díszítette. A stílusnak megfelelően a fal síkja négyszögletes mezőkre volt bontva, melyeket virágindás frízek határoltak. A többnyire pompei-vörös alapszínű mezőkben a görög mitológiától ihletett könnyed, alakos kompozíciók és térhatást keltő színes architektúrák voltak festve. A terem fűtését a Sattler testvérek budweisi kályhagyárában készült díszes betétcserépkályhája biztosította.

AZ ÁLLANDÓ IPARMÚZEUMI CSARNOK FELAVATÁSA

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet, akárcsak hét évvel ezelőtt – a Székelyföldi Iparmúzeum létesítésének idején – most is Marosvásárhelyre hirdette meg évi közgyűlését. 1893. június 5-én keltezett meghívójában a székelyegylet központi választmánya így értesíti a meghívottakat az eseményről: „[...] Íme a díszes épület már készen áll, befogadta a gonddal, fáradsággal és nagy áldozatokkal összegyűjtött tárgyakat, melyek mint szemléltetési eszközök, igen hasznos szolgálatot tesznek az ottani (ui. székelyföldi) ipar fejlesztésére s ezzel a vagyoni jólét felvirágoztatására.

A monumentális jellegű díszes épület, melynek létesítését főleg áldott emlékű Baross Gábor s méltó utóda, Lukács Béla kereskedelemügyi m. kir. miniszter urak, valamint a pénzügyminisztérium vezetésével megbízott dr. Wekerle Sándor m. kir. miniszterelnök és gróf Bethlen András földművelésügyi m. kir. miniszter urak, nemkülönben Marosvásárhely sz. kir. város nagylelkű segélyezése tette lehetővé: f. évi július hó 2-án d. u. 4 órakkor fog ünnepélyesen megnyittatni, s rendeltetésének átadatni.

Ez ünnepélyre, hazafias üdvözletünk nyilvánítása mellett, van szerencsénk tisztelettel meghívni a közönséget. Budapest, 1893. június hó 5-én. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya nevében: Turóczy Adolf, elnök. Nagy Gábor, titkár."

Marosvásárhely város tanácsa 1893. június 23-i közgyűlésén határozatban mondta ki: az ünnepre hivatalos az egész kormány, és annak érdekében, „[...] hogy városunk ünnepe legyen méltó a székely főváros jó hírnevéhez [...]", a tanács mindent megtesz majd a magas vendégek méltó fogadásáért, „[...] a városunkba érkező vendégek elfogadását maga a város közönsége eszközli ... [...]"[76] A névre szóló meghívókkal maga a polgármester utazott fel Budapestre, hogy a kormány magas rangú tisztségviselőit a július másodikára kitűzött ünnepségekre meghívja.

Az ünnepi esemény rendezvényeit egy külön erre a célra kinevezett bizottság készítette elő. A bizottság már 1893. május 26-i ülésén rögzítette az ünnepi program részleteit, és megválasztotta a különböző programpontokért felelős bizottságok elnökeit.[77] Július elsejére várták a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya és a különböző vidéki választmányok kép-

[76] Mvlt. Közgyűlési jegyzőkönyv, 1893. jún. 23. júl. 2.

[77] *Marosvidék*, XXIII. évf. 25. sz., 1893. jún. 4. „Hirrovat". Fogadó- és elszállásoló bizottság, 32 taggal, elnök Ajtay Gyula; a hangversenyt rendező bizottság 20 taggal, elnök Bürger Albert; a közebéd és ismerkedési estélyt rendező bizottság 6 taggal, elnök Lázár Benedek; *Marosvidék*, XXIII. évf. 25. sz., 1893. jún. 4.

viselőinek érkezését, estére a Letzter-féle vendéglő kerthelyiségében, a székely egylet tagjainak „ismerkedési estély"-t rendeztek. Másodikán, reggel kilenc órakor kezdődött a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet nagygyűlése, akárcsak hét évvel ezelőtt, most is a vármegyeház nagytermében. Az iparmúzeum állandó csarnokának megnyitása ugyancsak másodikán, 12 órakor volt. A vármegye törvényhatósága és tisztikara Maros-Torda vármegye határán, Nyárádtőn fogadta a megnyitóra leutazó Lukács Béla kereskedelemügyi minisztert és a kíséretében érkező magas rangú vendégeket. A vonat, mely immár nemcsak a kormány, de a megye elöljáróit is hozta, 10 óra 27 perckor robogott be Marosvásárhelyre az „alsóvárosi indóház"-hoz. Az élő virágokkal feldíszített állomáson Geréb Béla polgármester, a város elöljárósága és a nagyszámban összegyűlt közönség dörgő éljenzéssel fogadta a minisztert és kíséretét. Az ünnepi fogadás és bemutatkozások után, a vendégeket szállító fogatok és kísérőik – élükön a Bányai Ferenc városi képviselő által vezetett díszbandériummal –, az önkéntes tűzoltó-egylet zenekarának ütemes játéka mellett és a nagyközönség éljenző sorfala között a Transsylvania szálló elé vonult, ahonnan rövid pihenő után sietett az iparmúzeum avatási ünnepségére. Az ünnepi megnyitó után közös ebéd következett a Letzter-féle vendéglő kerthelyiségében, melyet kimondottan az alkalom tiszteletére, az esetleges rossz időre való tekintettel a tulajdonos üvegpavilonnal egészíttetett ki. A vendégek és a város ünneplő közönsége részére délután 5 órára sétahangversenyt terveztek az Elbában, majd este 8-kor a városban vendégeskedő kolozsvári színtársulat díszelőadására került sor a Szentkirály utcai „nyári színkörben".[78]

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet a Székelyföldi Iparmúzeum új, állandó csarnokának felavatására rendezett ünnepi nagygyűlésen Turóczy Adolf elnök köszöntötte az egybegyűlteket. Megnyitóbeszédében hangsúlyozta: a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet működésének addigi legkimagaslóbb alkotása a Székelyföldi Iparmúzeum, „[...] mert azon csarnok, melyet ma adunk át a székelységnek, a műveltség és tudás terjesztésének vannak szentelve, a műveltség pedig szabaddá, a tudás függetlenné teszi az embert s mindkettő együttvéve képessé arra, hogy az élet minden gondjával diadalmasan megküzdhessen." A megújult intézmény céljairól így vallott: „[...] Ez az intézet, a székely iparmúzeum [...] azon magasztos célt akarja megvalósítani, hogy a működést nemesítve, a munkakedvet bizonyítva, [...] a székely nép gyermekeit elvezérelje [...] a korral lépést tartó ipari tevékenység mezejére." Majd kiemelte Marosvásárhely város jelentős erkölcsi és anyagi hozzájárulását az iparmúzeum létesítéséhez, és kifejezte óhaját, hogy: „Istápolja, gyámolitsa, védje és óvja ezen alkotásunkat e nemes szabad kir. város hazafiságban és székely eré-

[78] *Marosvidék*, XXIII. évf. 29. sz., 1893. jún. 25.

nyekben gazdag közönsége és támogassa azt erős kézzel az egész székelység saját gyarapodásának előmozdítására ..., hogy művüket a késő utókor számára is megőrizze."[79]

Lukács Béla kereskedelmi miniszter beszédének régies pátoszán is átsüt az őszinte hazafiság, amely a dualizmus korának politikai retorikájához híven a reformkori magyar függetlenségi eszményt, s vele a „honi iparegylet" gazdasági törekvéseit idézte: „Ez az épület a munka temploma és legyen szentélye, imahelye mindazoknak, akik használják és legyen büszkesége a székely népnek. A munkától nem lehet a hazafiságot elválasztani. Nem azt a munkát értem, amely nyerészkedik, üzérkedik, amely nem ismer hazát, nemzetet, hanem azt a munkát, amely e helyhez, e földhöz kötve a nemzeté, a hazáé. Ezzel a munkával lehet igazi szolgálatot tenni a hazának."[80] Biztosította a várost, hogy jóindulattal és segítséggel lesz valahányszor a Székelyföld érdekei úgy kívánják. Hangsúlyozta, hogy a székely nép fejlődésére, munkásságára, erősödésére nagy szüksége van az országnak, és reményét fejezte ki, hogy a múzeum a nép munkásságának hű tükre lesz.

Az ünnepi szónoklatok sorát Nagy Gábor, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet titkára zárta: „Még élénken emlékezetünkben van, hogy az 1886. évben itt tartott nagygyűléskor, mily lelkesült örömmel nyitotta meg e múzeumot és minő reményeket kötött annak jövőjéhez [értsd: a marosvidéki választmány]. Azóta, igen természetesen, az egylet összes tevékenysége az intézmény jövőjének biztosítására volt irányozva, úgy hogy a központi választmány működése is ez utóbbi években főleg e körül forgott. ... Fő feladatának e múzeum állandó helyiségbe való helyezését tekintette." Jelentésében beszámolt azokról a forrásokról, adományokról, amelyek az egylet rendelkezésére állottak az építkezés megkezdésekor. Az ünnepi beszédek után László Ferenc múzeumőr ismertette a kiállítást. Elmondta, hogy az épületben a szakcsoportok külön-külön osztályokban vannak elhelyezve, így változatosabb képet nyújtanak, és sokkal közvetlenebbül hatnak a szemlélőre

A korabeli hírlapok *Városunk ünnepe, A székelység ünnepe* címek alatt számoltak be a Székelyföldi Iparmúzeum megnyitásáról, és folyamatosan értesítettek a megnyitással kapcsolatos tudnivalókról és az ünnepség pontos rendjéről.[81] „A székelység ünnepének nevezték el illetékes helyen a székelyföldi iparmúzeum új csarnokának felavatási ünnepét" – írja vezércikkében Kerekes Sámuel, a *Marosvidék* felelős szerkesztője, „... méltán, mivel a székely-egylet

[79] *Marosvidék*, uo.

[80] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1893-ik évben.* Marosvásárhely, 1894. 134. p.

[81] *Marosvidék*, XXIII. évf. 28. sz., 1893. jún. 18, 25.; júl. 2, 9, 11, 14.; Közérdek, 1893. jún. 23.; júl. 2.

kezdeményezte annak létesítését s főleg a székelyföldi vármegyéknek vált közkincsévé..." – A főszerkesztő a sajtó részéről is hálás köszönetet mond mindazoknak, akiknek összehangolt tevékenysége folytán létesülhetett az iparmúzeum, felépülhetett annak díszes csarnoka, „... és keletkezhetett a székelység ünnepe".[82]

*

Az ünnepélyesen felavatott Székelyföldi Iparmúzeum világos lépcsőházban, a nagy méretű színes üvegablakok alatt belga márványból készült emléktáblán, Szilágyi Sándornak, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet alelnökének megfogalmazásában ott állt megörökítve azoknak a személyiségeknek a neve, akik az iparmúzeum épületét tíz évvel korábban megálmodták, és azoké is, akik azt megvalósították:

A SZÉKELYFÖLDI IPAR FELVIRÁGOZTATÁSÁRA EMELTE
A SZÉKELY MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI EGYLET MDCCCXCIII
I. FERENC JÓZSEF
CS. ÉS AP. KIRÁLY URALKODÁSA IDEJÉBEN
HOZZÁFOGTAK AZ ÉPITÉSHEZ MDCCCXC
BAROSS GÁBOR M. K. KERESKEDELEMÜGYI MINISZTER TÁMOGATÁS ÁVAL
HAJÓS JÁNOS TISZT. ELNÖK TURÓCZY ADOLF ELNÖK ÉS KOVÁCS FERENCZ
VIDÉKI VÁLASZTMÁNYI ELNÖK VEZETÉSE ALATT
BEFEJEZTÉK MDCCCXCIII
WEKERLE SÁNDOR M. K. MINISZTERELNÖK ÉS LUKÁCS BÉLA
M.K.KERESKEDELEMÜGYI MINISZTER
TÁMOGATÁSÁVAL
TERVEZTE ÉS AZ ÉPITÉST VEZETTE
KISS ISTVÁN MŰÉPITÉSZ ÉS MŰEGYETEMI MAGÁNTANÁR
ÉPITETTE SOÓS PÁL KÖMŰVESMESTER

A díszes márványtábla „elveszett". Kallódó darabjait sem találni már, eltűnt a múzeumi gyűjtemény legtöbb emlékével együtt. Csak a korabeli sajtót és a levéltárakat vallató kíváncsiak tudhatnak arról: mi volt a Székelyföldi Iparmúzeum, kik voltak, akik életre hívták, és kik, akiknek szolgálni szánták.

[82] *Marosvidék*, XXIII. 31. rendkívüli szám. 1893. júl. 6.

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM MŰKÖDÉSE

Az első tapasztalatok

A Székelyföldi Iparmúzeumnak nemcsak létesítője, de fenttartója is volt a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet. Az iparmúzeum megnyitása előtt, 1886. június 16-án Budapesten Hajós János elnökletével tartott választmányi ülésen, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmánya elhatározta, hogy az iparmúzeum működtetésére egy erre a célra kidolgozott működési szabályzatot fog kibocsátani.[83] Addig is, amíg ez az alapdokumentum elkészül, a központi választmány úgy döntött, hogy a múzeum közvetlen felügyeletét a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmányából alakult iparmúzeumi felügyelőbizottságra[84] ruházza. Az iparmúzeumi felügyelőbizottság nevezte ki a Székelyföldi Iparmúzeum első őrét is, a huszonhét éves marosvásárhelyi műfaragász, László Gyula személyében. A székelykeresztúri állami tanítóképzőben szerzett tanítói oklevelet, titkára volt a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmányának és az iparmúzeumi felügyelőbizottságának, a marosvásárhelyi iparos polgári egylet jegyzője és az 1889 helyi iparos-kiállítás szervezője volt. 1891-ben nevezték ki a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara jegyzőjének. Ipari-gazdasági írásai jelentek meg, több hírlapnak volt munkatársa. László Gyula mellett az első gondnok Szatmári G. Ferenc gépész. A két lelkiismeretes szakember olyan tevékenységet fejtett ki, hogy nemcsak az iparmúzeumi bizottság és a székelyegylet tagjai, de a múzeum valamennyi látogatója, magas minisztériumi tisztségviselők is csak elismeréssel nyilatkoztak tevékenységükről.[85]

1886. július 27-én az ünnepélyesen felavatott Székelyföldi Iparmúzeum megkezdte alapítóinak szándéka szerinti tevékenységét. A kiállítás látogatható, a gyűjtemény tanulmányozható volt. A hétfői nap az iparosok, segédek, tanoncok szakmai napja volt: de. 9 és 12 óra és du. 15 és 19 óra között fogadták őket, és a kiállítást, valamint a mintagyűjteményeket szabadjeggyel nézhették meg. A felügyelőbizottság intézkedett, hogy az iparos-segédek szakcsoportokba

---

[83] *Marosvidék*, XVI. évf. 29. sz., 1886. jún. 24.

[84] Az iparmúzeumi felügyelőbizottság tagjai: elnök – Kovács Ferenc apátplébános, Györffy Pető polgármester, Deák Lajos királyi tanfelügyelő, Fekete Gábor királyi táblabíró, Losonczi Dénes főmérnök, Vass Tamás ev. református lelkész, Bihari Sándor tanár, Gáspár Gyula kereskedő, Csontos Olivér és Pálfi Mihály ügyvédek, titkár – László Gyula.

[85] *Marosvidék*, XX. évf. 34. sz., 1890. júl. 13.

osztva, az ipariskolák tanoncai pedig osztályonként, tanítóikkal az élen, rendszeresen és kötelességszerűen látogassák az intézetet. Minden csoportos látogatás előtt ismertető szakelőadásokat tartottak. Az új múzeumi intézménnyel új viselkedési normák, elvárások honosodtak meg. A múzeum gondnoksága felhívja a közönség figyelmét, hogy a látogatóknak a „sétabotot, a nap- vagy esőernyőt a pénztárnál le kell tenni, szivarozni és tárgyakat érinteni tiltva van".[86]

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet már a kezdetektől mindent megtett az intézmény népszerűsítéséért, az iparmúzeum gyakorlati értékének emeléséért. 1887-ben, saját költségén elküldötte a gyűjtemény jó részét a Sepsiszentgyörgyön rendezett „székely kiállításra", hogy ott a múzeum céljaival a Székelyföldnek ezt a részét is megismertesse.

Mindezek az erőfeszítések azonban nem vezettek sok eredményre. Az intézmény, melynek alapításakor fő célja volt a székelyföldi iparosoknak alkalmat nyújtani különböző minták megtekintésére, tanulmányozására vagy másolására, minthogy erre a tevékenységre megfelelő helyiség nem állt rendelkezésre, a gyakorlatban ezeknek a céloknak nem tudott megfelelni. A téli időszakban, mikor az iparosoknak erre legtöbb idejük lett volna, a múzeumot az ideiglenes, fűtetlen helyiségben még látogatni sem lehetett; szakelőadások vagy felolvasások tartására nemhogy a múzeum területén, de még a közelében sem volt megfelelő helyiség. Így azután az iparoskörök érdeklődése a múzeum iránt, ahelyett, hogy fokozódott volna, évről évre csökkent. Az már csak tréfás adalék, hogy az iparosoknak egy részét maga a megnevezés is megtévesztette, a „múzeum"-ban nem a neki szánt korszerű „ipari mintagyűjtemények tárát" látta, hanem valami „tudományos jellegű régiséggyűjtemények csarnokát",[87] ahogy ezt az iparkamara jelentése megállapítja.

Hat év tapasztalata arról győzte meg a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet vezetőit és az iparmúzeum felügyelőbizottságát, hogy az intézményt eredeti céljainak megfelelően működtetni csak akkor lehet, ha a kereteit bővítik, és a tényleges ipari tevékenységgel szorosabb kapcsolatba hozzák. Az új iparmúzeumi csarnok építésével egy időben az iparmúzeum hatékonyabb működtetésének két kérdése is napirenden volt. Egyrészt a kolozsvári iparmúzeumhoz hasonlóan, tevékenységét egy megfelelő ipari tanműhellyel tervezték kiegészíteni, másrészt a kereskedelmi és iparkamara anyagi támogatását igénybe véve, a múzeum helyiségeiben egy állandó „székely háziipari kiállítás" létesítését tervezték.

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmánya már 1886. június 6-án, az iparmúzeum megnyitását megelőző közgyűlésén fel-

[86] *Marosvidék*, XVI. évf., 46. sz. 1886. szept. 17.
[87] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1891-ik évben.* Marosvásárhely, 1992. 104. p.

vetette, hogy hasznos lenne az új intézménnyel párhuzamosan egy, a marosvásárhelyi városi polgári iskola keretein belül működő „iparosztály" fölállítása.[88] A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Marosvásárhelyen megtartott közgyűlése – amely egyben a Székelyföldi Iparmúzeum ünnepélyes megnyitásának alkalma is volt – elfogadta Lázár Ádám Maros-vidéki választmányi tag előterjesztését, és felvállalta, hogy a közoktatási és az iparügyi miniszternél pártolóan közbenjár egy hasonló intézményrendszer kiépítéséért. Miután évekig csak két intézet, a kassai és a budapesti középipariskolák képviselték Magyarországon az iparoktatást, 1892 végére beindult az iparoktatás reformja. Nagyszabású mozgalom kezdődött, mely a kereskedelmi és oktatásügyi minisztériumok tárcaközi megállapodásában, az egész szakoktatás megszervezésében, átrendezésében, a régi iskolák újjászervezésében és nagyszámú, a kor színvonalán álló ipari szakiskola alapításában nyilvánult meg. A tárcaközi megállapodás Baross Gábor, illetve Lukács Béla kereskedelmi miniszterek és Csáki Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter között jött létre, éspedig úgy, hogy mindazok az intézmények, amelyekben a gyakorlati oktatás aránya a túlnyomó, a kereskedelmi minisztérium hatáskörébe kerültek, így a technológiai iparmúzeumok is.

Az iparmúzeum struktúraváltásában igazán nagy szerepe a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamarának volt. Az intézmény, amely a magyar korona területén, a fejlettebb régiókban már 1811-től működött, és amelynek feladata volt a kereskedelem és az ipar érdekeit képviselni a törvényhozással, a kormánnyal és a hatóságokkal szemben, a kereskedelmi és iparos osztály panaszait, óhajait, kívánságait a kormányzat felé tolmácsolni, és a kereskedelem és ipar fejlődésének útjában álló akadályokat elhárítani, Marosvásárhelyen 1890. november 15-én alakult. A székelyföldi kereskedelmi és iparkamara létesítése és az, hogy annak központja Marosvásárhelyre került, elsősorban Baross Gábor régiófejlesztési programjának volt köszönhető. Ennek a programnak része volt az az elképzelés is, hogy az ország nagyobb ipari központjaiban létesítendő ipari tanműhelyek, illetőleg szakiskolák valamelyikét Marosvásárhelyen állíttassa fel, mégpedig az iparmúzeummal szerves kapcsolatban. Az iparmúzeum felügyelőbizottságának, valamint a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamarának múzeumfejlesztést célzó törekvései találkoztak a „vasminiszter" terveivel. A választás az építő-, fém-, fa- és agyagipari szakiskolára és tanműhelyekre esett.

Az építő- és agyagipari tanfolyammal összekötött állami fa- és fémipari szakiskola ünnepélyes megnyitására 1892. november 13-án került sor, az újonnan épült Székelyföldi Iparmúzeum dísztermében. A kereskedelemügyi minisztérium támogatása mellett, az iskola a város támogatását is élvezte. A városi törvényhatóság július hó 31-én tartott ülésén úgy döntött, hogy az ipariskola

[88] *Marosvidék*, XVI. évf. 28. sz. 1886. jún. 20.

céljaira a „Körutcában" (később Lajos Király, ma Cuza Voda utca)[89] lévő Jeneiféle házat veszi bérbe. Az új helyiség, melyben több tágas terem állt rendelkezésre, egyelőre minden tekintetben megfelelt az intézet céljainak.[90] A marosvásárhelyi állami fa- és fémipari szakiskola mellett működő agyagipari tanfolyam előadásaira az intézet a bejáró, rendkívüli tanulókon kívül a téli időszakra hat rendes tanulót is felvett, akik alapos oktatást nyertek az agyagipar minden ágában.

Az új szervezési elv alapján a Székelyföldi Iparmúzeum elveszítette kizárólagos múzeum jellegét – a szónak abban az értelmében, amely csak állandókiállítást jelent – feladatköre kibővült azzal, hogy immár egy középfokú ipari tanintézet gyűjteményes tára is lett: A kortárs Réthy Dezső, kamarai titkár szerint: „...A passzivitásból a gyakorlati hasznosítás terére lép, s ha eddig üvegházi növény volt, ezentúl a szabadban kell szilárd gyökeret vernie, terebélyesednie, lombosodnia."[91]

Az új iparmúzeumi csarnok felavatásával a marosvásárhelyi Székelyföldi Iparmúzeum tehát nemcsak új köntöst kapott, hanem tartalmában is megújult. A Baross Gábor által szorgalmazott új iparoktatási elvárásoknak megfelelően, az intézmény arculatát úgy alakították, hogy az szoros kapcsolatban legyen a mellette létesített tanműhelyekkel; szervesebb kapcsolatba hozták az intézményt az elsősorban érdekelt iparos társadalommal.

A múzeumfejlesztési törekvéseknek egy másik irányát képviselte a felügyelőbizottságnak az a terve, amely szerint az épülő állandó iparmúzeumi csarnok helyiségeiben egy „székely háziipari osztály"-t létesítsenek. A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara, szintén felkarolta a tervet, hogy az „iparmúzeum egy külön osztályán a székely háziipari czikkek állandóan kiállítassanak." Ennek megszervezésére 500 forint egyszeri segélyt bocsátott a felügyelőbizottság rendelkezésére.[92] Az új osztály létesítésével kettős célja volt a felügyelőbizottságnak. Egyrészt, a hagyományos székelyföldi háziipari ágazatok szakszerű feltárásával, és általában a székelyföldi házi- és gyáripari termékek összegyűjtésével és bemutatásával a Székelyföldi Iparmúzeumnak jelentősen megnőtt volna a tudományos jellege, szerepe a népművészet és néprajzkutatás terén. Másrészt az iparmúzeum újonnan létesített osztálya – a székely háziipari osztály – csakúgy, mint a budapesti kereskedelmi múzeum,[93] amelynek mintájára szervezték

[89] Vigh K. 1996. 120. p.

[90] *Marosvidék*, XXIII. évf. 37. sz. 1893. aug. 6.

[91] Réthy Dezső: A székelyföldi Iparmúzeum = *Marosvidék*, XXII. évf. 36. sz. 1892. júl. 17.

[92] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1892-ik évben.* Marosvásárhely, 1993. 106.

[93] Kereskedelmi múzeum: Eredetileg mintaraktár, amely egy ország versenyképes áruinak mintagyűjteményeit mutatta be. Ebből a formából alakultak ki a XIX. századi ke-

volna – a székely háziipari és gyáripari készítmények népszerűsítését, sőt talán idővel kereskedelmi hasznosítását is felvállalhatta volna, és ez által jelentősen nőtt volna az intézmény gazdaságélénkítő szerepe a Székelyföldön.

Az intézményszervezés két célirányának megfelelően 1893 tavaszán a szervezők számos gyári terméket gyűjtöttek össze, rajzokat és modelleket szereztek be, amelyek különböző termékek előállítását szemléltették, vagy a szakmabeli rajzolás elsajátítását segítették. Ezzel párhuzamosan a felügyelőbizottság a nyári hónapokat igyekezett felhasználni a székely háziipari és gyári készítmények beszerzésére, az új osztály gyűjteményeinek összeállítására.

Amikor 1893-ban Kiss István, budapesti műépítész tervei alapján elkészült a neoklasszicista stílusban épült állandó iparmúzeumi csarnok, a Székelyföldi Iparmúzeum igazi fénykorát élte. A *Marosvidék* az augusztus 6-i számának hírrovatában közli a múzeum nyitvatartásának rendjét: minden vasár- és ünnepnap délelőtt 11–13, du. 15–18 óra között, csütörtökön és az országos vásárok napján délelőtt 9–12, délután 15–18 óra között várta a látogatókat a Székelyföldi Iparúzeum. Idegenek más napokon is megtekinthették a kiállítást, ha szándékukat a múzeum titkáránál (a múzeum épületében) előzetesen bejelentették. Mivel nem a haszonszerzés, hanem a nevelés volt a cél, a belépés díjtalan volt mindenki számára.[94]

A helyi sajtó híradásaiból tudjuk, hogy az 1893–1895-ös években nagyon sok látogatója volt a múzeumnak. Különösen ünnepnapokon voltak élénkek a helyiségek, amikor a múzeum „egész nagyvárosi képet nyújtott". A város és a város körzetéhez tartozó települések, de a közelebbi és távolabbi városok kézművesei is mind felkeresték a kiállítást. Az alapítók eredeti elképzeléséhez híven, az iparmúzeum állandó csarnokában számos időszaki kiállítást rendeztek. Természetesen elsősorban az ipari szakiskolák tanulóinak kisipari és kézműipari termékeit bemutató időszakos kiállítások megrendezésére került sor. Ezek között a helyi gyermekjáték – tanműhely kiállítása, a hosszúfalusi műfaragó-iskola vagy a sepsiszentgyörgyi lakatos tanműhely és a székelykeresztúri tanítóképező tanműhelyének közös kiállítása csak néhány a sorban. Bemutatkoztak a marosvásárhelyi iparmúzeumban egyéni kiállítással magánszemélyek is. Ilyen volt többek között a két „szövészeti tanítónő", Avéd Katalin és Pap Mária kiállítása is, amely a Székelyföldi Iparmúzeum dísztermében, 1894. szept. 2-án, vasárnap

---

reskedelmi múzeumoknak azok a formái, amelyek fő feladata a külkereskedelem segítése volt, de közvetlen üzletkötések is. Az első K. m. 1882-ben Brüsszelben létesült. A Magyar Kir. Kereskedelmi Múzeum 1886-ban született, és az 1885. évi országos kiállítás anyagának egy részét foglalta magában. Később árumintaraktár jellege megszűnt, és a külkereskedelmi szolgálat gyakorlati részével volt megbízva.

[94] *Marosvidék*, 1893. aug. 6, 37. sz. „Hírrovat".

de. 11 órakor nyílt meg és egy hétig, mindennap de. 9–12 óráig, du. 3–6-ig megtekinthető volt.[95] Az iparművészek Gyergyószentmiklósról telepedtek Marosvásárhelye, és itt, állami támogatással szövészeti tanfolyamot indítottak, mely része volt Sándor János főispán tervének, aki Marosvásárhelyre szövőgyárat kívánt telepíteni.

Időszakos, gyűjteményes kiállításokkal idegenben is jelen volt a marosvásárhelyi múzeum. Az 1887. évi sepsiszentgyörgyi iparkiállítást követően, amikor a Székely Művelődési és Közigazgatási Egylet a kínálkozó első alkalmat ragadta meg, hogy szervezési programjához híven vándorkiállításokon mutassa be gyűjteményét,[96] a múzeum több országos kiállításon vett részt és részesült elismerésben. A *Marosvidék* 1894. március 17-én, *A múzeum kitüntetése* címmel adja hírül, hogy a Debrecenben rendezett országos tanszerkiállításon a Székelyföldi Iparmúzeum mintagyűjteményét aranyokmánnyal tüntették ki.[97] Jelentős sikereket ért el a múzeum 1896-ban is, az ezredéves kiállításon, ahol több székely eredetű munkával, a gyűjteményekről és az épületről fölvett rajzokkal és fényképekkel vett részt. Kiálltását, melyet a zsűri éremmel tüntetett ki, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet gyűjteményes kiállításával együtt a közművelődési csarnokban rendezték be.[98]

A legtöbb hasznát a múzeumnak a helyi állami fa- és fémipari szakiskola vette, amely az oktatásban a múzeum egyes tárgyait és gyűjteményeit használta. Ugyancsak állandóan igénybe vette az iparmúzeum gyűjteményeit a helyi polgári fiúiskola is, mely rajzokat és gipszmintákat kölcsönzött ki. Az iparosok közül legtöbbször építészek, lakatosok, asztalosok és mintázók kölcsönöznek ki tárgyakat, míg helyben, a múzeum helyiségeiben az iparosok nagy része szemlélődve tanulmányozta a gyűjteményeket. Általában csak most tapasztalható, hogy a múzeum hivatását kezdi betölteni, mind nagyobb és nagyobb közönséget hódítva meg.[99] Vásár- és ünnepnapokon, az esti órákban egy szakember, az iparmúzeum állandó munkatársa, az iparosok rendelkezésére állott, valamint az e célra megnyert tanárok és oktatók, akik az oktatóprogram szakmai hátterét biztosították.[100]

A múzeum közvetlen felügyeletét továbbra is a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet látta el, azonban az intézmény fenntartására, a gyűjtemények kiegészítésére és időről időre, nagyobb beszerzésekkel történő felújítására a

[95] *Marosvidék*, 1894. szept. 2, 45. sz. „Hírrovat".
[96] Ráth Károly: *A székelyföldi iparmúzeum ...*, 35. p.
[97] *Marosvidék*, 1894. márc. 17.
[98] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1896. évre*. Marosvásárhely, 1907. 71, 117.
[99] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1894-ik évre*. Marosvásárhely, 1895. 157–159. p.
[100] *Marosvidék*, 1893. aug. 6.; 1894. márc. 17.

székely-egyletnek már nem volt anyagi fedezete. Ahhoz, hogy ezeknek a feladatoknak meg tudjon felelni, szükség lett volna a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet vagyonának teljes jövedelmére. A kereskedelmi miniszter már az új csarnok megnyitásakor elhangzott ünnepi beszédében – válaszul a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara korábbi kérésére – a múzeum fenntartására és működtetésére 400 forint évi segély folyósítására tett ígéretet, és ezt az összeget 1894-ben 500 forintra emelte.[101] A marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara 1892. évi jelentéséből kitűnik, hogy azt a 400 forintot, amit Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósága eddig a múzeum ideiglenes helyiségének bérletéért fizetett, továbbra is folyósította, ezzel járult hozzá a múzeum fenntartási költségeihez.[102] A marosvásárhelyi iparkamara pedig, évi 50 forintot szavazott meg az iparmúzeum javára, a háziipari osztály folyamatos kiegészítésére.[103]

Kísérletek a megújulásra, az államosítás

A székelyföldi iparmúzeum díszes épülete készen volt ugyan, de a gyűjtemények kiegészítése, valamint a fenttartási költségek olyan összegeket igényeltek, hogy azokat a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet saját jövedelméből fedezni képtelen volt. Ahhoz, hogy a Székelyföldi Iparmúzeum mint technológiai szakgyűjtemény a rá váró feladatoknak meg tudjon felelni és a székelyföldi új iparosnemzedék képzéséhez, szakmai tudásának és szakismeretének bővítéséhez hozzá tudjon járulni, időről időre az elavult, technikailag túlhaladott tárgyakat és mintákat újakkal kellett pótolni; a legújabb ipari találmányokat be kellett szerezni. 1894-ben amikor úgy tűnt, hogy a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet anyagi válsága és belső ellentétei miatt az önfeloszlatás küszöbén áll, a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara, amely az iparmúzeum fejlesztésére eddig is nagy gondott fordított, lépéseket tett az intézmény fönntartásának biztosítására. Átiratban fordult a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet vezetőihez, hangsúlyozva, hogy a múzeumnak csak akkor lehet szerepe a székelyföldi ipar fejlesztésében, ha ehhez megfelelő anyagi háttérrel rendelkezik, amelyből fokozódó szükségleteit állandóan fedezni tudja. Javasolta, hogy a székely-egylet, abban az esetben, ha feloszlására sor kerülne, vagyonát, amely hozzávetőleg 30 ezer forintra tehető, bocsássa a kereskedelemügyi minisztérium rendelkezésére, azzal a kikötéssel, hogy annak jövedelme a Székelyföldi Iparmúzeum fenntartására és fejlesztésére fordíttassék, továbbá addig is,

[101] *Idem* 158. p.
[102] *A Mv. Keresk. Ip. K. az 1892. évre.* Marosvásárhely, 1893. 105–110. p.
[103] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1893. évre.* Marosvásárhely, 1894. 131–136. p.

míg ez megvalósulna, az egyesület az eddigieknél nagyobb összegeket szavazzon meg a múzeum segélyezésére. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet válaszában tudatta a kamarával, hogy a feloszlás kérdésével az egylet még eddig nem foglalkozott, „a múzeum fenntartása és fejlesztése a jövőben is az egylet kiváló gondoskodása tárgyát fogja képezni", az erre szükséges összeget mindig ki fogja teremteni, ezenkívül még a társadalom gyámolítását is kérni fogja. [104] Ekkor született az az ajándékozási nyilatkozat, amelynek jogcímén 1895-ben az épület bekebeleztetett.

Bár a múzeum sorsának alakulásában nem volt szerepe, érdemes mégis megemlíteni azt a próbálkozást, amelyre a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet 1894 őszén tett kísérletet. Jól példázza a múzeum akkori válságos állapotát és a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet meglátásait a gondok megoldásáról. A központi választmány egy „megbízott képviselőt" küldött Marosvásárhelyre Borszéky Soma, nyugalmazott miniszteri tanácsos személyében, hogy a Székelyföldi Iparmúzeum felügyelőbizottságával és a Maros-vidéki választmány tagjaival tárgyaljon az iparmúzeum sorsáról. Borszékynek 1894. október 29-én, az iparmúzeumi felügyelőbizottság elé terjesztett két tervezete, az „indítvány" és a „javaslat" olyan méretű felháborodást keltett a bizottsági ülésen, és a vidéki választmány részéről olyan ellenállásba ütközött, hogy előadójuk kénytelen volt a sajtón keresztül a közvélemény segítségét kérni fenntartásukhoz és népszerűsítésükhöz. „Indítványában" Borszéky Soma előadta, hogy az iparmúzeumi bizottság határozza el: azokat a Székelyföldi Iparmúzeumban összegyűjtött és a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet tulajdonát képező tárgyakat, amelyek a „szemléleti oktatásra" és „technológiai tanulmányokra" alkalmasak, különválasztja azoktól a tárgyaktól, amelyek a „közművelődési érdekeinket szolgálják" és „technológiai taneszközök"-ként, leltár mellett, átadja a marosvásárhelyi állami fa- és fémipari szakiskolának, azzal a feltétellel, hogy azok továbbra is a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet tulajdonában maradnak. A múzeum számára csak az utóbbi csoporthoz tartozó tárgyakat, vagyis a kulturális és néprajzi szempontból értékeseket tartja meg. Ugyanakkor, javaslatában a központi választmány kiküldött képviselője kifejtette, hogy a múzeum felügyelőbizottsága, a központi választmány közvetítésével folyamodjon a kereskedelmi miniszterhez, hogy a budapesti kereskedelmi minisztériummal szoros kapcsolatban, lehetőleg a kereskedelmi múzeum szervezésében, rendezzenek be Marosvásárhelyen, a Székelyföldi Iparmúzeum épületében, egy állandó vásárcsarnokot a székely nép háziipari cikkeinek eladására. Borszéky azzal érvelt, hogy ez a megoldás könnyen megvalósítható lenne, mert ha csak a közművelődési célokat szolgáló tárgyak maradnak az épületben, a múzeumban

[104] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1894-ik évben.* Marosvásárhely, 1995. 158–159. p.

felszabadul annyi hely, hogy az effajta kereskedelmi tevékenység céljaira elegendő lehet. A javaslat értelmében a kormány egy, a külön erre a célra szánt forgótőkével segíthetné kezdetben a kereskedelmi vállalkozást. Az intézmény mindenkori igazgatója lenne megbízva azzal, hogy a népi háziipari cikkeket készpénzzel felvásárolja, és azokat a múzeum látogatóinak eladja. A Székelyföldi Iparmúzeum háziipari osztályán berendezett „állandó háziipari vásár" Borszéky megvilágításában „... ezen múzeum közművelődési osztályának látogatottságát is növelné", és természetesen „a székely egyletnek ezen alkotása új életet nyerne".[105]

Az iparmúzeum államosítását egyébiránt, a fenntartó Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet anyagi nehézségein túl más szempontok is szükségessé tették. A Marosvásárhelyen 1892-ben felállított állami fa- és fémipari szakiskolának és az agyagipari tanműhelynek, amelyeknek létesítését különben maga a iparmúzeumi felügyelőbizottság szorgalmazta, az iparmúzeum természetszerűleg kiegészítő részét kellett képezze úgy, hogy az iparoktatás számára a legújabb ipari mintatárgyakat és mintaeszközöket nyújtani tudja. Viszont amikor jelentős állami támogatással az ipari szakiskola végre megnyílt és működött, az iparmúzeum mintatára már elavult, az állandóan változó elvárásoknak többé már nem tudott megfelelni. Tetemes költségekkel járó felújítása csak állami támogatással volt megvalósítható. Különben is az ésszerűség azt diktálta, hogy az iparmúzeumot mint az állami ipariskola kiegészítő részét, azzal együtt igazgassák.

1896 kora tavaszára a helyzet tarthatatlanná vált. A *Marosvidék* hasábjain türelmetlen, csípős hangú vezércikk lát napvilágot, amely egyértelműen a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet vezetőit teszi felelőssé a kialakult helyzetért. A cikkíró felháborodottan állapítja meg, hogy a tetemes állami és közösségi ráfordítással felállított Székelyföldi Iparmúzeum, melynek fenntartására a székely-egylet vállalkozott, és amely „... ebbeli sáfárkodásáról nemcsak anyagi, hanem erkölcsi felelősséggel is tartozik", a székelység számára nem más, mint holt tőke. „Mindebből csak egy biztos..." – vonja le a következtetést a cikk írója, értékelve a székely-egylet szerepét az ügyben: „A Székely egylet nem csak hogy nem tud, de nem is akar tenni a múzeum érdekében semmit. Mint hogy pedig ily nagy vagyon parlagon hevertetése elvégre is vétkes közöny nélkül nem szemlélhető, itt volna az ideje, hogy a múzeum reorganizáltassék, állami kezelésbe vétessék, és az ipariskolával szerves kapcsolatba hozatván, mint Technológiai Iparmúzeum tulajdonképpeni rendeltetésének, melynek eddig soha meg sem felelt, végre valahára átadassék: más megoldást nem képzelhe-

[105] *Marosvidék*, XXIV. évf. 55. sz., 1894. nov. 1.

tünk."[106] A Maros-vidéki választmány végre úgy dönt, hogy kezdeményező lépéseket tesz az államosítás érdekében. Még 1895 őszén azzal a javaslattal fordul a központi választmányához, hogy a székelyföldi iparmúzeumnak „... költséges fölújítását, továbbfejlesztését és fenntartását, a tulajdonjog átengedésével együtt, bízza egészben a kereskedelemügyi minisztériumra", vagyis bocsássa állami kezelésbe.[107] Ekkor már tulajdonképpen a központi választmány sem volt ellene az államosításnak, csupán részletes tervet kívánt a múzeum új szervezéséről, és javaslatot az állam és a székely-egylet, valamint a marosvásárhelyi állami ipari szakiskola és az iparmúzeum közötti viszony rendezésére. Ennek kidolgázására az iparmúzeum felügyelőbizottsága megbízta a szakiskola igazgatóját és az iparmúzeum őrét, hogy dolgozzanak ki egy, a tárgyalás alapjául szolgáló szervezeti szabályzatot.[108]

1897 tavaszára végre elkészült a szabályzat-tervezet (7. számú melléklet).[109] Ennek értelmében a Székelyföldi Iparmúzeum feladata továbbra is a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara kerületét alkotó négy székely vármegye iparának fejlesztése maradt, továbbra is a Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület védnöksége alatt folytatta a tevékenységét, de működéséhez az anyagi hátteret a kereskedelmi minisztérium biztosította. A múzeum „Székelyföldi technológiai iparmúzeum Marosvásárhelyt" néven szervezetileg két fő osztályt foglalt magában, gyűjteményei ennek megfelelően két külön csoportba szerveződtek:

a. a technológiai osztályba, melynek célja az iparosok támogatása és a székelyföldi ipar fejlődésének előmozdítása, közhasznú szakismeretek terjesztése és a Székelyföldön honos iparágak legmodernebb szerszámainak, gépeinek és mintagyűjteményeinek bemutatása, továbbá az iparosoknak nyújtott műszaki szaktanácsadás;

b. a székely ipari mintatár, melynek célja a nagyközönséggel megismertetni a székelyföldi kézművesek és iparosok termékeit, és elősegíteni a piacképes székely kézműipari cikkek terjesztését.

Az új működési elv értelmében a technológiai iparmúzeum szerves kapcsolatban állott a Marosvásárhelyen létesített állami fa- és fémipari szakiskolával. Technológiai gyűjteményével, szakkönyvtárával és rajzgyűjteményével, a nyilvános olvasótermében rendezett szakelőadásokkal és rajzgyakorlatokkal, valamint az ipari mintatár anyagából rendezett időszaki kiállításokkal és, esetleg, különböző pályadíjak kitűzésével segítette az iskola munkáját, a Budapesti

[106] *Marosvidék*, XXVI. évf. 9. sz., 1896. febr. 22.
[107] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1895-ik évben.* Marosvásárhely, 1896. 178–180. p.
[108] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1896. évben.* Marosvásárhely, 1897. 117. p.
[109] *Mv. Keresk. Ip. K. az 1897. évben.* Marosvásárhely, 1898. 109–114. p.

Technológiai Iparmúzeum mintájára. A múzeum fenntartói a kereskedelemügyi minisztérium, a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet, a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara, Marosvásárhely város, és természetesen más testületek vagy magánszemélyek, akik a múzeum céljaira alapítványokkal vagy adományokkal járultak hozzá. Szakmailag a múzeum a kereskedelemügyi miniszter felügyelete alatt állt, aki ezt a hatáskörét a kerületi iparfelügyelő és az ipariskolák felügyeletével megbízott szakfelügyelő által gyakorolta. A közvetlen felügyeletet egy 12 tagból álló helyi bizottság gyakorolta. A bizottság elnökét és 5 tagját a kereskedelemügyi miniszter nevezte ki, 2–2 tagot pedig a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet, Marosvásárhely tanácsa és a Marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara választott. Hivatalból tagja volt a felügyelőbizottságnak a múzeum igazgatója és a titkára. A titkár egyúttal a gyűlések jegyzője is volt. A felügyelőbizottság maga választott saját soraiból alelnököt, s a pénztár kezelésével a bizottság valamelyik múzeumi tisztviselőt bízhatta meg. A szabályzat alapján a felügyelőbizottság megbízatása három évre szólt, és a bizottság elnöke még a határidő lejárta előtt köteles volt az újjáalakítás érdekében megkeresni a kereskedelemügyi minisztériumban az ipari szakintézetek felügyeletével megbízott illetékest, aki ezután megkereste az iparmúzeum fenntartóit a választások megszervezése érdekében.

A szabályzat-tervezet előírta, hogy az elnök a bizottság megalakulása után nyolc nappal köteles a teljes névsort a kereskedelemügyi miniszterhez felterjeszteni.

A felügyelőbizottság köteles volt negyedévenként legalább egyszer gyűlést tartani, a gyűlésekről jegyzőkönyvet vezetni, és azt másolatban a kereskedelmi minisztériumba juttatni. A felügyelőbizottság a vitás kérdésekben szótöbbséggel határozhatott, a szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata volt döntő. A felügyelőbizottságnak feladata volt gondoskodni arról, hogy az új szervezeti elv minden irányban érvényesüljön.

A múzeum igazgatóját és tisztviselőit a felügyelőbizottság előterjesztése alapján a kereskedelemügyi miniszter nevezte ki. Az intézeti szolgákat a felügyelőbizottság saját hatáskörében alkalmazta, illetve bocsátotta el.

A múzeum igazgatója vezette az intézetet, és képviselte azt mindenkor, kivéve azokat az eseteket, amikor azt a felügyelőbizottság látta el. Az igazgató vezetője volt az intézménynek és végrehajtója a kereskedelmi miniszter, valamint a múzeum felügyelőbizottsága határozatainak. A múzeum titkára az igazgató helyettese volt, a bizottsági üléseken ő vezette a jegyzőkönyveket, kezelte az irattárat, végezte a levelezéseket, szerkesztette a jelentéseket, valamint a körleveleket, felhívásokat és a nyilvánosságnak szánt hírlapi közleményeket. A múzeum őre felügyelte az összes gyűjteményt és a könyvtárat. Gondoskodott, hogy

a múzeum naponként rendes időben, a bizottság által megállapított órák alatt nyitva legyen. Felelt a leltárért és az összes számadásokért, vezette a mintatár kezelési díjairól és az eladott tárgyakról szóló kimutatását. Felügyelt a múzeumi épület és a kert karbantartására.

A múzeumban kifejtett szakmai tevékenység elsősorban a szakiskola tanárainak hatásköre volt. Ők adtak szakvéleményeket, a szakelőadásokat szintén a szakiskola tanárai, esetleg más, a bizottság által felkért szakemberek tartották. A múzeumi alkalmazottak teendőit, valamint a leltár és számadások kezelésére vonatkozó részletes utasításokat külön ügyviteli szabályzat írta elő.

Az államosításnak a század utolsó évtizedében érlelődő gondolata véglegesen augusztus 25-én vált valóra, amikor az iparmúzeum épületének tulajdonjoga marosvásárhelyi telekkönyvbe „ajándékozás jogcímén a Magyar Királyi Kincstár javára bekebeleztetett", az 1904. április 22-én kelt ajándékozási szerződés alapján. Ettő kezdve a múzeum épületét, teljes berendezésével és felszerelési tárgyaival együtt, átvette a kincstár. A múzeum szerves része lett a szakiskolának, az egész Székelyföldre kiterjedő ügykörrel. Feladatköre azonban továbbra sem változott. A múzeum, gyűjteményei révén, továbbra is megőrizte székely ipari mintatár jellegét, melynek célja a Székelyföld nyersanyagait és háziipari készítményeit a nagyközönséggel megismertetni, és ugyanakkor a piacképes háziipari termékekről nyilvántartást vezetni, forgalmazásukat elősegíteni. Másrészt, a technológiai osztály révén az iparmúzeum felvállalta továbbra is az iparosok szakmai támogatását, mégpedig két módon: egyrészt a Székelyföldön mindaddig szétszórtan rendezett, különböző mester-tanfolyamokat ezután az iparmúzeumban összpontosították, s a vidéki, önálló iparosok ösztöndíjakból jöttek ezekre a tanfolyamokra. Másrészt a múzeum megismerteti a kisiparosokkal a fontosabb és elterjedtebb iparágakban a legújabb gépek és eszközök használatát, a tanoncok és segédmunkások számára kiállításokat szervez.

A múzeumnak a továbbiakban a fa- és fémipari szakiskolával közös költségvetése volt. A rendelkezésünkre álló adatokból kitűnik, hogy a kereskedelemügyi minisztérium adományai folytán a múzeum gyűjteménytára az 1905–1906-os tanévben értékes tárgyakkal, könyvekkel gyarapodott, mert a fenntartásra szükséges kereten túl a minisztérium a gyűjtemény gyarapítására tetemes összeget adományozott.[110] A város költségvetési előirányzatában 1897-től a technológiai iparmúzeum, a közoktatás, közművelődés rovatban az állami ipari szakiskolával közös tételben szerepel, évi 4000 koronával. 1907-ben ehhez az összeghez pótlólag még kifizet a város az iparmúzeum számára 500 koronát.[111] Ebben az évben merült fel a kereskedelemügyi minisztérium részéről az a terv is, amely

[110] *Értesítő*, 1905–906., Marosvásárhely, 1906, 5, 6. p.

[111] *Mvhely. Költsgv. Előirányzat, 1904–1917. évre.* Marosvásárhely, 1903–1916.

szerint Marosvásárhelyen, a múzeum vezetése alatt egy nagyobb, közműhellyel összekapcsolt szerszámkészítő vállalat létesülhetne, amely biztosítaná a székelyföldi fémiparosok foglalkoztatását.[112]

Az ipariskola sikereihez az a szakmai háttér is hozzájárult, amit az iparmúzeum bizosított számára. A kereskedelmi és iparkamara az 1905–1906 tanévről is szóló jelentése beszámol arról, hogy az iskolának 93 rendes tanulója és 64 tanfolyamhallgatója volt. Az eladott munkák után 9260 korona az iskola bevétele. Részt vettek a milánói nemzetközi kiállításon, ahol a „Grand prix" kitüntetést nyerték el, az igazgató pedig aranyérmet kapott. Ez beleillett a magyar iparoktatás nemzetközi elismertségébe, hiszen a brüsszeli világkiállításon már 1897-ben a magyar iparoktatással foglalkozó iskoláknak a zsüri a legmagasabb díjat szavazta meg.[113]

Az államosítást követő első évben a múzeum vagyona 101 375 korona 39 fillér volt. Ebből az épület értéke 89 902 korona volt, a múzeumi leltárban szereplő tárgyak értéke pedig 11 473 korona 39 fillér.[114] Ha nyomon követjük a gyűjtemény pénzben, illetve – ahol erre mód van – darabszámban kifejezhető gazdagságát és dinamikáját az I. világháború kezdetéig, az intézmény vagyonának állandó és folyamatos növekedését figyelhetjük meg:[115]

Év	A Gyűjtemény értéke	Tárgyak száma
1907. év végén	11 473 kor. 39 fill.	nincs adat
1908. év végén	28 689 kor. 27 fill.	2762 db
1909. év végén	28 721 kor. 27 fill.	2765 db
1910. év végén	30 510 kor. 26 fill.	3005 db
nincs adat	nincs adat	nincs adat
1912. év végén	31 467 kor. 46 fill.	nincs adat
1913. év végén	34 792 kor. 13 fill.	nincs adat
1914. (csonka évben)	35 142 kor. 13 fill.	nincs adat
1915. év végén	35 142 kor. 13 fill.	nincs adat
1916. év végén	35 141 kor. 13 fill.	nincs adat

Az első világháború küszöbén – az 1914–1915. tanév végén – az iparmúzeum vagyona 471 374 korona 45 fillér volt, amiből a telek és az épület 92 941 korona és 89 fillért tett ki, a múzeumi gyűjtemény leltári értéke pedig 35 142 koronát és

[112] *Értesítő*, 1905–1906. 5–6. p.
[113] Fericsán Kálmán: *Ősi fának...*
[114] A Mv. Fa- és Fémip. Szakisk. 1907–1908. 32. p.
[115] A statisztikai adatok, az *Értesítő*ben a megfelelő években közzétett adatok alapján.

13 fillért.[116] Talán nem érdektelen megjegyezni, hogy a háborús körülmények ellenére a gyűjtemény értéke 1 390 korona 09 fillérrel gyarapodott.[117]

Az iparmúzeum államosítását követő intézkedések, valamint a jövőre tervezett további lépések ismeretében állíthatjuk, ha az ekkor elkezdődött folyamat kiteljesedhetett volna, az iparmúzeum és a vele szoros kapcsolatban működő szakiskola a Székelyföld legfontosabb iparfejlesztő intézményévé válik.

Az utolsó évek

Az első világháború kitörése, majd az azt követő időszak megpróbáltatásai megpecsételték az iparmúzeum sorsát. Nemcsak a múzeumi csarnok, de a múzeum törzsgyűjteménye is jelentősen károsodott a háború alatt, amikor ott ideiglenesen kaszárnyát rendeztek be.[118] A hatalomváltás után, a marosvásárhelyi telekkönyvben 1921. júl. 26-án történt bejegyzés szerint, az erdélyi Román Kormányzó Tanács 31/1919. számú utasításának megfelelően a múzeum épülete elidegeníthetetlen, jelzáloggal nem terhelhető, *„a román királyság érdekeinek megőrzése végett"*.[119] Két évvel később, 1923. szeptember 8. a Román Iparügyi Minisztérium kolozsvári főigazgatóságának 30644/1922 és 35262/1922 számú rendelete alapján, a marosvásárhelyi Székelyföldi Iparmúzeum tulajdonjogát a román állam javára telekkönyvileg bekebelezik.

Az új hatalom az erdélyi múzeumok számbavételével és ellenőrzésével Coriolan Petranut, a Román Kormányzótanács múzeumügyben illetékes felügyelőjét bízza meg, aki részletes beszámolót készít *„Muzeele din Transilvania, Banat, Crisana si Maramures. Trecutul, prezentul și administrarea lor"* címmel. A később művészettörténészként híressé vált szakember megfogalmazásában az iparmúzeumok leendő feladatköre a román kis- és háziipar fejlesztése lehet, és a régióban ennek a feladatkörnek *„központjává a Székelyföldi Technológiai Iparmúzeum kellene váljon"*.[120] Ám az, hogy ebben az irányban bármilyen lépést is tett volna az új közigazgatás, a rendelkezésünkre álló forrásokból nem derül ki, ellenkezőleg, az intézmény teljes sorsára hagyása és lassú elsorvasztása jellemzi a két világháború közötti időszakot. Bár „Muzeul Industrial" néven tovább élt az intézmény, az a tény, hogy a városi költségvetésben egyáltalán nincs nyoma az iparmúzeum segélyezésének, valamint az, hogy a harmincas években egymás után két ízben is – 1935-ben és 1937-ben – előbb hetvenegy-

[116] A Mv. Fa- és Fémip. Szakisk., 1914–1915; Marosvásárhely, 1915. 28. p.
[117] Uo.
[118] Petranu Coriolan, 162. p.
[119] Mv. Tlk. 3358. számú telekjegyzőkönyv. B lap. 2 bejegyzés.
[120] Petranu Coriolan, 163. p.

ezerhatszáznyolcvanhárom lej, majd hatvankétezernégyszázhúsz lej értékben jelzáloggal terhelték az iparmúzeum épületét[121] – arra enged következtetni, hogy az intézmény állandó anyagi gondokkal küzdött. Értelemszerűen a gyűjtemény alig bővült ebben az időben. Időnként kisipari termékeket bemutató kiállításokat rendeztek, de egy-egy érdeklődő olvasó fogadásával, aki a múzeumi könyvtár szakkönyveinek tanulmányozására tért be, gyakorlatilag kimerült a múzeumban folytatott szaktevékenység. A központi és helyi anyagi támogatás teljes megvonásával az iparmúzeum tevékenysége fokozatosan ellehetetlenült, lassan teljesen megszűnt.

Itt kell elmondani, hogy 1928-ban a Maros megyei Történelmi, Régészeti és Néprajzi Társaság kezdeményezett egy régészeti és néprajzi múzeumot, amely 1935-ben alakult meg, és a Közművelődési Palotában, a II. emelet három helyiségében működött. Ennek a múzeumnak a létrehozása, működtetése szorosan kötődik a jeles régész, Aurel Filimon nevéhez. A Régészeti és Néprajzi Múzeumról a mai látogatók számára két fontos dolgot kell a tárgyilagosság jegyében elmondani. Egyrészt azt, hogy az ásatásaik során feltárt leletek, így a maroskeresztúri római kori, vagy a Marosfelfaluban feltárt bronzkori lelet felbecsülhetetlen értékű, és méltán szerzett nevet, rangot Aurel Filimonnak és társainak. Másrészt kultúrpolitikai küldetése is volt ennek az intézménynek: a dáko-román kontinuitást volt hivatott régészeti leletekkel alátámasztani, ennek megfelelően hivatalos közlönyét nemcsak túlfűtött nemzeti pátosz, de erőteljesen nacionalista hangnem is jellemezte[122]. Tehát a két háború között működött még egy múzeum Marosvásárhelyen, de az iparmúzeumtól teljesen függetlenül, külön intézményként, más épületben, más célokkal.

A bécsi döntés után, 1941–1944 között a magyar Iparügyi Minisztérium patronálta az iparmúzeumot, de kisebb összegekkel támogatta tevékenységét a városi tanács is.[123] A „Helyi Iparmúzeum", céljainak megvalósítására a város törvényhatósági bizottsága 354471943 számú határozatával a közművelődési intézmények és egyesületek segélyezésére előirányzott összegből 1 500 pengőt utalt ki az iparmúzeum részére. A marosvásárhelyi törvényhatósági bizottság egyik, 1941-ben készült jegyzőkönyve szerint: *„[...] elsősorban a marosvásárhelyi ipartermékek kiállítására, s ily formán a helyi fejlett iparnak a bemutatására*

[121] Mv. Tlk. 3358. számú telekjegyzőkönyv

[122] Buletin, *Prefață*

[123] *Mv.T.Sz.K.V.Költségetése,* 1944. Marosvásárhely, 1943., 98. p. Megj.: Ugyanakkor a Kemény Zs. Társaságnak – 1000 pengőt, az E.M.K.E. – 1000 pengőt, A Mv-helyi Sportegylet – 1 500 pengőt, míg a Teleki Könyvtár alapítvány segélyezésére 4000 pengőt szavazott meg a Közgyűlés.

szolgál..."[124] A múzeum igazgatója ekkor Tompa József szobrászművész volt. Egy rövid időre, úgy tűnik, visszanyerte eredeti jellegét az intézmény – legalább a város előljáróinak szemében, akik kifejezték meggyőződésüket, hogy *„... a helyi ipar támogatása a város közönségének elvitathatatlan érdeke."* [125]

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM GYŰJTEMÉNYE ÉS KIÁLLÍTÁSAI

A marosvásárhelyi iparmúzeum a Székelyföld számára létesült. A közel húszezer forint értéket képviselő közgyűjtemény részben a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet hozzájárulásából, részben egyéni vagy csoportos, belés külföldi, de mindenképpen a székelységgel rokonszenvező, annak felemelkedését támogató adományból született. Az iparmúzeum megnyitásának pillanatában a gyűjtemény 360 budapesti és vidéki, bécsi és osztrák-tartománybeli és külföldi cég változatosan összeállított kiállítási tárgyait és mintadarabjait jelentette, a legegyszerűbb háziipari termékektől a művészien kivitelezett szobrokig és domborművekig, vagy a század második felében még újdonságnak számító igényes galvanoplasztikai és festett üveg műtárgyaktól a nagyipari termelés fokozatait szemléltető technikai jellegű gyűjteményekig. A bemutatott ezernyi tárgy zömmel úgy volt összeválogatva, hogy az elsősorban a székely iparosszellemnek lehessen segítségére. Fő hangsúlyt a Székelyföldön hagyománnyal rendelkező iparágak: az agyag-, fém-, fa-, bőr-, szövő-, fonó- és ruházati, valamint a háziipari termékek mintadarabjai kaptak. Külön figyelmet fordítottak a hagyományos népi díszítőelemek megjelenítésére, illetve azok továbbfejlesztésére. Ráth Károly így ír erről: „... előkelő helyet foglalnak el az egyes vidékeken már űzött vagy meghonosításra váró házi és kézműiparágak haladottabb termékei. A közönségesebb faáruk, gazdasági és háztartási czikkek és gyermekjáték-készítmények gazdag gyűjteménye kell, hogy első sorban Gyergyóban értékesíttessenek. Az alak és diszítés változatosságra nézve nem kevésbé gazdag agyagipari collectiók hivatva vannak lendületet adni föleg Fel-Csík és Udvarhely ősi, de felette kezdetleges fazekas mesterségének. A főleg a fürdőévad alatt nagy keletre számítható olcsóbb, de azért tetszetős fafaragászati czikkek kis külföldi tárlata, nemkülönben a kosár- és szalmafonó népipart képviselő szebbnélszebb munkák kijelölik a helyes irányt egy több vidéken haszonnal fejleszthető foglalkozási ág felkarolására."[126]

---

[124] *Mv.Lvt. Közgy.jgyzk.*, 1941. 104 sz. 554; 1942. 106 sz. 280.
[125] Uo.
[126] Katalógus, VIII. p.

A Székelyföldi Iparmúzeum leendő gyűjteményének első darabjai az 1885. évi országos kiállítás anyagából megszerzett tárgyak és áruminták voltak. Ráth Károly szerint: „... úgyszolván ipari mintatárunk magvát képezik azon tárgyak, melyek ez alkalommal (ui. az országos kiállítás bezárásakor. Sz. m.) a kiállítók által részint ingyen, részint tetemes árkedvezmények mellett hazafias készséggel átengedtettek."[127] Így történt ez annak ellenére, hogy 1885 októberének második felében – az országos kiállítás berekesztésének idején, amikor a marosvásárhelyi iparmúzeum tényleges szervezése elkezdődhetett, az országos kiállítás anyagának jelentős része már gazdára talált. Az 1886-ban megnyílt Magyar Kir. Kereskedelmi Múzeum főként az 1885. évi országos kiállítás anyagát foglalta magában, de jelentős részét vásárolta fel, vagy kapta meg ajándékképpen a Budapesti Technológiai Iparmúzeum, vagy adományozták maguk a kiállítók, egy Kolozsváron létesítendő iparmúzeum céljaira, és szép számmal vásároltak innen különböző iskolák is, így gyarapítva felszereléseiket.

A Székelyföldi Iparmúzeum gyűjteményét a Ráth Károly által szerkesztett és a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet által kiadott iparmúzeumi katalógusból tételesen ismerjük. „Az 1886. június 27-én Marosvásárhelytt megnyitott Székelyföldi Iparmúzeum ideiglenes katalogusa" címen napvilágot látott katalógusban a szerző rövid bevezető után, melyben ismerteti a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet célkitűzéseit, szerepét a Székelyföldi Iparmúzeum létesítésében és a székely egylet által 1883-ban elfogadott „szervezési programot", rátér a gyűjtemény általános ismertetésére, bemutatva a kiállító cégek/vállalkozók termékeit (mintadarabjait) ábécérendben, 13 szakcsoportba sorolva:

I. BÁNYA- ÉS VEGYÉSZETI IPAR – 18 kiállítóval: vasércek, nyers- és idomvas minták, festékek, fénymázak, vegyi termékek stb.

II. KŐ-, AGYAG- ÉS ÜVEGIPAR – 27 kiállítóval: agyag-, kő- és majolikaedények, mázas fedélcserepek, cementminták, hazai üveggyártmányok, selmeci pipagyűjtemény, díszkályha stb.

III. VAS- ÉS FÉMIPAR – 81 kiállítóval: építő- és műlakatos munkák, szerkovács, bádogos, rézműves, rézöntő, bronzműves, késes, puskaműves stb. munkák, öntvények, horganydíszítmények stb.

IV. FA- ÉS BÚTORIPAR – 51 kiállítóval: bútoralkatrészek és díszítmények, faragványok, esztergályos-, ács-, kádár-, kefekötő-munkák, házieszközök, nyers sétabotok és szárak, fedélzetminták, 40 féle európai haszonfa metszeteinek gyűjteménye stb.

V. VESSZŐ-, HÁNCS-, SÁS- ÉS SZALMAFONÓ IPAR – 16 kiállítóval: kosárfonó munkák, szalmafonatok stb.

---

[127] Ráth Károly, 1889. 32. p.

VI. GYERMEKJÁTÉK-IPAR – 5 kiállítóval: fából készült gyermekjátékok készítési fokozatait feltüntető mintagyűjteménye, a nürnbergi gyermekjátékgyár mintagyűjteménye, működésbe hozható villamos- és gőzgép-minták, játék, műhely- és gyárberendezések stb.

VII. SZÖVŐ-FONÓIPAR – 18 kiállítóval: erdélyi szőttesek mintagyűjteménye, különféle háziipari készítmények, kötélverő- és paszományos munkák, festett fonalak, Jacquard-szövőszékminta stb.

VIII. LÁBBELI-IPAR – 17 kiállítóval: lábbeliminták, kaptafák, cipészeti szerszámok teljes gyűjteménye, a lábbeli-viselet fejlődéstörténetét bemutató album, 700 eredeti illusztrációval stb.

IX. VEGYES IPARÁGAK – 73 kiállítóval.

X. MUNKAGÉPEK ÉS SZERSZÁMOK, MÉRLEGEK, GAZDASÁGI ESZKÖZÖK stb. – 30 kiállítóval: ács-, bognár-, kádár-, esztergályos-, faragó-, kovács-, lakatos-, gépész-, patkoló-, bádogos-, kárpitos-, nyerges-, könyvkötő-, szíjgyártó-, tímár-, üveges-, mintázó stb. szerszámok.

XI. IPARMŰVÉSZETI TÁRGYAK, KÉPEK ÉS SZOBROK – 24 intézet útján:

a. különféle iparművészeti tárgyak a galvanoplasztika, bronzművesség, műfaragászat stb. köréből.

b. építészeti díszelemek, terrakotta domborművek, szobrok, gipszszobrok (a magyar történelem jeles személyiségeit ábrázoló)

c. az Országos Képzőművészeti Társulat lapjának 1862–1886 között kiadott példányai.

XII. RAJZMINTA-GYŰJTEMÉNY. SZAKKÖNYVEK

XIII. BESZERZÉSI FORRÁSOK. Mintegy 600 darab bel- és külföldi képes árjegyzék és katalógus.[128]

Elég végigtekinteni az egymást követő szakcsoportokon, hogy felmérjük ennek a hatalmas, már-már kezelhetetlenül sokszínű gyűjteménynek ipari kiállítás jellegét. A gyűjtemény sokszínűsége, a tagadhatatlan előnyök mellett, valószínűleg rengeteg gyakorlati nehézséget okozott a szervezőknek. Gondot jelenthetett a gyűjtemény nyilvántartása is. Még Ráth Károly is elismeri, hogy a megnyitás pillanatában sem tudott még pontos, számszerű kimutatást készíteni a gyűjteményről. Volt olyan cég – mint például a Geittner és Rausch –, amelynek mintakollekciója több száz szerszámot tartalmazott, más kiállító – mint az ungvári agyagipari tanműhely, vagy a gyertyánvölgyi üveghuta – csupán egyetlen darabbal volt jelen. Ismerve a szakcsoportok nemegyszer zavaróan váltakozó rendjét és a kiállított tárgyak sokaságát, megértjük, hogy az ideiglenes csarnok térfogata csupán arra volt elég, hogy – mint a kiállítást bemutató egykori képe-

[128] Ráth Károly, 1889. 34–35. o.

ken is látható – a tárgyak, lehetőleg a szakcsoportok nyújtotta rendszer szerint kiállíthatók legyenek. Még így is szükség volt minden félarasznyi padló-, szekrény- és falfelületre, hogy a túlzsúfolt kiállításban minden látható legyen.

A kiállítás-rendezés céljaira a szervezők a budapesti országos kiállítás igazgatósága által felajánlott tárlókat és díszes kiállítási szekrényeket használták, amelyek nemcsak igényesen kivitelezett, a célnak kitűnően megfelelő bútorok voltak, de beszerzésük is igen előnyös vásárnak bizonyult: az országos kiállítás igazgatósága jutányosan bocsátotta a marosvásárhelyi múzeumszervezők rendelkezésére, jelentősen csökkentve így a kiállítás költségeit.

Külön nehézséget jelentett az 1886-ban megnyílt kiállítás számára az ideiglenes helyiség alkalmatlansága is. A favázak közé alig 17–18 cm vastagságú falakkal aránytalan magasságba fölemelt, kátrányos papírral borított épület sem statikai, sem építészeti szempontból nem felelt meg a múzeumi intézmény által támasztott kívánalmaknak. A gyűjtemények is állandó veszélynek voltak kitéve a födélről behulló eső, valamint a kettős födélzet között elhelyezett szalmatörmelék s a falakról leváló vakolat miatt. Elégtelen volt a rendelkezésre álló raktározási felület is. A gyűjtemény kevésbé érdekes és tetszetős darabjai, ha mégoly hasznosak, tanulságosak voltak is, a sötétbe, állványok alá vagy a karzat valamely zugába szorultak.

A Székelyföldi Iparmúzeum történetében új korszak kezdetét jelentette, amikor 1892 őszén a múzeum gyűjteményeit és mintatárát a sötét és alkalmatlan helyiségből az újkori technika követelményeinek megfelelő tágas, világos termekbe költöztették. Kihasználva az új iparmúzeumi csarnok esztétikai és technikai adottságait, a múzeum gyűjteményeit átcsoportosították, és az intézmény elé állított új elvárásoknak és követelményeknek megfelelően átszervezték és kiegészítették. A felügyelő bizottság javaslatára, a Kereskedelmi és Iparkamara anyagi támogatásával a múzeumban egy új szakosztály, az úgynevezett „székely ipari osztály" alakult, amelynek feladata volt egyfelől, hogy lehetőleg hű képet nyújtson a székelység által űzött háziipar pillanatnyi állapotáról, és másfelől, hogy feltárja a székelység ipari képességeit, a jövő lehetőségeit. Ez az újonnan létesített osztály nemcsak a kézmű- és háziipar fejlesztésének szempontjából volt jelentős, hanem immár a tudományos kutatás, elsősorban a néprajzkutatás szempontjából is

A tervek szerint a székely háziipari cikkek az iparmúzeum állandó kiállításában egy külön egységet képeztek volna. Ehhez természetesen szükség volt a nagyarányú gyűjtőmunka megkezdésére. 1892. június 20-án, a Székelyföldi Iparmúzeum felügyelőbizottsága nevében Kovács Ferenc elnök és László Gyula titkár egy körlevélben fordult a székely közgazdasági érdekeknek valamennyi „előharcosához", a székely házi- és kézműipar ügyét szívükön viselő összes

illetékesekhez, hogy lehetőségeikhez mérten támogassák a felügyelőbizottság kezdeményezését (6. melléklet). A gyűjtemények összeállításával, illetve a tárgyak megszerzésével az iparmúzeum felügyelőbizottsága a kereskedelemügyi miniszter által a székely háziipari cikkek forgalmazásával megbízott vállalkozókat, éspedig Csík-Háromszék és Udvarhely megye területére Csorba Samu brassói, Maros-Torda megye területére pedig Halmágyi Viktor marosvásárhelyi kereskedőt kérte fel. A felügyelőbizottság körlevelében kérte a címzetteket, hogy a nevezett vállalkozókkal tudassák az általuk ismert jelesebb székely háziiparosok nevét és lakhelyét. Abban az esetben pedig, ha saját vidékükön tudomásuk van a tervezett állandó kiállításra felhasználható kész háziipari készítményekről, erről a nevezett vállalkozókat értesítsék. Ha ilyen tárgyak esetleg ajándékozások útján lennének megszerezhetők, azokat a Székelyföldi Iparmúzeum felügyelő bizottságához Marosvásárhelyre küldjék el. A felügyelőbizottság külön felhívta a figyelmet az eredeti magyar és székely népi hímzésekre, varrottasokra, faragványokra és fazekas munkákra, legyenek azok régi vagy újabb eredetűek; továbbá az esetleg előforduló eredeti találmányokra komplikáltabb tárgyak elmés és praktikus utánzataira, valamint „mindama készítményekre, amelyek szép kivitelüknél fogva az egyes népiparágak fejlesztésénél mintákul is szolgálhatnak". Minthogy a cél az volt, hogy a háziipari gyűjtemény lehetőleg bemutatható legyen a Székelyföldi Iparmúzeum megnyitásakor, a felügyelőbizottság arra kérte a címzetteket, hogy az általuk ismert vidék háziiparára vonatkozó jelentést augusztus 1-ig, az esetleg megszerzett tárgyakat pedig legkésőbb szeptember 10-ig küldjék el.

Az új múzeumi osztály kiépítésével párhuzamosan fölfrissítették az egyes szakgyűjteményeket is. A székely-egylet fölkérte Ráth Károlyt, aki ebben az időben a budapesti Kereskedelmi Múzeum igazgatója volt, hogy segítsen az iparmúzeummal kapcsolatosan létesített állami fa- és fémipari szakiskola részére az egyes szakmák gyakorlati tanmenetének megfelelő mintagyűjtemények összeállításában.

Amikor elkészült az állandó múzeumi csarnok, a Székelyföldi Iparmúzeum és gyűjteménye végre megfelelő környezetbe kerülhetett. A külsőleg igényes múzeumi csarnoknak méltóképp igényes volt a belső berendezése is. Az épület tervezőjének, Kiss Istvánnak a leírása alapján rekonstruálhatjuk az egykori kiállítást, a belső térkihasználástól az iparmúzeumi kiállítás anyagáig.[129] Ismerve azt a tényt is, hogy az eredeti gyűjtemény zöme kiállításra került az új iparmúzeumi csarnokban, megpróbáljuk rekonstruálni az 1893-ban megnyitott kiállítását.

---

[129] A Székelyföldi Iparmúzeum berendezése 1893-ban: Kiss István, 1893.

Az előcsarnokban, a főbejárattól jobbra és balra két sorban elhelyezve, szobrok fogadták a látogatót: a háttérben a magyar királyok kisméretű szobrai, az előtérben, jobbra a magyar állam- és jogtörténet jeles képviselőinek: Verbőczynek, Deáknak, Eötvösnek, balra a magyar irodalom nagyjainak: Vörösmartynak, Aranynak, Petőfinek márványtalapzatra helyezett életnagyságú mellszobrai. Az előcsarnok középpontjában, a lépcsőház főoszlopa előtt, a pécsi Zsolnay-féle gyárban készült nagyméretű majolika-talapzaton Baross Gábor mellszobra állt. A Székelyföldi Iparmúzeum megvalósításában oly elévülhetetlen érdemeket szerzett politikus az iparmúzeum új épületének felavatását már nem érhette meg, de mellszobra – Geibinger János, a marosvásárhelyi ipari szakisola tanárának alkotása – méltó helyet kapott az új csarnokban.

Az előcsarnokban kapott helyet az Engelsmann-féle kiállítási csoport is. 1886-ban Engelsmann Henrik budapesti cége ajándékképpen szállította a Székelyföldi Iparmúzeumnak azt a mintegy 1000 forint költséggel összeállított műcsoportot, amely az épületbádogosság különböző ágazatait, elsősorban a horganyozott (cinkkel bevont) acéllemez felhasználásának merész lehetőségeit mutatta be. A Novák Ferenc, budapesti műépítész tervei alapján készült impozáns kiállítási egység jelentősen károsult a régi helyén, most felújítva, kiegészítve, egyik legszebb műcsoportja lett az új iparmúzeumi csarnoknak. A kiállításcsoport egy gazdagon díszített építmény volt tulajdonképpen, filegóriaszerűen kiépített kupolás központi résszel, tetején laternával (keskeny, henger alakú toronyszerű zárórész a kupola belső megvilágítására) és szélvitorlával. A központi építmény belsejében egy hatalmas, kitárt szárnyú sas volt elhelyezve, annak a hasonmása, amely a budapesti állatkert főbejáratát díszíti. A kupolás központi építménytől jobbra és balra, a lemezfalakon horganyozott lemezből domborított különféle díszítmények: jobbra Ferenc József osztrák császár és magyar király és Erzsébet császár- és királyné keretbe foglalt domborművű arcképe, balra oroszlánfejek, rozetták, valamint horganyozott lemezből előállított épület-bádogos és más, az éptőiparban felhasznált fémdíszítési minták. Az építmény előterében, csoportosítva mindazok az épületszerkezetek és díszek: tartályok, oszlopok, párkányok, védőkorlátok stb., amelyek horganyozott lemezből előállíthatók voltak, és amelyek az építőiparban olcsó és könnyen előállítható helyettesítői lehettek az addig használt kőnek.

Az előcsarnokból nyíltak az iparmúzeum tulajdonképpeni kiállítótermei. A kétoldalt elhelyezett három-három terem, a kor kiállításrendezési elvárásainak megfelelően tágas és világos volt. Az iparmúzeum gyűjteménye az egyes kézműipari kategóriák alapján csoportosítva, ezekben a földszinti termekben, állványok és oldalfalak segítségével osztott fülkeszerű belső terekbe került kiállításra. A bejárattól jobbra, az első teremben kapott helyet a gyűjtemény egyik

leglátványosabb csoportja, a kő-, agyag- és üvegipari termékek mintadarabjai. Ide került az iparmúzeum gazdag kerámiagyűjteménye is, a népi ihletésű műfazekas munkáktól az igényes hazai és külföldi majolika mintagyűjteményig. Megvoltak – hiszen részben ma is megvannak – és minden bizonnyal kiállításra kerültek Horváth Károly, szamosújvári (Kat. sz.: 18–24; Foto: III./1–IV./1.) és Tóth Sándor, dézsi (Kat. sz.: 47–54; Foto: IX./1–X./4.) fazekasok munkái, amelyek lényegében a „népi iparművészet" első darabjai voltak; a hollóházi (Kat. sz.: 16–17; Foto: II./2, 3.) és körmöcbányai (Kat. sz.: 25–26; Foto: IV./2, 3.) gyárak különféle kőedénymintái; a modori (Kat. sz.: 9–14; Foto: I./1–4.) és ungvári (Kat. sz.: 55; Foto: XI./1.) agyagipari tanműhelyek mintadarabjai; magyaros díszítésű edények, korsók, kulacsok a Fischer-féle tatai és a Láng-féle városlődi (Kat. sz.: 27; Foto: IV./4.) gyárból. A városlődi pereckulacs, színes magyaros virágdíszítéssel, különösen ritka darab, mivel nemigen maradtak fent ilyen jellegű termékek ebből a gyárból.[130] Gazdag és feltűnően változatos a korsók, kancsók, virágvázák, dohánytartók és egyéb díszedények gyűjteménye ónémet modorú díszítéssel, Nassauból (Kat. sz.: 28–46; Foto: V./1. – VIII./4.).

A Székelyföldi Iparmúzeum egyik legváltozatosabb és legértékesebb gyűjteménye, a Pécsi Zsolnay gyár majolika-, porcelán- és üveggyűjteménye volt. A gyűjtemény egyes darabjai, melyek a gyár különböző történelmi szakaszainak termékeit képviselik, valószínűleg más-más időben kerültek a marosvásárhelyi múzeum gyűjteményébe. Az 1886-os kiállításon, amint az a Katalógusból kiderül, a magyar mintájú, festett és plasztikus díszű népi korsók, vizes- és csörgőskancsók, égetett vörös cserép vagy engobos alapon színes lüsztermázas edények, az engobos alapú és színes, átlátszó, mázas dekorú edények (Kat. sz.: 56–60; Foto: XI./2.–XII./2.) képviselték a gyárat, hisz mind tipikus darabjai a Zsolnay 1871–81 közötti időszakát jellemző „mintaeklekticizmusnak".[131] Az eozinos váza (Kat. sz.: 68; Foto: XIII./3.) viszont már az 1893-as bővítés emléke lehet, hiszen a Wartha Vincével közös kutatási eredményként felfedezett eozint 1892–93-ban alkalmazták először Pécsett. Ugyancsak az 1893-as bővítés emléke lehet az a két kis korsó, amelyek rózsaszínű pinkfestékkel festettek kívül, belül pedig átlátszó mázzal, amely alól előtűnik a cserép sárgásfehér színe (Kat. sz.: 63, 64; Foto: XIII./1a, 1b.). Az ilyen edények gyártástechnológiája hasonló volt a porceláné hoz, anyaga pórusos maradt a mázas égetés után is, így joggal illet rá a *porcelánfajansz* elnevezés. A két korsó jelenléte a marosvásárhelyi iparmúzeum Zsolnay-gyűjteményében jellemző példa a gyárnak azon törekvésére, hogy a legváltozatosabb és mindenkor a legújabb technológiákkal képviseltesse ma-

[130] Katona Imre, 1984., 105. p.
[131] Idem 105–111. p.

gát. Még töredékében is látványos a pécsi gyárból származó üveg-kollekció is (Kat. sz.: 69–75. Foto: XIII./4.–XIV./2.).

Az első teremben helyezték el az iparmúzeum igen változatos pipagyűjteményét, cserép- és tajtékpipák különleges példányait, selmeci és pápai cseréppipákat, vagy akár Golyósy Gusztáv törökfej alakú óriáspipáját (Kat. sz.: 15; Foto: II./1.). A cserépkályhák különleges mintadarabjai és a zsoboki márványgyár magas virágtartó oszlopai (Kat. sz.: 76–77; Foto: XIV./3, 4.) szintén itt kaptak helyet, csakúgy mint a budapesti első magyar üveggyár részvénytársaság különböző vastagságú fehér- és színesüveg mintakollekciói.

A második teremben kaptak helyet a fémből készült apró kéziszerszámok és munkaeszközök, valamint a fémből készült kiegészítők és dísztárgyak, ablak- és ajtófelszerelések (Kat. sz.: 148), vasalások, zárak és kilincsek (Kat. sz.: 79–85. Foto: XV./1.). Ezenkívül díszevőeszközök, kertészeti kések, rézvasalók, kávéfőzők, kulcsok, lakatok, lámpák, bádogosmunkák, különféle zárak, mérlegek, réztárgyak és más dísztárgyak. Valószínűleg ebben a teremben kerültek kiállításra a nadrági vasgyártól ajándékba kapott öntvényminták is: a csak részben megmaradt, de így is tetszetős öntöttvas díszrács-, rátét- és épületdíszítmények mintakollekciói (Kat. sz.: 105–116; XVI./1, 2–5.), vagy akár a különböző öntöttvas kályhalábminták (Kat. sz.: 117–123; Foto: XVI./6.). És itt kapott helyet a budapesti Schlick-féle vasöntöde és gépgyár öntött és préselt fémdíszítményeinek mintagyűjteménye is (Kat. sz.: 124–141, 142–147; Foto: XVII.; XVII/1–10.).

A harmadik teremben: vasáruk, szerszámok, gazdasági eszközök, láncos kések, harangok, kályhacsövek, ráspolyok, vésők, sodronyszövetek, lóvakarók és természetesen a lópatkók, kovácsolt acélpatkók, amelyeknek száma ma is lenyűgöző (Kat. sz.: 86–102, 103–141.).

A főbejárattól balra, a negyedik teremben helyezték el a fa- és bútoripar mintakollekcióit, elsősorban a famegmunkáláshoz szükséges kéziszerszámok változatos, gazdag gyűjteményét: a Geittner és Rausch budapesti szerszámgyárából származó ács-, bognár-, kádár- vagy esztergályos szerszámokat (Kat. sz.: 183–194; Foto: XXII./1–5.); a feketehalmi Horváth M. J.-től való asztalos-, ács-, bognár- és kádárszerszámokat (Kat. sz.: 170–182; Foto: XXI./2, 4.), vagy az ugyancsak tőle szállított különféle faárut és fából készült háztartási eszközöket: káposzta- és uborkagyalukat. Itt volt látható az újpesti Magyar M. közismert tanszergyűjteménye, csakúgy mint Rejtő Sándor, kir. ipari felügyelő által a gyűjteménybe juttatott, és a homonnai és rimaszombati műfaragó szakiskolák esztergályozó, faragó és mintázó tanmeneteit feltüntető mintagyűjteményei (Kat. sz.: 151–161; Foto: XVIII./1–3, XX./1.). Ebben a teremben kapott helyet a bécsi technológiai iparmúzeum ajándéka, az ún. Burkart-féle mintagyűjtemény, amely az európai haszonfákat mutatta be, mindeniket háromféle metszetben, vagy a brassói Hornung Testvérek

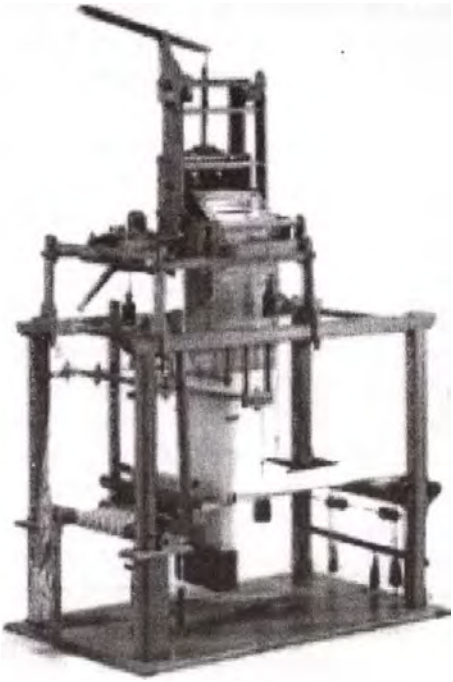

Jaqurd szövőszék
Le Musée des Arts et Métiers

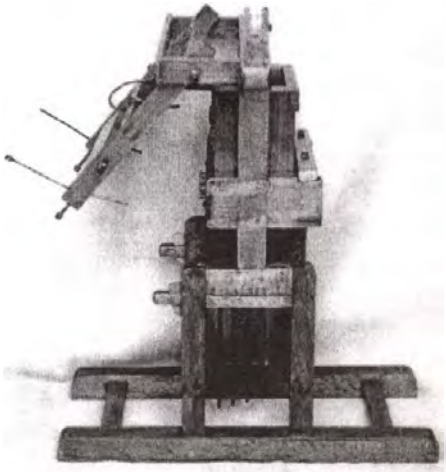

Jaqurd szövőszék
Székelyföldi Iparmúzeum

hajlított bútorok előállítását fokozatosan bemutató mintagyűjteménye, számos más, a fafeldolgozó iparban újdonságnak számító technológiákkal, termékekkel és szerszámokkal, melyeknek az évek során nyoma veszett. Az ötödik terem a játékáruk bemutatóterme és a játékelőállítás különféle módjai bemutatásának volt szentelve. A vegyes gyűjtemény az utolsó szobában volt elhelyezve. Itt találtak helyet a taplómunkákat, a kosárfonást, szalmafonást, kötélverést, csipkeverést bemutató mintadarabok, a szőttesek és paszományminták, a szövőszék-modell. Ebből a szakcsoportból egy törékeny, bőrrel díszített munkakosarat őriz a marosvásárhelyi Történelmi Múzeum – Écsy Ferenc, budapesti vállalkozó ajándékát (Kat. sz.: 162; Foto: XIX./4.), meghatározatlan eredetű paszománymintákat, és egy teljesen felszerelt Jacquard szövőszék-modellt (Kat. sz.: 163; Foto: XX./3.), a bécsi Schraumm Willibald cég ajándékát. Érdemes összevetni, egyetlen pillantással bár, ennek a szövéstechnikát forradalmasító szövőszéknek a Székelyföldi Iparmúzeumban őrzött példányát a párizsi, 1794-ben találmányok bemutatására alapított Le Musée de Arts et Métiers[132] restaurált mintadarabjával!

[132] http://www.arts-et-metiers.net/magic

Itt a vegyes iparágakat bemutató teremben kapott helyet az a bőrrel borított papír- és írószertartó szekrényke, a budapesti Gross Rezső munkája, melynek lenyíló alsó felében a *Székelyföldi Iparmúzeum* felirat jelzi, egyedi darabról, az iparmúzeum számára készült ajándékról van szó (Kat. sz.: 169; XIX./5.).

Az új iparmúzeumi csarnok felépítésével megoldódott a fejlődés-fejlesztés állandó gondja is. Sikerült végleges helyet biztosítani az intézményhez szervesen kapcsolódó szakkönyvtárnak: az emeleten, a bal oldali kisteremben kaptak helyet a szakkönyvek és rajzminta-gyűjtemények, a bel- és külföldi képes árjegyzékek és katalógusok, elsősorban az egykori földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium kiadásában megjelent különféle rajzminták és kézműipari termékek képei, művészeti és iparművészeti albumok a Magyar Nemzeti Múzeum kiadásában, valamint öt-, hatszáz bel- és külföldi képes árjegyzék és katalógus. Az emelet jobb oldali helyiségét a székelyföldi háziipar termékeinek tartották fent. Az itt összegyűjtött termékeket a rendszeresen rendezett időszakos kiállításokon mutatták be. 1893 nyarán, az új „székely háziipari osztály" megalapításáért folytatott gyűjtőmunka eredményeként a múzeum gyűjteményében a népi kézműves termékek nagyarányú növekedése észlelhető. A akkori gyűjteménygyarapodás tárgyi emlékei biztonságosan azonosíthatók, elsősorban a szép számmal megmaradt és zömmel évszámmal ellátott cserép-, kerámia- és fajansztárgyak segítségével. Ennek a növekedésnek legfőbb jellemzője, hogy mind kiterjedésében, mind pedig típusában a minél nagyobb változatosságra törekedett. Ekkor kerültek a gyűjteménybe olyan kiváló mesterek alkotásai, mint a mezőtúri Badár Balázs, a szentesi Molnár Sándor vagy a küsmödi Bereczki Imre mintagyűjteményei. A három mester munkásságának megmaradt emlékeit a marosvásárhelyi Néprajzi Múzeum raktáraiban őrzik.

Badár Balázs Mezőtúr egyik legkiválóbb mestere, a „műfazekas", ahogy magát nevezte, s aki még az országhatárokon túl is híres lett újításai révén.[133] A hódoltságkori török fémedény-formák feleleventése – legjelentősebb formaújító tevékenységének emléke (Kat. sz.: 196; Foto: XXIII./1.) vagy bravúros technikai tudása és a kompozíciókban alkalmazott bátorsága (Kat. sz.: 197; Foto: XXII./2.) a marosvásárhelyi iparmúzeum gyűjteményében őrzött kancsókon is tetten érhető. Molnár Sándor, szentesi műfazekas munkái a kavicsolással, sikálással készített jellegzetes szentesi fekete kerámiát képviselték[134] az iparmúzeumban, és 1892-ben készültek (Kat. sz.: 199, 200; Foto: XXIII./4.). Az 1893-as bővítés emlékét idézik a küsmödi Bereczki Imre népi és műfazekas munkái is (Kat. sz.: 201–207. Foto: XXIV./1–4.). Főleg vázákat, díszedényeket készített korongolt, barna- vagy kékmázas, plasztikus rátétes díszítéssel, közöttük nem egy

[133] Csupor István – Csuporné Angyal Zsuzsa, 1998. 154. p.
[134] Idem.

valódi értéke a sóvidéki székely fazekasságnak. Bereczki Imre tehetségéről Ráth Károly is megemlékezett. A kereskedelmi múzeum igazgatója elismeréssel mesélte, hogy még az 1883-ban Erdélyben tett körútja alkalmával ismerte meg Küsmödön Bereczki Zsigmond Imre nevű fiát. A fiúban „szép tehetséget fedezvén föl... magával akarta vinni, hogy valamelyik elsőrendű majolika gyárban gondosan kiképezhesse...", ám szülei ebbe nem egyeztek bele, sőt, az elmondások alapján Ráthnak csaknem menekülni kellett „... az összecsődült falusi nép elől, mely szörnyűlködve vett értesülést a tett ajánlatról". „S a fiúból lett sárgyúró, kinek tehetsége mindazáltal most is meglátszik hattyús sótartóin, lovas tintatartóin, bronzérozott virágvázáin s egyéb csecsebecséin, melyeket országos vásárok alkalmával árulgat a marosvásárhelyi piaczon cseréptálak és tányérok halmaza között." Bereczki Imre egyike azoknak a székelyföldi iparosoknak, akik a Marosvásárhelyen alapított állami fa- és fémipari szakiskola első haszonélvezői voltak. Már felnőtt fejjel iratkozott be a szakiskola agyagipari szakosztályába, ahol „rövid idő alatt meglepő haladást ért el".[135]

Valószínűleg az új múzeumi csarnok berendezésével párhuzamosan került sor az állomány számbavételére is, az első múzeumi leltár elkészítésére. Ezt egyrészt a nagyarányú gyűjteménygyarapodás, de a megújult működési feltételek is indokolttá tették. Az ekkor készült leltári könyvek mára elvesztek, de a végzett munka nyomát – az apró, kör alakú fémkeretbe foglalt, kartonlapra írt leltári számot – sok tárgy őrzi még ma is.

Az 1893-ban megkezdődött folyamatot csak felgyorsította az 1897-ben kidolgozott új szervezeti szabályzat, melynek alapján a Székelyföldi Iparmúzeum számára kitűzött cél hangsúlyozottan az úgynevezett ipari mintatár megteremtése volt. Ha eddig emlékeiben őrizte még az iparmúzeum az egykori „iparkiállítás" jellegét, a gyűjtemény részeként az új állandó iparmúzeumi csarnokba áttelepített nehéz- és gépipari kiállítók mintakollekcióiban, 1897. után, az egyre súlyosbodó anyagi gondok között, amikor irányított anyagi támogatás csupán a háziipari osztály bővítését tette lehetővé, a múzeum „háziipari mintatár" jellege egyre markánsabban van jelen. Bár az ebben az időben készült leltárok természetesen nem maradtak meg, a korabeli sajtó, illetve a tárgyak által őrzött információk (leggyakrabban a ráírt, bevésett évszámok) alapján egyértelműen következtethetünk arra, hogy a múzeumi gyarapodás a kézmű-, elsősorban a székely népi kézműipar termékeinek beszerzését jelentette. Az 1907-es szervezeti szabályzat következménye volt, hogy immár a kis- és háziipar képviselőinek is érdekében állott termékeiket a múzeum kiállításán bemutatni, hisz az

[135] *Marosvidék*, XXVI. évf. 5. sz. 1896. jan. 25. „Székely tehetségek" – Ráth Károlytól, a kereskedelmi múzeum igazgatójától hallottam, hogy a nyolcvanas évek elején tett székelyföldi körútja...

újonnan fellvállalt célok között a különböző termékek népszerűsítése, piacképessé tétele is szerepelt.

A későbbiekben sem – egyetlen nyomon követhető gyarapodás alkalmával sem – észlelhető a népi háziipart képviselő tárgyaktól eltérő, más területet képviselő gyűjtés. Az utolsó ilyen jellegű gyarapodás emlékei a bécsi Franz Wertheim cég által adományozott faipari kéziszerszámok – a marosvásárhelyi Történelmi Múzeum gyűjteményében őrzött hat darab asztalos- és kádárgyalu, körző (Kat. sz.: 325–330.). Talán a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet 1894-ben tett komoly erőfeszítéseinek emlékei ezek, hogy az iparmúzeumot a technika újabb tárgyaival fölfrissítse. A budapesti kereskedelmi múzeumnak a kiállítási építkezések miatt történt elköltöztetése alkalmával megbízta az egylet Ráth Károlyt, a kereskedelmi múzeum igazgatóját és Borszéky Soma nyugalmazott miniszteri osztálytanácsost, hogy a kereskedelmi múzeumból egyes tárgyakat és gyűjteményeket a múzeum számára megszerezzenek. Az egylet azt is elhatározta, hogy az ezredéves kiállítás alkalmával nagyobb áldozat árán is fel fogja frissíteni a gyűjteményt,[136] ám ennek a próbálkozásnak a ma létező anyagban semmi nyoma nem maradt. Annál gazdagabb emlékekben az agyagipari gyűjtemény 1906. évi bővítése. Az éppen befejezett államosítás évében az agyagipari gyűjtemény olyan nagyarányú bővítésével számolhatunk, hogy a fennmaradt tárgyak segítségével pontos képet alkothatunk a székelyföldi fazekaskészítmények jellegzetes típusairól csakúgy, mint a székely fazekasok főbb fejlődési irányairól. A magyarhermányi Csög Sándor révén, aki 1905 és 1906 között a Székelyföldi Iparmúzeumnak adományozott minden készítménytípusból egy-egy példányt, elénk tárul a háromszéki népi fazekasság hagyományos forma- és színvilága. A zömmel barna vagy zöld mázas kancsók, korsók, fröcskölt vagy festett növényi ornamentikával, hajladozó szárra rendezett, vagy körbefutó virágmintákkal díszített edények mindegyike évszámos, és alkotójának nevén kívül talpán vagy vállán viseli az edény piaci árát (Kat. sz.: 208–222; Foto: XXV./1–4, XXVI./1–4, XXVII./1–4.). A sorozat különösen értékes darabja az alakjában és arányaiban tökéletes, fehér földfestékkel jelzett és évszámmal ellátott talpas kehely, amely méltó bizonyítéka az éledező magyarhermányi fazekasság addig rejtett lehetőségeinek.[137]

Jelzettek és évszámmal ellátottak Csög András bibarcfalvi fazekas munkái is. Ezek a darabok, amelyeknek meghatározása később, az 1940-es években, amikor a kerámiagyűjtemény egy része a kolozsvári Erdélyi Múzeum gyűjteményébe kerül – „székelyföldi gölöncsérmunka" –, a székelyföldi fazekasság egy másik irányzatát képviseli. Míg a magyarhermányi Csög Sándor a népi formák

[136] *A Mv. Keresk. Ip. K. az 1894. évre.* Marosvásárhely, 1895. 158. p.
[137] Gazda Enikő, 1997–1998. 71. p.

hagyományos elemeit dolgozta fel és fejlesztette tovább, a bibarcfalvi Csög András munkáit a piac diktálta igények kielégítése jellemzi. Nagyméretű vázái, díszkancsói csakúgy, mint a kolozsvári Néprajzi Múzeum gyűjteményébe került medve és bárány alakú dohánytartói, a Székelyföldön is egyre inkább megerősödő paraszt-polgár réteg ízlésvilágának kielégítésére születtek (Kat. sz.: 223–241; Foto: XXVIII./1–3, XXIX./1–4.).

Az 1907. évi gyarapodás említésre méltó mozzanatáról ad hírt a *Szabadság* 1907. dec. 24-i számában. E szerint, ebben az évben az iparmúzeum kézműipari és népművészeti gyűjteménye a segesvári kiállításról jelentős „csángó-székely anyaggal gyarapodott".[138] Az akkor begyűjtött anyagból sajnos egyet sem sikerült azonosítani.

A Székelyföldi Iparmúzeum kerámiagyűjteményének talán leglátványosabb, de mindenképpen leggazdagabb gyűjteményegyüttese a székelyudvarhelyi Agyagipari Szakiskola mintagyűjteménye. A szakiskola igazgatósága, mely fontosnak tartotta, hogy a műhelyben készült munkákból évenként gyűjtemény állíttassék össze, arra is súlyt fektetett, hogy a szakiskola mintaedénysorozatokkal képviseltesse magát más intézményekben is, elsősorban iparmúzeumok gyűjteményeiben. Így érkezett a marosvásárhelyi iparmúzeumba a székelyudvarhelyi agyagipari szakiskola mintagyűjteménye, melynek töredéke ma a marosvásárhelyi Néprajzi Múzeum, illetve a kolozsvári Erdélyi Történelmi Múzeum gyűjteményeiben található. A székelyudvarhelyi agyagipari szakiskola tárgyi emlékei három különböző típust képviselnek: az úgynevezett „antik edénycsoport"-ot, a keletre szánt áruk mintakollekcióját és a népi ihletésű edények gyűjteményét. Ezek közül csupán az „antik edénycsoport" néven emlegetett, mintegy 55 darab görög vázautánzatról tudjuk bizonyossággal, hogy 1911-ben kerültek a gyűjteménybe.[139] Egyik legszebb darabja az a nagy méretű, meglepően szép formájú fekete kerámiaváza – pontosabban –, „hydra"[140], amely az i. e. V. sz-i görög keramikus kultúra fénykorát idézi, amikor a klasszikus görög vázafestészetben a fekete alakos ábrázolási módot felváltja a vörös alakos festési mód. A váza korongolása, csakúgy mint a vörös alakos vázakép festése, kiemelkedően fejlett művészetre vall (Kat. sz.: 242; Foto: XXX./1.). De tökéletes arányok, igényes kivitelezés jellemzik a gyűjtemény többi darabját is: a csúcs-

[138] *Szabadság*, 295. sz., 1907. dec. 24. 3. p.

[139] Róth Edit, 2003. 32. p.

[140] „hydra" – víztároló edény, két oldalsó és egy hordásra szolgáló füllel. Az ókori görög művészetben két fő változata volt: a korábbi körvonala a nyak tövénél szögben megtörik, a későbbi nyaka és válla nem válik el élesen. Az első az i. e. VI., az utóbbi az V., IV. sz-ban volt népszerű.

ban végződő „amforát"[141] (Kat. sz.: 243; Foto: XXX./2.), a különleges hangulatú, de rendkívül esztétikus, hosszú nyakú kancsót (Kat. sz.: 244; Foto: XXX./3.), vagy a kisméretű festett kancsót, fülén élére állított kicsinyke koronggal (Kat. sz.: 245; Foto: XXX./4.). A görög vázautánzatok mintakollekcióját úgy állították össze, hogy minden edénytípusának megfelelt egy-egy festetlen darab is, amelyek a különböző munkafázisok bemutatását szolgálták (Kat. sz.: 249–260; Foto: XXI./4., XXXII./1–4.).

A székelyudvarhelyi szakiskola indításakor, az agyagipari szak számára tervbe vették egy olyan mintagyűjtemény összeállítását, amelynek a „Romániában, Bulgáriában és általában a szomszédos keleti tartományokban dívó és kelendőségnek örvendő agyagipari cikkekből" kellett állnia, és amelynek célja, hogy alapként szolgáljon a fazekasoknak ahhoz, hogy „e szerint készítsék a keletre szánt áruikat".[142] Azok a megjelenésükben és díszítésükben különleges, keleties ízlésvilágot tükröző és vélhetőleg a balkáni piac igényeinek megfelelő székelyudvarhelyi mintadarabok, amelyek később a marosvásárhelyi múzeumból kerültek a kolozsvári Erdélyi Múzeum gyűjteményébe, feltehetőleg ebből a sorozatból valók. Arról, hogy a marosvásárhelyi iparmúzeumba mikor kerültek, sajnos nincs pontos adatunk, valószínűleg valamikor 1911 után (Kat. sz.: 261–267; Foto: XXXIV./1–2.).

A székelyudvarhelyi agyagipari szakiskola mintagyűjteményének harmadik csoportját a népi ihletésű edények, hagyományos népi vagy polgári ízlésvilágot tükröző kerámiák: különféle díszedények, talpas kancsók, vázák, dísztálak (tányérok) alkotják. Díszítésük jellegzetes: felületüket barna vagy agyagszínű engob borítja, melyben a díszítést karcolással vagy a felület kikaparásával érték el, úgy, hogy az edény fala sötétebb színben tűnjön elő, de ez lehet fordítva is: világosabb az engob és sötétebb a kikarcolt felület. A minták: több kikapart sávból alkotott vonalas ornamentika, de lehettek önálló, rajzos minták (rozetták, madarak) is. Néha csak a bekarcolt motívumok kontúrjai jelennek meg, máskor nemcsak a kontúr, hanem a fő motívum egésze kikapart (az egész levél- vagy sziromfelület) (Kat. sz.: 268–278; Foto: XXXIV./3–4; XXXV./1–4.).

A székelyudvarhelyi Agyagipari Szakiskola végzett növendékeinek termékei alkotják az újabb gyűjtemény-csoportot. A sorban a legjelentősebb Filep Dezső agyagiparos, aki előbb Székelyudvarhelyen, majd Szovátán és Korondon telepedett le, itt járult hozzá a helyi ipar fellendítéséhez. Egy különösen szép

---

[141] „amfora" – *amphora, amphoreus* – nagyméretű, hengeres testű, általában égetett agyagból készült, kétfülű tároló és szállító edény. A tároló teste alul csúcsban végződött, hogy a földbe vagy az *abacus* lyukaiba beállíthassák.

[142] Róth Edith, 2003. 32. p.

darabja maradt ránk a Székelyföldi Iparmúzeum gyűjteményében (Kat. sz.: 299; Foto: XXXVI./1.).

Szép számmal vannak a gyűjteményben olyan tárgyak, amelyeknek eredetét nem sikerült azonosítani. A legértékesebbek a marosvásárhelyi Néprajzi Múzeum gyűjteményében őrzött habán bokályok (Kat. sz.: 314–317; Foto: XXXIX./1–4.) Bár egyértelműen nem bizonyítható, mégis úgy gondoljuk, hogy ezek a tárgyak az 1893-as bővítés alkalmával kerültek a gyűjteménybe, csakúgy, mint az a két habán modorban készült korsó, amelyet ma a kolozsvári Néprajzi Múzeumban őriznek (Kat. sz.: 318–319; Foto: XL./1–3.). Ez utóbbiakat, a Stomfán és Modorban tovább éltető habán hagyományok emlékeinek gondoljuk.

Mint azt láttuk, az iparmúzeum törzsgyűjteményére vonatkozó utolsó értékelhető adat a háború előtt, 1910-ből való. Az akkor 3005 leltári tárgyból álló gyűjtemény a hatalomváltás után 1855 leltári tárgyra zsugorodott.[143] Az 1922-ből származó adataink szerint a múzeum gyűjteménye 554 darab gipsz-, agyag- és kerámiatárgyból, 456 textil-, 425 vas- és egyéb fémtárgyból, illetve fémmegmunkáló szerszámból, valamint a 272 fából készült tárgyból, illetve famegmunkáló szerszámból állott. Ezen felül része volt még a gyűjteménynek az iparmúzeumi könyvtár, mintegy 918 darab könyv- és mintalap, és 146 darab ipari berendezés, valamint két gép.[144] A gyűjteményre vonatkozó későbbi adatokról nincs tudomásunk, így valószínűsíthető, hogy az első világháborút követő években a múzeum gyűjteménye teljesen szétzilálódott, a gyakorlati hasznosításra alkalmas darabok nagyrészt „elvesztek".

A bécsi döntés után a leépült erdélyi iparmúzeumok gyűjteményeit fokozatosan vette át a kolozsvári Erdélyi Múzeum. Előbb a kolozsvári iparmúzeum gyűjteményeiből szállítanak át és leltároznak be egy nagyobb tételt, majd a marosvásárhelyi iparmúzeum gyűjteményeiből. 1942. szept. 24-én a Erdélyi Múzeum leltári könyvében a következőket jegyezték be: „A Kolozsvári Iparmúzeum megmaradt anyaga, átvette a m. kir. iparügyi minisztérium", és ez vonatkozott 914 drb. leltári tárgyra (ebből 50 darab kerámia, 47 darab a székelyudvarhelyi agyagipari szakiskola mintagyűjteménye, 3 darab az ungvári állami agyagipari szakiskoláé).[145] Pár hónappal később, 1943. március 27-én a következőket jegyezték be: „A marosvásárhelyi m. kir. Székelyföldi Iparmúzeumból a V.K.M. és Iparügyi Minisztérium rendelkezésére az E.M.E. raktárába került tárgyak", és

[143] Petranu Coriolan, 162. p.

[144] Petranu Coriolan, i. m., 163. p.

[145] K.E.T.M. levéltára. Leltári napló, V. kötet. Az átvett tárgyak a VI. 1720 – VI. 2617, VI. 2753 – VI. 2770 leltári számok, ezekből VI. 1720 – VI. 1767, a székelyudvarhelyi agyag-ipari szakiskola mintakollekciója, és a VI. 1768 – VI. 1771 az ungvári állami agyagipari szakiskolából.

ez vonatkozott mintegy 102 tárgyra, tizenegy Zsolnay-féle üvegtermék kivételével, zömmel mázas kerámia és fajanszedények, köztük nyolc darab a székelyudvarhelyi agyagipari iskola tárgyai.[146] Az Erdélyi Múzeum leltárikönyvébe 1943. április 8-án jegyezték be az utolsó, Marosvásárhelyről hozott tárgyakat: öt darab hímzést.[147] A marosvásárhelyi iparmúzeumból a kolozsvári Erdélyi Történelmi Múzeumba átvitt mintegy 107 tárgyból ma nyolcvankét darab létezik a Kolozsvári Történelmi Múzeum és a Kolozsvári Néprajzi Múzeum raktáraiban.[148]

A Marosvásárhelyen maradt gyűjteménytöredék: fajansz- és kerámiatárgyak, fa- és fémipari mintadarabok, valamint a háziipart képviselő kollekciók nagy része mindez idáig beleltározatlan, vagy a felelőtlen, esetleg tudatos nemtörődömséggel készített újraleltározások miatt előéletüktől megfosztottan, minden történelmi üzenet nélkül kallódó, azonosíthatatlan tárgyak csupán a marosvásárhelyi néprajzi és történelmi múzeumok jelenlegi raktáraiban. Kilencvennégy darabot sikerült azonosítani a Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben, további százhetvenegy tárgy a Marosvásárhelyi Történelmi Múzeum raktáraiból került elő.

A Székelyföldi Iparmúzeum egykori gyűjteményének rekonstruálása távolról sem befejezett. További azonosításra váró tárgyakat őrizhetnek még a marosvásárhelyi Történelmi és Néprajzi Múzeum raktárai, és felkutatásra várnak az iparmúzeum könyvtárának és irattárának kötetei és dokumentumai is.

*

A második világháború idején az iparmúzeum épülete erősen megrongálódott. 1949-től „internátus" működött benne, így teljes felújításra szorult. A felújítási terv 1955-ben készült el,[149] a munkálatok pedig 1957-ben fejeződtek be.[150] A felújított épületben 1958-ban megnyílt a Marosvásárhelyi Tartományi Múzeum állandó kiállítása[151], amely egy régészeti-történelmi kiállítás volt. Anyaga a Régészeti és Néprajzi Múzeum gyűjteményeit mutatta be. Az 1958-ban a Székelyföldi Iparmúzeum épületében megnyílt új múzeumi kiállításban nyoma sem

[146] K.E.T.M. levéltára. Leltári napló, VII. kötet, 1942. évi bejegyzés, a VI. 3157 – VI. 3257. leltári számok, ebből a VI. 3237 – VI. 3244, a székelyudvarhelyi agyagipari szakiskola mintagyűjtménye.

[147] Hármat sikerült ezek közül azonosítani: a VI.3290 (M.4955), a VI. 3291 (M. 4950) és a VI. 3292 (M. 4951) leltári számmal nyilvántartott darabokat.

[148] Az újraleltározás során azok a tárgyak amelyeket sikerült azonosítani, kaptak egy új számot. Az azonosított tárgyakból később az Erdélyi Történelmi Múzeum öt darabot átadott a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeumnak.

[149] Mv. Lvt. Magyar Aut. Tart. Népt. Lvt. Tanügyi és művelődési ügyosztály. 422/1955.

[150] Mv. Lvt. Magyar Aut. Tart. Népt. Lvt. Tanügyi és művelődési ügyosztály. 350/1957.

[151] *Vörös Zászló*, 1958. aug. 31.

volt az egykori intézmény gyűjteményeinek, és a múzeumi csarnok. A múzeumi csarnok, amelyben 1984-től a természetrajzi osztály működik, még nyomokban sem őrzi ma az egykori Székelyföldi Iparmúzeum emlékét, pedig 1958-ban, amikor a Tartományi Néptanács végrehajtó bizottságának határozata alapján a felújított iparmúzeumi épületben megnyitják a Marosvásárhelyi Tartományi Múzeum új kiállítását, a múzeumi kiállítás ismertetője „két intézmény" egyesítéséről beszélt. Azaz az új múzeum önmagát egyrészt a Székelyföldi Iparmúzeum, másrészt az Aurel Filimon-féle Régészeti és Néprajzi Múzeum utódjának tekintette. *„Az egyiket román, a másikat magyar értelmiségiek teremtették, akiket a nép hányatott múltjának megismerése és az a cél vezérelt, hogy kutatásaik eredményeivel az egyetemes műveltséget gazdagítsák"*[152] – írja az 1970-ben kiadott múzeumi ismertető. Ismerve a kort, nem meglepő, hogy ezt a kis múzeumtörténetet nem a történelmi hűség, hanem a kötelező internacionalista retorika jellem-zi. A Székelyföldi Iparmúzeumot valójában azok a magyar gazdasági törekvések hívták életre, amelyeknek a reformkorban a liberális nemesség volt a megfogal-mazója és zászlóvivője, és amelyek elválaszthatatlanul összefonódtak Kossuth Lajos, Széchenyi István, Deák Ferenc, Eötvös József, Trefort Ágoston nevével. A kiegyezés után az önálló magyar kormányok ott folytatták, immár saját törvényhozói háttérrel, és tényleges végrehajtói hatalommal a küzdelmet a gazdasági önrendelkezésért, Magyarország felemelkedéséért, ahol Batthyány Lajos kormánya abbahagyta. Ebben a küzdelemben szerzett elévülhetetlen érdemet Baross Gábor, de a kevéssé ismert Ráth Károly, Hajós János, Gelléri Mór vagy Szterényi József is.

Az ő emléküket őrzi a Székelyföldi Iparmúzeum megmaradt gyűjteménye, és átfestett homlokzatú épülete Marosvásárhelyen.

Az ő emlékük előtti tisztelgés ez a könyv is.

---

[152] *Ismertető*

AZ IPARMÚZEUM SZÜLETÉSÉNEK ÍROTT EMLÉKEI

1. melléklet

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának 1885. május 13-án kelt és a Maros-vidéki választmányhoz intézett, 51–1885. számú átirata.

Méltóságos báró, kir. táblai- és választmányi Elnök úr
és tisztelt választmány!

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet alakulása óta folytonosan arra törekedett, hogy a rendelkezésre álló szerény eszközöket, habár zajtalan munkálkodás mellett, de kötelességéhez híven, oly célok megvalósítására fordítsa, melyek drága székelyföldünk egyetemének szellemileg vagy anyagilag hasznára válhatnak.

A folyamatba indult általános országos kiállítás kedvező alkalmat nyújtott arra, hogy egy jómodú székelyház sikerült eredeti mintájában mutassa fel a nagyvilág előtt a székelynek házi otthonát s e mellett házi és kézi iparának becses termékeit.

Az egylet e kiállításhoz kötött célját – úgy látszik – elérte; mert a látogatók ezreinek érdeklődését a székely név és termékek iránt felébresztette s a már is mutatkozó rokonszenv nagyfokú.

Az érdeklődést és méltán kiérdemelt rokonszenvet pedig siker szokta koronázni.

E reményben egy további lépést akarunk tenni s e kiállítást közvetlenül fel akarjuk használni egy, habár áldozattal megvalósítható, de a székelyföld iparos népére nagyhorderejű intézmény létesítésére.

Maros-Vásárhely székhelylyel „székelyföldi iparmúzeum"-ot óhajtunk létrehozni.

Azon eszme által vezettetve, hogy fejlődött ipar nélkül virágzó nemzet nem képzelhető, azon meggyőződésben, hogy mai napság az ipar a civilizatió egyik kiváló jelképe, azon tudatban, hogy a székelyföld s annak derék népe a magyar államban legalkalmasabb pont és elem az ipar fejlesztésére: központi választmányunk egyhangulag elhatározta, hogy a „székelyföldi iparmúzeum"-nak Maros-Vásárhelytt létesítésére az egylet szerény vagyonából egyelőre 2000 frtot ád, s ezen felül a létesítendő múzeumot évi dotatioban részesíti.

Szerény eszköz ez még egymagában, de az országos kiállításon résztvevő iparosok és a kormány remélhető áldozatkészsége mellett ezen iparmúzeum számára oly sokféle becses anyagot vélünk beszerezhetni olcsó árakban, s remélhetőleg ajándékozás útján is, hogy azzal az iparmúzeum alapja megvethető.

E vállalat egyik igen fontos ágát azonban a gyűjtemény állandó elhelyezése képezi. Hogy Maros-Vásárhely sz. kir. város fekvésénél, fejlődési és haladási képességénél, ipari értelmességénél, meglevő s jövőbeli vasuti összeköttetésénél, tekintélyes folyóvizénél fogva s mert remélhetőleg már a legközelebbi jövőben kereskedelmi és iparkamarai székhely is leend, az iparmúzeum felállítására a székelyföldön legalkalmasabb város, ezt hosszasabban bizonyítgatni szükségtelennek tartjuk.

Valamint annak fejtegetésébe sem bocsátkozunk, hogy egy iparmúzeum tehetséges székely iparosaink műizlésének fejlesztésére s iparcikkeiknek anyagban és alakban is lehető előállítására mily jótékony hatást gyakoroland, mert ez kétségbe nem vonható igazság, hanem egyenesen azon hazafias kéréssel fordulunk méltóságodhoz és a tisztelt választmányhoz, miszerént arra nézve, hogy a székelyföldi iparmúzeum otthonául Maros-Vásárhely sz. kir. várost megnyerhessük, minél hatályosabban közreműködni s e részben kifejtendő erkölcsi és anyagi támogatásunknak egész sulyával a „székely művelődési és közgazdasági egylet" ebbéli munkásságát előmozdítani szíveskedjenek.

Méltóságodnak a közügy s főleg egyletünk feladatai megvalósítása körül mindenkor tapasztalt hazafias, önzetlen ügyszeretete és áldozatkészsége, valamint a tisztelt választmánynak szintén hivatása körében kifejtett folytonos munkássága biztosítékúl szolgál arra nézve, hogy ezen vállalatunk ügyét saját hatáskörében kifejtendő munkásságával hatályosan támogatni fogja, s e vállalat kifejtése körül is becses támogatásával és javaslataival segélyünkre leend.

E czélból a méltóságos elnök urat tisztelettel, valamint a tisztelt választmányt is felkérjük, miszerint arra nézve, hogy egyfelől Maros-Vásárhely sz. kir. városát ezen székelyföldi iparmúzeum otthonául megnyerhessük, s másfelől, hogy tekintetes Marostordamegye t. törvényhatósági bizottságát ez irányban lehető minél hatályosabb közreműködésre illetőleg részéről e vállalat javára megfelelő erkölcsi s lehetőleg anyagi támogatás nyújtásra is birhassuk és, hogy végül azon megyei ipartestületek és egyes iparosok figyelme is minél behatóbban felébresztessék megfelelőleg közreműködni szíveskedjék.

S midőn egyúttal azon kérésünknek is kifejezést adunk, hogy ez érdekben teendő lépéseiről ezen választmányt időszerint értesítse, egyúttal van szerencsénk értesíteni, hogy Maros-Vásárhely sz. kir. város közönségéhez hazafias felhívást intéztünk a tervezett múzeum számára egyelőre szükséges helyiség felajánlása, illetőleg a fentartás körüli gyámolítás iránt, valamint nemes Maros-

Tordamegye törvényhatósági bizottságához e vállalatnak minél hatályosabb erkölcsi és lehetőleg anyagi támogatása érdekében és, hogy nagyságos Illyés Lajos ur, központi választmányunk tagja, személyesen fog ez ügyben az említett megye és város főispánjával és polgármesterével valamint méltóságoddal és a tisztelt választmánnyal érintkezni s a netán kívánt felvilágosításokkal és a múzeum szervezetére vonatkozó részletes adatokkal szolgálni.

Budapesten, 1885. évi május hó 13-án.

A „székely müvelődési és közgazdasági egylet" központi választmánya nevében:

Hajós János s. k.
az egylet elnöke

Nagy Gábor s. k.
az egylet titkára

Közölve: Marosvidék, XV. évf. 27. sz. Marosvásárhely, 1885. június 20.

2. melléklet

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet Maros-vidéki választmányának 1885. június 7-én kelt, a központi választmányhoz intézett, 48–1885. számú felterjesztése.

Tisztelt központi választmány!

A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet központi választmányának 51–1885 szám alatt, a „Székelyföldi iparmúzeum" tárgyában leküldött nagyfontosságú átirata a június 1-én tartott választmányi ülésen, a június 7-én tartott közgyűlésen, s az ugyancsak június 7-én, az új választmány által tartott ülésen felolvastatván és tárgyalás alá vétetvén, élénk éljenzéssel és nagy örömmel vétetett tudomásul. A központi választmánynak ezen székely fővárosunk és általában a székelyföldi lakosok szellemi és anyagi előhaladásának fejlesztésére, támogatására nézve, alapszabályaink 2§ a szerénti nagyfontosságú célunkat előmozdító üdvös intézkedéséért a június 7-én tartott közgyűlésen a székelyegylet összes jelenlevő tagjai, valamint a hallgatóság képpen jelen volt szép számú iparos polgárság élénk éljenzéssel fejezték ki köszönetüket, s ezen kívül a közgyűlés a központi választmánynak jegyzőkönyvi elismerést és hálája kifejezését szavazta egyhangúlag és nagy lelkesedéssel meg, a melyet, midőn megbízatásunk értelmében, a központi választmánynak tudomására juttatnánk, egyszersmind a közgyűlés azon határozatát is tisztelettel tudatjuk, hogy fiókegyle-

tünk a „székelyföldi iparmúzeum" ügyét tőle telhető, egész erejével támogatni fogja.

Az ujonnan alakult választmányi első ülésen választmányunk kebeléből a következő szükebb körű bizottság küldetett ki a „székelyföldi iparmúzeum" ügyének képviselésére és előmozdítására: Br. Apór Károly, Kovács Ferencz, Fekete Gábor, Bihari Sándor, gr. Lázár Jenő, Gáspár Gyula, Csontos Olivér és Sándor Kálmán választmányi tagok. E szükebb körű bizottság érintkezésbe fogja tenni magát a város és a megye részéről kiküldendő bizottságokkal, mely czélból a város és megye a központi választmány felhívásán kívül választmányunk által is felkéretett és minden igyekezetével oda hatand, hogy az üdvös eszmét gyakorlati haszonnal bíró diadalra vezesse! Jól esett választmányi gyűlésünkön a választmányi tagunként, tisztelt és éppen jelenlévő Györfi Pető polgármester bizalmas előterjesztéséből értesülnünk a felől, hogy a „székelyföldi iparmúzeum" ügye, a központi választmánynak a városhoz intézett felhívása folytán, Marosvásárhely sz. kir. város tanácsa által is már tárgyaltatott, s hogy ott épp oly lelkesedéssel, mint választmányunknál, s egy bizottság küldetett ki, a mely részletes tervet lesz hivatva kidolgozni a város részéről adandó ingyen helyiség és hozható áldozatok felől.

A „székelyföldi iparmúzeum" ügyét állandó figyelemmel kísérni, s arról koronként a központi választmánynak jelentést tenni, kellemes kötelességünknek ismerjük.

A Székely Művelődési és Közgazdaság Egylet marosvidéki választmányának nevében:

Br. Apor Károly	*Sándor Kálmán*
elnök	*jegyző*

Közölve: *Marosvidék*, XV. évf. 33. sz., Marosvásárhely, 1885. augusztus 1.

3. melléklet

M. K. Belügyminiszter. Szám: 26699/890. III/5. ügyosztály.

Marosvásárhely szabad királyi város tanácsának a m. kir. belügyminiszterhez intézett 2291/1890. április hó 16-án kelt felirata, melyben a Székelyföldi Iparmúzeum állandó csarnokának fölépítése céljából ingyenesen átengedett községi földre vonatkozó 40–890 számú közgyűlési határozat megerősítését kéri.

Sz.: 2991–890

„Nagyméltóságú magy. kir. Belügyminiszter Úr!

A székely művelődési és közgazdasági egylet az általa létesített Székelyföldi Iparmúzeumot városunkban helyezvén el, a most már örvendetes fejlődésnek indult múzeum 1885. év óta egy, a város által évi 240 forintért kibérelt helyiségben van berendezve.

E helyiség azonban nyári színkörnek építtetvén már csak alkatánál és beosztása sajátlagos voltánál fogva sem felelhet meg a kívánt czélnak, annyival kedvezőtlenebb tehát a múzeum mostani helyzete – midőn szakértők nyiltan vallják, hogy a favázak közé, alig 17–18 cm vastagságú falakkal aránytalan magasságba fölemelt épület csak bizonytalan ideig állhat fenn, s a benne elhelyezve levő műtárgyakat és mintagyűjteményeket folytonos veszélylyel, esetleg megsemmisüléssel fenyegeti.

Részint ezen komoly aggodalmat keltő körülmény megszüntetése, részint a székely föld kulúrális és ipari érdekeit oly közelről érintő iparmúzeumnak állandó és célszerű elhelyezése érdekében a székely művelődési és közgazdasági egyesület már korábban élénk actiot indítván, ma már azon helyzetben van, hogy a magán adakozásokból, az egyesületi és maros vidéki választmányának adományaiból s legfőképpen a Baross Gábor kereskedelem ügyi m. kir. miniszter úr őnagyméltósága által nagylelkűen kilátásba helyezett 12 000 forint államsegélyből mintegy 19 000 forintnyi építési alap fölött rendelkezik, melyből az iparmúzeum részére kívánatos állandó csarnok, ha az építési hely ingyenesen bocsátatnék az egyesület birtokába felépíthető lenne.

Városunk közönsége, mely az iparmúzeumnak magára a Székelyföldre, de kiváltképpen Marosvásárhelyre kiható jelentőségét mindjárt kezdetben fölismerte, s annak érdekeit anyagi viszonyaihoz mérten elő is segítette a székely művelődési és közgazdasági egyesület marosvidéki választmányának kérésére s az ennek következtében folytatott tárgyalás rendén az iparmúzeum csarnokának fölépítéséhez kellő földterületet: ingyenesen felajánlotta, s ilyennek a folyó évi március hó 13-án 40. szám alatt hozott közgyűlési határozattal más alkalmas ingatlan hiányában a Hajós utczában fekvő külteleknek azon mintegy 300 négy-zetméter kiterjedésű részét jelölte ki, mely ezidőszerint a városi önkéntes tűzoltó egylet gyakorló teréül szolgál.

Miután ezen földterületnek az iparmúzeum részére való átengedése Marosvásárhely városra nézve azon jelentőséggel bír, hogy azzal az elhelyezés kérdése végleg megoldódván, az iparmúzeum a város örökös közintizményévé válik: a fennebb kivonatolt és 15 napig közszemlére kitéve volt törvényhatósági határozatnak az azt megelőzött tárgyalásra vonatkozó iratoknak idecsatolása mellett

alázatos tisztelettel kérjük Nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszter urat: miszerint a város törvényhatósági bizottságának f. évi március hó 13-áról 40. szám alatt kelt határozatának jóváhagyásával a város Hajós utczában fekvő köztelkéből mintegy 300 □ méter kiterjedésű földterületnek állandó múzeumi csarnok épitése céljából a Nagyméltóságú kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr által megállapitandó feltételek mellett, a székely művelődési és közgazdasági egyesület használatába bocsátását megengedni kegyeskedjék. Marosvásárhely sz. Kir. város tanácsának 1890. év április hó 16-án tartott üléséből. Geréb Béla, polgármester

MOL Törvényhatósági iratok, K. 150. 26699/1890. sz. *2991/890.*

4. melléklet

A Székelyföldi Iparmúzeum csarnoka első, a Losonczi Dénes magyar királyi főmérnök által készített épületterv korabeli kritikája

A Székelyföldi Iparmúzeum

[...] Az iparmúzeum felügyelő bizottsága részéről a magas kormányhoz legközelebbről felküldött tervrajzhoz sok hozzászolni valója van a szakértelemnek. A magunk részéről, mint e részben laikusoknak, kevés lehet a megjegyzésünk, de annál többet kívánnak megjegyezni „többen", kiknek volt módja és alkalma a tervrajzot megtekinteni, vagy behatóan megvizsgálni. Közérdekű és nyílt kérdésről lévén szó, a vélemény nyilvánítására, eszmecserére tért nyitunk s valamint eddig is kitartóan szószólói voltunk az iparmúzeum ügyének, úgy jövőre is teljes készséggel állunk annak lehető szolgálatára.

A hozzánk beküldött észrevételek közül, ez alkalommal 2 közleménynek nyitunk tért.

Az első közlemény a következő:

A marosvásárhelyi iparmúzeum tervrajza

Volt szerencsénk látni a városunkban épitendő iparmúzeum tervrajzát, mely Losonczi Dénes m. k. főmérnök úr kompozíciója. A főmérnök úr személye iránt tisztelettel vagyunk, de tervrajza ellen az intéző körökhez bátrak vagyunk a következő megjegyzéseket tenni: Az egész tervrajz elkészítésénél, mintha csak komparálta volna a tisztelt főmérnök úr „malus, pejor, pessimus", vagy mintha

arról értesítették volna, hogy úgy is el lesz dugva az épület a város valamely rejtett zugában s nincs szükség egy díszes épület tervrajzára s így készítette el benyújtott munkálatát. Lássuk miért van ez mondva? A földszinti rész törpe, kis ablakokkal. Az emelet már sokkal magasabb s nagy ablakokkal. A fedélzet akkora, mint az egész épület. Tehát már külső látszatra az egészben nincs izlés, csín és proporczió. A belső részbe a középen egy folyosó vezet be. Ez csak egy ablak által van szűkösen megvilágítva és így oly sötét lesz, hogy ott nappal is pofon verheti akárki a másikat, ki vele szembe botlik, anélkül, hogy egymásra ismernének. A felügyelőnek van tervezve két szoba, de ezekbe sehol sincs bejárás, ha csak az ablakon, vagy a konyhán nem lesz kénytelen a felügyelő szobájába jutni. A rajzterem egészen elkülönítve van az iparteremtől, nem igen nagy világosság kilátással. A két iparterem el van különítve egymástól, egyik az eme-leten – a másik a földszinten. Talán bizony létrával kellene fenntartani a czélszerű közlekedést és a megkívánható összeköttetést? Ki állításainkba kételkenék, tessék megszemlélni a tervrajzot. Polemiát sem akarunk felszólalásunk által előidézni, mivel az alkotó személyt nem bántjuk. Hanem figyelmébe akarjuk ajánlani a tervrajzot az intéző köröknek, és kérjük az iparmúzeum felügyelő bizottságát, hogy állíttasson elő egy a mai kor igényeinek megfelelő díszes tervrajzot s azt terjessze fel a központi választmányhoz és a minisztériumhoz, mert ez a mostani egész tervrajz úgy néz ki, mint egy kisgyerek fején egy nagy kalap. Ugy inkább remélhetjük a jóváhagyást és a támogatást, mint egy ilyen 16-ik szá-zadból való nagyfedelű, izlés- és csínnélküli valaminek a tervrajzához. „Izlés, csinosság, és proportió-arányosság legyen tervrajban, ha mesteri mű!" Ezek nélkül tervrajzot Bakó János uram is csinálhat. Ennyit az ügy érdekében.

Marosvásárhelytt, 1890. április 25.

Többen

A második közlemény így hangzik:

Az iparmúzeum kérdéséhez

Megszületett végre az iparmúzeum tervrajza! Kiczirkalmazását Losonczi Dénes kir. főmérnök, a Maros-Torda megyei építészeti hivatal feje eszelte ki. Tehetett volna kevesebb munkát és több stylszerűséget, kissebb költségvetést és nagyobb tervszerű beosztást úgy az épület külső kiállítására – valamint annak belvilágára nézve. Igen nagy kaliberű a fedélzet az épülethez viszonyítva. Anyag-kímélés e tekintetben bőven eszközölhető. Az ipari cikkek elhelyezésére sokkal czélszerűbb volna egymásba nyíló földszinti termeket osztani be, s az

emeleten rendezni be a rajztermet, hol köztudat szerint nagyobb a világosság. A múzeumőr lakása is czélszerűtlen beosztást nyert a tervezetben, mivel a ki vele akar találkozni, arra lesz utalva, hogy a konyhán keresztül tartson körmenetet, holott egy szoba-ajtóval, egyenesebben lehetett volna benyitni, a mindig kézügyben állani kívánatos múzeumőrhez. Abból a lépcsős és – kivált télen – kevés világosságot mutatható folyósóból, czélirányosabb bejáratokat lehetett volna előírni, ha már a gangnak nolle-velle ott kell lennie. Ha itt semmi kifogást sem támasztott a felügyelő bizottság a szívesség folytán elkészített tervrajz iránt, hisszük, hogy a magas kereskedelemügyi minisztérium műszaki tanácsának lesznek czélszerű észrevételei a felterjesztett tervrajzra nézve, főleg pedig a nagyobb méreteket fogja redukálni, hogy oknélküli kiadások miatt az épület ügye további halasztást ne szenvedjen. Igen jó lesz, ha az ügybuzgó felügyelő bizottsági elnök úr illetékes helyeken magán úton is megteszi kellő észrevételeit, hogy ezen közérdekű kérdés annál gyorsabb megoldást nyerhessen. Ha a felküldött tervrajz visszaérkezik, még lesz szavunk a fennforgó kérdéshez.

Cirkalom

Közölve: *Marosvidék*, XX. évf. 22. sz., 1890. máj. 1.

5. melléklet

M. K. Belügyminisztérium. Szám: 88995/890. III/5 ügyosztály.

Marosvásárhely szabad királyi város tanácsának a m. kir. Belügyminiszterhez intézett 9072–890. szám alatt 1890. év november hó 19-én kelt hivatalos jelentése, a 26699–890 számhoz – az iparmúzeum csarnoka építési helye és 100 000 darab tégla adományozása tárgyában.

Sz. 9072–890

Nagyméltóságú m. kir. Belügyminisztérium!

Hivatkozással folyó évi 26699/III.5/890 számú magos rendeletre, a székelyföldi iparmúzeum állandó csarnokának építési helye átengedése és 100 000 darab tégla adományozása tárgyában jelentésünket a következőkben van szerencsénk alázatos tisztelettel megtenni.

Ezen magos rendelet folytán az építési hely kijelölése és feltételeinek megállapítása a gazdasági és pénzügyi szakbizottság elé vitetvén, a bizottság által

ajánlatba hozatott, hogy a városi közönség tulajdonát képező tűzoltó gyakorló tér, vagyis a marosvásárhelyi 402 számú telekjegyzőkönyvben A+1 rendszám és 697 helyrajzi szám alatt fekvő 1 hold 80 □ öl területű belső puszta telekből a székely művelődési egylet marosvidéki választmánya által kért 300 □ ölnyi terület ingyen való használatra átengedtessék, azon feltétellel azonban, hogy a városi közönség tértulajdonosi joga fenn tartassék, az egylet használati joga, az átengedett területre nézve telekkönyvileg feljegyeztessék.

A bizottság véleményének ily formábani alakulására befolyással volt Nagyméltóságu Baross Gábor kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr őkegyelmességének, ki az iparmúzeum csarnokának építésére 12 000 frtot adott – azon kijelentése, hogy az egylet részére az építési helynek akár használati, akár tulajdonjoga biztosíttassék és az építkezés még az év folytán minden áron megkezdessék.

Ezen vélemény, a tanács ajánlatával közgyűlés elé terjesztetvén, folyó évi július hó 5-én tartott törvényhatósági bizottsági közgyűlésen 131/ 3570 K. szám alatt, 2 nap közbevetésével megtartandó közgyűlésen leendő tárgyalásra tűzetett ki, mely határozat tanácsunk által ki is hirdettetett, s mint az iraton levő kiadói jelentés igazolja, az ellen észrevétel senki által sem tétetett.

Az ügy ezen stádiumában, miután a hirlapok útján arról vettünk tudomást, hogy az iparmúzeum csarnoka bemutatott tervezete nagyméltóságú Baross Gábor kereskedelmi miniszter úr őkegyelmessége által nem fogadtatott el és egy új tervezetnek a készítését hagyta meg az egyletnek, tanácsunk felhívást intézett a Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet maros-vidéki választmányához, hogy minket tájékoztasson a felől, hogy a csarnok tervezete és költségelőirányzata megkészíttetett e, és nyert e felsőbb jóváhagyást? Továbbá, hogy annak elhelyezésére és parkírozására mekkora területre leend szükség?

Ennek folytán, a választmány által a csarnok elfogadott tervezete tanácsunknak megküldetvén, kitűnt, hogy parkírozással együtt 524 □ öl vagyis 1886 □ méter területre leend szükség, miről a térrajzot meg is készítettük.

Ezen alkalommal, s két megelőző kérésében a választmány azon kéréssel járult a város közönségéhez, hogy:

a. az iparmúzeum építési helye a közlött építési tervezethez képest megállapittassék

b. hogy az épület alapjának letétele még ez évben megengedtessék

c. s végül, hogy az egylet, a város közönsége részéről 200 000 darab téglával segélyeztessék.

Ezek felett a gazdasági és pénzügyi szakbizottság véleménye kivétetvén, ajánlatba hozza, hogy a kérdésben forgó puszta telekből 1886 □méter terület előbb javasolt feltétellel átaladassék, az építés megkezdése, miután a halasztás

az államsegély elvesztését vonhatta maga után – még ez év folytán megengedtessék s tekintettel arra, hogy a székelyföldi iparmúzeum városunkban lett elhelyezése: közvetlenül városunk emelését czélozza, de tekintve építési szükségleteinket is, 100 000 darab téglával leendő segélyezését is javasolta. A város törvényhatósági bizottsága folyó évi október hó 24-én tartott közgyűlésében 197/8324 k. szám alatt, a tanács indítványa folytán, a gazdasági és pénzügyi szak--bizottság ezen három irányú véleményét felhozott okaiból egyhangúlag elfogad--ta, s nehogy az államsegély kétségessé tétessék, tanácsunk a kérdésben forgó helyen az építkezésre az engedélyt ki is adta.

A törvényhatósági bizottság fenti határozata, mint közérdekű 15 napra közszemlére kitétetvén, az ellen észrevétel senki által sem tétetett.

Az irományjegyzékbe foglalt tárgyalási iratoknak 1. alatti felterjesztési és az előadottak alapján, alázatos tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat:

Kegyeskedjék a város törvényhatósági bizottságnak folyó évi október hó 24-én tartott közgyűlésében 197/8324 közgyűlési szám alatt hozott határozatához hozzá járulni, s illetőleg azt jóváhagyni, s tanácsunk intézkedését is jóváhagyó tudomásul venni.

Marosvásárhely sz. kir. város tanácsának 1890 év november 19-én tartott üléséből.

Geréb Béla
polgármester

MOL Törvényhatósági iratok, K. 150, 26699/1890., 13–18. *Sz. 9072/890.*

6. melléklet

Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter megválasztása Marosvásárhely díszpolgárává

„A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara 1–1891. szám alatt kelt s a kamara működésének megkezdését tudató átiratát a tanács azon indítvánnyal terjesztette be, miszerint tekintettel arra, hogy Baross Gábor kereskedelemügyi m. k. miniszter úr őnagyméltósága a székelyföldi iparmúzeumnak és az első erdélyi gyermekjáték és díszműgyárnak nagylelkű segélyezése s a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamarának felállítása által a székelyföldi ipar föllendítése iránti törekvésének többszörös jeleit adta s tekintettel továbbá arra, hogy az iparmúzeum csarnokának Marosvásárhely városában való fölépítésének lehetővé tétele s egy közúti felügyelőségnek Marosvásárhely városban való léte-

sítése által városunk helyi érdekeinek istápolása iránti czélzatának is felismerhető jeleit adta, modja ki a közgyűlés, hogy őnagyméltóságának ezen a székelyföld s közvetlenül városunk irányában tanúsított meleg érdeklődéséért hálás köszönetet nyilvánít, azt feliratban tolmácsolja, s egyszersmind őnagyméltóságát a székelyföld és törvényhatóságunk érdekeinek hason irányban való további támogatására tiszteletteljesen felkéri.

Dr. Bernády György bizottsági tag kifejti, hogy őnagyméltóságának az országos ipar és kereskedelem föllendítése, a székelyföld, de különösen városunk érdekében tett eddigi fáradozásai s lelkes intézkedései oly nagymérvüek s annyira fontosak, hogy azokért egyszerűen a köszönet nyilvánítását elégségesnek nem tartja, indítványozza tehát, miszerint határozza el a közgyűlés, hogy az imént hangoztatott érdemek elismeréséül Baross Gábor kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr őnagyméltóságát városunk díszpolgárává megválasztja.

Az átirat örvendetes tudomásul vétetvén, a törvényhatósági bizottság bellusi Baross Gábor kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr őnagyméltóságát a székelyföldi érdekek, de különösen ezen szabad kir. város iránt több ízben tanúsított meleg érdeklődésésért hálás elismerése, továbbá országos közgazdasági politikája iránti teljes és rendíthetetlen bizalma jeléül, Marosvásárhely sz. k. város díszpolgárává lelkes ovatiok mellett egyhangulag megválasztja, s a díszoklevél kiállításával és annak alkalmas módon őnagyméltósága kezeihez juttatásával a tanácsot megbízza.

Kiadja:
Hincs Károly, főjegyző

Közölve: *Marosvidék*, XXI. évf. 7. rendkívüli szám. 1891. febr. 13.

7. melléklet

A Székelyföldi Iparmúzeum felügyelőbizottságának körlevele az iparmúzeumban létesítendő „háziipari osztály" érdekében

„A Székelyföldi Iparmúzeum újonnan épült díszes csarnokának ez év október hó első napjaiban, Marosvásárhely városában leendő megnyitása alkalmával a székely háziipar termékeit is bemutatni óhajtván, van szerencsénk t. Uraságodat, mint a székely közgazdasági érdekek ismert előharczosát tisztelettel fölkérni, hogy ezen hazai ipari kiállítás szervezése körül az alulírott iparmúzeumi felügyelő bizottságot nagybecsű közreműködésével támogatni szíveskedjék. A felügyelő bizottság terve az, hogy az iparmúzeum egy külön osztályában

a székely háziipari cikkek állandóan kiállíttassanak, mihez képest a négy székely vármegyéből, mindama háziipari készítmények gyűjteményeit, amelyek a székely háziipar fejlettségét, valamint az egyes vidékek lakóinak életviszonyait vannak hivatva föltüntetni, megszerezni óhajtja, oly czélból, hogy egyfelől a nagyközönséget megismertesse a székely háziipar mai állapotával s ezáltal a közfigyelmet arra fölhívja, másfelöl a hivatott szakköröket tájékoztassa a fejlesztés körül kívánatos teendőkre nézve. A gyűjtemények összeállításával, illetve a tárgyak megszerzésével az iparmúzeum felügyelő bizottsága a nagyméltóságú kereskedelemügyi miniszter Úr által, a székely háziipari czikkek forgalmá-nak üzleti szervezésével megbízott vállalkozókat és pedig Csik-, Háromszék-, és Udvarhelymegye területére Csorba Samu brassói; Maros-Torda megye területére pedig Halmágyi Viktor marosvásárhelyi kereskedőt kérte föl; akiket, midőn t. Uraságod becses figyelmébe ajánlani szerencsénk van, egyszersmind tisztelettel kérjük, hogy a nevezett vállalkozókat, az Uraságod által ismert jelesebb székely háziiparosok név- és lakjegyzékének, valamint az ide vonatkozó tájékoztató adatok közlésével útba igazítani és támogatni szíveskedjék. Az esetre pedig, ha azon a vidéken a tervezett állandó kiállításba beváló háziipari készítmények készen is találhatók, szíveskedjék azokra a nevezett vállalkozókat figyelmeztetni. Ha ily tárgyak esetleg ajándékozások útján lennének megszerezhetők, azokat a székelyföldi iparmúzeum felügyelő bizottságához, Marosvásárhelyre kérjük elküldeni, mely bizottság a szállítási költségeket készséggel fogja megtéríteni. Különösen felhívjuk t. Uraságod becses figyelmét magyar stylben készült székely himzésekre, varrottasokra, faragványokra és fazekas munkákra, legyenek azok régibb vagy újabb eredetüek; továbbá az esetleg előforduló eredeti találmányokra komplikáltabb tárgyak elmés és praktikus utánzataira, valamint mindama készítményekre, amelyek szép kivitelüknél fogva az egyes népiparágak fejlesztésénél mintákul is szolgálhatnak. Az ily tárgyakat – nehogy elkallódjanak – szíveskedjék az iparmúzeum számára biztosítani és erről a felügyelő bizottságot értesíteni. Minthogy a czél az, hogy a székelyföld minden egyes háziiparral foglalkozó vidéke s a háziiparnak minden egyes vállfaja lehetőleg a székelyföldi iparmúzeum megnyitásakor bemutatva legyen, felkérjük t. Uraságodat, hogy azon vidék háziiparára vonatkozó becses jelentését ez év augusztus hó 1-ig, az ott esetleg megszerezhető tárgyakat pedig legkésőbb szeptember 10-ig elküldeni szíveskedjék. A székelyföldön ezen jelentékeny fontossággal bíró alkotás létesítéséhez, szives közreműködését újólag kérve, maradtunk Marosvásárhelytt, 1892. június 20-án, hazafias tisztelettel, a székelyföldi iparmúzeum felügyelő bizottsága: Kovács Ferencz, elnök. László Gyula, titkár.

Közölve: *Marosvidék*, XXII. Évf. 35. sz., 1892. július 10.

8. melléklet

A székelyföldi technológiai iparmúzeum szervezeti szabályzat-tervezete:

1.§. Általános határozatok. A székelyföldi technológiai iparmúzeum célja: a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara kerületét alkotó négy székely vármegye iparát fejleszteni. Mint ilyen két külön gyűjtemény-csoportból áll u.m.:

a. Technológiai osztályból, melynek célja közhasznu szakismereteknek minél szélesebb körben való terjesztésével, jelesen fontosabb iparágak újabb szerszámainak, gépeinek és mintákul vehető készítményeinek bemutatásával, tovább szakkérdésekben véleményadással az iparosokat támogatni s így a székelyföldi ipar gyorsabb fejlődését előmozdítani;

b. az ipari mintatárból, mely a székelyföld kézmű- és háziiparosainak készítményeivel a fogyasztó közönséget megismerteti s a piaczképes czikkek terjesztését és kelendőségét elősegíti.

2.§. Az intézet czime: „Székelyföldi technológiai iparmúzeum Marosvásárhelyt."

3.§. A székelyföldi technológiai iparmúzeum szerves kapcsolatban áll a Marosvásárhelyt fennálló állami fa- és fémipari szakiskolával.

4.§. A múzeum czéljainak elérésére szolgálnak:

a. a technológiai gyűjtemény

b. a szakkönyvtár és rajzgyűjtemény nyilvános olvasó helyiséggel

c. szakelőadások és szak rajzgyakorlatok

d. szakvélemények adása

e. szakközlemények és évi jelentések kiadása

f. az ipari mintatár

g. időszaki kiállítások rendezése, esetleg pályadíjak kitűzésével

5.§. A múzeum fenntartói:

a. a kereskedelemügyi m. kir. miniszter

b. a székely művelődési és közgazdasági egylet

c. a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara

d. Marosvásárhely sz. kir. város közönsége

e. más törvényhatóságok, testületek vagy magánosok, kik a múzeum czéljaira alapítványokkal vagy adományokkal járulnak.

6.§. A múzeum a kereskedelemügyi magy. kir. miniszter úr felügyelete alatt áll, ki ezt egyrészt a kerületi kir. iparfelügyelő, másrészt az ipariskolák felügyeletével megbízott szakközegek által gyakorolja.

7.§. A közvetlen felügyeletet egy 12 tagu helyi bizottság gyakorolja. Ezen bizottság elnökét és 5 tagját a kereskedelemügyi miniszter úr nevezi ki, 2–2 tagot

pedig a székely művelődési és közgazdasági egylet, Marosvásárhely sz. kir. város közönsége és a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara választ. Hivatalból tagja a felügyelő-bizottságnak a múzeum igazgatója és a titkára. A titkár egyuttal a gyűlések jegyzője is.

8.§. A felügyelő-bizottság maga választ kebeléből alelnököt s a pénztár kezelésével a bizottság valamelyik múzeumi tisztviselőt is megbízhatja. A gyűlések előadói az igazgató és a titkár. A felügyelő-bizottság megbízatása három évre terjed, mely idő lejárata előtt kötelessége a bizottság elnökének az ujjáalakítás iránti intézkedésre megkeresni a kereskedelemügyi miniszterek az ipari szakintézetek felügyeletével megbízott szakközegét, aki erre viszont megkeresi a 4.&-ban említett fenntartókat. A kilépő tagok újból választhatók, illetőleg kinevezhetők.

9.§. Az elnök kötelessége a bizottság megalakulása után nyolcz nappal a teljes névsort az ipari-intézetek felügyeletével megbízott keresk. miniszteri szakközeg útján felterjeszteni a kereskedelemügyi miniszter úrhoz.

10.§. A felügyelő-bizottság évnegyedenként legalább egyszer gyűlést tart, melyen az intézet összes ügyeit tárgyalja. Minden gyűlés jegyzőkönyve másolatban beterjesztendő az ipari szakintézetek felügyeletével megbízott keresk. miniszteri közeghez. A gyűlések határozatképesek, ha az elnökön kívül 4 bizottsági tag van jelen. Szükség esetén az elnök bármikor hívhat össze gyűlést, négy tag kérésére azonban, a tárgysorozat közlése mellett, köteles összehívni. A felügyelő-bizottság tárgyalásainál szótöbbséggel határoz, szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata dönt.

11.§. A felügyelő-bizottság feladata őrködni a felett, hogy a megállapított szervezet minden irányban érvényesüljön. Ily szempontból ellenőrzi a pénztár s múzeum s a gyakorlati ipari élet között szükséges kapcsolat a lehető legbensőbbre fűződjék s fenntartassék. A felügyelő bizottság tagjai a múzeumot bármikor megszemlélhetik s kívánságukra tartozik az őr őket kísérni.

12.§. A múzeum igazgatóját és tisztviselőit a felügyelő-bizottság előterjesztése alapján a kereskedelemügyi miniszter nevezi ki. Az intézeti szolgákat a felügyelő-bizottság saját hatáskörében alkalmazza és bocsátja el.

13.§. A museum igazgatója vezeti az intézetet és képviseli azt úgy ki, mint befelé, kivéve oly eseteket, midőn azt a felügyelő-bizottság van hivatva képviselni. Feje a tiszviselői karnak, végrehajtója úgy a kereskedelmi m. kir. miniszter, mint a múzeum felügyelő-bizottsága azon határozatainak, melyek hozatalára a 11. §. értelmében jogosítva van. Előadója a felügyelő-bizottság üléseinek s a múzeum összes ügyeinek elsősorban felelős vezetője.

14.§. A múzeum titkára az igazgató helyettese. Előad az igazgatóval együtt a bizottsági üléseken s vezeti a jegyzőkönyveket. Kezeli az irattárt, végzi a le-

velezéseket, szerkeszti a jelentéseket, valamint a körleveleket, felhívásokat és a nyilvánosságnak szánt hirlapi közleményeket.

15.§. *A múzeum őre felügyeli az összes gyűjteményeket és a könyvtárat. Gondoskodik, hogy a múzeum naponkint rendes időben a bizottság által megállapítandó órák alatt nyitva legyen. Vezeti a leltárt és összes számadásokat. Beszámol a mintatár kezelési dijjaiból és az eladott tárgyakból befolyó pénzekkel. Gondoskodik a múzeumi épület és a kert jó karbantartásáról.*

16.§. *Szakvéleményeket a szakiskola tanárai adnak. Szakelőadásokat szintén a szakiskola tanárai, esetleg más a bizottság által felkért férfiak tartanak.*

17.§. *A múzeum alkalmazottjainak teendőit, valamint a leltár és számadások kezelésére vonatkozó részletes utasításokat külön ügyviteli szabályzat írja elő.*

Közölve: A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara jelentése kerületének közgazdasági viszonyairól az 1897-ik évben. Kiadja: A kereskedelmi és iparkamara. Marosvásárhely, 1898. 110–114. p.

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM TÁRGYI EMLÉKEI

AZ 1886. GYŰJTEMÉNY TÖREDÉKEI

I. BÁNYA- ÉS VEGYÉSZETI IPAR

1. Szab. Osztrák–magyar államvasúttársaság főtiszttartósága. Resica (Kat. sz. 13.)

1–8. Hengerelt acélprofilok, omegavas, sarokvas, különféle kisebb alakvasak és hengerelt szelvények. Összesen 8 db.

II. KŐ-, AGYAG- ÉS ÜVEGIPAR

Agyagipari tanműhely, Modor (Szlovákia) (K. sz. 19.)

Korsók, kancsók, dísztál és csutora, magyaros díszítéssel. Összesen 6 db.

9. Csalikancsó, fajanszmázas, metszett és festett díszítéssel. Magas talpon, gömb alakú, 6 gerezdes, kettős falú test, külső falán, akárcsak henger alakú nyakán metszett, áttört díszítés. Szájperemén négy „csecs"-csel ellátott csőgyűrű fut körbe, mely a széles szalag-fülben folytatódik, és a test vonalát követve, a talp mellett éri el az edény falai között lévő üreget. Az áttört virág- és levéldíszen kívül, az edény gazdagon festett: a külső fal gerezdein a metszett virágszirmok, csakúgy mint a nyakon lévő áttört, egymással szembe forduló levélsor pereme, zölddel színezett. Közöttük sárga alapon kék cirkolás, talpán, vállán és száján körbefutó, egyenes és hullámos vonalak. Fenekén, mázalatti jegy: írott betűkkel felirat: ***Modor***.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1201.

Állapota: jó.

M: 22,2. Talp átm.: 9,7 cm. Száj átm.: 12,7 cm.

Foto: I/1.

10. Csalikancsó, fajanszmázas, áttört és festett díszítéssel. Teste, a kerek, magasított talpon négy oldalán lapított gömbtest. Henger alakú nyaka metszett, áttört és széleiken festett virágokkal és bogyókkal díszített. A száj peremén és a fül mentén végighúzódó cső a falon keresztül jut el az edényfenékhez. Díszítése: szembenéző oldalán festett virág- és levéldíszes keret, két szélső oldalán kékkel jelzett ovális felületen, stilizált fenyőktől övezett naiv rajzolatú szarvas.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1120.

Állapota: jó.

M: 25 cm. Talp átm.: 8 cm. Száj átm.: 9,2 cm.

Foto: I/2.

11. Kulacs (csutora), fajanszmázas, festett díszítéssel. Telt, enyhén domborodó teste négy gomblábon áll, füle szögletesre húzott, szája gyűrűsre korongolt, enyhén kihajló. Vállán fehér alapon világoskék spriccelt színezés, teste mindkét lapján kobaltkék vonalas keretben, fehér alapon, a kék különböző árnyalataiban festett népies ihletésű virágos díszítés.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1564.

Állapota: jó.

M: 30 cm. Test átm.: 24 cm. Száj átm.: 4 cm.

Foto: I/3.

12. Kancsó, világoszöld fajanszmázas, plasztikus díszítéssel. Kerek, magas talpon, gömb alakú testtel, karcsú nyakkal, tölcséresen szélesedő szájjal, kihajló, a peremén élrecsípett kiöntővel és a vállától a nyak felső vonaláig ívelő lapos füllel. Testén és a szájperem alatt három-három, a nyak tövében két párhuzamosan körbefutó, plasztikus vonaldísz. A talp peremében benyomott jelzés:

AGYAGIPARI
TANMŰHELY
MODOR

MMM, Néprajzi osztály, L. sz.: 1159.

Állapota: jó.

M: 24,3 cm. Talp átm.: 11,1 cm. Száj átm.: 9,5 cm.

Foto: I/4.

13. Kancsó, anyaga és formája az előbbihez hasonló, színe sötétzöld.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1160.

Állapota: jó.

M: 24,5 cm. Talp átm.: 9,3 cm. Száj átm.: 9,1 cm.

14. Díszkancsó, korongolt, sötétzöld mázas, plasztikus díszítéssel. Kerek, domború talppal, körteformán szélesedő és vállánál erőteljesen domborodó testtel, szűk rövid nyakkal és kerekre korongolt széles szájjal, melynek vízszintes lapításából alakul ki a nagyméretű kiöntő, ellentétes felén a fül csatlakozik. Az edény talpa és válla plasztikusan kialakított, párhuzamosan körbefutó sávokkal díszített. Fenekén ugyanaz a benyomott jelzés.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1179.

M: 30 cm. Talp átm.: 8,1 cm.

Állapota: füle letörött.

Golyósy Gusztáv, Szeged (K. sz. 24.)

15. Törökfej alakú óriás agyagpipa – 1 db.

Fekete kerámia, plasztikus és festett díszítéssel. Szára korongolt, teste kiváló formaalakító készséggel, portrészerű részletességgel kialakított török férfifej, festett piros sapkával.

ETM, Kolozsvár, L. sz.: F. 4394 (VI. 3219)

Állapota: jó.

M: 16 cm. H: 20 cm.

Foto: II/1.

Hollóházi kőedénygyár (K. sz. 27.)

Különféle kőedények. Összesen 2 db.

16. Kancsó, fajanszmázas kerámia. Magas, kerek talpon gömb alakú test, és élesen elkülönülő, egyenes henger alakú nyak, melynek élbe csípett kiöntője már a váll vonalánál kezdődik. Alakja és díszítése folytán jellegzetes darabja a hollóházi kőedénygyár XIX. század végi népies ihletésű termékeinek. Fenekén zöld színű pecsételt márkajelzés.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1154.

Állapota: csorba, ütött.

M: 19 cm. Talp átm.: 8,8 cm. Száj átm.: 10 cm.

Foto: II/2.

17. Kancsó, porcelán. Gömb alakú teste kerek, lapos talpon áll. Kecses, különlegesen szép formájú nyaka magasba ívelő kiöntővel folytatódik. Díszítése: egész testét beborító, keleties ihletésű növényi ornamentika. Fenekén a gyár kerek pecsételt márkajelzése.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1206.

Állapota: füle letörött.

M: 24 cm. Talp átm.: 5,3 cm.

Foto: II/3.

Horváth Károly, műfazekas, Szamos-Újvár (K. sz. 28.)

Műfazekas-munkák. Összesen 7 db.

18. Virágváza, barna agyagmázas kerámia, korongolt és préselt plasztikus díszítéssel. Nagy méretű, kör alakú teste domború talpon áll, és alsó részén dupla-palmettás, domború dísz van. Nyaka karcsú, virágkehely alakú tövében plasztikus „gyögysor"-dísz, szája szétterülő, karéjos, kétoldalt az akantuszleveles, áttört fülek tövében egy-egy oroszlánfej. A váza testén, három különböző pontban: a test és a láb találkozásánál, valamint a testen, benyomott mesterjegy: *H. K.* monogram.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1195.
Állapota: jó.
M: 49 cm. Test átm.: 32 cm. Talp átm.: 11,2 cm.
Foto: III/1.

19. Virágváza, korongolt, zöldmázas cserép, préselt rátétes díszítéssel. Korong alakú hornyolt talpon, fölfele öblösödő, körte alakú teste és karcsú, tölcséresen szélesedő nyaka van, melytől két lapos, szögletesre metszett fül indul a váll pereméig. Testén és nyakán préselt rátétdísz.: cserelapi és három szem makk. Talpán *H. K.* monogram.
MMM, Néprajzi osztály, L. sz.: 1180.
Állapota: jó.
M: 41,2 cm. Talp átm.: 14 cm. Száj átm.: 10,7 cm.
Foto: III/2.

20. Kancsó, korongolt, zöldmázas cserép, világoszöld alapon sötétzöld, stilizált virágdísszel. Magas talpon álló, gömb alakú teste van, és karcsú, kecsesen ívelő nyaka, melynek gyűrűs felső részéhez tölcséresen kiszélesedő, majd erőteljes, csőrszerűen előreugró és peremmel hangsúlyozott kiöntő csatlakozik. Lapos, felmagasított füle ívesen hajlik a szájperemtől a vállig. A kancsó tökéletes alakja ellentétben van a máz alatt megfolyt, sikertelen festéssel.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1158.
Állapota: jó.
M: 30 cm. Talp átm.: 11,4 cm.
Foto: III/3.

21. Kancsó, korongolt, mázas cserép, világoszöld alapon sötétzöld növényi dísz. Magas talp, gömb alakú test, hosszú, gyűrűs nyak. Díszítése ua. mint az előbbi.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1149.
Állapota: nyaka törött.
M: 29 cm. Talp átm.: 9 cm.

22. Korsó, korongolt, mázas cserép, kékesfehér alapon sötétkék virágdísszel. Kerek, magas talpon gömb alakú test, keskeny nyak, egyenes száj, mely alatt a széles, lapos fül domború gyűrűvel illeszkedik.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1125.
Állapota: jó.
M: 29,5 cm. Talp átm.: 9,8 cm. Száj átm.: 6,5 cm.
Foto: III/4.

23. Bokály kancsó, korongolt, mázas cserép, fehér alapon sötétkék növényi ornamentika. Magas, enyhén trapéz alakú talpa, gömb alakú teste és magas, henger alakú nyaka van. Szája sima, füle lapos, aránylag kisméretű.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1152.
Állapota: jó.
M: 37,5 cm. Talp átm.: 13,3 cm. Száj átm.: 10,8 cm.
Foto: IV/1.
24. Bokály kancsó, uo., fehér alap.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1131.
Állapota: jó.
M: 31,2 cm. Talp átm.: 8,5 cm. Száj átm.: 8,6 cm.

Kossuch János társas-cég, Budapest (K. sz. 29.)
Termékek a körmöcbányai kőedénygyárból. Összesen 2 db.
25. Kancsó, fajansz. Fokozatosan öblösödő, majd vállától hirtelen beszűkülő teste kerek, gyűrűs talpon áll. Nyaka karcsú, és tölcséresen szélesedik a hullámosan kialakított, apró kiöntővel ellátott szája fele. Füle lapos, felmagasított. Díszítése: magyaros ihletésű színes növényi ornamentika. Fenekén a gyár benyomott jegye.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1205.
M: 25,3 cm. Talp átm.: 8,3 cm.
Foto: IV/2.
26. Tál, fajansz. Négyszögletű teste peremes talpra helyezett, díszítése szélein stilizált virág és levélkoszorú, alján virágos, leveles ág, rajta színes tolldíszű madár. Fenekén a gyár benyomott jegye.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1199.
Állapota: jó.
M: 14 cm. Sz.: 13,5 cm.
Foto: IV/3.

Láng M. Budapest és Városlőd (Veszprém megye). (Kat. 30.)
Magyar alakú és díszítésű edények, 1 db.
27. Pereckulacs (csutora), porcelán. Kerek teste négy, csigavonallal díszített lábon áll, oldalain keskeny, szögletes fülekkel és rövid, középen kiöblösödő nyakkal, peremesen kihajló szájjal. Díszítése: teljes testét beborító magyaros ihletésű növényi ornamentika: tulipán, szekfű.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1563.
Állapota: jó.
M: 30,1 cm. Test átm.: 25 cm (külső), 11,5 cm (belső). Száj átm.: 4 cm.
Foto: IV/4.

Majolika díszedények Nassauból (K. sz. 33.)

dísztálak, korsók, kancsók, virágtartók, dohánytartók, kulacs. Össz. 19 db.

28. Fedeles víztartály, teste hasáb alakú nyitott felső részén rombusz alakú fedvel, alsó részén pedig egy kifolyócsővel. A hátlapján levő két lyuk segítségével a falra rögzíthető. Az edény felületét teljes egészében befedő plasztikus dísz két színnek, a szürkésfehérnek és a kobaltkéknek váltakozásával válik még hangsúlyosabbá. Az edény szemben levő oldalán egy-egy csigavonalban végződő pillér, tetején „kariatida-szerű" női fejjel. Az előlap keretelt négyszögének középpontjában rozetta, melyet közrefog az átlósan haladó felezővonal, és oldalait akantuszlevelek és fantasztikus állatfigurák keretezik. A rombusz alakú fedő peremén bordázott díszítés, a fölötte húzódó párkányon akantuszlevél-sor, fogógombja két egymásnak háttal tekeredző sárkánykígyó. A kifolyócső az edény gömbölyű alsó részén, akantuszleveles palmettáktól övezett oroszlánfej szájában van elhelyezve.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2835 (VI. 3158-a)

Állapota: jó.

H: 38 cm. L: 24 cm. l: 11 cm.

Foto: V/1.

29. Dísztál, szélein plasztikus szegélydísz.: akantuszlevél-füzér és hat gorgófő váltakozva, aljában romantikus ábrázolás: a háttérben fáktól és bokroktól övezett romantikus kastély sziluettje, az előtérben mitológiai ihletésű jelenet, négy emberalakkal.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M: 2836 (VI. 3159)

Állapota: jó.

M: 3,8 cm. Átm.: 33 cm.

30. Dísztál, vastag, enyhén visszahajló szélén inda- és levéldísztől övezett, nagyméretű, tojásdad alakú vájatok vannak, alján geometrikusan szerkesztett rozetta, melyet keresztirányban bordázott hosszú szirmok fognak közre. Fenekén 755. formaszám:

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2837 (VI. 3160)

Állapota: jó.

M: 5 cm. Átm.: 32 cm.

Foto: V/2.

31. Dísztál, szélén stilizált növényi dísz, közepén szerkesztett növényi és geometrikus ornamentika: akantuszlevelektől és indáktól övezett négy rozetta.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2838 (VI. 3161)

Állapota: jó.

M: 3 cm. Átm.: 25,8 cm.

Foto: V/3.

32. Dísztál, vízszintes, egyenes peremén váltakozó – ovális és kerek – alakú virág-sor, közepén rovátkolt bordűrrel szegélyezett felületen egyetlen rozetta hosszú sziromlevelekkel, mindegyiken három-három csökkenő nagyságú pont. A tál szélét a közepétől egy széles, fekete sáv választja el.

ETM. Kolozsvár. L. sz.: M 2839 (VI. 3162)

Állapota: jó.

M: 3 cm. Átm.: 24,5 cm.

Foto: V/4.

33. Kancsó, magas, domború talpon, és plasztikus palmettaleveles gyűrűkkel határolt, virágsorral díszített lábon áll. Fokozatosan öblösödő testét a gömbölyű váll vonalánál körbefutó, pont- és palmetta-levélsoros gyűrűktől övezett sáv osztja: alsó felében félkörívektől határolt fülkékben egy-egy stilizált liliomszál. Vállán két széles bordától osztott rombuszrácsozat. Henger alakú nyakán két lóhererátétes gyűrűtől határolt függőleges bordázat. Sima, egyenes szájperemén kisméretű kiöntő. Domború füle a váll peremével illeszkedik. Fenekén 684. formaszám.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2840 (VI. 3167)

Állapota: jó.

M: 28 cm. Talp átm.: 10 cm. Száj átm.: 8,1 cm.

Foto: VI/1.

34. Kancsó, lapos, palmetta-levélsoros talpon áll. Felfelé szűkülő, hengeres testét a keskeny vállán és fenekén ellentétes irányú harántsáv és palmetta-levéllel díszített gyűrű szegélyezi. Testét sgraffito technikát idéző geometrikus és virágdísz fedi. Henger alakú nyaka gyűrűs, szája egyenes, kis kiöntővel. Ívelt fülén domború dísz. Fenekén 635. formaszám.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2841 (VI. 3168)

Állapota: jó.

M: 29,5 cm. Talp átm.: 12,1 cm. Száj átm.: 10 cm.

Foto: VI/2.

35. Kancsó, hornyolt és palmetta-levélsoros és gyűrűs talpa van. Teste felfelé szélesedő, válla erőteljes vonalú, hengeres nyaka egyenes, kisméretű kiöntővel. Íves fülén domború dísz. Testén függőlegesen rovátkolt hullámvonalas felületen sgraffito technikát idéző, körkörös elrendezésben merészen kanyargó akantuszlevél-, inda- és virágdísz. Hengeres hornyolt és palmetta-levélsoros nyakán rozettás, leveles és indás dísz. Fenekén 632. formaszám.

ETM, Kolozsvár, L. sz.: M 2842 (VI. 3169)

Állapota: jó.

M: 39 cm. Talp átm.: 12 cm. Száj átm.: 8,5 cm.

Foto: VI/3.

36. Kancsó, viszonylag széles, gyűrűs talpon gömb alakú, fokozatosan keskenyedő test és egyenes nyak. Testét kobaltkék alapon fehér színű, arabeszk jellegű plasztikus rozetták díszítik, vállát geometrikus szalagdísz. Duplán hornyolt nyakán, három csigavonalas és levéldíszes gyűrű. Füle kétszer ívelt, végeinél visszahajló.

MMM, Néprajzi osztály, L. sz.: 1192.

Állapota: jó.

M: 21,8 cm. Talp átm.: 9,6 cm. Száj átm.: 7,8 cm.

Foto: VI/4.

37. Kancsó, ua. mint az előző.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2849 (VI. 3170)

Állapota: jó.

M: 22 cm. Talp átm.: 9,8 cm. Száj átm.: 7,5 cm.

Foto: f. f.

38. Virágtartó, akantusz-levélsorral díszített kerek, magas talpát hornyolt gyűrű különíti el a felfelé öblösen szélesedő nagyméretű testtől, nyaka rövid, szája széles, peremesen kihajló. Testét keskeny körbefutó borda osztja, alsó harmadában egy sor, törtívben záródó keretben, stilizált levél- és virágdísz, felső részében lendületes, növényi és fantasztikus elemeket megjelenítő plasztikus díszítmény: meghatározó oldalt, a fülek magasságában megjelenített két Neptunfej, barokkosan csigavonalas pártázattal és kétágra font hosszú, halfarokban végződő szakállal. A két fül közötti felületet nagyméretű akantuszlevél, inda- és virágdísz, valamint fantasztikus tengeri állatfigurák töltik ki.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1218.

Állapota: jó.

M: 37,5 cm. Talp átm.: 20,3 cm. Száj átm.: 30,5 cm.

Foto: VII/1.

39. Virágtartó, magas, gyűrűsen tagolt talpa és függőlegesen bordázott, rövid lába van. Ebből emelkedik ki a kehely alakú kupa, alsó részén hirtelen szélesedő, majd egyenes henger alakban emelkedő test. Füle csigavonalban végződő, a ráhelyezett plasztikus női arc, palmettában végződő haja kapcsolatot teremt a váza szájának kihajló peremével. Egész felületét sávosan változó, körbefutó motívumok díszítik, amelyeket sima vagy pontozott felületű bordák határolnak. Közöttük a leghangsúlyosabb az, amely az edény derekán fut körbe, és annak mindkét oldalán ugyanazt a képet jeleníti meg: akantuszlevél, inda- és virágdísz keretben tengeri csikó hátán lovagló két kis ámor.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1221.

Állapota: jó.

M: 33,6 cm. Talp átm.: 22 cm. Száj átm.: 33 cm.

Foto: VII/2.

40. Virágtartó, gyűrűs, magas talpon erőteljesen szélesedő test, melyet a talp felett és a száj széles pereme allatt húzódó két mély borda határol, valamint egy széles bordázott sáv két keresztkötéssel. A köztes felületet akantuszlevél, palmetta- és virágdísz borítja. Szája széles peremén csigavonalas hullámdísz.

E.T.M. Kolozsvár. L. sz.: M 2847 (VI. 3178)

Állapota: jó.

M: 26,7 cm. Talp átm.: 19,3 cm. Száj átm.: 37,7 cm.

41. Virágtartó, teste egyenes, henger alakú, alja gömbölyű, hosszú sziromlevelekkel, virágokkal díszített, és három, plasztikusan kialakított oroszlánlábra helyezett, a lábak fölött – egyenlő távolságban – egy-egy gorgófő. Testén, két plasztikusan díszített gyűrű között egy-egy gyöngypártás női arc, közöttük szalagcsokorral díszített, virágfüzért tartó puttik.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2843 (VI. 3174)

Állapota: jó.

M: 25,5 cm. Száj átm.: 22 cm.

Foto: VII/3.

42. Virágcserép, magas, gyűrűs talpon álló teste alsó felében korongosan kiszélesedik, majd a nyak vonalánál fokozatosan szűkül. Szája széles, a pereménél enyhén kihajló. A testét borító plasztikus dísz.: egy-egy görög váza, közöttük akantuszlevél, inda- és virágdísz, ezúttal szürke alapon, kávébarna színű.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1570.

Állapota: jó.

M: 17,9 cm. Talp átm.: 12 cm. Száj átm.: 16,8 cm.

Foto: VIII/1.

43. Virágcserép, gyűrűs alja négy oroszlánlábra helyezett, teste alul korongosan kiszélesedő, alsó felén akantuszlevél-dísszel, oldalt két női fejet hordozó csigavonalas füllel. Testének középső részén fantasztikus lények kör alakú medaliont tartanak, benne plasztikusan ábrázolt férfifej.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2844 (VI. 3175)

Állapota: jó.

M: 28,5 cm. Fenék átm.: 19 cm. Száj átm.: 29,5 cm.

Foto: VIII/2.

44. Dohánytartó, teste henger alakú, szája egyenes, peremre illesztett fedéllel, fogó-gombja: majomalak csizmával. Testén két fül: oroszlánszájba illesztett karika, közöttük, mindkét oldalon kerek, karéjos szélű medalionban: Sárkányölő Szent György.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2845 (VI. 3176)
Állapota: jó.
M: 19,5 cm. Fenék átm.: 12 cm. Száj átm.: 9,5 cm.
Foto: VIII/3.

45. Dohánytartó, hengeres teste három, gömbre támaszkodó karmos lábon áll, domború, peremre illesztett fedelén fenyőtoboz alakú fogantyú. Testének alsó szélén keresztszalaggal összefont babérkoszorú-szegély, fölötte akantuszlevél-, inda- és virágdísz.
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2846 (VI. 3177)
Állapota: jó.
M: 18,1 cm. Fenék átm.: 14 cm. Száj átm.: 14,5 cm.
Foto: VIII/4.

46. Kulacs, magas gyűrűs talp, hengeres nyak, korong alakú test, hosszú gyűrűs, nyak-tölcséres száj. Testén akantuszlevél-rozetta.
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2848 (VI. 3155)
Állapota: nyaka letörött.
M: 16 cm. Talp átm.: 5,5 cm. Száj átm.: 3,5 cm. Test átm.: 9,5 cm.

Tóth Sándor, műfazekas. Dézs (K. sz. 41.)
Díszkorsók, kancsók, virágvázák. Össz. 9 db.

47. Díszkancsó, korongolt, barna mázas, világoskék festett díszítéssel. Lapos, karimás talpon, karcsú szár, melyhez, akárcsak a szűk, gyűrűvel tagolt nyakhoz, peremesen illeszkedik a körteformán öblösödő, majd vállainál lekerekedő test. Szája erőteljes, csőrszerűen előreugró kiöntőben végződik. Széles, húzott füle ívesen hajlik a szájperemtől a vállig, tövében pecsételt mesterjegy: *T. S.* Testén, a váll vonalánál világoskékkel festett, stilizált virágdísz, talpán, a nyakát tagoló gyűrűn és a test illeszkedéseinél körbefutó világoskék csík.
ETM, Kolozsvár. L.sz.: M 3040 (VI. 3214)
Állapota: jó.
M: 33 cm. Talp átm.: 11,2 cm.
Foto: IX/1.

48. Díszkancsó, korongolt, zöld mázas, festett díszítéssel. Lapos, karimás talp, magas, karcsú láb, körteformán öblösödő, majd vállainál lekerekedő test és szűk, gyűrűs nyak, mely a szájánál erőteljes, csőrszerűen előreugró kiöntőben végződik. Húzott, lapos füle ívesen hajlik a szájperemtől a vállig, tövében pecsételt mesterjegy: *T. S.* Testén, a váll vonalánál világoszöld színű festett, stilizált virágdísz, talpán, a nyakát tagoló gyűrűn és a test illeszkedéseinél, körbefutó világoszöld csík.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1178.

Állapota: csőre letörött.

M: 33 cm. t. átm.: 11 cm.

Foto: IX/2.

49. Díszkancsó, korongolt, barna mázas, fröcskölt és folyatott díszítéssel. Az előbbivel azonos forma, vállán és testén világosbarna alapon okkersárga földfestékkel öntött márványszerű díszítés, valamint világosbarna alapon két párhuzamos, színes pontsor. Füle alatt pecsételt mesterjegy: *TS.*

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3041 (VI. 3215)

Állapota: jó.

M: 32 cm. Talp átm.: 11 cm.

Foto: IX/3.

50. Díszkancsó, korongolt, barna mázas, sötétbarna alapon világosbarna fröcskölt díszítéssel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3045 (VI. 3191)

Állapota: kiöntője ragasztott.

M: 32 cm. Talp átm.: 10,8 cm.

Foto: IX/4.

51. Díszkancsó, korongolt, barna mázas, plasztikus és festett dísz. Lapos, karimás talp, magas, karcsú láb, szögletesen szélesedő test, hirtelen szűkülő gyűrűs nyak, erőteljes kiöntő, széles, ívesen hajlott fül, tövében pecsételt mesterjegy: *TS.* monogrammal. Testén zsinórszerű, rovátkolt rátét által keretezett négy kartusban, plasztikus dísz – egy-egy oroszlánfő –, vállán gyümölcskompozíció: három szem sárgászöld füge, zöld levelekkel övezve. Vállán, a fül mellett, évszám: *18–86.*

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1210.

Állapota: jó.

M: 36 cm. Talp átm.: 11,5 cm.

Foto: X/1.

52. Virágváza, korongolt, zöld mázas, plasztikus és festett dísz. Lapos, karimás talp, kettős gyűrűvel tagolt láb, szögletesen szélesedő, majd vállánál hirtelen szűkülő test, mely peremmel illeszkedik a magas, tölcsér alakú nyakhoz. Szája peremesen kihajló, két füle magasan ível a váll peremétől és tér vissza ugyanoda.Tövében pecsételt: *TS.* monogrammal. Testén zsinórszerű, rovátkolt rátét által keretezett négy kartusban, plasztikus dísz – egy-egy oroszlánfő –, vállán virágkompozíció: rózsacsokor. Vállán, a fül mellett, évszám: *18–86.*

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3037 (VI. 3211)

Állapota: jó.

M: 34 cm. Talp átm.: 13 cm. Test max. átm.: 17 cm.

Foto: X/2.

53. Díszkancsó, korongolt, barna mázas, plasztikus dísz. Domború, karimás talpon rövid láb, lapos, korong alakú testen rámás keretben, emberfejet mintázó plasztikus dísz – a szűk nyak tölcsérszerűen szélesedik, majd erőteljes csőrszerű kiöntőben végződik. Füle ívelt.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1194.

Állapota: jó.

M: 32,3 cm. Talp átm.: 10,8 cm.

Foto: X/3.

54. Virágváza, korongolt, barna-zöld mázas. Kerek, domború talpon rövid, noduszos láb, melyen a test: rámás keretben világoszöld korong, peremről két felálló, húzott fül, rövid korongolt nyak és tölcséresen ívelt, karéjos száj.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1183.

Állapota: jó.

M: 18 cm. Test átm.: 16,5 cm. Száj átm.: 6,5 cm.

Foto: X/4.

Ungvári agyagipari tanműhely (K. sz. 42.)

Majolika virágtartó, Mildner Bernát tanár terve – 1 db.

55. Virágtartó, majolika, színes és plasztikus reneszánsz ihletésű növényi és alakos díszítéssel.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/29.

Állapota: hiányzik a teteje és a talpa.

M: 99 cm. Átm.: 47 cm.

Foto: XI/1.

Zsolnay Vilmos, Pécs (K. sz. 43.)

Majolika díszedények, korsók, kancsók – 13 db, díszüveg edények – 7 db. Összesen 20 db.

56. Korsó, magas, egyenes talpon, arányosan szélesedő, majd a vállánál gömbölyödő test, hosszú, tárcsás gyűrűvel tagolt nyak és enyhén kihajló száj. A testén fehér alapon váltakozó, szélesebb és keskenyebb sávokba rendezett színes: zöld, téglavörös és aranysárga vonal- és szalagdísz. A középső részén, aranysárga hullámvonalas indán, tulipános és leveles dísz, melyet két sor téglavörös szívekkel díszített, félkörívekből kialakított sáv fog közre. Fenekén: *ZSOLNAY – PÉCS* pecsét és 1363 szám.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2789 (VI. 3180)

Állapota: füle letörött.

M: 32 cm. Fenék átm.: 8,2 cm. Száj átm.: 5 cm. Test max. átm.: 16 cm.
Foto: XI/2.

57. Korsó. Jellegzetes népi korsóforma, körte alakú testtel, gömbölyű vállal, szűk, szájánál peremesen kiszélesedő nyakkal, melyhez korongosan illeszkedik a kerek, cseccsel ellátott fül. Cseréptestén színes – téglavörös, zöld, világoskék, arany – lüsztermázzal hangsúlyozott, népi ihletésű virágdísz.
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2799 (VI. 3181)
Állapota: jó.
M: 25 cm. Fenék átm.: 8,9 cm. Száj átm.: 3,3 cm.Test max. átm.: 15,5 cm.
Foto: XI/3.

58. Korsó négy kiöntővel, talpa lapos, teste enyhén domborodó, nyaka karcsú és tölcséresen szélesedik a gyűrűs száj felé. A test közepétől négy furulyaszerű kiöntő indul, amely karéjosan ívelő pánttal illeszkedik a nyak karcsú hajlatához. Díszítése: mázatlan felületén, sávosan rendezett növényi ihletésű lüsztermázas dísz.: karcolt és arannyal hangsúlyozott kontúrban, sárga, téglavörös, zöld színekkel festett virágok, levelek.
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2790 (VI. 3182)
Állapota: jó.
M: 28,3 cm. Fenék átm.: 7,7 cm. Száj átm.: 6,8 cm. Test max. átm.: 19,2 cm.
Foto: XI/4.

59. Korsó négy füllel, klasszikus korsóforma teste, felfelé enyhén domborodó, majd a nyak felé fokozatosan keskenyedő, szája egyenes, enyhén vastagított. Nagyon hatásosak a váll vonalától a karcsú nyak közepéig ívelő, hullámos szalagrátéttel díszített fülek. Díszítése az előbbiekhez hasonlóan, sávosan elrendezett szalagdísz, váltakozó motívumokkal, fehér mázatlan alapon arannyal szegélyezett téglavörös és zöld színű lüszter-mázas, magyaros ihletésű növényi dísz. A fülek és a füleken húzódó hullámos szalagdíszek szegélyei aranyozottak. Formaszám: 1383, és pecsété: *ZSOLNAI – PÉCS.*
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2791 (VI. 3184)
Állpota: jó.
M: 32 cm. Talp átm.: 8,7 cm. Száj átm.: 3,6 cm. Test max. átm.: 17 cm.
Foto: XII/1.

60. Korsó nyolc fülecskével, gondosan kialakított forma, kerek magasított talppal, arányosan szélesedő testtel és karcsú, szája felé tölcséresen kiszélesedő nyakkal. Díszítése: terrakotta alapon, sávos elrendezésben arannyal szegélyezett, fekete mázas mértani és növényi dísz. Fenekén benyomott formaszám: 1385, és a gyár pecsétje: *ZSOLNAI – PÉCS.*

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2794 (VI. 3187)

Állapota: jó.

M: 32 cm. Fenék átm.: 8,7 cm. Száj átm.: 6,3 cm. Test max. átm.: 17,5 cm.

Foto: XII/2.

61. Csörgőskorsó, kerek gyűrűs talpon gömb alakú test, vállánál fokozatosan keskenyedő, majd gömbösen kiöblösödő, peremes szájjal, lapos, ívelt füllel. A korsó teljes felülete vöröses-barna lüszter mázzal fedett és sávos elrendezésben, arannyal szegélyezett fekete mértani és növényi mintákkal díszített. Fenekén benyomott formaszám: 3181 *ZSOLNAI – PÉCS* pecsét.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2792 (VI. 3185)

Állapota: jó.

M: 22 cm. Talp átm.: 7,9 cm. Száj átm.: 3,1 cm. Test max. átm.: 14 cm.

Foto: XII/3.

62. Korsó, inka kegytárgy-utánzat, különleges alakú, két különálló részből összetett edény: egy térdelő emberalak (inka harcos), kezében kerek tál, fején csigavonalban kiképzett sisak, valamint egy gömbtestű, keskeny, hosszú nyakú korsó. A két testet egy, a kancsó füleként induló, és az emberi alak feléig ívelő lapos fogantyú köti össze. Teste az előbbi edényhez hasonló díszítéssel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2793 (VI. 3186)

Állapota: jó.

Korsó M: 28,5 cm. Talp átm.: 9 cm. Száj átm.: 2,7 cm.

M (emberalak): 22,5 cm. H: 10,7 cm. Sz.: 10,5 cm.

Foto: XII/4.

63. Csörgőskorsó, rózsaszín, ún. porcelánfajansz, klasszikus korsó formájú, keskeny, kerek talppal, gömbösen öblösödő testtel és kerek vállal, szűk, a száj pereme alatt gömbösen kiöblösödő nyakkal, melyhez tárcsásan illeszkedik a kerek fül. Felületét rózsaszín máz borítja kívül, belül az átlátszó máz alól előtűnik a cserép sárgásfehér színe.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2795 (VI. 3193)

Állapota: jó.

M: 22,5 cm. Talp átm.: 7 cm. Száj átm.: 2,5 cm. Test max. átm.: 15 cm.

Foto: XIII/1a.

64. Fütyülős kancsó, anyaga és színe ua. mint az előbbi. Magas, peremes talpon körte alakú test, hosszú, keskeny nyakkal, melyen két korong alakú gyűrű van, egyik a fül illeszkedésénél, a másik a száj peremén. Vállán kiöntőcsőhöz hasonló síp.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2796 (VI. 3198)

Állapota: jó.

M: 14,6 cm. Talp átm.: 4,2 cm. Száj átm.: 2,3 cm. Test max. átm.: 8,5 cm.
Foto: XIII/1b.

65. Díszedény, anyaga és színe mint a fentieké. Szív alakú edényke, gömbölyű, lefelé kereken hegyesedő testtel, három hegyes lábbal, ugyanannyi tölcséresen kiszélesedő kiöntőcsővel és egy duplán karéjos füllel.
ETM L. sz.: M 2798 (VI. 3200)
Állapota: jó.
M: 9,8 cm. Test max. átm.: 11 cm.
Foto: XIII/2.

66. Szoptató bögre, anyaga, színe ua. Kerek talpon gömbtest, rövid, kerek kiöntőcsővel, magas nyak, szája és füle törött.
ETM, L. sz.: M 2797 (VI. 3199)
Állapota: jó.
M: 8,5 cm. Fenék átm.: 3,8 cm. Test max. átm.: 6,5 cm.

67. Fedő, anyaga, színe ua., a régi leltári könyvben zsírosbödönként szerepel egy tétel, annak lehet a fedele.
ETM, L. sz.: M 3122 (VI. 3195a)
Állapota: repedt.
M: 5 cm. Átm.: 12,5 cm.

68. Váza, fajansz, zöldeskék eozinos mázzal. Lapos, kerek talpon, finom vonalú, enyhén öblösödő forma, henger alakú, nyakán gyűrűs peremű száj. Díszítése: a zöldeskék különböző árnyalatában játszó alapon körkörösen elhelyezkedő vörös és barna növényi elemek: indák, levelek és csigavonalak között négy ágaskodó, fejüket ingerülten hátravető párduc, vörös hullámvonalas és pettyezett testtel. Talpánál *H.S.* monogram. Formaszám: 36 jelzése, máz felett.
ETM Kolozsvár. L. sz.: M 2800 (VI. 3189)
Állapota: törött, ragasztott.
M: 22 cm. Fenék átm.: 8 cm. Száj átm.: 10,2 cm. Test max. átm.: 15,8 cm.
Foto: XIII/3.

Zsolnay díszüveg-tárgyak – 7 db.

69. Váza, réteges üvegből, belső rétege fehér tejüveg, külső rétege anyagában színezett mangánbarna fehér tejüveggel. Kerek talpon álló, félgömb alakú test, mely gallérszerű peremmel illeszkedik a karcsú, gyűrűs nyakhoz. Szája kihajló peremmel.
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3191 (VI. 3256)
Állapota: repedt.
M: 11,4 cm. Száj átm.: 4,3 cm. Test max. átm.: 6,3 cm.
Foto: XIII/4.

70. Váza, anyaga és alakja uo. mint a fenti.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3192 (VI. 3257)

Állapota: talpa törött.

M: 11,4 cm. Száj átm.: 4,3 cm. Test max. átm.: 6,3 cm.

71. Váza, réteges üvegből, belső rétege fehér tejüveg, külső rétege anyagában színezett bordópiros fehér tejüveggel erezett. Nyújtott teste, hirtelen szűkülő válla és hosszú karcsú nyaka, ívesen kihajló szája van.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3255 (VI. 3190)

Állapota: repedt.

M: 22,1 cm. Száj átm.: 7,3 cm. Test max. átm.: 6,3 cm.

72. Üvegváza fedele, anyagában színezett, vállán, a fogantyú illeszkedésénél és csúcsán körkörös, aranyozott díszítéssel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3189 (VI. 3253)

Állapota: jó, hiányos.

M: 14 cm. Test átm.: 7,5 cm.

Foto: XIV/1.

73. Talpas tál, színtelen, átlátszó üveg, fehér zománc- és aranyfestéssel díszített. Kerek talpán alacsony, szélesen szétterülő tál, kihajló peremmel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3188 (VI. 3252)

M: 8 cm. Talp átm.: 6 cm. Test átm.: 18 cm.

Állapota: törött.

74. Váza, kékesfehér, átlátszó üveg. Lapos, széles talpon álló gömbtesttel, karcsú nyakkal és ívesen kihajló szájjal. Testén tengerfeneket ábrázoló, kék árnyalatú zománcfestéses dísz. Talp- és szájpereme aranyozott.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3043 (VI. 3219)

Állapota: jó.

M: 17 cm. Test átm.: 7,8 cm.

Foto: XIV/2.

75. Váza, anyagában színezett zöld üveg, bőségszarut utánzó, fedeles díszedény.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3187 (VI. 3251)

Állapota: törött.

M: 15 cm. Száj átm.: 5,4 cm.

Zsomboki márványgyár

76. Díszváza, anyaga: fehér cement hozzáadásával készített csontfehér színű műmárvány. Magas, henger alakú talapzatra helyezett, aránylag kis átm.erőjű talpon és karcsú száron álló tojás alakú test, amelynek kihegyesedő alja gyűrűvel övezett akantuszlevél-nyalábban illeszkedik a szárhoz. Testén és vállán

plasztikusan kialakított növényi ornamentika: levelekkel övezett rózsacsokrok. Magas nyakát szalagdíszes gyűrű tagolja. Fantasztikus állatfejre emlékeztető, bizarr megjelenésű kiöntője és a nyak vonalát ívesen követő, akantuszlevelekkel díszített füle kecsessé és könnyeddé teszi.

Talpazat átm.: 38 cm. M: 65 cm. Váza M. 85,7 cm. Kiöntő: H. 22 cm.
MMM, Tört. osztály, L. sz.: 8056/31a.
Foto: XIV/3.
77. Díszváza, mint az előbbi.
L.sz. 8056/31/b
Foto: XIV/4.

III. VAS- ÉS FÉMIPAR

Bernadek Ödön, Budapest (K. sz. 46.)
78. Ajtózár, bevéső ajtózár, 1 db.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/14.
H: 17,5 cm. Sz.: 15,7 cm. M: 7 cm.
Állapota: jó.

Bordács István, Budapest (K. sz. 49.)
Különféle alakú bronz ajtókilincs. Össz. 7 db.
Foto (összesített): XV/1.
79. Ajtókilincs, **kokillaöntéssel előállított fogantyú**, díszes alátéttel.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/8.
Állapota: jó.
H: 32 cm. Sz.: 5,5 cm. M: 7,5 cm.
80. Ajtókilincs
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/9.
Állapota: jó.
H: 22 cm. Sz.: 6 cm. M: 7,7 cm.
81. Ajtókilincs
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/10.
Állapota: jó.
H: 23,5 cm. Sz.: 5,5 cm. M: 6 cm.
82. Ajtókilincs
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/11.
Állapota: jó.
H: 28 cm. Sz.: 3,5 cm. M: 8,5 cm.

83. Ajtókilincs
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/12/a.
Állapota: jó.
H: 15,5 cm. Sz.: 7,5 cm. M: 4 cm.
84. Ajtózár (kulcslyuk) alátét
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/12/b.
Állapota: jó.
H: 7 cm. Sz.: 2,5 cm. M: 0,7 cm.
85. Ajtózár (kulcslyuk) alátét
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/12/c.
Állapota: jó.
H: 7 cm. Sz.: 2,5 cm. M: 0,7 cm.

Darányi József, kovácsmester (K. sz. 56.)
Különféle szerkezetű lópatkók. 19 db.
86. Lópatkó, kovácsolt acél
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/a.
H: 13,2 cm. Sz.: 11,2 cm. M: 0,8 cm.
87. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/b.
H: 12,5 cm. Sz.: 11,8 cm. M: 1,4 cm.
88. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/c.
H: 13,2 cm. Sz.: 10,8 cm. M: 0,5 cm.
89. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/d.
H: 12 cm. Sz.: 11,5 cm. M: 1,5 cm.
90. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/e.
H: 12,5 cm. Sz.: 11,2 cm. M: 3,2 cm.
91. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/f.
H: 10 cm. Sz.: 11 cm. M: 1,5 cm.
92. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/g.
H: 12,8 cm. Sz.: 11 cm. M: 1,3 cm.
93. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/h.
H: 14 cm. Sz.: 12 cm. M: 1,5 cm.

94. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/i.
H: 13 cm. Sz.: 10,7 cm. M: 1,7 cm.
95. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/j.
H: 12,5 cm. Sz.: 10,8 cm. M: 1,8 cm.
96. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/k.
H: 14 cm. Sz.: 12,5 cm. M: 1,7 cm.
97. Lópatkó-modell
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/l.
H: 14 cm. Sz.: 13,2 cm. M: 7 cm.
98. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/m.
H: 12 cm. Sz.: 11,8 cm. M: 1,5 cm.
99. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/n.
H: 12 cm. Sz.: 11 cm. M: 1,5 cm.
100. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/o.
H: 13,5 cm. Sz.: 11,2 cm.
101. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/p.
H: 13,3 cm. Sz.: 12,2 cm. M: 1,3 cm.
102. Lópatkó
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/15/r.
H: 13,4 cm. Sz.: 10,9 cm. M: 1,7 cm.

Gallauner Károly, szerkovács, Budapest (K. sz. 69.)
103. Szabadalmazott ólomzár-fogó szeszfőzdék számára
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/17.
H: 41 cm. Sz.: 11 cm. M: 2 cm.
Foto: XIX/2.
Heiser József, Bécs (K. sz. 71.)
104. Tábla öntvénymintákkal
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/18.
H: 78 cm. Sz.: 35,5 cm.
Foto: XIX/1.

Nadrági vasgyár (K. sz. 93.)
Különféle öntvény. Összesen 20 db.
Vasöntvény díszítőelem mintagyűjtemény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/a.
H: 28 cm. Sz.: 19,5 cm. M: 3 cm.
105. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/b.
H: 27 cm. Sz.: 11 cm. M: 1,2 cm.
106. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/c.
H: 17 cm. Sz.: 11 cm. M: 2,5 cm.
107. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/d.
H: 29,4 cm. Sz.: 10,5 cm. M: 2,8 cm.
108. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/e.
H: 16,2 cm. Sz.: 8,2 cm. M: 2,5 cm.
109. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/f.
H: 22,5 cm. Sz.: 8 cm. M: 2,5 cm.
110. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/g.
H: 11,1 cm. Sz.: 9,8 cm. M: 0,7 cm.
Foto: (összesített) XVI/1.
111. Vasöntvény díszrács
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/h.
H: 10 cm. Sz.: 8,5 cm. M: 0,5 cm.
112. Vasöntvény díszrács
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/i.
H: 10 cm. Sz.: 6,5 cm. M: 0,5 cm.
113. Vasöntvény díszrács
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/j.
H: 22 cm. Sz.: 2 cm. M: 0,5 cm.
114. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/h.
H: 10,7 cm. Sz.: 10,2 cm. M: 1 cm.
115. Vasöntvény díszrátét
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/l.
Átm.: 7 cm. M: 0,4 cm.

116. Vasöntvény díszítőelem
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/19/m.
H: 6,3 cm. Sz.: 4,2 cm. M: 0,6 cm.
Foto: XVI/2–5.
117. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/a.
H: 11,5 cm. Sz.: 8 cm. M: 4,5 cm.
Foto: XVI/6.
118. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/b.
H: 11,5 cm. Sz.: 8 cm. M: 4,5 cm.
119. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/c.
H: 10,3 cm. Sz.: 11 cm. M: 6 cm.
120. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/d.
H: 13,5 cm. Sz.: 11,5 cm. M: 12,5 cm.
121. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/e.
H: 8 cm. Sz.: 6,2 cm. M: 3,5 cm.
122. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/f.
H: 8,4 cm. Sz.: 8 cm. M: 4,8 cm.
123. Vasöntvény (kályhaláb)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/20/g.
H: 9 cm. Sz.: 8,3 cm. M: 4,3 cm.

Schlick-féle vasöntöde és gépgyár r.t., Budapest (K. sz. 106.)
Öntött és préselt „horganydíszítmények" mintagyűjteménye – 24 db.
124. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/a.
H: 10 cm. Sz.: 6 cm. M: 3 cm.

125. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/b.
H: 9,8 cm. Sz.: 4 cm. M: 2 cm.
126. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/c.
H: 9,7 cm. Sz.: 6,8 cm. M: 1,5 cm.

127. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/d.
H: 9,8 cm. Sz.: 6 cm. M: 0,6 cm.
128. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/e.
H: 10 cm. Sz.: 3,8 cm. M: 13 cm.
129. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/f.
H: 10,3 cm. Sz.: 3,5 cm. M: 0,7 cm.
130. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/g.
H: 10,2 cm. Sz.: 3,3 cm. M: 0,3 cm.
131. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/h.
H: 10,2 cm. Sz.: 3 cm. M: 0,3 cm.
132. Öntött díszítmény
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/i.
H: 10 cm. Sz.: 2 cm. M: 0,5 cm.
133. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/j.
H: 14,8 cm. Átm.: 6,3 cm.
134. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/k.
H: 15,1 cm. Átm.: 4 cm.
135. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/l.
H: 10 cm. Átm.: 3,1 cm.
136. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/m.
H: 10,2 cm. Átm.: 2,6 cm.
137. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/n.
H: 10,2 cm. Átm.: 2 cm.
138. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/o.
H: 9,7 cm. Átm.: 1,7 cm. (nincs foto)
139. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/p.
H: 9,7 cm. Átm.: 1,8 cm.

140. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/r.
H: 10 cm. Átm.: 1,5 cm.
141. Préselt épületdísz
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/21/s.
H: 10,2 cm. Átm.: 0,4 cm.
Foto: (összesített) – XVII.

Préselt horganydíszítmények
142. Domborított rátét, ezüstözött bronz, a szecesszió jegyét magán viselő forma: hattyú ovális keretben.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/25.
H: 15,2 cm. Sz.: 9,5 cm.
Állapota: jó.
143. Domborított rátét, uo.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/26.
H: 15,6 cm. Sz.: 9,4 cm.
Állapota: jó.
Foto: (összesített): XV/2.
144. Fogantyú (kopogtató), préselt, ezüstözött bronz oroszlánfej, szájában karikával.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/30/a.
H: 17 cm. Sz.: 11 cm. M: 10,7 cm.
Állapota: jó.
145. Fogantyú (kopogtató), uo.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/30/b.
H: 15 cm. Sz.: 11 cm. M: 10 cm.
Állapota: jó.
146. Fogantyú (kopogtató), uo.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/30/c.
H: 16,5 cm. Sz.: 11 cm. M: 11 cm.
Állapota: jó.

147. Fogantyú (kopogtató), uo.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/30/d.
H: 16 cm. Sz.: 11 cm. M: 11 cm.
Állapota: jó.
Foto: XV/3.

Steinhöbel Danó, Losonc. (K.sz. 109.)

148. Ablakzár, A szerkezet lényege: a két önállóan mozduló fémrúd, mely egy központi forgózárral eltolható, és amely négy, díszes acél-öntvény füllel van rögzítve a feketére színezett (pácolt), puhafából készült, ablakkeretet imitáló alapra.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/5.

H: 100 cm. Sz.: 10 cm. M: 6 cm.

Fey László, Marosvásárhely (K. sz. 126c.)

149. Lópatkógyűjtemény: 22 db különböző típusú patkóból álló gyűjtemény – barnára pácolt fenyőfatáblára rögzítve (az országos kiállításról).

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/6.

M: 103 cm. Sz.: 80,3 cm.

IV. FA- ÉS BÚTORIPAR

Ifj. Gaál János ács, Hódmezővásárhely (K. sz. 136.)

150. Házfedélszerkezet

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/7.

M: 100 cm. Sz.: 26 cm. M: 80 cm.

Foto: XX/2.

Rejtő Sándor kir. ipari felügyelő, Budapest (K. sz. 162.)

151–161. A homonnai és rimaszombati műfaragó-iskolából az esztergályozó, fafaragó és mintázó tanmenetet feltüntető mintagyűjtemények. Összesen 11 db.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/27/a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k.

Foto: XVIII/1–3; XX/1.

V. VESSZŐ-, HÁNCS-, SÁS- ÉS SZALMAFONÓIPAR

Écsy Ferenc, Budapest (K. sz. 177.)

162. Női munkakosár (bőrrel díszítve) (1 színes)

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/13.

M: 20,5 cm. Max. átm.: 26,4 cm. Alj átm.: 17 cm.

Foto: XIX/4.

VI. GYERMEKJÁTÉKIPAR

VII. SZÖVŐ-, FONÓIPAR

163. Schraumm Willibald, Bécs (K. sz. 212.)

Teljesen felszerelt Jacquard szövőszék-minta. Pácolt cserefa. A súlyokkal ellátott nyüstszálak áthaladnak az állványzatra rögzített rendeződeszkán. A nyüstszálakat a végükre akasztott súlyok tartják kifeszítve. A rendeződeszka fölött a nyüstszálak a kampós pálcákhoz csatlakoznak. A berendezésnek egy vízszintes tengelyű elforduló kártyahasáb, illetve az azon elhelyezett kilyuggatott kártya a legfontosabb eleme, amely a minták változtatását lehetővé teszi.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/2.

Foto: XX/3.

VIII. LÁBBELI-IPAR

164. Hold András, Budapest (K. sz. 220.)

Kaptafa

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/4.

H: 26,4 cm. Sz.: 10,2 cm. M: 14 cm.

Foto: XIX/3.

165–168. **Nem sikerült tárgyakat azonosítani.**

IX. VEGYES IPARÁGAK

169. Gross Rezső, Budapest (K. sz. 238.)

Írószekrényke, puhafából készült, bőrrel borított munka, domború felső részében íróeszköz-tartó, a vörös selyemmel bélelt, lenyíló fedéllel fedett alsó felében van elhelyezve a papírtartó. Magán viseli a régi leltári számot: 149/1906/D7.

Lapján *Székelyföldi Iparmúzeum* felirattal.

MMM, Történelmi osztály, L. sz.: 8056/3.

M: 12 cm. H.: 31 cm. Sz.: 24 cm.

Foto: XIX/5.

X. MUNKAGÉPEK ÉS SZERSZÁMOK. GAZDASÁGI ESZKÖZÖK

Horváth M. J., Feketehalom (K. sz. 271.)

Asztalos-, ács-, bognár- és kádárszerszámok. Összesen: 12 db.

170. Falcgyalu (profilgyalu, párkánygyalu) – gyergyánfa, testén a gyártó bevésett jegyével:

M. J. HORVATH
IN
ZEIDEN

Hiányzik az ék és a kés.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/22/a.
H: 24,7 cm. Sz.: 2,5 cm. M: 8 cm.
Foto: XXI/2.

171. Falcgyalu (profilgyalu, párkánygyalu) – uo., hiányzik a kés.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/22/b.
H: 26,3 cm. Sz.: 3,5 cm. M: 7,5 cm. Ék M: 8 cm.
Foto: XXI/2.

172. Falcgyalu (profilgyalu, párkánygyalu) – uo., hiányzik az ék és a kés.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/22/c.
H: 26 cm. Sz.: 3,5 cm. M: 7,5 cm.
Foto: XXI/2.

173. Falcgyalu (profilgyalu, párkánygyalu) – gyergyánfa, ékkel és késsel.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/22/d.
H: 25 cm. Sz.: 3,8 cm. M: 8 cm. Ék M: 9,4 cm.
Foto: XXI/4.

174. Falcgyalu (profilgyalu, párkánygyalu) – uo. hiányzik az ék és a kés.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/22/e.
H: 27 cm. Sz.: 3,8 cm. M: 8 cm.

175. Falcgyalu (profilgyalu, párkánygyalu) – uo., hiányzik a kés.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/22/f.
H: 25 cm. Sz.: 3,2 cm. M: 7,8 cm. Ék. M: 7,5 cm.

176. Kádárgyalu, bükkfa testtel, gyergyánfa ékkel – a gyártó bevésett jegyével:

M. J. HORVATH
IN
ZEIDEN

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/23/a.

H: 8 cm. Sz.: 5,8 cm. M: 8 cm. Ék M: 6,8 cm.
Foto: XXI/3.

177. Kádárgyalu, kézzel faragott testtel és ékkel, két db. esztergált nyéllel, a gyártó bevésett jegyével:

M. J. HORVATH
IN
ZEIDEN

Megj: testén a Székelyföldi Iparmúzeum leltári száma: B/45 106/906.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/23/b.
H: 26,5 cm. Sz.: 4,7 cm. M: 13 cm. Nyél H: 28,5 cm. Ék M: 5,5 cm.
Foto: XXI/3.

178. Kádárgyalu, uo., hiányzik az ék.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/23/c.
H: 26 cm. Sz.: 6 cm. M: 6,5 cm. Nyél H: 28 cm. Ék M: 6,8 cm.

179. Profilgyalu, gyergyánfa testén metszett díszítéssel, hiányzik a szarva. A gyártó bevésett jegyével:

M. J. HORVATH
IN
ZEIDEN

Megj.: eredeti leltári szám: B/41 85/906.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/23/d.
H: 27 cm. Sz.: 7,5 cm. M: 7 cm. Ék M: 8 cm.

180. Profilgyalu, stellel és két csavarral. Gyergyánfa teste kézi megmunkálással előállított, esztergált csavarokkal, hiányzik az ék. A gyártó bevésett jegyével:

M. J. HORVATH
IN
ZEIDEN

Megj: eredeti leltári szám: B/41 75/906.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/23/e.
H: 26 cm. Sz.: 11,5 cm. M: 8 cm. Csavar H: 9,8 cm.
Foto: XXI/1.

181. Félköríves profilgyalu, gyergyánfa teste kézi megmunkálással előállított, hiányzik az ék. A gyártó bevésett jegyével:

M. J. HORVATH
IN
ZEIDEN

Oldalán benyomott felirattal: *Doppel Rundstabhobel*
Megj: eredeti leltári szám: B/40 94/906.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/f.
H: 26 cm. Sz.: 6,5 cm. M: 16 cm. Szarv H: 7,7 cm.

Kelemen Ferenc, Varjas (K. sz. 274.)
182. Saját találmányú kukoricakapáló és töltőgető eke (modell)
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/7.
M: 61,5 cm. Sz.: 25 cm. M: 10,8 cm.

Geittner és Rausch, Budapest (K. sz. 290.)
Asztalos-, ács-, bognár- és kádárszerszámok. 10 db.
183. Kádárgyalu (ropánt gyalu), gyergyánfából készült testtel, bükkfa ékkel. Szemben levő oldalán tulipános metszett és pontozott ornamentika és évszám: *1886.*
A gyártó ovális pecsételt jegyével: *Geittner és Rauch – Budapest*
Hiányzik a két nyél.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/a.
H: 48,5 cm. Sz.: 12 cm. M: 12 cm. Ék M: 23,8 cm.
Foto: XXII/1.
184. Kádárgyalu, fenékhúzóval, bükkfa faragott díszítéssel: tulipános metszett ornamentika, nyele kézzel faragott, csigavonalas díszítéssel. A lyuggatott fémlemezbe helyezett ceruzával rajzolták ki a hordó fenekét. A gyártó ovális pecsételt jegyével.
Megj: eredeti leltári szám: B/41 95/906.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/b.
H: 13,8 cm. Sz.: 6 cm. M: 11,8 cm. Lemez H: 60,3 cm.
Foto: XXII/5.
185. Kádárgyalu, gyergyánfa test, bükkfából készült csigavonalas faragott nyéllel. A gyártó ovális pecsételt jegyével.
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/c.
H: 18 cm. Sz. 6,4 cm. M: 14 cm. Ék M: 14,8 cm.
Foto: XXII/2b.

186. Kádárgyalu, gyertyánfa test, metszett, tulipános díszítéssel, füle bükkfából faragott, csigavonalas díszítéssel. A gyártó ovális pecsételt jegyével. Hiányzik a kés és az ék.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/d.

H: 17 cm. Sz.: 6,3 cm. M: 13 cm.

Foto: XXII/2a.

187. Kádárgyalu (simító), gyertyánfa, tulipános, faragott díszítéssel. Hiányzik a két nyele. A gyártó ovális pecsételt jegyével.

MMM, L. sz.: 8056/24/e.

H: 29 cm. Sz.: 7,5 cm. M: 7 cm. Ék M: 15 cm.

188. Profilgyalu, stellel és ékkel (épületasztalosok, ácsok által használt szabadkézi szerszám). Gyertyánfa teste igényesen kidolgozott, talpán fémvezetővel. Hiányzik a nyele. A gyártó ovális pecsételt jegyével.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/f.

H: 29 cm. Sz.: 7,7 cm. M: 8,5 cm. Ék M: 9,5 cm.

189. Profilgyalu, gyertyánfából készült, állítható facsavarokkal. Hiányzik az egyik csavar, a kés és az ék. A gyártó ovális pecsételt jegyével ellátva.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/g.

H: 31 cm. Sz.: 9,7 cm. M: 10,5 cm. Csavar M: 13,5 cm.

190. Profilgyalu, gyertyánfából készült, állítható facsavarokkal. Hiányzik az egyik csavar, a kés és az ék. A gyártó ovális pecsételt jegyével ellátva.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/h.

H: 31 cm. Sz.: 9,7 cm. M: 10,5 cm. Csavar M: 13,5 cm.

191. Profilgyalu, nyéllel, gyertyánfából készült. Hiányzik a két nyele és az ék. A gyártó ovális pecsételt jegyével ellátva.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/24/i.

H: 29 cm. Sz.: 7,7 cm. M: 6,8 cm. Ék M: 16 cm.

192. Kézi fúrógép, gyertyánfa

Megjegyzés: régi leltári szám: B/43 97/906.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/26.

H: 44,7 cm. Sz.: 12,2 cm.

Foto: XXII/4.

193. Állítható fakörző, gyertyánfa körző, két ággal, facsavarral, nyelvvel és ékkel, valamint két gyűrűzött fémheggyel. Két ágán, valamint a nyelén pontozott díszítés és az évszám: *18–86* alatta a mére *10–12.*

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/25

H: 52,5 cm. Sz.: 3,6 cm.

Foto: XXII/3.

194. Tímárszerszám, húsolókés
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/16.
H: 68,5 cm. Sz.: 7,8 cm.

XI. VEGYES IPARMŰVÉSZETI TÁRGYAK

195. Vandrák Sámuel, Budapest (K. sz. 303.)
Dombormű, bronz öntvény. Garibaldi profilból ábrázolt képmása. Körirat:

GIUSEPPE GARIBALDI,

a portré alatt, aláírás: *Vandrák*
MMM, Történelmi osztály. L. sz.: 8056/23.
Átm.: 19,3 cm. M: 2,5 cm.
Foto: XX/4.

A KÉSŐBBI BŐVÍTÉSEK EMLÉKEI

AZ 1893. ÉVI BŐVÍTÉS EMLÉKEI

Agyagipar

Badár Balázs, Mezőtúr – 3 db.

196. Díszkancsó, korongolt, sötétzöld lüsztermázas. Magas, csonkakúp alakú talpon, gömbtest. Hosszú, közepén nodusszal, szélein vízszintes körbefutó bordákkal tagolt nyak. Befelé öblösödő szája erőteljesen előreugró csőrszerű kiöntőben folytatódik. Az edénynek boltozatos, gombban végződő fedele és a testtől a száj pereméig ívelő lapos füle van. Fenekén benyomott jelzés:

BADÁR BALÁZS
M-TÚR

MMM, Néprajzi osztály. L.sz.: 1202.
M: 48 cm. Talp átm.: 15 cm. Száj átm.: 11,5 cm. Fedő átm.: 9,5 cm.
Foto: XXIII/1.

197. Csalikorsó, korongolt, zöld mázas, metszett rátétes dísszel. Gyűrűs talpon, duplafalú, enyhén hasasodó, majd a nyaka felé fokozatosan szűkülő test, melyet igényesen megkomponált metszett és rátétes díszítmény borít: talpától a válláig egy zsinórhoz hasonló rovátkolt agyagrátét osztja négy egyenlő felületre a korsó domború hasát, ezek közül hármat kúposan kialakított metszett rozetta díszít, míg a negyedikre a fül illeszkedik, közöttük gomb-rátétek, a vállmagasságában hullám-tarajos gallér, alatta váltakozva három fül és három hamis „csecs". A kancsó nyakát keskeny, függőlegesen metszett sávok duplázzák, száján rosta, melyet körbefutó cső keretez és körkörösen hét szívócső koronáz. Lapos fülén, mely a száj gyűrűjét a falak közötti üreggel összeköti, egy valódi „csecs" van. Talpán benyomott jegy:

BADÁR BALÁZS
M-TÚR

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1211.
Állapota: jó.

M: 42,5 cm. Talp átm.: 13 cm.
Foto: XXIII/2.

198. Kancsó, korongolt, sárga mázas alapon irókával és ecsettel festett növényi ornamentika. Kerek talp, tojásdad alakú test, szűk nyak, kiöblösödő és magas, egyenes peremben végződő száj. Füle lapos, vége felé keskenyedő, felhajló. Testét teljesen átöleli az egy szálból kiemelkedő és három szálra elágazó tulipán. Fenekén bevésett pecsét:

BADÁR BALÁZS
M-TÚR

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.:....
Állapota: jó.
M: – cm. Talp átm.: – cm. Száj átm.: – cm. Test max. átm.: – cm.
Foto: XXIII/3.

Molnár Sándor, Szentes – 2 db.

199. Korsó, korongolt, csiszolással (kavicsolással) simított, fekete kerámia. Kör alakú aljától szépen domborodó válláig teste fokozatosan öblösödik, majd hirtelen szűkül, és gyűrűs peremvonallal illeszkedik nyakához, mely hosszú és az ívesen magasított, lapos fül illeszkedésénél enyhén öblösödő. Gyűrűs, peremes szája hirtelen szűkített. Dugó jár hozzá. Fenekén szénnel írt szöveg:

Készítette Molnár Sándor. Szentes 1892.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1161.
Állapota: jó, hiányzik a dugója.
M: 24,7 cm. Alja átm.: 8,2 cm. Száj átm.: 3,3 cm. Test max. átm.: 18 cm.
Foto: XXIII/4.

200. Korsó, uo. korongolt dugóval
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1182.
Állapota: szája széle törött.
M: 31 cm. Talp átm.: 9,5 cm. Száj átm.: 4,5 cm. Test max átm.: 18 cm.
Foto: f. f.

Bereczki Imre, Küsmöd – 7 db.

201. Virágváza, formába öntéssel készült, sárgával fröcskölt barna mázzal borított. Szív alakú lapított testén formába öntéssel nyert plasztikus dísz. Oldalain szőlőindák, levelek, és szőlőfürtöktől övezett rovátkolt szélű, ovális keretben a

„szenvedő Jézus" arcmása. Talpán, angobbal öntött alapon bekarcolt, írott betűs felirat:

A. Berecki Imre Műve Küsmödön 1893-ba

ETM, Kolozsvár. L.sz.: M 3042 (VI. 3218)
Állapota: jó.
M: 25,7 cm. Talp átm.: 12,7 cm. Száj átm.: 9,5 cm.
Foto: XXIV/1.

202. Virágváza, akár az előbbi
ETM, Kolozsvár. L. sz.: VI. 3219 (M 3043)
Állapota: jó.
M: 26,5 cm. Talp átm.: 12,7 cm. Száj átm.: 9,8 cm.

203. Virágváza, az előbbihez hasonló, szögletesre vágott fül.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 2885.
Állapota: egyik füle letörött.
M: 24 cm. Talp átm.: 12,2 cm. Száj átm.: 9 cm.

204. Hamutartó, korongolt. Kismértű alakos kompozíció: széles talpon hengeres oszlop, tetején kagylóhéj alakú tálka, tövében három szakajtókosár és három lúd. Ezeket, valamint az egész kompozíciót két gyermek, egy kisfiú és egy kislány fogja össze. Sárgásfehér mázzal borított, a peremek kobaltkékkel díszítve. Fenekén, fehér angobozott alapon, írott betűs bekarcolt felirat:

A Bereczki Imre Műve Kösmödön 1893-ba

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1199.
Állapota: leppattogzott máz, töredezett alakok.
M: 11 cm; Talp átm..: 8 cm
Foto: XXIV/2.

205. Virágváza, korongolt, barna mázas, plasztikus rátétes díszítéssel. Kerek talpon körte alakú testtel és két kígyót imitáló füllel. Teljes felülete gazdagon díszített a formábaöntéssel nyert plasztikus díszítéssel, és az edénytestre utólag bekarcolt függőleges hullámos vonalakkal, melyek a plasztikus díszek között kitöltik az alapot. Talpának belső felén engobos felületbe karcolt írottbetűs szöveg:

A Bereczki Imre Műve Küsmödön 1894

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.:1148.
Állapota: jó.

M: 31,8 cm. Talp átm.: 15 cm. Száj átm.: 8,1 cm.
Foto: XXIV/3.

206. Váza, korongolt, kék mázas, festett és plasztikus díszítéssel. Magas talpon, felfelé szűkülő, körte alakú test, mely rovátkolt szélű, korong alakú gyűrűvel illeszkedik a tölcsérszerűen szélesedő nyakhoz. Szája hullámosan karéjos, füle plasztikusan kialakított (mint az előbbi). Fenekén bekarcolt írott betűs jelzés:

A Bereczki Imre műve Küsmödön

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 2622.
Állapota: füle letörött.
M: – cm. Talp átm.: – cm. Száj átm.: – cm. Test max. átm.: – cm.
Foto: XXIV/4.

207. Kancsó, korongolt, fehérföldes alapon barna csurgatott díszítéssel, átlátszó máz. Lapos, korong alakú talpon erőteljesen öblösödő gömbtest, melynek alacsony helyezésű válla vízszintesen rovátkolt. Széles, tölcséresen ívelt nyakának vonalát a kiöntő bordaszerűen követi a kihajló peremű szájig. Füle széles, lapos.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1105.
Állapota: jó.
M: 23,2 cm. Talp átm.: 8,7 cm. Száj átm.: 11,7 cm. Test max. átm.: 17,5 cm.

AZ 1905. ÉVI BŐVÍTÉS

Csög Sándor, Magyarhermány – 15 db.

208. Kehely, korongolt, fehér földfestékkel festett barnamázas kerámia. Kerek talpon, gyűrűkkel és noduszokkal tagolt üregesre korongolt szár, melyhez peremesen illeszkedik a domború testű, karéjosan kihajló szélű kupa. Szárán fehérfölddel öntött csurgatott dísz, a kupán stilizált virágdísz, mellette kétoldalt írottbetűs felirat:

Ké Csög – Sándor
M(agyar). H(ermány) – 1905.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2909 (VI. 3224)
Állapota: jó.
M: 31,8 cm. Talp átm.: 11,7 cm. Száj átm.: 12,8 cm. Kupa átm.: 10,5 cm.
Foto: XXV/1.

209. Boroskancsó, egy füllel, kétszeresen élbecsípett kiöntővel. Világoszöld alapon, fehér agyagföldes fröcskölt dísszel, talpa fölött barna mázas alapon pontsoros dísz. Fenekén írott betűs felirat:

Ké(szítette) Csög Sándor
M(agyar). Hermány
ba. 1905, Ára 50 fi(llér)

MMM, Néprajzi osztály. L. sz. 1108.
Állapota: jó.
M: 22,5 cm. Száj átm.: 10,7 cm. Fenék átm.: 9,3 cm.

210. Boroskancsó, peremes talppal, a gömb alakú testből törésvonal nélkül ívelő nyakkal, magas füllel és élbecsípett kiöntővel. Világoszöld alapon, fehér agyagföldes fröcskölt dísz, a talpán barna mázas alapon pontsoros dísz. Fenekén írott betűs felirat:

ua. (mint fent)
Ára 60 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1124.
Állapota: talppereme letört.
M: 22,2 cm. Száj átm.: 7,8 cm. Fenék átm.: 11,7 cm.
Foto: XXV/2.

211. Boroskancsó, gömbölyded testtel, törésvonallal elkülönülő nyakkal, kétszeresen élbecsípett kiöntővel, újjbeggyel benyomott füllel. Barnássárga, egyenetlen mázzal. Talpán írott betős felirat:

ua. (mint fent)
Ára 80 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1105.
Állapota: jó.
M: 14,5 cm. Száj átm.: 11 cm. Fenék átm.: 10,4 cm.
Foto: XXV/3.

212. Boroskancsó, gömbtesttel, törésvonallal elkülönülő nyakkal, füllel és kiöntővel. Teste fehér mázas, talpa felett sötétbarna mázas alapon zöld színnel festett növényi eredetű dísz. Fenekén felirat:

ua. (mint fent)
Ára 30 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1093.
Állapota: repedezett, lepattogzott máz.
M: 19 cm. Száj átm.: 11 cm. Fenék átm.: 8,5 cm.
Foto: XXV/4.

213. Butykos korsó, szűk nyakkal, egyenes szájjal, ujjbenyomásos agyagpánttal díszített füllel. Teste zöld mázas alapozással, fehér agyagföldes fröcsköléses díszítéssel, a szája és a füle barna mázas. A fenekén írott betűs felirat:

Ké(szítette) Csög Sándor
M(agyar). Hermányba 1905-be
Ára 70 fi(llér)

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1103.
Állapota: máza repedezett, lepattogzott.
M: 28 cm. Száj átm.: 4 cm. Fenék átm.: 10 cm.

214. Csicses korsó, mint az előbbi. Fenekén felirat:

ua.
Ára 40 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1102.
Állapota: jó.
M: 22 cm. Száj átm.: 5,8 cm. Fenék átm.: 8,6 cm.
Foto: XXVI/1.

215. Csicses korsó, szélesedő szájjal, rostéllyal, lapos füllel. Zöld mázas testén fehérföldes stilizált növénydísszel. Talpán ua. felirat:

ua.
Ára 60 fi

MMM, Néprajzi osztály, L. sz.: 1121.
Állapota: jó.
M: 25,7 cm. Száj átm.: 6,5 cm. Fenék átm.: 10,7 cm.
Foto: XXVI/2.

216. Butykos korsó, nyakán és testén zöld mázas, csíkozott és zsinóros dísz, vállán barna mázas sávon világoszöld növényi eredetű minta. Fenekén felirat:

ua.
Ára 30 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1114.
Állapota: jó.
M: 23,5 cm. Száj átm.: 3,3 cm. Fenék átm.: 8,6 cm.
Foto: XXVI/3.

217. Egyfülű ízesfazék, hengeres testtel, élesen elkülönülő nyakperemmel, karimás szájjal-füllel (letörött). Teste 2/3-a fehérfölddel öntött, 1/3-a barna mázas, zölddel festett növénymintás és pontozott dísz. Fenekén ugyanaz az írott betűs felirat:

ua.
Ára 60 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1092.
Állapota: füle letörött, szája csorba.
M: 22,5 cm. Száj átm.: 13,8 cm. Fenék átm.: 11,3 cm.
Foto: XXVI/4.

218. Serpenyő fedéllel, korongolt füllel, három lábbal. Belül sárgásfehér, kívül sötétbarna mázas, testén és a fedőn világoszöld stilizált növényi eredetű díszítéssel. Fenekén írott betűs felirat:

Készitete
Csög Sándor
M Hermányba
1905.
Ára 20 fi.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1099.
Állapota: lábai letörtek.
M: 15 cm. Száj átm.: 17,2 cm. Fenék átm.: 14,5 cm.
Foto: XXVII/1.

219. Kantáros fazék, barna mázas, világoszöld stilizált növényi dísz, vállán írott betűs felirat:

Ké. Csög Sándor M. Hermányba 1905 Ára 30 fi.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1588 (467)
Állapota: jó.
M: 20,3 cm. Száj átm.: 14 cm. Fenék átm.: 10,5 cm.
Foto: XXVII/2.

220. Fedeles kantáros fazék, barna mázas, világoszöld növényi dísszel (stilizált tulipán). Fenekén ua. a felirat:

ua.
Ára 30 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 465.
Állapota: feneke lyukas.

M (max.): 20 cm. Száj átm.: 15,3 cm. Fenék átm.: 9,5 cm.
Foto: *XXVII/3.*

221. Pálinkamelegítő, három lábbal, korongolt füllel és kiöntőcsővel. Barna mázas, testén világoszöld stilizált növényi díszítéssel, vállán rovátkolt agyagrátét és körkörös írott betűs felirat:

Ké(szítette) Csög Sándor M H 1905 Ára 30 fi

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1101.
Állapota: jó.
M: 11 cm. Száj átm.: 8,2 cm.

222. Kígyós pereckulacs, kerekre korongolt, négy gomblábbal és két korongolt szájjal. Barna mázas testén világoszöld stilizált növényi dísz, kétoldalt egy-egy kígyót formáló fehér mázzal színezett rátét. Felirat, a kulacs belső gyűrűjén:

Ké(szítette). Csög Sándor M(agyar) Hermányba 1905-be

A bal oldali kígyón:

Ára 60 fi.

MMM, Néprajzi osztály.
Állapota: jó.
M: 25 cm.
Foto: XXVII/4.

Csög András, Bibarcfalva, 19 darab.

223. Díszkancsó, korongolt, barna alapszínű mázas kerámia, zöld színű plasztikus díszítéssel. Kerek, domború talpon rövid, korongolt szár, melyhez peremesen csatlakozik a felfelé szélesedő, középen körbefutó bordázattal felezett test. Tompaszögben emelkedő, fokozatosan keskenyedő válla, ívesen emelkedő nyaka és hirtelen, tányérszerűen kiszélesedő szája van, mely két oldalról felhajtott és karéjosan lapított, ebből alakul ki a szemben levő oldalon az erőteljes kiöntő, és ellenkező oldalon ehhez csatlakozik a dupla szárból csavart, felmagasított fül, melyen itt-ott vágott faágakhoz hasonló kiszögellések vannak. Vállán

zöldre színezett, plasztikusan kialakított növényi dísz.: többszörösen körbefutó borostyánág, levelekkel. Testén a szemben levő oldali kartusban az alábbi felirat:

Csög András Bibarcfalva
2 K(orona) 1905

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3029 (VI. 3203)
Állapota: jó.
M: 38,5 cm. Talp átm.: 13 cm. Test átm.: 17 cm.
Foto: XXVIII/1.
224. Díszkancsó, uo.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1177.
M: 39 cm. Talp átm.: 12,2 cm. Test átm.: 17 cm.
Állapota: jó.
225. Díszkancsó, uo.
ENM, Kolozsvár L. sz.: VI. 3216.
M: 38 cm. Talp átm.: 12 cm. Test átm.: 16,4 cm.
Állapota: jó.
226. Díszkancsó, uo. évszám nélkül
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3028 (VI. 3202)
M: 37,5 cm. Talp átm.: 14 cm. Test átm.: 15 cm.

227. Díszkancsó, korongolt, barna alapszínű, fehérfölddel öntött mázas kerámia, színes plasztikus díszítéssel. Kerek talpon rövid, korongolt szár, mely peremesen csatlakozik a felfelé öblösödő testhez. Gömbölyű válla, ívesen emelkedő, két párhuzamosan metszett körbefutó csík, tányérszerűen kiszélesedő szája az előbbiekhez hasonló kiképzésű, dupla szárból csavart füle a talp pereméig követi a test vonalát. Vállán plasztikusan kialakított növényi dísz.: egy fehér és egy piros rózsa, három levéllel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3035 (VI. 3209)
Állapota: jó.
M: 34,6 cm. Talp átm.: 13 cm. Test átm.: 16 cm.

228. Díszkancsó, „szőrutánzattal" díszített, korongolt, mázas kerámia, alapszíne barna, nyakánál fehérfölddel és zölddel fröcskölt, plasztikus díszítménye: „szőrutánzat-" és mintázott rátét. Alakja, akár a fentebb leírtaké, szája tányérszerűen kiszélesedő és hullámos szegélyű, ehhez csatlakozik a két szárból csavart fül, mely a váza szárának peremes széléig követi a test vonalát. Teste a válláig rátétes díszítménnyel, ún. „szőrutánzattal" díszített, amely leginkább fakéregre hasonlít, vállán plasztikusan kialakított növényi dísz.: két rózsa levelekkel. Nyakán, a szájperem alatt az alábbi felirat:

Csög András Bibarcfalva

A nyak belső oldalán: *1905*
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3030 (VI. 3204)
Állapota: jó.
M: 34,5 cm. Talp átm.: 14,5 cm. Száj átm.: 14,2 cm. Test átm.: 14,6 cm.
Foto: XXVIII/2.
229. Díszkancsó, uo. mint az előbbi
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3031 (VI. 3205)
Állapota: jó.
M: 34,5 cm. Talp átm.: 13,7 cm. Száj átm.: 13,8 cm. Test átm.: 14,5 cm.
230. Díszkancsó, uo. mint az előbbi
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3033 (VI. 3207)
Állapota: jó.
M: 33,2 cm. Talp átm.: 13,7 cm. Száj átm.: 13,2 cm. Test átm.: 13 cm.
231. Dohánytartó, anyaga uo. mint a fentieké. Bárány alakú edény, feje leemelhető. Testén plasztikus díszítés: „szőrutánzat". Szája alatt táblaszerű kartusban:

Csög András Bibarcfalva: 1905

NM, Kolozsvár. L. sz.: A 2594 (VI. 3234a)
M: 22,7 cm. H: 26,5 cm. Sz.: 10,5 cm.
Állaga: jó.
232. Dohánytartó, uo. mint a fenti. Naivan megformált medvealak. Nagy szájában fehérre festett fogak, mancsában pohár. Jelzett, datált példány, akár a fenti.
NM, Kolozsvár. L. sz.: A 2593 (VI. 3236a)
M: 23 cm. H: 18,1 cm. Sz.: 12 cm.
233. Dohánytartó, uo.
NM, Kolozsvár. L. sz.: A 2592 (VI. 3235a)
M: 25,7 cm. H: 20 cm. Sz.: 13 cm.
Állapota: szája törött, az évszám részben hiányzik.
234. Váza, korongolt, barna alapszínű, nyakán sárgásfehér földfestékkel színezett mázas kerámia, plasztikus rátétes díszítéssel. Kerek, korong alakú talpán hosszú, korongolt szár, melyhez peremesen csatlakozik a felfelé szélesedő test. Nyaka, válla felett ívesen emelkedő, szája tányérszerűen kiszélesedő és hullámos szegélyű, ehhez csatlakozik a két lapos fül. Vállán plasztikusan kialakított növényi dísz.: egy rózsa, levelekkel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3032 (VI. 3206)

Állapota: jó.

M: 37 cm. Talp átm.: 13,5 cm. Száj átm.: 12,5 cm. Test átm.: 12 cm.

Foto: XXIX/1.

235. Váza, korongolt, barna alapszínű, mázas kerámia, plasztikus rátétes díszítéssel. Kerek, magas talpán hosszú szár, melyhez peremesen csatlakozik a felfelé szélesedő test. Széles, henger alakú nyakát két plasztikus gyűrű tagolja, szája széles, kihajló peremmel, melyhez két felmagasított, virágszárait imitáló fül csatlakozik. Vállán plasztikusan kialakított növényi dísz.: egy rózsa, levelekkel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3036 (VI. 3210)

Állapota: jó.

M: 40,5 cm. Talp átm.: 11,8 cm. Száj átm.: 11,5 cm. Test átm.: 29 cm.

Foto: XXIX/2.

236. Váza, uo. mint az előbbi. Színezése: a barna alapszín mellett sárgásfehér földfestékkel csurgatott. Vállán két rózsa.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1213.

Állapota: jó.

M: 47 cm. Talp átm.: 15 cm. Száj átm.: 12 cm. Test átm.: 32,5 cm.

237. Váza, anyaga és alakja akár a fentebb leírtaké. Testén a száj pereméig plasztikus dísz.: fakéregre hasonlító ún. „szőrutánzat-" és mintázott növényi dísz.: zölddel színezett borostyánág levelekkel. Nyakán, a szájperem alatt az alábbi felirat:

Csög András Bibarcfalva

A nyak belső oldalán: *1905*

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3034 (VI. 3208)

Állapota: jó.

M: 44 cm. Talp átm.: 16 cm. Száj átm.: 11 cm. Test átm.: 27 cm.

Foto: XXVIII/3.

238. Váza, barna mázas, tagolt, magas talppal. Ívelt, fölfelé szélesedő nyakán koronaszerű szájrés: hegyes és karéjos széllel. Fülei a váll pereméről kör alakban indulnak, és szögletesen csatlakoznak a törzs alsó feléhez. Vállán rózsa és levélrátét.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1186.

Állapota: jó.

M: 29,9 cm. Talp átm.: 11 cm. Száj átm.: 9,1 cm. Test átm.: 20 cm.

239. Váza, korongolt, barna alapszínű, nyakán sárgásfehér földfestékkel színezett és zölddel fröcskölt mázas kerámia, plasztikus rátétes díszítéssel. Kerek,

korong alakú talpán hosszú, korongolt szár, melyhez peremesen csatlakozik a felfelé szélesedő test. Rövid nyaka válla felett ívesen emelkedik, fölötte a kiszélesedő száj hullámos szegélyű. Vállán plasztikusan kialakított növényi dísz.: két rózsa, levelekkel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3011 (VI. 3217)

Állapota: jó.

M: 18 cm. Talp átm.: 10,5 cm. Száj átm.: 9,5 cm. Test átm.: 11,5 cm.

Foto: XXIX/3.

240. Talpas kancsó, korongolt, felületén homokkal szórt máz. Domború, kerek talpán rövid szár, melyhez peremesen csatlakozik a felfelé szélesedő, körte alakú test. Henger alakú nyaka középmagasságban kettéválik: szemben levő oldalán a nyak meghosszabbításában magas, majd karéjosan lekerekített csőrös kiöntő, míg a keskenyebb hátsó rész széleihez a két, párhuzamosan haladó, henger alakú húzott fül illeszkedik.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3038 (VI. 3212)

Állapota: jó.

M. 42,2 cm. Talp átm.: 13 cm. Test átm.: 19 cm.

Foto: XXVIII/4.

241. Váza, korongolt, felületén homokkal szórt máz. Kerek, gyűrűs talpán kihasasodó, gömb alakú teste magas vállban és keskeny nyakban folytatódik, és kiszélesedő, befelé öblösödő szájban végződik, melynek lekerekített széle körbefutó bordával illeszkedik a nyak vonalához.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3039 (VI. 3213)

Állapota: jó.

M: 26 cm. Talp átm.: 9,8 cm. Száj átm.: 6 cm. Test átm.: 14,5 cm.

Foto: XXIX/4.

A SZÉKELYUDVARHELYI AGYAGIPARI SZAKISKOLA TERMÉKEI

Összesen 39 db.

Görög vázautánzatok

242. „Hydra", klasszikus görög víztároló edény, nagyméretű, felfelé öblösödő testtel és csaknem vízszintes vállal, melyen tölcsérszerűen ívelt nyak és visszahajló, peremes száj van. A váll magasságában elhelyezett két fül henger alakú és felfelé ívelt, a váll vonalától a száj pereme fölé felmagasított harmadik fül, széles, szalagfül. Díszítése: a csiszolt, fekete edényfelületen, vörös földfestékkel festett, geometrikus és alakos dísz. A fenék vonalánál és a vállon sugarasan körbefutó sziromdísz, fölötte és a száj peremén frízkompozíció, testén, a két fül

mentén párhuzamosan húzódó rombuszrácsozatú keretben kétalakos kép: fürdőző nők, tökéletes megjelenítésben. Fenekén a szakiskola pecsétje: UDVARHELYI SZAKISKOLA és mesterjegy.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1218.

Állapota: jó.

M: 52 cm. Fenék átm.: 9,8 cm. Száj átm.: 21,7 cm.

Foto: XXX/1.

243. Tároló amfora, különleges alakú edény, a földbe vagy az „abacus" lyukaiba állítva, ezt az edénytípust kimondottan tárolásra használták. Teste alul csúcsban végződik, majd erőteljesen kiszélesedik, nyaka rövid, szája ívesen kihajló. Teste felső felén párhuzamos sávokban váltakozó vonal- és geometrikus dísz.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1219.

Állapota: jó.

M: 48 cm. Test átm.: 23 cm. Száj átm.: 9,3 cm.

Foto: XXX/2.

244. Kancsó, különleges formájú edény: félgömb alakú teste, hosszú nyaka, karéjosan ívelt, csőrszerű szája és laposra húzott, felmagasított füle egy bizarr megjelenésű, hatalmas madárra emlékeztet. Testének alsó felén, a körbefutó fűrészfogas perem felett koncentrikusan felfelé haladó sávok, melyek a nyak tövénél sugaras szirmokba futnak. Karcsú nyakán kétszer négysávos vonaldísz, alatta rombuszrácsozatú mező virágfejjel, a csőrszerű kiöntő alatt virágfüzér. Testén, természetszerű ábrázolásban, virágfejektől övezett fekete párduc. Fenekén: mesterjegy.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1221.

Állapota: jó.

M: 51 cm. Fenék átm.: 29 cm.

Foto: XXX/3.

245. Kancsó, alacsony, peremes talpon öblös test, mely fokozatosan keskenyedik a nyak domború gyűrűjéig, ívelten szélesedő szája kihajló pereméhez zömök fül csatlakozik, élére állított kicsinyke korongdísszel. Díszítése: világosbarna alapon sötétbarna engob-festés, sávos beosztásban különböző görög ihletésű, geometrikus díszítőmotívumok. Talpán az udvarhelyi agyagipari szakiskola pecsételt jele.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1142.

Állapota: jó.

M: 19,5 cm. Talp átm.: 7,1 cm. Száj átm.: 8,8 cm.

Foto: XXX/4.

246. Csőrös korsó, a kerek aljú, gömbtestű edény, enyhén keskenyedő, hosszú nyakával, rézsútosan vágott szájnyílással és felfelé irányuló kiöntőcsővel egy csőrét égbe emelő madárra emlékeztet. A test és a nyak találkozásánál és a nyak különböző pontjain kisebb-nagyobb négyszögletesre alakított fülek vannak elhelyezve, melyek segítségével az edény zsinórra fűzhető, nyakba akasztható. Díszítése: világosbarna alapon ecsettel festett sötétbarna engob-csíkok, váltakozó egyenes, hullámos és tört vonalak, sávos elhelyezésben.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1155.

Állapota: jó.

M: 27,8 cm. Száj átm.: 5,2 cm.

Foto: XXXI/1.

247. Csőrös korsó (szoptató edény), lapított gömbforma, alja gömbölyű és hirtelen öblösödő, majd a válla felé fokozatosan keskenyedő, nyaka hosszú, középen orsószerűen kiszélesedik és magasba nyúló, oldalt nyitott csőrben végződik. Egy nagy és három kisebb, különböző elhelyezésű fül. Díszítése akár az előbbinek: felületét vízszintes és függőlegesen húzott párhuzamos vonalak tagolják négyszögletes és sávos mezőkre, melyekben változatos elrendezésben rombuszrácsozás, hullámos és törtvonalas dísz váltakozik.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1584.

Állapota: jó.

M: 18,5 cm. Test átm.: 10 cm.

Foto: f. f. XXXI/2.

248. Fedeles lábaska, lapos aljú, hengeres, középen keskenyedő oldalú fedeles edény, oldalt hullámos vonalban ragasztott fülekkel. Díszítése: körkörösen fantasztikus állatfigurák, terrakotta alapon, barna engob-festéssel.

MMM, Néprajzi osztály. Al. sz.: 1572.

Állapota: jó.

M: 16 cm. Fenék átm.: 13,5 cm. Száj átm.: 14,7 cm.

Foto: XXXI/3.

Munkafolyamatot bemutató darabok

249. Hidra, égetett, mázatlan agyag. Méretei lenyűgözők. Az erőteljesen öblösödő, majd vállánál hirtelen befelé forduló edény lapos, korong alakú talpon áll. Rövid, hengeresen kialakított nyakához peremesen illeszkedik a kiforduló, sima száj. Különlegesen kialakított füle a váll vonalától indul, és két részből tevődik össze: egy függőlegesen emelkedő, karéjos résszel, melyhez lapos, szélein peremes rész csatlakozik, és csigavonalba csavarodva hajlik az edény szájára.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1217.

Állapota: egyik füle letörött.

M: 48,8 cm. Talp átm.: 16 cm. Száj átm.: 31 cm.

250. Hidra, az első edény (kat. sz. 242.) festetlen mása. Nagyméretű, jellegzetesen görög edénytípust idéző mázatlan edény. Korong alakú, belül homorított talpon, alul hegyesedő, felfelé erőteljesen öblösödő, majd a váll vonalánál hirtelen beszűkülő edény. Hengeres, tölcsérszerűen szélesedő nyakkal és kihajló, peremes ajakkal. A váll vonalánál két enyhén felfelé ívelő hengeres fül és egy harmadik, amely csigacsavarosan hajlik a száj pereme felé. Talpán a székelyudvarhelyi szakiskola pecsétje.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1224.

Állapota: jó.

M: 50 cm. Talp átm.: 15 cm. Száj átm.: 22,2 cm.

251. Talpas korsó (hydra), korong alakú peremes talpon körte alakú test, erőteljesen gömbölyödő vállal, szűk, majd tölcséresen bővülő nyakkal és kifelé hajló, szélesen elterülő, karimás szájjal. Az edénynek három fogantyúja van: a hasán kétoldalt egy-egy befelé hajló hurkafül, a harmadik a nyak karcsú vonalát követve ível a száj karéjos pereme alatt, és csatlakozik a váll vonalához.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1172.

Állapota: jó.

M: 36,8 cm. Talp átm.: 8 cm. Száj átm.: 14,5 cm.

Foto: XXXII/2.

252. Amfora, alakját tekintve klasszikus amfora: kicsiny, korong alakú talpon a válltól fokozatosan keskenyedő, kihegyesedő test és aránylag széles, a szája felé enyhén ívelt nyak, öblösen karéjos száj. Két füle ívesen követi a nyak vonalát, majd a száj pereme alatt visszahajolva a vállhoz csatlakozik.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1171.

Állapota: jó.

M: 34,5 cm. Talp átm.: 8,6 cm. Száj átm.: 15,5 cm.

253. Kancsó, korong alakú talpon, gömbölyített aljú, hengeres vonalú test, mely hirtelen törik meg a rézsútosan emelkedő váll vonalánál. Nyaka peremgyűrűvel illeszkedik, és szájánál szférikusan kiöblösödik. Kicsiny füle a nyak vonalát követve hajlik a szájperem alatt vissza, és csatlakozik a vállhoz.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1173.

Állapota: jó.

M: 33 cm. Talp átm.: 10 cm. Száj átm.: 7,3 cm.

Foto: f. f. XXVII/4.

254. Korsó, kör alapú talpon, enyhén öblösödő test, a váll vonala hangsúlyos, nyaka ívesen szűkül a széles peremmel kihajló szájáig. Füle magasan a száj fölé emelt.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1208.
Állapota: jó.
M: 19 cm. Talp átm.: 5,2 cm. Száj átm.: 7,7 cm.
Foto: XXXII/3.

255. Tároló amfora, lekerekített és csúcsban végződő, lopótök alakú test, a váll vonalától hirtelen keskenyedő, majd a szája felé tölcséresen kiszélesedő nyak, peremes száj. Két kecses vonalú fül indul a száj peremétől a nyakhoz csatlakozva (243 kat. sz. munkafolyamatot bemutató párja).
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1216.
Állapota: jó.
M: 44 cm. Száj átm.: 5,5 cm. Test átm.: 17,5 cm.
Foto: XXVIII/4.

256. Kancsó, munkafolyamatot bemutató példány, a 3. sz. mintadarabnak felel meg. A darab feneke még nincs illesztve.
MMM. Néprajzi osztály. L. sz.: 1212.
Állapota: jó.
M: 43,2 cm. Fenék átm.: 30 cm. Száj átm.: 12 cm.
Foto: XXXII/1.

257. Csőrös korsó (szoptató edényke), az 1584 l. számú edény nyers példánya (nem festett). Fenekén a szakiskola pecsétje.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1197.
Állapota: kiöntője letörött.
M: 18 cm. Fenék átm.: 4,5 cm.

258. Tál, égetett, mázatlan cserép. Kör alapú alacsony talpon, domború testtel, kihajló szájperemmel és kétoldalt vízszintesen illesztett fülekkel.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1214.
Állapota: jó.
M: 9,5 cm. Talp átm.: 7 cm. Száj átm.: 20,2 cm.

259. Fedeles tál, vastag, gyűrűs talpon nyugvó, tölcséresen szélesedő kupa kétoldalt vízszintesen húzott, majd derékszögben felfelé hajlított fülekkel, arányaihoz képest nagy, esztergált gombbal, kerek fedővel.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1141.
Állapota: jó.
M: 7,8 cm. Talp átm.: 7 cm. Száj átm.: 14,2 cm.
Foto: XXXI/4.

260. Tálka, alacsony, öblös edény, rámásan kifelé hajló szájjal.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1226.
Állapota: jó.
M: 8 cm. Talp átm.: 8,7 cm. Száj átm.: 11,2 cm.

A Keletre szánt áru mintadarabjai

261. Fedeles díszedény, a különleges alakú díszedény három jól elkülönülő részből áll: a magas, fölfelé keskenyedő csőtalp, a gömb alakú test és a hosszú, enyhén szélesedő nyak kúp alakú fedővel. Minden részt egy-egy rovátkolt szélű korong határol. Díszítése: a vörös-barna engobbal borított felületen kikapart, geometrikus és lineáris dísz, a talpán és a nyakán váltakozó, sávosan festett és bordázott felületek, testén körkörös gyűrűk között kisebb és nagyobb rozetták.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3106 (VI. 3237)

Állapota: jó.

M: 97 cm. Talp átm.: 25,5 cm. Száj átm.: 11 cm. Test átm.: 28,5 cm.

Foto: XXXIII/1.

262. Váza, korongolt, mázatlan, alacsony talpon kidomborodó, öblös törzs és karcsún felfele, ívelő nyak középső részén gyűrűszerűen kiképzett, korongos domborítással és tölcséresen szélesedő kör alakú szájperemmel. Díszítése: fehér engobbal borított felületen világosbarna engobbal festett lineáris és geometrikus dísz. Testén két széles sáv között „ördög-kerék" és karéjos oldalú háromszög váltakozó sorrendben.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3409 (VI. 3241)

Állapota: nyaka törött.

M: 30,3 cm. Talp átm.: 8,6 cm. Száj átm.: 7,3 cm.

Foto: XXXIII/2.

263. Kanna kiöntőcsővel és fedővel, szabálytalan kerekded teste, aránytalan, félszeg formáival gyakorlatlan kézről árulkodik. Teste hosszú tojásdad, enyhén ferde állású szűk nyakán gyűrűs perem és illeszkedő kúp alakú fedő. Vállán aránytalanul vékony kiöntőcső és széles, oldalra billent fül. Díszítése: fehér földfestékkel öntött felületén festett, világosbarna vonalas és geometrikus dísz, gyakorlatlan kéz munkája.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3111 (VI. 3242)

Állapota: jó.

M: 15,5 cm. Talp átm.: 7,7 cm. Száj átm.: 6,3 cm.

Foto: XXXIII/4.

264. Kanna kiöntőcsővel, uo. mint az előbbi, fedele nincs. Díszítése: vállán vonalas sávok között rombuszháló és „pávaszemes" díszítés.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3110 (VI. 3243)

M: 28,5 cm. Talp átm.: 11 cm. Száj átm.: 7 cm.

Foto: XXXIII/3.

265. Talpas kancsó három kiöntővel, körte alakú, gömbölyű, válla felé keskenyedő teste kerek talpon és rövid lábon áll, keskeny nyaka tölcséresen

kiszélesedik, közepén – a fül illesztésénél gyűrűszerűen kiképzett gallér, peremes szájjal. Díszítése: akár az edény maga, kezdő mester kezemunkája.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3108 (VI. 3240)

Állapota: jó.

M: 15,6 cm. Talp átm.: 5,7 cm. Száj átm.: 4 cm.

Foto: XXXIV/1.

266. Tál, lapos, kerek talpú, öblös, széles szájú. Díszítése: a legnagyobb átmérő és a szájperem mentén három párhuzamos vonaldísz, közöttük stilizált virágok.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3107 (VI. 3238)

Állapota: jó.

M: 8 cm. Fenék átm.: 8 cm. Száj átm.: 14 cm.

267. Korsó, mázatlan cserép, a csalikancsók különleges formaváltozata. Dupla falú teste a gyűrűs talp fölött gömb alakú, felfelé ívelő hosszú nyakán tekergődző kígyó- és csillag-virág rátétekkel díszített. Nyakperemén rosta és gömb alakú csörgős dugó. A szájtól induló ívelt fül két széles szalagból csavart, belsejében az edény testébe vezető csővel.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3112 (VI. 3244)

Állapota: jó.

M: 37 cm. Talp átm.: 9,3 cm.

Foto: XXXIV/2.

Népi ihletésű edények

268. Talpas kancsó, körte alakú, talpa felé keskenyedő teste van, magasított, hornyolt talppal. Henger alakú nyaka középmagasságban kettéválik, és egyenesen, majd karéjosan lekerekítve folytatódik: elöl a nagyméretű kiöntővel, míg a keskenyebb hátsó részhez peremesen illeszkedik a két, párhuzamosan haladó henger alakú húzott fül. Teste zöldesbarna engobbal öntött, válla és teste szemben levő oldalán bekarcolt és kikapart technikával készült virágmintás dísz (egy szál virág levelekkel és lehajló fejű virágokkal).

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1157.

Állapota: jó.

M: 42,2 cm. Talp átm.: 13 cm. Test átm.: 19 cm.

269. Kancsó, magas, körkörös sávokkal díszített talpon, öblös gömbtest és peremesen illeszkedő, fokozatosan szűkülő nyak, melyet a középvonaláig hatoló hegyes szögű metszés oszt két részre: a szemben levő ívesen kihajló kiöntővel, a hátsó visszahajló peremmel folytatódik, melyhez a négyszögletesen kialakított fül csatlakozik. Szemben levő oldalán karcolt és kikapart dísz.: mákvirágcsokor búzakalászokkal és levelekkel.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1209.
Állapota: jó.
M: 27 cm. Talp átm.: 9,3 cm. Edény átm.: 17,5 cm.
Foto: XXXIV/3.

270. Talpas váza, lefelé szűkülő teste lapított gömb alakú nodusszal és rövid szárral csatlakozik az enyhén domborodó, felületén kettős, függőlegesen metszett vonallal gerezdelt talphoz. Hengeresen kialakított és gyűrűvel tagolt hosszú nyaka domború bordával illeszkedik a karéjos, befelé öblösödő szájhoz. A lapos, rátétes gombsorral díszített fülek a nyak peremes vonalától indulnak, majd ívesen hajolnak vissza, és a test vonalát hosszan követve csatlakoznak. Díszítése: mint az előbbi. A váza teljes felülete világos engobbal öntött, melybe vésett, illetve karcolt levél- és virágmintás díszítés van, általában az edénynek csak az egyik oldalán (stilizált margaréta-, szegfű-, mákvirág, tulipán, levelekkel, indákkal, kacsokkal övezve). Itt margarétalevél és virág csokorba kötve. Az edény nyitott, nincs feneke, tehát virágcsokor rendezésére nem alkalmas. Csak dísztárgy.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1181.
Állapota: jó.
M: 40,8 cm. Talp átm.: 14,7 cm. Száj átm.: 10,4 cm. Test átm.: 18,5 cm.
Foto: XXXIV/4.

271. Talpas váza, barna engobbal öntött, karcolt és kikapart díszítéssel. Kerek, hornyolt, körkörös csíkokkal díszített talpa rövid szárral és domború bordával illeszkedik a felfelé szélesedő testhez. Válla felett a gallérszerűen kiszélesedő korong alakú peremből magas, henger alakú nyak emelkedik, melyen kiszélesedő, hullámosan visszahajló, karéjosra alakított száj van. A válltól emelkedő két lapos fül kör alakban támaszkodik a váza gallérszerű peremére. Díszítése: uo. testén virágcsokor – tulipán és gyöngyvirág, nyakán margaréta.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1175.
Állapota: talpa szegélye törött.
M: 38,5 cm. Talp átm.: 12,2 cm. Nyak átm.: 9,7 cm. Test átm.: 15,5 cm.
Foto: XXXV/1.

272. Talpas váza, uo. zöldesbarna engobbal, testén 1 szál margaréta.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1176.
Állapota: jó.
M: 29,4 cm., Talp átm.: 10 cm., Száj átm.: 9,5 cm., Test átm.: 13 cm.

273. Váza, barna engobbal öntött, karcolt és kikapart növényi ornamentika. Magas, gyűrűs talpon gömb alakú test, domború peremmel illeszkedő hosszú nyakán két félkörívbe csatlakozó „láncszem" alakú fül, száján négy „berakás".

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1185.

Állapota: jó.

M: 25 cm. Talp átm.: 9,1 cm. Száj átm.: 5 cm. Test átm.: 17 cm.

Foto: XXXV/2.

274. Tányér, barna engobbal öntött alapon, karcolt és kikapart növényi dísz. Sima, peremesen kiképzett szélén körbefutó, bimbókból, levelekből és vékony bekarcolt ágakból kialakított növényi dísz. Alján koncentrikusan rendezett szélesebb és keskenyebb sávok.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1267.

Állapota: jó.

Átm.: 29 cm. Talp átm.: 17,7 cm.

Foto: XXXV/3.

275. Tányér, barna engobbal öntött alapon, karcolt és kikapart növényi dísz. Sima, peremesen kiképzett szélén körbefutó virágdísz.: nagyméretű margaréták széles levelekkel. Alján koncentrikusan rendezett szélesebb és keskenyebb sávok.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1580.

Állapota: jó.

Átm.: 31 cm. Talp átm.: 18,5 cm.

276. Tányér, uo.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1264.

Állapota: jó.

Átm.: 29,7 cm. Talp átm.: 18 cm.

277. Tányér, barna engobbal öntött alapon, karcolt és kikapart növényi dísz. Karéjosan kiképzett szélén körbefutó vonalas dísz, alján csokorba kötött nagyméretű margaréták széles levelekkel (a levelek teljesen vagy csak felerészben kikapartak, a szirmok egy része kívül vonalkázott kerettel).

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1167.

Állapota: jó.

Átm.: 25,8 cm. Talp átm.: 18,3 cm.

Foto: XXXV/4.

278. Tányér, barna engobbal öntött alapon, karcolt és kikapart növényi dísz. Karéjosan kiképzett szélén körbefutó vonalas dísz. Alján önálló rajzos minta: tó vizében, nád és sás között féllábon álló gólya, felette pillangó. A naiv rajzolatú képnek mélységét a teljesen lekapart felületek és a csak bekarcolt kontúrok váltakozása adja.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1166.

Állapota: jó.

Átm.: 25 cm. Talp átm.: 18 cm.

***279–298.* Nem sikerült tárgyakat azonosítani.**

A Székelyudvarhelyi Agyagipari Szakiskolában végzett agyagiparosok termékei

Filep Dezső, Székelyudvarhely

299. Korsó, korongolt, mázas kerámia, zöldes-sárga alapon ecsettel festett növényi ornamentika. Magas, széleinél legömbölyített henger alakú test, mely fokozatosan szélesedik, majd a vállánál lágyan, gömbölyödve ível, szűk, rövid nyakban folytatódik, és kiszélesedő, öblös szájban végződik. Testét körbefutó barna csíkok tagolják: egy a gömbölyű talp felett, kettő a testen és egy a keskeny nyak alatt. A testen körbefutó két csík között növényi ihletésű festett dísz.: levelektől övezett nagyméretű virágok, mangánbarna, mézsárga és kobaltkék színben. A motívum a nyakon ismétlődik, kisebb méretű virágokkal. A korsó fenekén pecsételt mesterjegy:

Filep D(ezső). Sz(ékely) Udvarhely

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2911 (VI. 3230)
Állapota: jó.
M: 28 cm. Talp átm.: 7,3 cm. Száj átm.: 2,5 cm. Test max. átm.: 14 cm.
Foto: XXXVI/1.

Gáspár Gyula, Korond

300. Kulacs, korongolt, átlátszó máz alatt ecsettel festett. Négy összecsípett lábon álló, lapított gömb alakú test, kétoldalt húzott, szögletes fülekkel, széles korongolt szájjal. Oldalain piszkosfehér alapon színes virágminta: zöld, kék, okkersárga, barna színnel festett csokor, ajkán kék pontsor. A fülén, az egykori iparmúzeum megmaradt cimkéje, nyomtatott, illetve kézzel írott betűkkel. Felirata: *agyag kulacs.* M. Kir. állami székelyföldi iparmúzeum. Leltári szám: *306/1907–D53* Tervezte: *Gáspár Gyula* Készítette: *Korond.*

MMM, Néprajzi osztály
Állapota: jó.
M: 18, 2 cm. Test átm.: 16 cm. Száj átm.: 4,8 cm.
Foto: XXXVI/2.

301. Kulacs, korongolt, mázas, írókával és ecsettel festett. Négy gomblábon álló, telt, korong alakú test, peremén négy szíjtartó füllel és korongolt szájjal. Testén barna alapon fehér színű egyenes és hullámos csíkozás középpontjában írókával és ecsettel festett virágdísz (fehér, okkersárga, zöld). A kulacs még őrzi az egykori múzeumi leltári számot, valamint a kiállító nevét: *Beszerezhető: Csorba Samu Miniszteri háziipari vállalkozónál, Brassó.*

M.M.M., Néprajzi osztály
Állapota: jó
M: 24,5 cm., Test átm.: 21,5 cm., Száj átm.: 2,1 cm.
Foto XXXVI/3

302. Kancsó, korongolt, barna mázas, festett és plasztikus díszítéssel. Magas talpú, gömbtestű kancsó, párhuzamosan kialakított korongokból „rakott" nyakkal. Mindegyik korong éle, csakúgy mint a nyak illeszkedése, plasztikus gyöngysorral díszített. Szája karéjos, felmagasított kiöntővel. Lapos füle a száj megemelt peremétől a vállig ível. Testén a barna mázas alapon fehér földfestékkel festett dísz. Gömbteste közepén egy széles és egy keskeny sáv fölött két szál stilizált virág levelekkel (a 301 kat. sz.-szel azonos megjegyzés).
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1156.
Állapota: jó.
M: 30,2 cm. Talp átm.: 9,5 cm. Test max. átm.: 19 cm.
Foto: XXXVI/4.

303. Kancsó, uo.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1143.
Állapota: jó.
M: 20,5 cm. Talp átm.: 7,5 cm. Test max. átm.: 14 cm.

304. Kancsó, uo.
MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1144.
Állapota: jó.
M: 20, 5 cm. Talp átm.: 7,8 cm. Test max. átm.: 13 cm.

305. Korsó, korongolt, mázas kerámia, fehér alapon színes növényi ornamentika. Kerek, gyűrűs talpon hirtelen kiöblösödő, majd nyakánál elszűkülő, gömb alakú test. Hosszú, keskeny nyakát a széles, cseccsel ellátott fül, korong alakú gyűrűs illeszkedése tagolja, magas, peremmel kerített szája befelé öblösödő. Testét két párhuzamosan körbefutó – egy vastagabb és egy vékonyabb – mangánbarna színű vonal osztja, fölötte, a szembe néző oldalon színes, stilizált virágcsokor: mangánbarna, zöld, kobaltkék színű. Fülén és a nyaka körül körbefutó gyűrűn kék vonalkázott díszítés, szája peremén, szintén kék színnel petytyezett pontsor.
ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 5115 (VI. 3229)
Állapota: jó.
M: 22,5 cm. Talp átm.: 10 cm. Száj átm.: 6,8 cm. Test átm.: 16,5 cm.
Foto: XXXVII/1.

306. Kancsó, korongolt, mázas cserép, barna alapon fehér földfestékkel fröcskölt és rátétes díszítéssel. Kör alakú talpa felett teste fokozatosan öblösödő. Peremgyűrűvel illeszkedő, magas nyakán, csakúgy, mint az ívesen szélesedő

szájperem alatt, duplasávos, rovátkolt plasztikus dísz van. Erőteljesen elkülönülő, élbecsípett kiöntője és lapos szalagfüle a nyak peremgyűrűjétől indul. Nyaka a váll pereméig sötétbarna, majd vörösbarnába vált és fehér földfestékkel fröcskölt. Vállán mintázott rátét: virág, levelekkel.

MMM Néprajzi osztály. L. sz.: 1123.

Állapota: jó.

M: 26 cm. Talp átm.: 10,5 cm. Száj átm.: 11,5 cm. Test max. átm.: 17,5 cm.

Foto: XXXVII/2.

307. Kancsó, korongolt, mázas kerámia, fehér alapon kobaltkék növényi ornamentika. Alakja klasszikus kancsó. Magas, gyűrűs talpon enyhén lapított gömb alakú test, melyből törésvonal nélkül ível a hosszú, két plasztikus gyűrűtől határolt nyaka. Szája egyenes, magas peremű, füle lapos. Testén kobaltkék vízszintes vonalak által elválasztott váltakozó fehér-sárga sávok. Két fehér sávon: a váll domborulatán és a nyakon a gyűrűk között, fehér alapon kobaltkék virágdísz.

ETM, Kolozsvár, Néprajzi osztály. L. sz.: M 5114 (VI. 3228)

Állapota: jó.

M: 25 cm. Talp átm.: 8,5 cm. Száj átm.: 6,3 cm. Test max. átm.: 14 cm.

Foto: XXXVII/3.

308. Kancsó, korongolt, mázas kerámia, fehér alapon színes növényi ornamentika. Kerek, magasított talpán a gömb teste négy oldalon lapított. Henger alakú nyaka egyenesen emelkedik, egyik oldalán erőteljesen elkülönülő kiöntőcsőr van, a másik oldalán, a száj peremétől induló, majd három szárba ágazó és a nyak, illetve a váll különböző pontjain csatlakozó fül. Fedele boltozatos, tetején kettős gomb. Teste lapított felületein mangánbarna, kobaltkék, zöld és fehér színekkel festett virágcsokrok. A nyak törésvonalánál és a száj peremén, valamint a fedél szélén és a gomb alatt egy-egy kobaltkék karikasor, közöttük levéldísz húzódik.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2910 (VI. 3227)

Állapota: jó.

M: 31 cm. Talp átm.: 8,3 cm. Száj átm.: 5 cm. Test max. átm.: 17 cm.

Foto: XXXVII/4.

309. Csicses korsó, korongolt, sötétkék alapon zöld, növényi eredetű díszítéssel; mázas kerámia. A tetszetős formájú edénynek keskeny, kör alakú talpon hirtelen öblösödő gömbteste van, mely domborítással kiképzett gallérral illeszkedik a szűk, gyűrűs nyakhoz. Peremes száján kiöntő, ívelt, belül üreges fülén „csecs" (esetleg Zsolnay-termék?).

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2907 (VI. 3192)

Állapota: jó.

M: 19 cm. Talp átm.: 5,8 cm. Száj átm.: 4,5 cm. Test max. átm.: 14 cm.

Foto: XXXVIII/1.

310. Kiskancsó, korongolt, mázas kerámia, bauxitvörös alapon színes növényi ornamentika. A tetszetős, kisméretű kancsónak széles, kerek talpa és két, korong alakú gyűrűvel tagolt, rövid szára van. Nyaka fekete gyöngysoros peremgyűrűvel illeszkedik tojásdad alakú testéhez, és ívesen szélesedik a peremmel és kiöntővel rendelkező száj felé. Testéhez viszonyítva nagyméretű füle kerek. Díszítése: a szemben levő oldalon, a szár felső gyűrűjétől a nyak peremét jelző gyöngysorig, színes virágdísz borítja: barna vonallal körvonalazott fehér tálban, fehér, korall-piros és zöld színnel festett gyöngyvirágcsokor. Nyakán, a száj pereme alatt és a fülén fehér-zöld pontsoros dísz.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: 2908 (VI. 3223)

Állapota: jó.

M: 18 cm. Talp átm.: 7,5 cm. Száj átm.: 7,2 cm. Test max. átm.: 11 cm.

Foto: XXXVIII/2.

311. Csalikorsó, korongolt, zöld mázas, metszett, áttört és mintázott rátétes díszítéssel. A kisméretű, duplafalú korsó talpa kerek, szélén rovátkolt agyagrátét peremmel, rövid szára közvetlenül kapcsolódik a gömb alakú testhez, melynek oldalát zsinór-rátét osztja négy egyenlő mezőre: a három szemben lévőnek középpontjában egy-egy karéjos szegélyű keretben metszett, áttört rozetta, míg a negyedikben a lapos, csecses fül csatlakozik. Vállán, a keskeny metszett nyak körül, apró alakzatokat megjelenítő plasztikus díszítés és két, végeiknél visszahajló fülecske. Száján körbefutó gyűrű, melyen négy kiöntőcső emelkedik: három hamis (tövüknél a lyuk segítségével sípként működnek).

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1184.

Állapota: jó.

M: 29,3 cm. Talp átm.: 8,5 cm. Test max. átm.: 19 cm.

Foto: XXXVIII/3.

312. Talpas kulacs, formába préselt, barna mázas, préseléssel nyert plasztikus dísz. Kerek, lapított teste magas, korongolt lábon áll. Nyaka törött.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 3046 (VI. 3190)

Állapota: nyaka törött.

M (nyaka letörött): 33 cm. Talp átm.: 11 cm. Test átm.: 22 cm.

313. Korsó (német majolika?). Léggömb alakú teste keskeny fenéken áll. Nyaka meredeken ívelő tárcsás gyűrűkkel tagolt. Két erőteljes füle az enyhén kihajló, peremes szájától ível a válláig. Díszítése: szürkésfehér alapon acélkékkel hangsúlyozott, bemélyítettgeometrikus dísz. Fenekén: 227. rofma szám.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 1151.

Állapota: Jó

M. 29 cm. Talp átm.: 7,6 cm, Test max. átm.: 22,5 cm.
Foto: XXXVIII/4.

Meghatározhatatlan eredetű kézimunkák
(3 db)

Meghatározhatatlan eredetű kerámia- és fajansztárgyak
(5 db)

314. Bokály, korongolt, fajanszmázas kerámia (habán?), írókával és ecsettel festett növényi és alakos ornamentikával. Magas, kerek talpon hirtelen öblösödő test, melyet szép vonalú, enyhén ívelt nyak követ. Peremes talpa sárga, zöldesfehér alapszínű testén festett díszítés. Alsó részén (a talpa felett) geometrikus elemekből alkotott motívum, fölötte alakos és növénydísz.: három virágcsokortól övezett térben romantikus kastély sötétkék tömege. Lapos szalagfüle alatt írókával írt szám: 1666. Talpán: *S* jel.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 486.

Állapota: törött, nyaka eltörött.

M: – cm. Talp átm.: – cm. Száj átm.: – cm. Test max. átm.: – cm.

Foto: XXXIX/1.

315. Bokály, korongolt, ónmázas kerámia (habán?), írókával és ecsettel festett növényi és alakos ornamentikával. Kerek talpán öblös aljú, a nyaka felé szűkülő test, lapos szalagfüllel. Kékkel festett peremes talpa felett körbefutó növényi és geometriai díszítőmotívum. Testén kékesfehér alapon virágoktól övezett romantikus kastély. Füle alatt ua. szám: 1666. Talpán: *S* jel.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 289.

Állapota: nyaka törött.

M: – cm. Talp átm.: – cm. Száj átm.: – cm. Test max. átm.: – cm.

Foto: XXXIX/2.

316. Bokály, korongolt, ónmázas kerámia (habán?), írókával és ecsettel festett növényi ornamentika, valamint plasztikus dísz. Peremes, gyűrűs talpon tojás alakú test, mely a nyaknál kiugró peremmel illeszkedik. Testén, a legnagyobb átm.érő vonalánál körbefutó növényi és geometriai díszítőmotívum. Alatta, a talpáig, függőlegesen barázdált felületek és virágmotívumokkal festett felületek váltják egymást. Fölötte, a nyakáig, sárga, kék, zöld növényi ornamentika. Magas, henger alakú nyakán megismétlődik a váltakozó plasztikus és festett díszítés. Lapos szalagfülén kobaltkék geometrikus motívum. Füle alatt ua. szám: 1666. Talpán: *A* jel.

MMM, Néprajzi osztály. L. sz.: 291.
Állapota: jó.
M: – cm. Talp átm.: – cm. Száj átm.: – cm. Test max. átm.: – cm.
Foto: XXXIX/3.

317. Bokály, korongolt, sárga mázas alapon írókával és ecsettel festett növényi ornamentika. Kerek talpon tojásdad test, szűk nyak, kiöblösödő és magas, egyenes peremmel záruló száj. Füle lapos, végén keskenyedő, visszahajló.
MMM, Néprajzi osztály.
Foto: XXXIX/4.

318. Korsó, korongolt, ónmázas kerámia (habán?), sárgásfehér alapon írókával és ecsettel festett színes növényi ornamentika. Kerek talpon gömb alakú test, mely fokozatosan szűkül a magas, henger alakú nyak felé. Szája egyenes, szűk. Testén zöld, kék, sárga színnel festett növényi ihletésű dísz. A szembe néző oldalon koszorúban Magyarország címere és *18–85* évszám.
NM, Kolozsvár. L. sz.: A 2328 (VI. 3232)
Állapota: jó.
M: 28,5 cm. Talp átm.: 9,5 cm. Száj átm.: 3,8 cm. Test max. átm.: 15,5 cm.
Foto: XL/1–2.

319. Korsó, korongolt, ónmázas kerámia (habán?), sárgásfehér alapon írókával és ecsettel festett színes növényi ornamentika. Kerek talpon, gömb alakú test, mely fokozatosan szűkül a magas, henger alakú, gyűrűvel tagolt nyak felé. Füle lapos. Testén zöld, kék, sárga szinnel festett koszoróban Magyarország koronás címere és *18–85* évszám. Vállán felirat:

Éljen a Hazának – és –
Magyar Nemzetnek

NM, Kolozsvár. L. sz.: A 2327 (VI. 3233)
Állapota: jó.
M: 39 cm. Talp átm.: 15 cm. Száj átm.: 4,1 cm. Test max. átm.: 25 cm.
Foto: XL/3.

320. Tányér, fajansz, kobaltkék festett díszítéssel. Talpa peremes, sima szélén körbefutó kobaltkék festett növényi dísz, alján egy templom (esetleg kolostor) kobaltkék festett képe. Alatta a következő felirat:

Szne Borg 1885

Az építmény stílusa a keleti keresztény egyház épületeinek jellegzetességeit viseli magán, ez, valamint az évszám írásmódja alapján úgy ítéljük, hogy a tá-

nyér vagy ebből a kultúrkörnyezetből származik, esetleg még inkább oda szánták.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 2868 (VI. 3245)

Állapota: jó.

M: átm.: 24 cm. Talp átm.: 12,6 cm. Magasság: 2,7 cm.

Foto: XL./4.

***321. Építészeti díszelem.* Terrakotta, préselt növényi ornamentika: rozetta és palmetta.**

Állapota: Jó.

Mérete: M.: 7,8 cm. Átm.: 40 cm.

MMM Néprajzi Osztály, L. sz.: 1189.

Foto: XLI./1.

Meghatározhatatlan eredetű kézimunkák

322. Párnalap, erdélyi munka, XIX. század vége. Alapanyaga mintásan szövött selyemripsz. Hímzőanyagok: lazán sodrott színes selyemfonal (sárga, okker, világoszöld, indigó), aranyszínű fémszál, színes selyemzsinór (mohazöld, kávébarna). Járulékos anyag: fehér vászon. Technika: domború hímzés, rátétmunka. Szecessziós stílusú indák, leveles virágminta, bogyókkal és egy szalagcsokorral, valamint töltelékelemként négyzet alakú rátétekkel (anyaguk selyemripsz). Rendkívül plasztikus: fekete selyemzsinórral hímzett indák és kontűrök, domború hímzéssel megjelenített levelek és bogyók (karton alátöltés), virágok domború hímzés- és rátétmunka kombinációjaként. Színezete: finom, pasztell: világoszöld pici levelek, indigó bogyók, sárga-okker árnyalatú virágfürtök. A virágok és a térkitöltő négyzetek aranyszínű fémszállal sodort mohazöld, illetve kávébarna zsinórral kontűrözöttek. A térkitöltő nényzetekben a selyemripsz szintén fémszállal szőtt.

Állapota: jó, anyaga kissé kifakult.

Mérete: H: 45 cm. Sz.: 48,5 cm.

ETM, Kolozsvár, L. sz.: M 4955 (VI. 3290)

Foto: XLI/2.

323. Betét, erdélyi munka, XIX. század vége – XX. század eleje. Alapanyaga: lila selyemripsz. Hímzőanyagok: lazán sodrott színes selyemfonal (drapp, lila), lila selyempamut, aranyszínű fémszál, selymes fonal, drapp színű selyemszövet, okker színű selyemripsz és okker színű selyembársony. Járulékos anyag: fehér vászonerősítő. Technika: domború hímzés, rátétmunka. Szecessziós stílusú, geometrikus virágminta. A központi tengelyen négy darab 4,5x4,5 cm nagyságú négyzet (drapp színű sima selyemmel borított karton alátét), aranyszállal sodort lila selyemzsinór kontúrral. Minden négyzet különböző motívumot jelenít meg: az első, a fent leírt „alapváltozat", a másodikban az „alapváltozaton"

egy 3x3 cm nagyságú okkersárga négyzet, lila selyemzsinór és fémszál kontúrban, a harmadikban mozaikszerű elrendezésben okker-bársony rátét van az alapra illesztve, a negyedikben az alapváltozaton egy 3 cm átm.érőjű virágminta van. A 7 cm-es mintacsík három-három kontűrözött okkersárga ripszsávval záródik a két végén. Állaga: közepes, az alapanyag erősen kifakult.

H: 50 cm. Sz.: 17 cm.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 4950 (VI. 3291)

Foto: XLI/3.

324. Betét, erdélyi munka, XIX. század vége – XX. század eleje.

Alapanyaga: szürke selyemripsz. Hímzőanyag: színes selyemzsinór: drapp, kávébarna és mohazöld, arany- és ezüstszínű fémszál, színes selyem (drapp, kávébarna és mohazöld). Járulékos anyagok: fehér vászonerősítő. Technika: rátétmunka. Téglalapba szerkesztett szecessziós stílusú növényi díszítés: ívelő leveles ág-pár, hatszirmú rozettákkal. Kontúrjukat vastag, drapp színű selyemzsinór rajzolja meg. A levelek technikája: papír alátét drapp színű selyemszövettel fedve, mohazöld selyemzsinór kontűrben. A zsinórokat fémszál gazdagítja (aranyszínű). A rozetták kávébarna selyemripsz rátétes ezüstszínű fémszálkeretben, aranyszínű fémszálkörrel jelzett porzókkal. A rozettákat kísérő, erősen ívelt levélpár drapp selyembársony rátétmunka, drapp selyemzsinór és ezüstszínű fémszál kontúrban.

Közepes állagú, a levelek drapp selyme majdnem teljesen kikopott.

H: 37,5 cm. Sz.: 13 cm.

ETM, Kolozsvár. L. sz.: M 4951 (VI. 3292)

Foto: XLI/4.

KÉZISZERSZÁMOK

Franz Wertheim, Bécs. Asztalos- és kádárgyaluk (6 db)

325. Profilgyalu, ékkel, stellel, három állítható facsavarral. Gyertyánfa. A gyártó vésett, körkörös jegyével: *Franz Wertheim Wien.*

Megj: őrzi a Székelyföldi Iparmúzeum leltári számának maradványait: B/36 58/906.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: H: 28,7 cm. Sz.: 7,7 cm. M: 8 cm. Csavarok H: 28,3 cm. 22,7 cm, 28,3 cm.

326. Profilgyalu, uo.

Megj: őrzi a Székelyföldi Iparmúzeum leltári számának maradványait:

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: H: 20,8 cm. Sz.: 7 cm M: 7,2 cm. Csavarok H: 28,3 cm. 22,7 cm, 28,3 cm.

327. Profilgyalu, uo., két állítható csavarral.

Megj: őrzi a Székelyföldi Iparmúzeum leltári számának maradványait: B/36 68/906.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: H: 28,8 cm. Sz.: 5,6 cm. M: 17,5 cm. Csavarok H: 15 cm, 10,5 cm. Ék H: 13 cm.

328. Kádárgyalu, dupla füllel. Gyertyánfa. A gyártó vésett, körkörös jegyével: *Franz Wertheim Wien.*

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: H: 16,7 cm. Sz.: 5 cm. M: 6,3 cm. Nyél H: 28 cm.

329. Kádárgyalu, uo.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: H: 26 cm. Sz.: 6 cm. M: 6,4 cm. Nyél H: 25,7 cm.

330. Körző, gyertyánfa, fémcsavarral és két gyűrűzött fémheggyel. A nyelv és két ék segítségével állítható.

MMM, Történelmi osztály. L. sz.: H: 52 cm. Sz.: 8 cm.

Meghatározhatatlan eredetű fémalkatrészek

331–339. Öntött- és húzottacél alkatrészek. 9 db (ff. 9 db)

A SZÉKELYFÖLDI IPARMÚZEUM EREDETI TERVRAJZAI

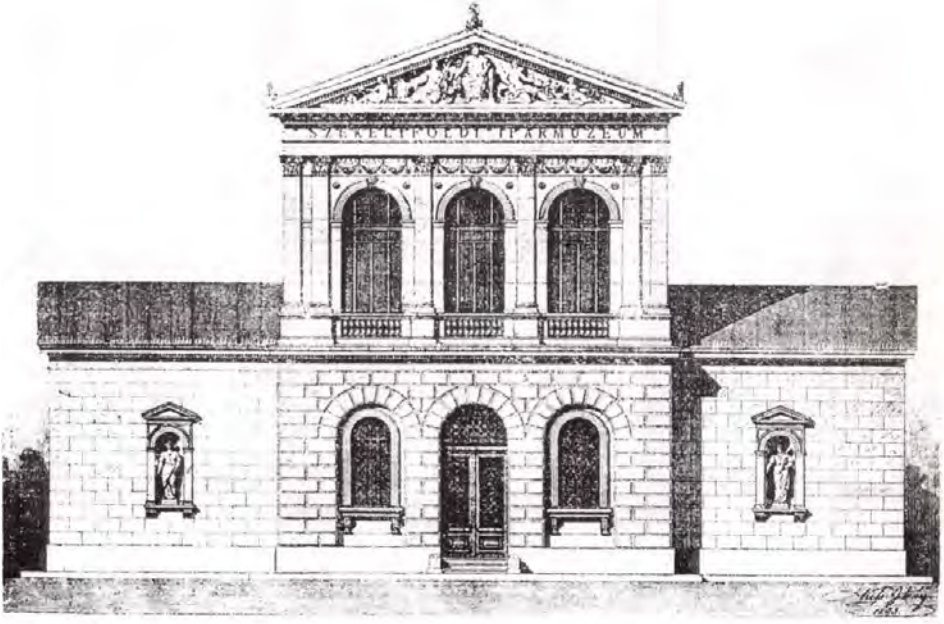

Homlokzat.

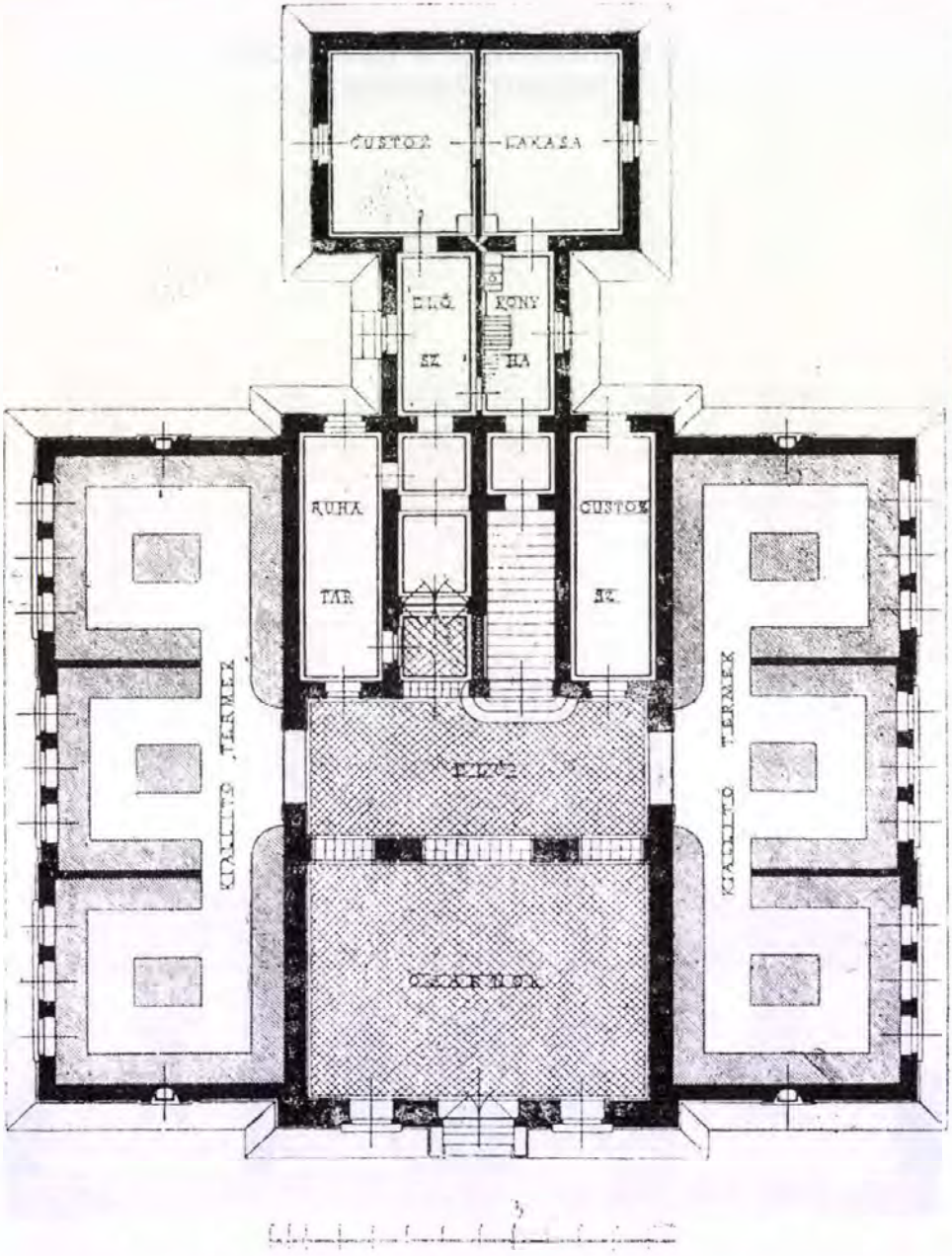
CUSTOS
LAKÁSA
ELŐ
SZ
KONY
HA
RUHA
TÁR
CUSTOS
SZ.
ELŐCS.
KIADÓ TERMEK
KIADÓ TERMEK

Földszint.

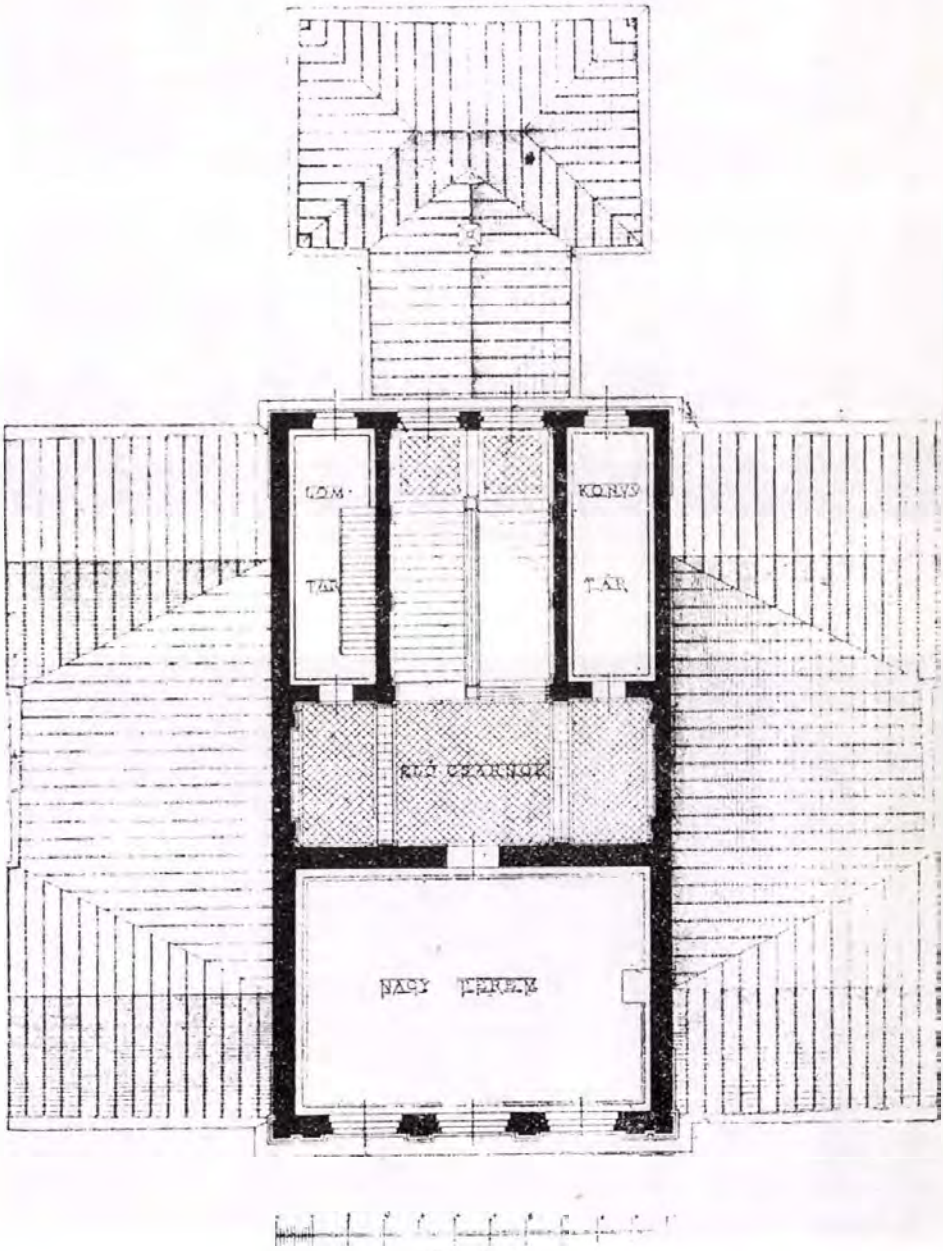

Emelet.

A Székelyföldi Iparmúzeum népies agyagipari gyűjteménye

A Székelyföldi Iparmúzeum gyűjteménytára, a karzatról nézve

FORRÁSKÖZLÉS

SZÉKELY MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI EGYLET

Az 1886. junius 27-én

MAROSVÁSÁRHELYTT

MEGNYITOTT

SZÉKELYFÖLDI IPARMUZEUM

IDEIGLENES

KATALOGUSA.

Szerkesztette

RÁTH KÁROLY.

12100

Ára 20 kr.

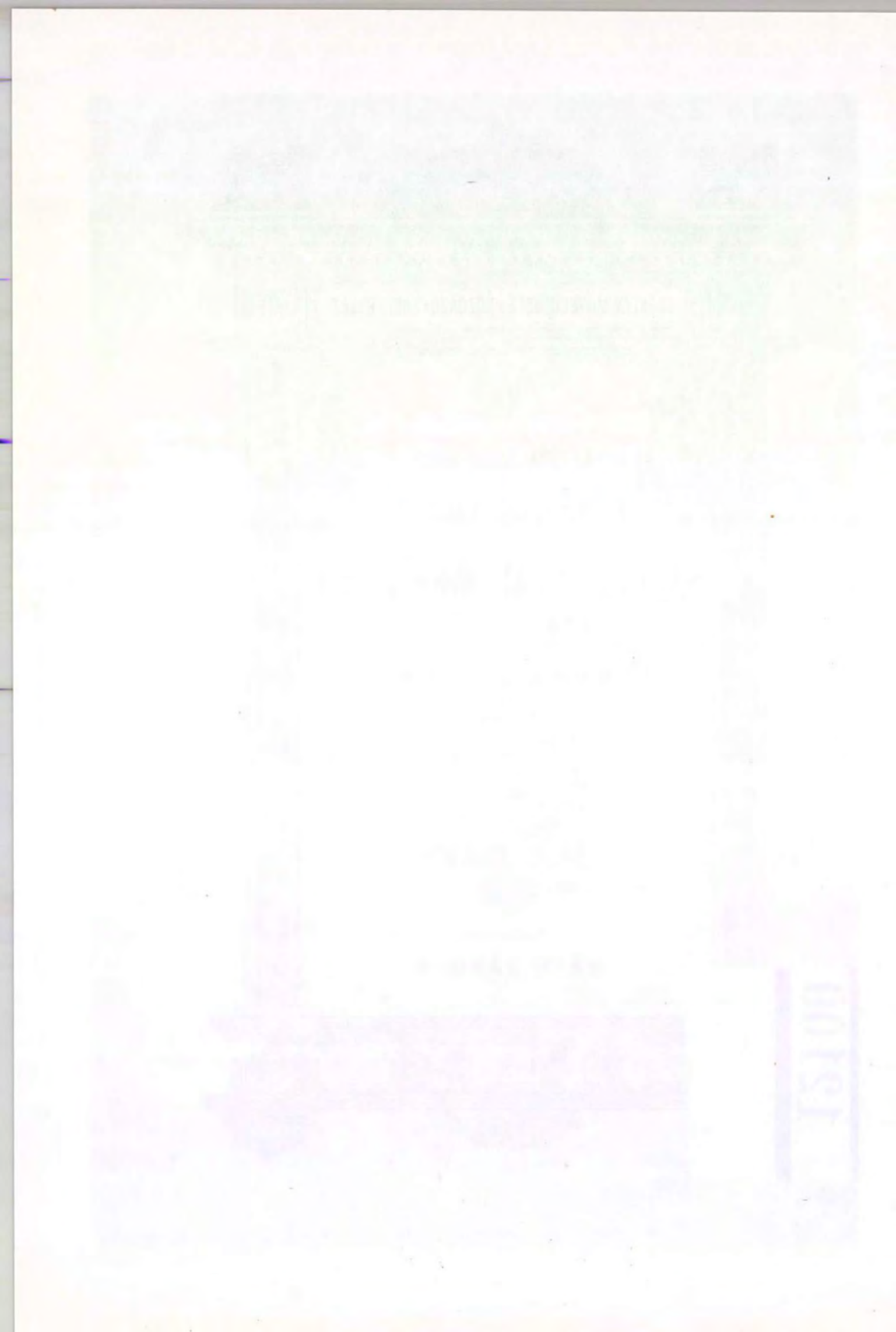

AZ 1886. JUNIUS HÓ 27-ÉN

MAROSVÁSÁRHELYTT

MEGNYITOTT

SZÉKELYFÖLDI IPARMUZEUM

IDEIGLENES

KATALOGUSA.

SZERKESZTETTE

RÁTH KÁROLY.

12.145

BUDAPEST, 1886.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

Hold-utcza 7. sz.

SZÉKELYFÖLDI IPARMUZEUM.

A hazánk legkeletibb szélén fekvő Székelyföld lakosai szellemi és anyagi előhaladásának fejlesztése czéljából alakult s már 10 év óta működő »*Székely művelődési és közgazdasági egylet*« feladatának minél teljesebb mérvben megfelelni törekedvén: élénk figyelmére méltat minden oly körülményt, mely hazánk ama legősibb s egyik leghazafiasabb népének fenmaradását megkönnyiti s annak — hazánk általános jólétére is befolyással biró — anyagi előhaladását biztositja.

Az ottani viszonyok javulásának egyik legnagyobb akadálya az, hogy a Székelyföld a vasutaktól s egyátalában a műveltséget és anyagi jóllétet fejlesztő közlekedési eszközöktől félre esvén, a lakosok nincsenek kellő összeköttetésben a fejlettebb vidékek lakóival, s igy mintegy izoláltan csak azon ipari és közgazdasági ismeretkörben mozognak, a melyben a roppant technikai haladás korszakát megelőző évtizedek előtt voltak.

Ez pedig a legkárosabb következményeket maga után vonó hátramaradás. — Ezen baj lehető enyhitése czéljából határozta el az egylet központi választmánya, hogy — habár a rendelkezésére álló anyagi erő korlátolt is — világot gyujt azon vidéken oly ismeretek megszerezhetésére, melyek az ottani viszonyokkal s a főleg iparűzésre utalt lakosok érdekeivel leginkább megegyeznek. Czélul tüzte ki tehát a választmány egy oly **ipar-**

muzeum létesitését, melyben a kézmű- és háziipar fejlesztésére s technikai tökéletesbitésére szolgáló alkalmas segédeszközök és minták megszemlélhetők legyenek, s ez által ezen iparágakra nézve a jó izlés s könnyebb és czélszerűbb előállitási mód a nép között elterjedve, annak általános közkincsévé váljék.

Az intézet szervezésére, különösen a mintagyüjtemények összeállitására s igy az egyes tárgyak kiválasztására és megszerzésére Ráth Károly úr, mint az e végre kiküldött bizottság társelnöke kéretett fel, ki azon bő tapasztalatokat és összeköttetéseket, melyeket — mint a budapesti *kir. technologiai iparmuzeum* szervezésével annak idején megbizott kormánybiztos — e téren szereznie alkalma volt, szerényebb keretü intézetünk érdekében értékesiteni készséggel ajánlkozott. Az általa bemutatott tervezet alapján a következőkben állapitottuk meg az intézet szervezési programmját:

1. A létesitendő iparmuzeum czélja a Székelyföld kézmű- és háziiparát részint technikai, részint műipari irányban az által fejleszteni, hogy az illető iparűzőknek alkalom nyujtatik jeles munkák szemlélése, valamint az újabb segédeszközök gyakorlati kipróbálása útján iparukat versenyképesebb szinvonalra emelni.

2. Az iparmuzeum ehhez képest csupán oly gyakorlati becsü technologiai gyüjteményeket, valamint szerkezeti, avagy műipari tekintetben mintául szolgálható kész iparczikkeket ölelend fel, melyek a Székelyföldön már üzött, avagy nagyobb nehézségek nélkül behozható kézmű- és háziiparágak körén belül gyakorlatilag hasznosithatók, s illetőleg a jó izlés és a stylérzék fejlesztésére alkalmasak.

3. Az iparmuzeum gyüjteményei nem képeznek két elkülönitett „technologiai“ és „iparművészeti“ osztályt, hanem az intézet szervezésénél azon törekvési czél szolgál irányadóul, mely szerint az iparos a szolid szerkezetet egyfelől, a stylszerű kivitelt másfelől egymást kiegészitő, egyaránt fontos kelléknek tekintse; más

szóval: a székelyföldi iparmuzeum azon két irányt, melyet a „technologiai“ és „iparművészeti“ muzeumok elkülönitve karolnak fel, mint egymástól külön nem választható és egymást szorosan kiegészitő feltételét az ipari haladásnak egyesitve vonja be működési körébe.

4. A kész iparczikkek lehetőleg váltakozó tárlata, továbbá a félgyártmányok, segédeszközök — szerszámok, kisebb munkagépek — és segédanyagok minta-gyüjteményei főleg az agyag, fém, fa, bőr, szövő-fonó és ruházati kézműiparágakra terjesztendők ki. A szorosabb értelemben vett *háziipar* köréből: szőnyegek és egyéb házi szövetek stylszerű mintái, csipkék, agyagipari készitmények, szalma- és kosárfonó- és fafaragászati munkák, a helyi viszonyokhoz alkalmazott gyermekjáték-minták, dobozok, gazdasági és háztartási eszközök stb. — lehetőleg a nyersanyagokkal és kézi eszközökkel kapcsolatosan.

5. Az intézet tulajdonát képező állandó gyüjtemények mellett ugy kész iparczikkek mintáinak, mint újabb szerkezetű kézi szerszámoknak és szerszámgépeknek az intézet használatára lehetőleg kölcsön vagy *kiállitásképeni* átengedése vétetik kilátásba.

6. A gyüjteménytár mellett *olvasó-* és *rajzhelyiség* lesz berendezendő, mely a legszükségesebb kézikönyvekkel, továbbá szerkezeti és műipari rajzgyüjteményekkel szerelendő fel, és mely helyiségben — lehetőleg az esti órákban és ünnepnapokon — az iparmuzeum illető tisztviselője és az e czélra megnyerendő tanerők útmutatása mellett, önálló kézműiparosok és iparossegédek számára *rajzgyakorlatok* fognak rendszeresittetni. E mellett addig is, mig egyik-másik fontosabb kézmű- vagy háziiparág érdekében tanműhelylyel összekötött külön *tanfolyamok* lesznek szervezhetők, az iparmuzeum gyüjteményeinek gyakorlati értékesitése legczélszerűbben ingyenes *felolvasások* és *szakértekezések* útján lesz előmozditható.

7. Az intézet gyüjteményeiből váltakozó *vándor-kiállitások*

rendeztetnek a Székelyföld ipari központokat képező városaiban, esetleg szakbavágó gyüjteményi tárgyak állandóan átengedtetnek avagy megszereztetnek egyes szakiskolák vagy tanmühelyek számára.

* * *

Ezen programmot bocsátotta ki a *Turóczy* Adolf és *Ráth* Károly társelnöklete alatt: *Borszéky* Soma, *Gál* Jenő, *Illyés* Lajos és *Nagy* Gábor központi választmányi tagokból alakult iparmuzeumi bizottság, mult évi október hó második felében, tehát csak rövid napokkal az országos kiállitás berekesztése előtt. Hogy a már korábban megpenditett eszmének megvalósitása érdekében a szervezési munkálatok csak ekkor voltak megindithatók, jelentékeny akadályául szolgált az országos kiállitás által nyujtott kedvező alkalom kellő felhasználásának, amennyiben a kiállitók már előzőleg több irányban eligérkeztek. A kir. technologiai iparmuzeumnak első sorban volt feladata a jelesebb fa- és fémipari gyüjteményi tárgyakat, akár adakozás, akár vásárlás utján megszerezni; e mellett több más hazai és külföldi intézet törekedett egyes kiválóbb tárgyakat vagy mintacollectiókat jó előre lefoglalni, támaszkodva a kiállitók szélesebb köreiben nyilvánult hazafiui készségre: a Kolozsvártt létesitendő technologiai muzeum, az ottani kereskedelmi iskola gyüjteménytára, a párisi magyar egylet, stb. nem eredmény nélkül inditották meg rendszeres gyüjtéseiket. Legfényesebb eredményt ért el azonban Portugália ügybuzgó consula azon mennyiségileg és minőségileg egyaránt tekintélyes gyüjtemény által, mely a legtöbb szakcsoport előkelőbb kiállitói által gyarapitva, magában egy teljes kis gazdasági és iparmuzeumot képez és mint ilyen tényleg Lissabonban immár szerepel is.

Mindezek daczára intézetünk látogatói számos oly tárgygyal fognak találkozni, melyek az országos kiállitáson is figyelmüket magukra vonták, mig az egész gazdag tárlat, a számos szép mü-

tárgy és technologiai gyüjtemény, tanuságot tesz azon széleskörü szervezési actió teljes sikeréről, mely nem csekély részben a külföldre is kiterjedt és többek közt 2000-et meghaladó levelezési folyószámot mutat fel.

A szervező bizottság előtt ugyszólván új problemaként állt a feladat, egy vidék fejletlen ipari viszonyaihoz és az azokból folyó igényekhez mért keretben oly intézetet létrehozni, mely eddigelé csupán a nagy városok, mint ipari központok fejlődési szinvonalához alkalmazkodva, tetemes állami dotátióval és e nagy városok sokoldalú eszközeivel jöttek létre. A fenti programm szerint is nem az lehetett a czél, egy a nagy közönségre nézve a futólagos látványosság ingerével biró kisvárosi tárlatot felállitani, hanem a gyakorlati hasznositathás czélját szem előtt tartva, az: beszerezni oly gyüjteményeket, melyek alkalmasak közvetlenül vagy közvetve akár technikai irányban, akár a müizlés fejlesztése tekintetében a haladásra ösztönözni. E czélt pedig el kellett érni és talán el is értük a nélkül, hogy az iparmuzeum csupán a száraz szakszerüség benyomását tegye; el akartuk azt érni ugy, hogy a nagy közönség minden rétegében az érdek ébren tartassék, részint sok hasznos tárgy előállitási forrásának vagy előállitási eszközeinek, részint pedig az izlés és müérzék fejlesztésére befolyással biró, bár csak szerény értéket képviselő mütárgyak szemlélése által.

Ily szempontból itélendők meg például a legegyszerübb háziipari termékek mellett látható szobrok és domborművek, vagy galvanoplasztikai, üvegfestészeti stb. mütárgyak, melyek bizonyára nem csupán a decorativ változatosság kedvező külső benyomása miatt vannak helyén e szerény, de a maga nemében hazánkban első kezdeményként szereplő intézetben.

A művészetek területén történt kis occupatióval azonos szempont alá esnek némely technologiai jellegü gyüjtemények is, melyek a nagyipari productió fokozatait teszik szemlélhetővé, — bizonyára nem azért, mintha a székely iparos egyhamar abba a

helyzetbe jöhetne, hogy e téren az ipari verseny sorompóiba léphessen.

A bemutatott ezernyi kisebb gyüjteményi tárgyaknak nagy zöme azonban ugy van összeállitva, hogy az az áldozat, melyet a székely művelődési és közgazdasági egylet alaptőkéje tekintélyes részének befektetése által hozott, de a hazai iparos-közönség szélesebb köreiben nyilvánult áldozatkészség is közvetlenül gyümölcsözzön a székely iparosszellemnek nyitott egészen új segédforrások által. A dolog természetében fekszik ugyan, hogy első sorban a helyi ipar veendi közvetlenül hasznát az intézetnek, de egy tekintet e katalogus szakcsoportjaira igazolni fogja, hogy tényleg a *Székelyföldnek* van szánva a „székelyföldi iparmuzeum", melyben előkelő helyet foglalnak el az egyes vidékeken már üzött vagy meghonositásra váró házi és kézműiparágak haladottabb termékei. A közönségesebb faárúk, gazdasági és háztartási czikkek és gyermekjáték-készitmények gazdag gyüjteménye kell, hogy első sorban Gyergyóban értékesittessék. Az alak és díszités változatosságára nézve nem kevésbé gazdag agyagipari collectiók hivatva vannak lendületet adni főleg Felcsík és Udvarhely ősi, de felette kezdetleges fazekas-mesterségének. A főleg a fürdő-évad alatt nagy keletre számitható *olcsóbb,* de azért tetszetős fafaragászati czikkek kis külföldi tárlata, nemkülönben a kosár- és szalmafonó népipart képviselő szebbnél-szebb munkák kijelölik a helyes irányt egy több vidéken haszonnal fejleszthető foglalkozási ág felkarolására.

A kézművesség terén az épület-asztalosok, ácsok, kádárok, bognárok megtalálják az újabb segédeszközöket és anyagokat; a butorasztalosok, esztergályosok és szobrászok, továbbá a lakatosok, bádogosok, rézművesek és rokon iparüzők ezek mellett oly javitott szerkezetekkel vagy stylszerüen kivitt kész mintákkal is találkoznak, melyeknek szakszerü felhasználása nem maradhat üdvös nyomok nélkül, már a közel időben is, a szakmabeli mü-

helyekben. A ruházati ipar köréből leginkább a lábbeli-ipar az, melynek segédeszközei az iparmuzeumban eléggé tekintélyesen vannak képviselve, mig az egyéb bőriparágak, valamint a szövőfonóipar terén a technologiai gyüjtemények még több irányban kiegészitésre várnak. Az épitészeti díszitmények fősz- és terracotta-mintagyüjteménye, melylyel intézetünk dicsekedhetik, az alakzatok gazdag változatosságánál és szigorú stylszerűségénél fogva, de azért is, mert e gyüjtemény nagyobbrészt eredeti szobrászati művekből áll, díszére válhatnék bármely nagyvárosi iparmuzeumnak. Szorgalmasan kellend szakmabeli iparosainknak e gipszmintákat lerajzolgatni és a maguk természete szerint alkalmazni; de nem fogja elkerülni iparmuzeumunk ezen osztálya mindazon *iskolák* figyelmét sem, melyeknek tantervében a rajzoktatás bármely neme szerepel.

A *szak-rajzművek* beszerzésénél nemcsak azon nehézség állt az intézet szervezője előtt, hogy az idevágó kiadványok többnyire oly befektetést igényelnek, mely messze túlhaladja szerény anyagi eszközeinket, hanem az is, hogy a külföldön bő számban megjelenő és minden müves iparágat felölelő rajzművek leginkább a magasabb iparművészeti fokon álló s azért költségesebb kivitelre vannak tekintettel. Hazánkban e téren még csak alig számbavehető kezdemények léteznek, ugy, hogy csaknem kizárólag a külföldi művekre utalva, ezekből olyanoknak összegyüjtésére kellett szoritkozni, melyek leginkább megfelelnek kézműiparunk jelen szinvonalának, s melyek egyszersmind alkalmasak a selejtes olcsó bécsi colportage-rajzlapokat kiszoritani.

Nem kevésbé szegények vagyunk a mi az ipari *szakkönyveket* illeti, melyeknél — nem úgy mint az internationális nyelvü rajzmintáknál — a hazai publicátiókra kellett szoritkoznunk; és ha könyvtárunk csak néhány kötetet mutathat fel — holott például csupán egy weimari czég közel 300 szakművet adott ki a különféle mesterségek és gyáriparágak technikai ismeretköréből —

ez arról tesz szomorú bizonyságot, hogy nekünk az ipari szaktudományoknak irodalmi fejlesztése körül nemcsak, hogy sok tenni valónk van, hanem hogy más iparos-országokkal szemben még csak a kezdet kezdetén állunk.

Pótolva találják azonban az iparos és kereskedő körök e hézagot a könyvtárunkban betekinthető több száz *illusztrált árjegyzék és katalogus* által, melyek őket úgy hazánk, mint a külföld elsőrendű ipari beszerzési forrásaival megismertetik. E gyakorlati könyvtár nagyszámban tartalmaz egy-egy rajzalbummal vagy szakavatott segédkönyvvel felérő példányokat, melyek számot adnak a némely iparágban elért, iparosaink által legtöbbnyire alig sejtett haladásról és egyszersmind megismertetnek oly találmányokkal és javitásokkal, oly alakzatokkal és szerkezetekkel, a milyenek a gondolkodó iparost a gyakorlati alkalmazás megkisérlésére fogják ösztönözni. És ha úgy tünhetik fel, hogy a beszerzési források e rendszeres feltárása káros kihatással lehet a *kereskedésre*, a melyeknek „üzleti titkai“ most már mindenki által hozzáférhetővé válnak: csak arra utalhatunk, hogy a kereskedő hivatása a legjobbat, legújabbat és legjutányosabbat a közönségnek nyujtani. A helyi kisiparos ritkán fogja szerény szükségletét közvetlenül a budapesti vagy bécsi, még ritkábban a nürnbergi vagy stuttgarti, berlini vagy frankfurti, brüsszeli vagy zürichi gyártelepekből beszerezni és ha ismeretkörének szélesbülése folytán fokozott igényekkel lép fel a helyi kereskedésnél, ennek nemcsak feladata, de jól felfogott érdeke is az iparos számára a legtökéletesebb segédeszközök megszerzését közvetiteni.

Kitértünk e kérdésre ezen a helyen még azért is, mert azon néhány száz czég, mely java gyártmányainak mintáival is képviselve van, szintén csak akkor csinálhat versenyt a helyi kereskedésnek, ha ez a fentiekben jelzett hivatását fel nem ismerné, ám bizton hiszszük, hogy kellőleg felismerendi.

* * *

A székely művelődési és közgazdasági egylet által saját szerény anyagi eszközeivel és saját kezdeményezéséből létesitett intézet kétszeresen fontos hivatással bir, egy beláthatlan időre szükségessé vált és a legkeletibb hazarészre legsúlyosabban nehezedő gazdasági háború által teremtett helyzettel szemben.

Ha pedig a székely iparmuzeum igy egyik hatályos tényezője azon oeconomicus átalakulásnak, melynek egészséges alapokon való elősegitése a kormány éber gondoskodásának tárgyát képezi, a most már kész intézettől a magyar kormány nem fogja megvonni hathatós anyagi és erkölcsi támogatását.

Kész, de *nem befejezett* iparintézetet bocsát ezennel az egylet a székely közönség használatára. A kiépités, a fejlesztés és értékesités az érdekelt társadalmi tényezők feladata; tőlük függ, hogy a Székelyföldi Iparmuzeum ne csak maradandó segédforrását képezze, hanem egyszersmind állandó fokmérője is legyen a székelység nehéz időkben is igazolt culturalis életrevalóságának.

I. Bánya- és vegyészeti ipar.

1. **Andrássy Manó gróf vasgyárai, Bettlér.** (Gömörmegye.)
   Vasérczek, nyersvas. (Ajándék.)

2. **Anilin-gyár, Stuttgart.** (Ajándék.)
   34-féle anilin festék-minta kis üvegekben;
   festett pamut minta-kártya;
   festett selyem minta-kártya:
   Typographiai mintalapok.

3. **Eiermann és Tabor, Fürth** (Nürnberg mellett).
   48 különféle bronz festék-minta kis üvegekben. (Ajándék.)

4. **Fischer Frigyes, Budapest.**
   23-féle sajátkészitményü fénymáz-(lakk-)minta üvegekben. (Ajándék.)
   E telep az első az országban, mely lakkok gyártására van berendezve.

5. **Gromann Lipót és fiai, Bécs.**
   Fatelitő anyagok. (Az alkalmazásra nézve l. a 139. sz. alatti mintagyüjteményt.)

6. **Ludwig N. János és fia, Budapest.** (Ajándék.)
   78 drbból álló viaszmunka-gyüjtemény.
   Rezső főherczeg, gróf Széchényi Pál minister és Matlekovits Sándor államtitkár mellszobra viaszból.

7. **Machlup E. és A. »Flóra« gyára Budapest.**
   A stearin gyertyagyártást feltüntető minta-collectio üvegszekrényben. (Ajándék.)

8. **Meliorisz M., Szőlőske-puszta.**
   Saját gyártmányú földfestékek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

9. **Müller Frigyes és társa, N.-Bocskó** (Máramaros megye).
Szóda és vegyitermékek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

10. **Rochata C.,** Miller és társa gyárigazgatója, **Szalonak** (Vas megye).
Antimon-ércz és antimon-gyártmányok mintagyüjteménye. (Ajándék.)

11. **Rissinger Edm., Bécs.**
Orosz (kaspi) kenő ásványolaj-minták üvegekben. (Ajándék.)

12. **Strobentz testvérek, Budapest.**
A czég által előállitott föld- és ásványfestékek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

13. **Szab. osztrák-magyar államvasut-társaság főtiszttartósága, Resicza.** (Ajándék.)
1. Ásványok és érczek: sürü mészkő, jegeczedett mészkő, csillámpala, syenit, gránátszikla, jegeczedett gránát, mészpát, rhombhatos mészpát, calcit-jegeczek, jegeczedett calcit, csepkő, Ludvigit, Dolomit, sugárkő, Chlorid, csillám, Klinochlor, Pissarit, Serpentin, Allophon, Malachit, Amethyst, bányavirág, kék és vörös opál, rózsaszinü Aragonit, Tremolit, jegeczedett kénkovand, horgany, Chrisocith, zöld-ólom ércz, Ankerit magnesittel, Pyrolusit, Magnesit, delejvaskő, rovatos delejvaskő, vörös-vaskő, barna-vaskő, Richterit, ólom-fényle, rézkovand, Vismuth-fényle.
2. Nyersvas-próbák: sötétszürke bessemervas, világosszürke öntőde nyersvas, tarka kavart nyersvas, fehér kavart nyersvas.
3. Hengerelt szelvények: aczél-sin, váltó-sin, kerékabroncs, lóvonatú-sin, ⊏-vas, I-vas, T-vas, omega-vas, szegletvas, eke-vas, különféle kisebb alakvas.

14. **Schramm és Hörner, Offenbach a/M.**
Festékek és fénymázak (lakk), dobozokban és polituros hordócskákban. (Ajándék.)
Az alkalmazásra nézve l. a 164. számot.

15. **Singer D. A., Budapest.**
Hideg enyv folyékony állapotban, fa, kő, fém, üveg, porczellán tajték, márvány, csont, bőr stb. összeragasztására. (Ajándék).

16. **Gróf Waldstein-Wartenberg uradalma.**
Vasérczek, cselenyérczek, nyersvas, vas kész- és félgyártmányok. (Ajándék.)

17. Wanek M. Károly, Budapest.

14 dobozban és üvegben különféle lakk, bronz-firnisz, lazur, brunolein stb. fa- és fémmázolási czélokra. (Ajándék. Az alkalmazásra nézve l. a 172. sz. alatti mintagyüjteményt.)

18. Weil és Fischer, Budapest.

Kátrány és asphalt-termékek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

Kőszénkátrány lepárlása által következő termékeket nyerünk: Benzol, karbololaj, nyers karbolsav, nehéz kátrányolaj és kőszénszurok. A nyers karbolsavból képződik a nyers naphtalin, a nyers kátrányolajból pedig a jegeczes nyers anthracen. Benzol az anilin festék gyártásához használtatik.

Nyers karbolsav $^{15}/_{20}$, $^{25}/_{30}$, $^{30}/_{35}$, $^{40}/_{50}$, 60 és 100 fokra lesz feldolgozva s többnyire fertőztelenitésre használtatik, karbolsav vegyitése által más nemű fertőztelenitő anyagok is készittetnek, u. m. karbolpor és karbolsavas mész.

Nyers naphtalin lepárolva és sublimálva naphtal-festékek készitésére használtatik, legújabb időben mint legjobb semmisitő szer moly ellen és rovarporhoz vegyitve használtatik, továbbá nyers állapotban még levél- és növénypusztitó rovarok ellen alkalmaztatik, mert a növénynek nem hogy ártalmára, hanem hasznára van.

Nyers anthracen az anilin és alicerin festékek készitésénél dolgoztatik fel.

Jegeczitett karbolsav a 100 fokú nyers karbolsav feldolgozása által készül és orvosi, valamint hygienis czélokra nyer alkalmazást.

Karbololaj, czélszerű vegyi alkatrészekkel vegyitve mint „Karbol oleum“ előnyösen használtatik, zsindelytetők, keritések, deszkák s egyáltalában oly fanemüek és eszközöknél, melyek a szabadban vagy földbe ásva nedvességnek vannak kitéve; ezek a karbol oleum bemázolása által vizmentesekké lesznek s rothadás vagy gombaképződéstől megóvatnak.

Fedéllakk fekete, vörös, zöld és barna karbol oleumból készittetik, nem oly finom, mint az olajfesték, hanem mázolásokhoz a szabadban levő fanemüekre, bádogfedelekre és vastárgyakra egyedüli és legjobb konzerváló szer.

Kőszénkátrány-szurok, minősége szerint, mint kovács-, hajó- és briquette-szurok lesz alkalmazva.

Kőfedélpép, a nyers papiros egy kátránytermékkel lesz telitve és mint fedő-anyag már hazánkban is nagymérvben lesz alkalmazva, minthogy e gyártmány teljesen viz és tüzmentes, továbbá könnyüsége miatt könnyebb épületeknél tetőkre és gyengébb alapra használható; remélhető, hogy ép oly nagy forgalma lesz hazánkban, mint külföldön.

Elszigetelő lemezek alapfalak elszigetelésére, boltozatok, alagutak, sánczboltozatok vizmentes befödésére, a föld nedvességének távoltartására használtatik.

Melegvédő anyag gőzkazánok és gőzvezetékek begöngyölésére használtatik, minthogy alkalmazásuk által gőzpárák nem képződhetnek és kevesebb fütőanyag szükségeltetik, a gépek tartóssága pedig hosszabb időre biztositva van, mert azok gyors kihülését gátolja.

II. Kő-, agyag- és üvegipar.

19. Agyagipari tanmühely Modoron (Pozsonymegye).
Korsók, kancsók, dísztál és csutora magyaros díszitéssel.

20. Buch A. Emil, Szeged.
20 db. czementlap. (Ajándék.)

21. Bogdán István, Kolozsvár.
Mázas fedélcserepek. (Ajándék.)

22. Bartóky Lászlóné, B.-Csaba.
6 db. korsó és 6 db. tál (állitólag a század elejéről).

23. Első magyar üveggyár részvénytársulat, Budapest.
10 db. különböző vastagságú fehér és 22 db. szines üvegtábla-minta. (Ajándék.)

24. Golyósy Gusztáv, Szeged.
Törökfej-alakú óriás agyagpipa. (Ajándék.)

25. Gyertyánvölgyi üveghuta.
Nagy üveghenger.

26. Hirschner Gáspár, Selmecz.
60 darabból álló selmeczi pipagyüjtemény, közte több különlegesség. (Ajándék.)

27. Hollóházai kőedénygyár.
Különféle kőedények. (Ajándék.)

28. Horváth Károly, müfazekas, Szamos-Ujvár.
Müfazekas-munkák a szervező bizottság által kijelölt minták szerint. (Részben ajándék.)

29. Kossuch János társas-czég, Budapest.
Magyar díszitésü közönséges asztali készlet 6 személyre, a körmöczi kőedénygyárból.

30. Láng M. Budapest és Városlőd. (Veszprémmegye.)
Magyar alakú és díszitésü korsók. (Részben ajándékképen.)

31. Malczanek Ferencz, Budapest.
Mázas kályhalapok mintagyüjteménye. (Ajándék.)

32. Melocco Testvérek, Budapest.
Szines czementlemezek és mozaik-lapok. (Ajándék.)

33. Nassauból, Németországban.
Korsók, kancsók, pokálok, virágvázák, virágcserepek, dohánytartók és egyéb díszedények ó-német modorú díszitéssel.
Két nagy oszlopos virágtartó. Bronz felszerelésü fayence díszlámpa.

34. Pullmann József, Trencsén.
Fehérmázas korsók, virágtartók és dísztálak.

35. Ráth Károly, Budapest. Magángyüjteményéből kiállitásképen:
Cserépkorsók, virágtartók, gyertyatartók stb., mint népipari készitmények M/Frankfurt vidékéről.

36. Stöckl Antal, Budapest.
Nürnbergi alakú zöld kályha. (Kiállitásképen. Ára 150 frt.)
Barna „tapéta"-kályha.
20 darab kályhalap-minta, 24 darab terracotta épitési díszitmény. (Ajándék.)

37. Schreiber J. és unokaöcscsei, Budapest.
37 db. szines díszüvegtárgy. (Ajándék.)

38. Takács G. Vendel, Zólyom.
200 db. kupakos és kupaktalan selmeczi pipa. (Ajándék.)

39. Telkibányai kőedénygyár, Fiedler Gyula.
Kőedényminták. (Ajándék.)

40. Toch József, Pápa.
Kupakos cseréppipa-gyüjtemény 2 táblán. (Ajándék.)

41. Tóth Sándor, műfazekas, Deés.
21 db. díszkorsó, kanna, virágváza, stb.; 1 db. szinezett mosdótál bevésett czimerrel. (Részben ajándék.)

42. Ungvári agyagipari tanműhely.
Rejtő Sándor kir. ipari felügyelő utján.
Nagy renaissance majolika virágtartó Mildner Bernát tanár tervezete után.

43. Zsolnay Vilmos, Pécs.
Majolika díszedények. (Részben ajándékképen).

44. Ugyanaz.
Majolika építési díszitmények (Ajándék.)

45. Zsoboki márványgyár.
Magas virágtartó-oszlop. (Félárban.)

III. Vas- és fémipar.

46. Árkay Sándor, Budapest. (Ajándék.)
Szabad. vas ajtóredőny faállványnyal.
Díszrácsozat-minta.
1 db. ajtózár, láncdísz (tanonczmunka.)

47. Bernadek Ödön, Budapest.
7 db. különféle szerkezetű bevéső ajtózár.

48. Blazek Adolf, Budapest.
10 db. köszörült és köszörületlen különböző szerkezetű beretva. (Ajándék.)

49. Bordács István, Budapest.
12 db. különféle alakú bronz ajtókilincs.
Nyers bronz-öntvények.

50. Beczó József, Budapest.
Biztonsági pénzszekrényzár. (Az 1885. évi orsz. munkakiállitáson arany oklevéllel és 5 aranydijjal lett kitüntetve.)

51. Bertrams Henrik, Bécs-Meidling.

Szabad. kályha- és eresz-csövek. (Ajándék.)

Kigyó-, lant-, félkör-, ovál-alakú kályhacsövek vaspléhből. Könyökcső tisztitó ajtóval, sima és gyűrött könyökcső ereszcsatornákhoz.

Ezen kályhacsövek a czég által feltalált szabadalmazott hajlitógépeken hideg állapotban készittetnek, ugy, hogy a cső homoru oldalán gyüremek, illetőleg ránczok képződnek.

52. Bonyhády István, N.-Becskerek.

Dísz-evőeszközök; egy lófejnyelű vadászkés.

53. Berkeczy János, S.-Szt.-György.

Kávéfőző sárgarézből. (Ajándék.)

54. »Concordia« vasgyár, Csetnek.

Különféle öntvények. (Ajándék.)

55. Dobos János, Győr.

14 db. különféle bevésendő kereszt- és dupla ajtózár, közte 4 db. szabadalmazott szerkezettel.

2 db. chubb-rendszerű biztonsági dupla-ajtózár.

11 db. biztonsági láda vagy fiókzár.

8 db. beeresztendő biztonsági láda vagy szekrényzár rézburkolattal.

3 db. spalier ajtózár.

Összesen 38 db. (Ajándék.)

56. Darányi József kovácsmester, K.-Félegyházán.

41 db. különféle szerkezetű lópatkó.

57. Delaval E. György, Kassa.

Vaságy sodronyszövet betéttel; sodronyszövet-kocsiülés. (Részben ajándékképen.)

58. Dréher Ignácz és fia, Budapest.

16 darabból álló kertészeti késgyüjtemény. (Ajándék.)

59. Dolezsilek János, Debreczen.

Javitott szerkezetű locsoló. (Ajándék.)

60. Engelsmann Henrik, Budapest.

Az épitő-bádogosság összes ágazatait feltüntető csoportos kiállitás. (Ajándék.)

A czég ezen, mintegy 1000 frt költséggel kiállitott műcsoport által mindazon munkálatok bemutatását czélozta, melyek részint a kőanyagot jóval jutányosabban helyettesithetik, s melyek másfelől ezen iparág sokoldalúságát feltüntetik. A kiállitási csoport Novák

Ferencz budapesti műépitész terve szerint készült és egy magas kupolás középrész körül csoportositva magában foglalja mindazon épitési szerkezeteket és diszitményeket, melyek horganyból előállithatók, u. m. tartányok, oszlopdiszek, sima és diszitett attica, főpárkányzat és architrav, consolokkal, vázákkal, akroteriával stb. A gazdag kivitelü kupolát laterna koronázza szélvitorlával, belsejében horganyból előállitott nagy sas van elhelyezve, melynek párja a budapesti állatkert főbejáratát diszíti. A lemezfalakon Ő Felségeik domborművü arczképe tünik fel és azt különféle egyéb domborművü horganydiszitmények — oroszlánfejek, rozetták, stb. — környezik. Ezen kivül még számos kisebb épitő- és műbádogos-munka van képviselve és az egészet stylszerü védkar (ballustrad-) minták keritik be.

61. Id. Fabinyi Sámuel, Jolsva.

10 db. különféle nagyságú vaskolomp. (Féláron.)

62. Feiwel Lipót, Budapest.

Egy tüzmentes vasszekrény-minta. (Ajándék.)

63. Fuhrmann Tivadar, Budapest.

6 literes szabadalmazott vajköpülő-gép. (Ajándék.)

25 literes, ugyanaz. (Kiállitásképen.)

A »*Non plus ultra javitott vajköpülő*« áll egy hengeralakú, czinezett pléh-edényből egyenes oldalfalakkal, mely edény fenekére üvegágy van alkalmazva. Ezen üvegágyban áll az alsó csucsával egy mozgékony, függélyes tengely, mely ezen csucsnál valamivel feljebb perge sorrendben odaerősitett, számos lyukkal ellátott szárnyakkal bir. A tengely felső vége egy tömör, a gépet fent egy ivben átfogó, levehető ráma (tartóvas), illetőleg egy ebben levő rézpersely által tartatik. Valamivel ezen felső vége alatt a tengelyre egy kis fogaskerék kovácsolható öntvényből van illesztve, melybe egy ugyanezen öntvényből készült félkörala,kú kerék fogai bele nyulnak. Ezen félköralakú fogaskerék egys a fentemlitett tartóvasban megerősitett tengely és egy függélyeően álló forgattyú által mozgásba hozatik. A gép bir még egy t csérrel ellátott fedéllel, valamivel a feneke felett egy bedugaszolt kiömlő-csövecskével és 4 vizszintes lábbal; azon felül egl-keresztvas 4 szemes-csavarral, 4 csavar és egy hőmérő adatiy hozzá. Az eredmény tejszinnél 1 percz, tejnél 2 percz alatk hozatik létre. Kizárólag jogosult elárúsitók: Dénes és Steinert Budapesten.

64. Fülöp Lőrincz, Budapest.

Javitott szerkezetü könnyen szállitható asztal-tüzhely pléh kirakattal, teljesen szétszedhető alkatrészekkel a javitás és tisztitás végett. A tüzhely háta mögött alkalmazott rézgomb felvonása által a sütő használaton kivül helyezhető. (Ajándék.)

65. Fagler Kálmán, Szeged.
Rézvasaló. (Ajándék.)

66. Ganz és társa, vasöntőde- és gépgyár-részvény-társaság. Budapest.
Nyers és kész öntvény-minták. (Ajándék.)

67. Gutjahr és Müller, Budapest.
82 darabból álló horgany, aczél, vas és sárgaréz, lyukkasztott lemez-mintagyüjtemény fali táblára illesztve. (Ajándék.)

68. Gorovy M. és Társa, Debreczen.
Sodronyszövet ágybetét. (Ajándék.)

69. Haraszty János, Budapest. (Ajándék.)
Az orsz. kiállításon bemutatott disz takaréktüzhelynek kisebb méretü mintája. Előállitási érték 100 frt.
1 db. ajtózár (régebbi remekmunka), 1 db. zár (tanonczmunka).

70. Heiser József, Bécs.
120 darabból álló kulcsgyüjtemény, lágyöntvény, fali táblán csoportositva. (Ajándék.)

*Lágyitott vagy kovácsolható öntvényeket újabb időben mindinkább használnak oly apróbb tárgyak előállitására, melyeket különben kovácsolt vasból kellene készíteni, melyeknek kovácsolása azonban igen költséges; ilyenek: zár alkatrészek, kulcsok, csavarkulcsok, ablak-, ajtó- és kocsivasalások, fegyver-alkatrészek, patkók stb. Kovácsolható öntött vasból készittetnek továbbá oly tárgyak, főleg gépalkatrészek is (fogaskerekek, korongok), melyek ha közönséges öntött vasból készülnének, nem volnának elég szilárdak. Jó minőségü lágyitott öntvény vörös izzó állapotban hajlitható, nyujtható és forraszthatő. Előállitására foszfor- és kénmentes nyersvas kell, melyhez jó kovácsoltvas és aczélhulladék kevertetik. A keveréket grafit és tüzálló agyagból készült tégelyekben olvasztják, azután pedig mintákba öntik. Az öntvényeket kihülésük után megtisztitják (higitott savval és vizzel), azután pedig izzitó kemenczébe rakják. A lágyitás oly módon történik, hogy az öntöttvas a hevités alkalmával vasélegérczporral vétetik körül, mely szénenyét elvonja, mi által az öntöttvas merevsége megszünik és kovácsolható lesz.

71. Herz Hugó, Budapest.
Bádogzsindely-minták. (Ajándék.)

72. Hirmann Ferencz, Budapest.
Légszesz-, vizvezeték- és szivattyú-fölszereléshez szükségelt részszerelvények mintagyüjteménye. (Ajándék.)

73. Hochmann Ignácz, Budapest.
Ágybetét és kocsiülés sodronyszövetből. (Ajándék.)

74. Horváth Pál, Körmend.
Lakat. (Ajándék.)

75. Jungfer Gyula, Budapest.
4 darabból álló dohányzókészlet kovácsolt vasból.

76. Keim Jean, Nürnberg.
Szinesen dekorált lemezek, bádogmunkák, óraszámlapok stb. (Ajándék.)

77. Kohn József, Páris.
Két pár párisi szerkezetű ezüstözött kocsilámpa. (Értéke 65 frt.)

78. Kuszmann György, Késmárk. (Részben ajándékképen.)
1 db. saját találmányú szekrénylakat sárgarézből.
1 db. új találmányú függőlakat, fedett kengyellel.
2 db. függő lakat és 2 db. új szerkezetű ládazár.

79. Kancer Kálmán, Budapest.
7 db. ólomcső, 1 db. lefolyócső, 2 db. légsürgönycső, 1 db. czincső, 1 db. gázcső, 1 csomag ólomdrót, 5 db. ólomlemez, 1 csomag ólomzárból álló mintagyüjtemény. (Ajándék.)

80. Kir. közp. vasmű-igazgatóság, Budapest. (Ajándék.)
A *brezovai* finomitóműből: 5 hengerelt vascső, 3 hengerelt hajlitási próba.
A *rhóniczi* öntő- és zománczgyárból: 4 zománczozott lemezedény, 4 zománczozott öntött vasedény, 1 öntött vasedény metszetben, 1 nyers öntöttvas-edény, 3 fehér zománczanyag, 1 kék zománczanyag.
A *rhóniczi* gépműhelyből: 1 távirdai csavar.
A *libetbányai* nagy olvasztóműből: 1 szürke nyersvas, 1 barna cseppvaskő, 1 vas-silicat, 1 barna vaskő, 2 finom öntvény.
A *tiszolczi* nagyolvasztó műből (Gömörmegye): 1 tükrös nyersvas, 1 nagyolvasztói salak.
A *kudzsiri* finomitó- és aczélgyárból: 4 tégely aczél, 2 aczél-kasza, 2 aczél-reszelő.
A *kabola-polyánai* finomitóműből (Máramarosm.): 3 kapa, 1 ásó, 1 lapát, 1 kalapács, 1 uszófa kiemelő horog.

81. Kleinrath Sándor, Pinkafő.
24 db. különféle egyszerűbb szerkezetű ajtózár. (Részben ajándék.)

82. Kátai és Róth, Budapest.
3 táblázat 120 darabból álló, vas, réz, bronz és nickel butorvasalással. (Ajándék.)

83. Kollerich P. és fia, Budapest.
Sodronyszövet-minták. (Ajándék.)

84. Kiriák József, Karczag.
Ajtózár. (Ajándék.)

85. Kugler Jakab Ferencz, Budapest.
Ajtózár. (Ajándék.)

86. Kovacsics János, Légrád.
Légrádi késesmunkák 30 darabból álló gyüjteménye.

87. Lakos Lajos, Budapest.
Tányérmelegitő. (Ajándék.)

88. Liszkay Károly, Budapest.
Bronz és álany (Nickel) ajtó- és ablak-díszvasalások és kilincsek, 37 db., táblára illesztve.

89. Mátyus István, Orosháza.
Ajtózár. (Ajándék.)

90. A metzenzéfi szerkovácsok együttes kiállitásából a teljes gyüjtemény.
Bodenloss S., Göbl Mátyás, kovácsipartársulat, Müllner József és társa, Partl Gedeon János, Pöhm Simon és társai, Schuster Gedeon János, Wagner és társa.
Vas és acél gazdasági eszközök, 200 db. (Ajándék.)

91. »Moravia« részvény-társaság, Machanek J. C. és Társa. **Olmütz,** Marienthal.
Szögek, csizma-sarokvasak mintagyüjteménye 4 táblán.
Ajtó- és ablakvasalások, zárak, kilincsek és fogantyúk, különféle öntvények, 2 keretbe foglalt fali táblán. (Ajándék.)

92. Münchenből, műlakatos munkák.
Tintatartó, 2 gyertyatartó, fali gyufatartó, dísz-butorkulcsok kovácsolt vasból.

93. Nadrági vasgyár.
Különféle öntvények. (Ajándék.)

94. Nürnbergből.
2 pár réznyelű antik evőeszköz.

95. Páder Nándor, Budapest.
Magyar parasztbutor-vasalások (a műipari mintalapok után).
Különféle műdarabok kovácsolt vasból, tölgyfatáblán. (Ajándék.)

96. Pick Ede lakatosmester, Budapest.
Szab. ónozott sarokpántok; díszrácsozat-minta. (Ajándék.)

97. Pimssl özv., Trattenbach, Felső-Ausztria.
17 db. különféle közönséges fanyelű bicska. (Ajándék.)

98. Plander Mihály, Göllniczbánya.
3 db. bogrács és serpenyő. (Ajándék.)

99. Perenney János, Szabadka.
Sárgaréz vasaló. (Ajándék.)

100. Rainer János, Jolsva.
13 db. kisebb kolomp. (Ajándék.)

101. Rakottyai György, Losoncz.
Saját találmányú szab. gyorsfőzők. (Ajándék.)

102. Reichel és Heiszler, Budapest. (Ajándék.)
Egy vörösréz-cső előállításának kezelési módja egy darabon bemutatva: lapos vörösréz-lemez, vörösréz-lemez mindkét oldalról bevonva, ugyanaz felhajtva, összeigazitva, forrasztva, továbbá a cső reszelve és vonva.
Szintugy egy vörösréz-cső előállításának fokozata, bemutatva 6 külön darab által.
Mozdonyforrcső-kúp hazai vörösrézből, egy darabból, hajtva és vonva forrasztás nélkül.
Kovácsolható sárgaréz, esztergályozott állapotban és szakitó géppel elszakitva. (3540 kgr. kitartással.)
Gép-fém esztergályozott állapotban és szakitó géppel elszakitva. (5400 kgr. teherkitartással.)
Öntött sárgaréz, esztergályozott állapotban és szakitó géppel elszakitva. (5200 kgr. teherkitartás, 44 mm. nyujtás.)
Acélbronz esztergályozott állapotban és szakitó géppel elszakitva. (8640 kgr. teherkitartás, 50 mm. nyujtás.)
Kovácsolható sárgaréz durván és melegen kikovácsolva.
Phosphorbronz esztergályozva és szakitó géppel elszakitva. (7130 kgr. teherkitartás, 11 mm. nyujtás.)

103. Riedl József, Budapest.

27 db. gépalkatrész sárgarézből. (Ajándék.)

1. Egyensúlyzó csavaranya.
2. Bourel-féle locomobil tárcsakarimája.
3. 2-es számú olajozó szelencze.
4. Shouttleworth-féle olajozó szelencze.
5. Rosta-csapágy.
6. Rosta-hüvely.
7. Fém ék-kalapács.
8. Dugattyukarika.
9. Szelepgolyó.
10. 4-es számú kifujócsap.
11. 2-es számú kifujócsap csőkötővel.
12. Könyök kifujócsap.
13. Könyök kifujócsap csőkötővel.
14. Szivattyú-szelep.
15. Üvegvédő hüvely.
16. Szűrő tömlő végére.
17. Hengerüveg olajozó szelencze.
18. Kettős olajozó szelencze.
19. Gőz-síp.
20. Gömbüvegű olajozó szelencze.
21. Fémpersely (csapágy) K. 1.
22. Magy. államvasuti fémpersely.
23. Fémpersely C. 70.
24. Fémpersely 19.
25. Marshal-féle fémpersely M. 19.
26. Garet-féle fémpersely.
27. Shouttleworth-féle szivattyú dugattyúja.

104. Rosenthal M., Budapest.

Ellenőr-lámpa, mozdonyjelző, váltójelző. (Ajándék.)

105. Roth Róbert, Szeged.

2 kis asztali bográcz. (Ajándék.)

106. Schlick-féle vasöntőde és gépgyár részvény-társaság, Budapest.

Öntött és préselt horganydiszitmények mintagyüjteménye; előbbiek a m. kir. operaház nézőterén vannak alkalmazva. (Ajándék.)

107. Scholtz C. A., Matheöcz.

Lóvakarók, pléhfedők, sziták, szűrők, reszelők stb., 45 db. (Ajándék.)

108. Schwarz Antal, Budapest.

100 darabból álló kovácsolt és préselt vasrózsa-gyüjtemény 3 táblán. (Ajándék.)

109. Steinhöbel Danó, Losoncz.

Uj ablakzár szerkezet. (Ajándék.)

110. Sternlich és Társa, Losoncz.

Zománczvas-edények. (Ajándék.)

111. Stadler Mihály, Budapest.

Sodronyszövetminták, díszvirágkerités, szikrafogó, új szerkezetű kalitka. (Ajándék.)

112. Streck Mihály és fiai, Göllniczbánya.

Különféle lánczkovács-munkák, 50 darabból álló gyüjtemény. (Ajándék.)

113. Sziráky József, Szeged.

50 darabból álló szegedi zsebkés-gyüjtemény, közte halnyelű különlegességek. (Részben ajándékképen.)

114. Szőke Lajos, kovács, **Budapest.** (Kiállitásképen.)

60 db. csiszolt lópatkó (az orsz. kiállitásból).

1. Magyar futó-patkó.
2. Norvégiai patkó franczia módra.
3. Uj találmányú magyar ügetőpatkó csavar nélkül.
4. Uj találmányú szög nélküli kautschuk-patkó.
5. Kautschuk-patkó.
6. Stájer-patkó.
7. Kurta lábra kautschuk-patkó.
8. Uj találmányú mankós-patkó kautschukkal.
9. Kötél-patkó.
10. Uj találmányú szög nélküli patkó.
11. Rendes félhold-patkó.
12. Öszvér-patkó, nyári.
13. Ökör-patkó, jobb.
14. Műtét-patkó (kautschukkal).
15. Wolf-féle bevágós patkó.
16. Wolf-féle egycsavaros patkó.
17. Katona-patkó (mellső).
18. Uj találmányú kapcsolt nyirpatkó.
19. Paripa-patkó, csavarral, mellső, téli.
20. Gyep-patkó, ugrásnál alkalmas.
21. Uj találmányú német patkó, körmös.
22. Körmös-patkó számára.
23. Uj találmányú csapos griffbetét.
24. Wolf-féle bevágós patkó, mellső.
25. Uj találmányú nútos-patkó.
26. Uj találmányú Német-féle griffes.
27. Kapcsolt patkó.
28. Kocsis-patkó, mellső.
29. Vérfolt-patkó.
30. Födeles patkó.
31. Uj találmány, rugany.s patkó, hátsó.
32. Angol futó-patkó, hátsó.
33. Bevágós futó-patkó.
34. Angol futó-patkó, mellső.
35. Magyar asfalt-patkó, kautschukkal.
36. Futó-patkó, kettárkos.
37. Rendes angol patkó.
38. Vadász-patkó, bevágós sarokkal
39. Vadász-patkó, egy éllel.
40. Török patkó.
41. Uj találmány, három nútos.
42. Uj találmány, aczél körömbetét.
43. Nyir-patkó.
44. Előirás szerinti bokázó hátsó patkó.
45. Rendes urasági patkó.
46. Uj találmány, két szögecscsel.
47. Bevágós, csavaros patkó.
48. Uj találmány két szögecscsel tompa körömre.
49. Akadályverseny p. egy sarok, hátsó.
50. Uj találmány, rugó tartja.
51. Inrövidült patkó.
52. Eugen Bisse rendelése, hátsó.
53. Hátsó kocsi -patkó.
54. Patatágitó patkó, csavaros.
55. Török nyirpatkó.
56. Ökörpatkó, bal.
57. Rokkant-patkó.
58. Bosnyák-patkó.
59. Öszvér-patkó, téli.
60. Beeresztő félholdpatkó.
61. Kincsem testvére patája.
62. Bevágós futó p. kautschukkal patán.

115. Szücs Sándor, Kecskemét.

7 db. ajtózár. (Ajándék.)

116. Tanczer András, Pápa.
Magyar dísz evőeszközök.

117. Tóth József, Sz.-Udvarhely.
Saját találmányú széntüzelő. [Egy 1885. márczius 25-ről Sz.-Udvarhelyen kiállított, 21 aláirással ellátott bizonylat szerint e széntüzelő szakértőleg megvizsgáltatván, kifogástalannak találtatott, a mennyiben 3 kgr. szénnel 12 személyre való 4-féle étket lehetett előállitani s pedig minden gőz nélkül.] (Ajándék.)

118. Tichy Sámuel, Zólyom-Radvány.
20 db. különféle zsebkés. (Ajándék.)

119. Thomas György. N.-Becskerek.
10 db. lópatkó. (Ajándék.)

120. »Unio« vas- és lemezgyár-társulat, Zólyom.
Vas-, horganyozott-, ólmozott- és szinesen diszitett lemezek. Kehely vert lemezből; törési próbák. (Ajándék.)

121. Vandrák Sámuel, Budapest.
Bronz kilincsek, fogantyúk, kulcslyuk-lemezek stb. 20 db., tölgyfa táblán. (Ajándék.)

Vandrák Sámuel mint bronzműves már az 1842. évi első magyar iparkiállitáson is részt vett jeles készitményeivel.

122. Velbach és Mayer, Esztergom.
5 db. különféle edény állanyból (Nickel). (Ajándék.)

123. Wlaszlovits József, Stoósz.
Késárú gyártmányainak mintagyüjteménye több táblázaton; 18 db. kertészkés, 6 db. konyhakés és konyhavilla, 50 db. különféle zsebkés. (Ajándék.)

124. Ifj. Wagner Károly, Beszterczebánya.
Sárgarézfeszület; 6 db. bronz csengő; mintatábla rézcsattokkal és lószerszám-felszerelésekkel. (Részben ajándék.)

125. Walkó Mihály, Gölnitzbánya.
Lánczkovács-munkák, 28 db. (Ajándék.)

126. Zányi Károly, Komárom.
3 ajtózár. (Ajándék.)

126a. Kutschera György, Budapest. (Kiállításképen.)
Bronz (cuivre-poli) csillár. Ára 135 frt.

126b. Neuhold János, Budapest.
10 db. bronz (cuivre-poli) tentatartó, levélnyomó, gyufatartó, hamutartó stb. (Ajándék.)

IV. Fa- és butor-ipar.

127. Bécsi technologiai iparmuzeum.

Burkart-féle gyüjtemény: európai haszonfák metszetei. Mindegyik háromféle metszetben van feltüntetve, még pedig keresztmetszetben, a bélsugarak irányában és érintőleges metszetben.

1. Lucz-fenyő.
2. Jegenye-fenyő
3. Vörös-fenyő.
4. Erdei-fenyő.
5. Fekete-fenyő.
6. Czirbolya-fenyő.
7. Sima-fenyő.
8. Cziprusfa.
9. Gyalog-fenyő.
10. Tiszafa.
11. Fehér nyirfa.
12. Mezgés égerfa.
13. Gyertyánfa.
14. Török mogyorófa.
15. Kocsányos tölgy.
16. Kocsánytalan tölgy.
17. Szelid gesztenyefa.
18. Bükkfa.
19. Kecskefűz.
20. Rezgő nyárfa.
21. Virginiai boglárfa.
22. Fekete szederfa.
23. Közönséges szilfa.
24. Európai olajfa.
25. Vadkörtefa.
26. Vadalmafa.
27. Kajszin baraczkfa.
28. Kerti szilvafa.
29. Közönséges cseresznyefa.
30. Közönséges akáczfa.
31. Lisztes berkenyefa.
32. Barkócza berkenyefa.
33. Diófa.
34. Bálványfa.
35. Fodor juharfa.
36. Köz. „
37. Jókori „
38. Kőrisfa.
39. Vadgesztenyefa.
40. Kislevelű hársfa.

128. Bécsből egy farugany-ágybetét. (Holzfeder-Matratze.)

129. Berlinből. Természetes diófából sajtolt butordiszítmények.

*Fa butordiszítmények sajtolásának feltüntetése oly módon történik, hogy a fa a rostok irányában, tehát merőlegesen a fa homloklapjára, hideg vagy gyengén melegitett mintákba többször egymásután nyomatik, mig a kivánt domborulat előáll.

130. Bodiczky D. M. L.-Szt.-Miklós.
Liptói turó-bödönök. (Ajándék.)

131. Cservenka és Grossmann, Budapest.
Söröshordó-minta. (Ajándék.)

132. Engel Adolf és fiai, Pécs.

Honvéd laktanya, faszerkezeti minta.
Koczka-padló minták. (Ajándék.)

133. Esztergályos tanműhely, Zboró.

Különféle esztergályozott házi eszközök és furulyák.

134. Faárúgyár, Oberaich (Karintiában).

Különféle fa-házieszközök.

135. Feiwel Lipót, Budapest.

Szabadalmazott kétülésű iskolapad, házi iskolapad. (Ajándék.)

136. Ifj. Gaal János ács, H.-M.-Vásárhely.

Házfedél-szerkezetek.
Függőhid-minta.

137. Garai Ármin, kárpitos, Budapest.

Szabad. szétszedhető családi ágypamlag-minta. (Ajándék.)

138. Gindert István kádármester, Budapesten.

Dísz-konyhaedények vegyes faberakattal. (Ajándék.)

139. Gromann Lipót és fiai, Bécs.

Fatelitési és páczolási minták, 46 db. falapocska. (Ajándék.)

*A fa telitésének (impraegnatiójának), azaz valamely folyadékkal való itatásának általában azon czélja van, hogy a fa rothadása, korhadása és rovarok által való elpusztitása hosszabb időre megakadályoztassék. Leginkább oly fákat telitenek, melyeket nedves helyre, földbe vagy vizbe raknak, mint vasuti talpfákat, távirdaoszlopokat, de épületek és butorok faalkatrészeit is. Telitő anyagul kátrányolajat, chlorhorganyt, rézvitriol oldatot stb. használnak. Az itt bemutatott telitő-anyagok azonban a fát nem csak a gyorsabb pusztulástól óvják, hanem egyszersmind a fák szinezésére, értékesebb fák utánzására is használtatnak, miért is különféle szinekben készitik.

140. Grundmann J., faárúgyáros, Horič (Csehország.)

Szerszám-nyelek, fogantyuk, hordócsapok stb. (Ajándék.)

141. Grossmann József, Budapest.

Fafournier-gyüjtemény. (Ajándék.)

1. Fodros kőrisfa.
2. Magyar kőrisfa.
3. Tölgyfa.
4. Erdélyi tölgyfa.
5. Német kőrisfa.
6—8. Jávorfa.
9. Egerfa.
10. Gyertyánfa.
11. Bükkfa.
12. Diófa.
13—14. Erdélyi diófa.
15. Erdélyi fodros diófa.
16. Erdélyi fodros diófagyökér.
17. Amerikai diófa.
18. Gesztenyefa.
19. Cseresznyefa.
20. Körtefa.
21. Ébenfaszinűre páczolt körtefa.
22. Rózsafa.
23. Mahagonifa.
24. Palizanderfa.
25. Ébenfa.

Lyukasztott székülések.

142. Hornung Testvérek, Brassó.
A hajlitott butorok előállitását fokozatosan feltüntető mintagyüjtemény.

143. Horváth M. J., Feketehalom. Brassó mellett. (Kiállitásképen.)
Különféle faárúk: káposzta- és uborka-gyaluk 1—2—3 késsel, asztalkendő-sajtó, malomkerék-fogak gyertyánfából stb.

144. Hulvák István kádársegéd, **Tata.**
Kis dézsaalakú czukortartó szines berakással. (Ajándék.)
Hulvák az 1885. orsz. munkakiállitáson aranyoklevéllel és 5 arany dijjal lett kitüntetve.

145. Kátai és Roth, Budapest.
3 táblázat különféle fa-butordiszitményekkel, 60 db. (Ajándék.)

146. Kirscher János, Szász-Régen.
3 db. gömbölyű festett csutora, közte egy 8 literes, vexirrel és pohárral.

147. Kozma József ácsmester, Szécsény.
Toronysisak.

148. Kölber testvérek, Budapest.
A kocsigyártásnál használt fanemek mintagyüjteménye, 16 darab. (Ajándék.)

149. Lédeczy Sándor, zongoragyáros, Budapest.
Hangszekrény- (Resonanz-) fa-minták. (Ajándék.)

150. Lepoglavai fegyintézet.
1 asztali diszhordó.

151. Lingel Károly, Budapest.
Esztergályozott és hornyolt butorrészek. (Ajándék.)

152. Magyar M. és társa, Ujpest.
Iskola-, rajz- és festészeti eszközök mintagyüjteménye. (Ajándék.)
Műfestő állvány, műfestő szék, cyclométer, fakörző, rajztábla, derékszög, famércze, háromszögek, majolika festő-állvány, távlati vonalzó, párhuzamos vonalzó, vonalzó, paleta, redukáló vonalzó, lómérték, paedagogiai eszközök, orosz számoló gép, koczka vonalzó rézéllel és a nélkül, gombtisztitó, műfestő szekrény stb.

153. Neubauer József, Pápa.
Különféle bakonyvidéki házi és gazdasági faeszközök.
Egy összetolható u. n. szalonlétra. (Részben ajándékképen.)

154. Nürnbergből.

Tölgy- és diófa butordiszitmények: egyenes és hajlitott feldiszek (Aufsatz), oszlopok, pilaszterek, tartányok, párkányzatok stb.

155. Nürnbergből.

Kiviteli forgalomra előállitott fafaragászati czikkek: fényképkeretek, kézi tükrök, fali állványok, fali ruhafogasok, hangjegy- és irattartók, dohányzó készülékek, szivar-, ékszer- és munkaszekrénykék, tálczák, asztalkák stb.

156. Oltóssy Pál és fiai, Bécs, Esztergom és Fegyvernek.

51 db. különféle sajátgyártmányú kész sétabot meggyfából.

42 db. saját termesztésű nyers sétabot, nap- és esernyőnyél meggyfából. (Ajándék.)

157. Az orsz. kiállitás erdészeti csarnokából.

Különféle erdészeti iparczikkek. (Ajándék.)

158. Pardavy Gyula, Budapest.

3 db. szines faberakatú kép [u. n. marquetterie-munka]. (Ajándék.)

159. Policzer Miksa, Tiszolcz.

Túró-bödönök. (Ajándék.)

160. Ray János ácsmester, Uj-Szőny.

Toronysisak-minta.

161. Recher R., Bécs.

Nyers parafanemek Spanyolországból és Afrikából, parafahulladékok eczet- és szeszgyártáshoz, durva parafa-hulladék gyümölcs- és szőlő-csomagolásra, parafa-reszelőpor, metszett parafaforgács kárpitos munkákhoz és tengerészeti czélokra, kalap- és lábbeli-betétek, czipőtalpak, dugaszok, stb. (Ajándék.)

162. Rejtő Sándor kir. ipari felügyelő, Budapest.

A homonnai és rimaszombati műfaragó-iskolából az esztergályozó, faragó és mintázó tanmenetet feltüntető mintagyüjtemények. (Ajándék.)

163. Rosenfeld Alfréd, Budapest.

Nagybani kivitelre előállitott nyers botok, 41 db.; vadmeggy, hólyagmogyoró (Staphilea pinnata), kecskerágó (Evonymus europaeus), ökörfark (Verbascum), Sophora japonica, mogyorófa, ezüstkérgű mogyorófa, Tamarix, kőrisfa, boróka, somfa. (Ajándék.)

164. Schramm és Hörner, Offenbach a. M.

Fénymázolási minták. (Ajándék.)

A kiállított falapocskák amerikai módszer szerint vannak fénymázolva. Ezen eljárás szerint a lakkirozandó tárgyat először fa-tömedékkel (wood-filler) bemázolják és azután finom fénymázzal (polishing varnish) többször bevonják. Miután a fénymáz megkeményedett, finomra tört habkővel és végre szénporral csiszolják. — L. az I. csoportban 14. sz. a.

165. Stecher Károly mázoló-mester, **Budapest.** (Ajándék.)

Két szekrényajtó-szárny minta diófa és palizander festéssel.

Hat kisebb tábla mahagoni, palizander, spanyolgyökér, diófa, amerikai sima diófa, sötét tölgyfa, világos tölgyfa.

166. Ugyanaz.

Kiállításképen: két darab ovál asztaltábla, az egyik 7-féle fanemben és közepén elefántcsont szinben oroszlányképpel berakva, a másik 14-féle márvány-utánzattal. Ára egyenként 150 frt. (Eladó.)

Stecher Károly az itt felsorolt tárgyakért az orsz. kiállításon a nagy díszoklevelet nyerte el.

167. Takács G. Vendel, Zólyom.

Pipaszárak, szivar- és szivarka-szipkák, boróka, meggy, puszpáng és szilvafából, 30 db. (Ajándék.)

168. Thonet testvérek, N.-Ugrócz.

A hajlitott fabutorgyártást fokozatosan feltüntető részletek.

*Hajlitott fa főleg a butor- és kocsiiparban dolgoztatik fel; legalkalmasabb a bükkfa. Szép egyenes növésü törzsök nyers állapotban léczekre fürészeltetnek és megfelelően kidolgoztatnak. Az előkészitett léczek $^1/_{20}$—$^1/_{10}$ légkörnyomásu gőzzel telt kamrába rakatnak, hol 6—24 óráig gőz hatása alatt állanak. Kivételük után szabad kézzel vagy géppel meghajlittatnak és megfelelő alakú öntöttvas mintákba és sinek közé szorittatnak. Ezután még a mintában 40° C. hőmérsékü kamrákban körülbelül 24 óráig szárittatnak.

169. Thüringiából (Németországban).

Diófa-lemezzel burkolt faanyagból sajtolt butordiszitmények.

*Ujabban olcsóbb butorokon a faragott ékitményeket ugynevezett mesterséges fából sajtolt diszitmények pótolják. Ezek előállitására tépett faanyagot (fürészpor, cellulose) valamely alkalmas kötőszerrel kevernek és mintákba sajtolják. A mesterséges fa gyalulható, véshető stb., továbbá csiszárolható és enyvezhető. A „bois durci“ név alatt ismeretes fát, gyantásfa (palizander, mahagoni

stb.) fürészporának állati vérrel való keverése által állitják elő; az anyaghoz a vér rothadásának meggátlására kreozotot, karbolsavat stb. tesznek. A megszáradt keveréket porrá törik és forró levegővel hevitett mintákba sajtolják. A kiállitott diszitmények diófa-fournirral vannak boritva.

170. Veszprémből.

8 db. különféle kulacs.

171. Walser Jakab, Budapest.

Az egyik végén 12-szögű, a másikon ovál-alakú hordó és az ahoz való ászokfák. (Ajándék.)

172. Wanek M. Károly, Budapest. (Ajándék.)

Egy keret 46-féle fa-páczmintával. (20-féle tölgy-, 2 dió-, 6 fenyőfa, 2 ébenfa-, 3 palizander-, 3 mahagoni-, 1 oliv-, 2 hársfa-pácz, 4 brunolein, 3 iskolatábla festésminta.)

Egy keret 16-féle mázolási mintával, fa- és márványutánzatok.

173. Wanitsek József, kárpitos, Budapest. (Ajándék.)

4 külön ágyra szétszedhető családi diván-minta díszes kiállitásban.

Ugyanaz más szerkezettel 3 ágyra.

Uj szerkezetű szalon ágy-ottomán.

174. Winkle Nándor, Budapest.

Képkeretlécz mintagyüjtemény, 42 db. (Ajándék.)

175. Woys János, ostorgyáros, Tájó, Tirolban.

12 db. ostornyél, Celtis Australis.

Kiállitó melegen ajánlja e fanem meghonositását és hajlandónak nyilatkozik több ezer forintnyi évi szükséglet fedezését biztositani.

176. Zwick Antal és fia, Soroksár.

Saját szerkezetű gőz takarmány-erjesztő minta.

Ovális hordó.

Szétszedhető hordó-minta. (Ajándék.)

A *-al jelölt jegyzetek a kir. technologiai iparmuzeum kiadványaiból vannak átvéve.

V. Vessző-, háncs-, sás- és szalmafonó-ipar.

177. Écsy Ferencz, Budapest. (Ajándék.)

Magyar karkosár, svájczi alakú piaczi kosár, „Stefánia“ kosár, pálmakosár bőr felszereléssel, női munkakosár, papirkosár; szénkosár spanyol nádból a vasutak számára, lőszer és élelmiszerhordkosár a hadsereg hegyi ütegei számára.

Egy köteg különböző vastagságú spanyolnád.

178. Flossmann Lajos, Budapest.

Vesszőfonású butorok (2 karosszék, zsámoly, virágtartó-asztal.)

179. Gáspár Gyula, Marosvásárhely.

Szalmafonat-szalag minták Jobbágytelkéről és azokból gyárilag előállított szalmakalapok.

180. Kuhmann József, Apatin.

A budapesti lánczhid mintája, nádból fonva.

181. Katona Miklós, Nagy-Károly.

Minta-kártya a gyékény természetes és gyártott minőségének fokozatos feltüntetésével. Kivitelre előállított gyékényfonású díszkosarak; ötösfogás a mint az a külföldre szállittatik; 2 darab feldíszitett szatyor, virágcserép-burkolat, nyitott varrókosár, munkadoboz, nyakbavető úti szivartáska, 2 darab dohánytartó, 3 darab párisi czukorka-doboz, asztalkendő-szoritó.

Párisi női nyári kalap, női kerti-kalap, tourista-kalap genfi minta szerint.

A háziipar fejlesztése körül igen figyelemreméltó szerepet foglal el a gyékényfonás, azon sokoldalú előnyök folytán, melylyel bir, s a mennyiben nem haszonvágy vezet ezen iparág fejlesztésénél, hanem kizárólag az, hogy a népnek egy oly pénzforrást nyissunk, mely szükségletét pótolja, az erkölcsöket javitsa, elmondom e helyen, a mit ezen iparág terén tapasztaltam és megkisértettem.

A gyékény a növényvilágban Nimphaea név alatt ismeretes, melynek válfajai vannak; ezek között a Nimphaea Augustifolia az, mely kizárólag fonásra alkalmazható hajlékonysága, ereje és finomsága miatt, de ennek is csak egy bizonyos része, az úgynevezett bél-gyékény, mely a növénynek tojásdad kerekséggel biró legbelső szála, ez a legerősebb része, ebből készülnek a finomabb darabok, melyek mint divatczikkek nagy kelendőségnek örvendenek és a külföldön keresettek.

Az itt elősorolt tulajdonokból kiindulva jöttünk azon gondolatra, hogy azon részek, melyeket a növény többi lapjai nyujtanak, mire lennének fölhasználhatók, próbát tettünk szabad kézen a sodrással és spárgát készitettünk belőle.

A sodrás sikeressége ösztönzött lehetővé tenni a fonást orsóval; az e téren tett próbák előállitották egy német a kócznak, melyet egy amerikai műmérnök, Amade Vilb ux úrnak köszönhetek; — azonban ez még nem tökéletes, mert a műáztatás által a gyékény sokat vesztett erejéből. Ez hozott arra a gondolatra, hogy próbálni kellene ezen anyagot tovább gyengiteni és ez által egy oly masszát előállitani, mely papirgyártásban nagy változást tudna előidézni, mi csakugyan sikerült is, mert a legszebb fehér papirt állitja ki sokkal olcsóbb áron, mint azt rongyból lehet elérni.

A mi a háziiparszerű fonást illeti, mindenekfelett azon helyeken lenne az terjesztendő, a hol már eddig is a gyékényszövés kereseti ágat képez, vagy a gyékényfonó teleppel össze kell kötni a gyékényszövést; mert a növény egyes szálai ha fel nem dolgoztatnak, a bélgyékény kiszedése elpocsékolt időnek tekinthető és a nem használható részek oly drágává tennék a bélgyékényt, hogy a kereskedésekben megcsökkenne a kereslet. Ennélfogva a pakoló és más gyékénynek szövését össze kell kötni szatyorfonással, azon szatyor-fonással, mely a magasabb körök számára működik, péld. Harasztkerék, Maros-Tordamegyében lenne azon hely, melynek körülfekvő helységeiben ezen iparágat megkedveltetni és honositani kellene.

Felmutatva egyes fázisaiban a Nimphaea Augustifoliát, a Székely művelődési és közgazdasági egylet iparmuzeumának felajánlom magamat minden ezutáni észleléseim közlésére, valamint az e téren netáni bármely kezdeményezések támogatására.

Katona Miklós.

182. Kattler Bernát, szalmakalap-gyáros, **Budapest.**

Bel- és külföldi szalma-fonatok minta-gyüjteménye. Hazai (nánási), florenczi, velenczei, svájczi, schwarzwaldi, érczhegységi, csehországi szalmafonatok. Eredeti és gyárilag előállitott nánási szalmakalapok. (Ajándék.)

183. Klement J. Budapest.

24 darab különféle kézi- és diszkosár. Pálmakosár bőrrel diszitve, utazókosár vesszőből, ruhatartó, pékkosár, munkakosár, kézikosár bőrfogantyúval, kulcskosár, evőeszköz és kenyértartó, gyermekkosarak.

Fegyházi gyékényfonó munkák. Kbinai gyékények. (Féláron.)

184. Lye T. és fia, Lutton, Anglia.

Angol szalmafonat-minták 50-féle szinárnyalatban. (Ajándék.)

185. Neumann E. és fia, Vácz.

Gépen előállitott üveg-szalmatokok. (Ajándék.)

186. Nagybányai nőegylet.
Gyékényfonatú díszkosárkák, 24 darab.
Gyékényfonalú kalapok. (Ajándék.)

187. Raichl [illegible], Apatin.
Kosárfonó-munkák. (Ajándék.)

188. Herczeg Schwarzenberg-féle erdőgondnokság, Winterberg, Csehország.
Szövött fa-falburkolat-minták. (Ajándék.)

189. Szerencsy Ede, Kassa.
Ugynevezett rizsszalma-seprő mintagyüjtemény, az orsz. kiállitás XII. csoportjából. Három minőségű szobaseprők esztergályozott bükkfanyéllel, különféle minőségű szalon-, ruha- és szőnyegseprők politirozott nyéllel. (Ajándék.)

A czég a szalmát Olaszhonban, Velencze vidékén szerzi be, a mennyiben a Magyarországon termő czirok ily gyártási czélra nem alkalmas. A czég évi szalmaszükséglete 60,000 klgr., naponta körülbelül 1,000 darab seprőt állit elő. A gyártás Amerikából importált gépeken 20—24 munkás (leginkább fiugyermekek) által eszközöltetik.

190. Stauss és Melde, Pozsony.
Egyszerű és dupla nádgyékény-minták, kertészeti czélokra, téglagyárak használatára, stb.
Szabadalmazott szobapadlat (Stuccatur) begyékényezési minták. (Ajándék.)

191. Tauter L., Schonach, Badeni Schwartzwald.
Szalmafonatok kalapgyártásra. (Ajándék.)

191a. Lindner József, Ebersbach, Szászország.
Háncs-szövet (Sparterie) készitmények.

VI. Gyermekjáték-ipar.

192. Bánffi-hunyadi állami gyermekjátékkészitő-tanmühely.
Schönhut Vilmos tanmühely-vezető utján: a szakiskola tanmenetét feltüntető minta-táblázatok. (Ajándék.)

193. Bing Testvérek, Nürnberg.

A gyár által előállított gyermekjátékok minta-gyüjteménye. (Ajándék.)

Szerszám-szekrény, butor-garniturák fából és horganyból, bádog és porczellán asztali készletek, konyhaedények és eszközök, kerti- és istálló-eszközök, takarék-tüzhelyek, stb.

Működésbe hozható villamos- és gőzgép-minták (négy kis gőzgép, két electromotor, inductio-műszer).

A kis motorok által működésbe hozható gyári műhely körfürészszel, esztergával, furógéppel és egyéb munkagépekkel.

Kis mozdony „Budapest", tenderrel, személy- és teherkocsikkal és szétszedhető körvágánynyal, külön készitve a Székelyföldi Iparmuzeum számára.

194. Maugsch Nándor, Bártfa.

Az 1885. évi orsz. kiállitás XVIII. csoportjában kiállitott, nagyobbára kivitelre szánt összes gyermekjáték-gyüjtemény. (Ajándék.)

Szekér buzás zsákokkal, szénás szekér, borona igásökörrel, szerecsen által tolt bábu, kutschir-kocsi és fiakker, nyitott és csukott omnibusz, lóvasut, stb.

Franczia, zuáv katona-csoportok, gyalogsági vadász- és honvéd-csoportok, sziklán csoportositott katona-csapatok, huszárok és egyéb lovasok, stb.

Több doboz különféle fegyvernemeket képviselő katona-csoportokkal.

A fa-gyermekjátékok előállitását fokozatosan feltüntető minta-táblázatok [külön a Székelyföldi Iparmuzeum számára összeállitva.]

A Maugsch-féle játékszergyár kormányi segélyben részesülő tanműhelylyel van kapcsolatban.

195. Pesendorfer Ferencz, Budapest.

Mintegy száz darab különféle fa-játéktárgy és háztartási eszköz, 7 táblázaton. (Ajándék.)

196. Schelhorn Péter, Ujpest.

Nagy bábú papir-maché anyagból.

VII. Szövő-, fonóipar.

197. Benczur Soma, Békés.

Szövetfestő-minták. (Ajándék.)

198. Dunagőzhajózási társaság ó-budai hajó-gyára.

A telep kötélgyártását feltüntető mintagyüjtemény. (Ajándék.)

199. Első osztrák jutafonó- és szövőgyár fiók-telepe, Ujpest.
Nyers juta, jutafonalak és zsákszövetek. (Ajándék.)

200. Freibauer Ede fiai, Budapest.
Vizmentes ponyva-minták. (Ajándék.)

201. Gáspár Gyula, Marosvásárhely.
Székely és erdélyrészi szőttesek minta-gyüjteménye. (Ajándék.)

202. Guttmann Ádám, Budapest.
A Zólyom megyében házi-iparilag előállított czérna-csipkék minta-gyüjteménye albumba kötve. (Ajándék.)

203. Kotlár Sámuel, Késmárk.
12 csomag különféle nyers nemez, kalapgyártáshoz. (Ajándék.)

204. Marek Nándor, Apatin.
Dísz fonókerék kötélverők számára. Kötélverő szerszámok.

205. Nagybecskereki szövő-tanműhely.
Persa mintájú szőnyeg.

206. Rasmusen Sára, Koppenhága.
Csipkeverő-készülék.

207. Reichle A., Bécs.
Linoleum szőnyeg-minták. (Ajándék.)
Az illető angol gyár összes készitményeinek illusztrált albuma.
* Kaucsukot újabban többféle anyaggal pótolnak. Habár mindezen készitmények a kaucsuk technikai tulajdonságaival nem érnek fel, mindazonáltal némely czélra jó eredménynyel használhatók. Ilyen pótló anyagból készitik a F. Walton-féle szab. linoleum szőnyegeket is. Ezeket szobapadlók fedésére, valamint asztalok, ágyak, fürdőkádak stb. mellett szőnyegek helyett használják. Előállításukra lenmagolajat addig főznek, mig egészen sűrűvé válik; ekkor ugyanannyi súlyrész sellakkal összeolvasztják és vashengerekkel kihengerlik. Kaucsukszerű anyag lenmagolajnak kénnel való hevitése által is készül.

208. Rejtő Sándor, kir. ipari felügyelő, **Budapest.**
A marosvásárhelyi id. szövőtanműhely mintakönyve. (Kiállitásképen.)

209. Scherg Vilmos és társa, Brassó.
Gyapjuszövet-mintalapok. (Ajándék.)

210. Scherer Károly, N.-Szeben.
A gyár által előállitott gyapjuszövetek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

211. Schön Jakab utódai, Budapest.

A gyár által előállított 50-féle pamut, gyapjú, selyem, chenille-bútor és egyéb paszomány-minta 12 kártyán. (Ajándék.)

212. Schramm Willibald, Bécs. (Ajándék.)

Teljesen felszerelt Jaquard szövőszék-minta.
Gallir deszkalap 4000 furással.

213. Torontálmegyéből:

Nagy szőnyeg.

214. Wein Károly és Társa, Késmárk.

Fehér és szines damaszt-lenszövet minták, 32 db. (Ajándék.)

VIII. Lábbeli-ipar.

215. Briefrel János, Budapest.

Forgó ficzamra való parafa-topán.
Ludtalp és csukló gyengülésre való kis gépezet, czipővel együtt.
Fél ludtalp-topán.
6 db. gipsz-lábminta.

216. Brettschneider Zs. és fia, Budapest.

Lakczipő felsőrész. (Ajándék.)

217. Depold József, Budapest.

Lábbeli minták albuma, a kiállító által rajzolt 700 eredeti ábrával.

Férfi czipők. (156 ábra.)

Beványolt rugany-czipő.
Ruganyczipő toldalékkal.
„ boritékkal és csukló betéttel.
Boritott ruganyczipő hamis füzéssel.
Ruganyczipő, czipőalakú boritékkal.
Előltűzős czipő.
Gombos czipő (ruganynyal.)
Valódi gombos czipő.
Oldalt gombos, fűzős és csattos czipő.
Gombos, fűzős, csattos és ványolt magasszárú rugany téli czipő csukló-betéttel.
Czipő különböző zárral.

Férfi félczipők. (97 ábra.)

Rugany félczipő egy darabból.
„ „ különböző boritékkal.
„ „ hamis fűzéssel.
Előlfűzős félczipő.
Rugany félczipő hamis gombolással.
Gombos félczipő.
Félczipő különböző alakokban.

Női czipők. (146 ábra.)

Beványolt ruganyczipő.
Ruganyczipő külömböző toldalékkal.
Ruganyczipő külömböző csuklóbetéttel.

Ruganyczipő különböző előfejjel és külső kéregboritékkal.
Boritott ruganyczipő.
Laksapkás boritott ruganyczipő.
Ruganyczipő hamis gombolással.
Gombos és csattos czipők.
Elől és oldalt fűzős czipő.

Női félczipők (138 ábra.)

Rugany félczipő egy darabból.
Boritott rugany félczipő külső kéregboritással és csuklóbetéttel.
Rugany félczipő hamis gombolással.
Elölfűzős félczipő.
Gombos félczipő.
Félczipő különböző zárral.

Pongyolaczipő különböző csokrokkal.
Különböző női és férfi papucs sarokkal és a nélkül.

Gyermekczipők. (13 ábra.)

Fűzős, gombos, csattos és kötnivaló gyermekczipő.

Csizmák. (15 ábra.)

Félcsizma két varrással.
Beványolt félcsizma.
Nyelv-félcsizma.
Félcsizma oldalt csattal.
Ványolt csizma két varrással.
Nyelv csizma két varrással.
Egy darabból ványolt csizma.

Történelmi lábbeli-minták az ó- és középkorból. (130 ábra.)

218. Fejes István, Kula.

Talpszélmetsző-szerszám; kaptafa (czipőminta után készitve); félig kész és kész czipő abnormis lábra.

219. Galambos Lajos, Komárom.

Bőrtágitó csavar. (Ajándék.)

220. Hold András, Budapest.

16 db. kaptafa. (Ajándék.)

221. Herz Hugó, Budapest.

Csizmapatkó-minták. (Ajándék.)

222. Lőrincz István, Budapest.

4 db. újszerkezetű külföldi czipész-szerszám. (Ajándék.)

Domborkés, a sarok (Absatz) gyalulására, igen jól alkalmazható, mert a bőrt egyenletesen, teljesen simára gyalulja és a csavar által a kés többféleképen irányitható.

Talpszélgyalu, melylyel a talpbőrt helyes formában legyalulhatni, legyen a talp vékony vagy vastag, a kezelés egyforma könnyűséggel jár.

Nyesőkés, melylyel a talpszél és fejbőr közt levő vékony bőrfoszlányokat tisztán kinyeshetni a nélkül, hogy a fejbőrön kár esnék. Igen hasznos segédeszköz, mert a hanyag munkások által gyakorta vigyázatlanságból tett fejbőr-átvágásoknak ez által eleje van véve.

Fárahuzó fogas fogó, mely annyiban különbözik az eddigi kézi fogóktól, hogy a fejbőrt jól ráhuzza a kaptafára, a nélkül hogy a bőr nagyon kifeszülne, továbbá a czipő orrára eső ránczokat sokkal jobban lehet vele egyengetni.

223. Marton Lipót, Budapest.
2 pár czipő felsőrész. (Ajándék.)

224. Meister Ferdinand, Budapest.
Saját előállitású czipőrugany-szövetek mintái.
(Czipőrugany-szövetet hazánkban eddig kizárólag ezen czég állit elő.)

225. Machanek I. C. és társa, Bécs.
Csizmapatkó-mintatábla.

226. Merkens & Mayer, Budapest.
Czipőtalp- és sarkrészek papirlemezből. (Ajándék.)

227. Reicher Ferencz, Budapest.
33 db. különböző szerkezetű czipész-szerszám.
(Az orsz. kiállitáson czipész-szerszámok csupán ezen collectió által voltak képviselve.)

228. Rolny Károly, Budapest.
1 pár varrásnelküli férficzipő. (Ajándék.)

229. Schlesinger Sarolta, Szeged.
2 pár szegedi női díszpapucs. (Ajándék.)

230. Teitelbaum Mór, Alsó-Mislye.
16 db. miniatur-czipőminta fából faragva, az orsz. kiállitásból. (Ajándék.)

231. Vértessy M., M.-Sziget.
1 pár hegymászó-czipő saját találmányú szeges vastalpszerkezettel. (Ajándék.)

IX. Vegyes iparágak.

232. Bécsből:
Szabadalmazott új szerkezetű irógép, melylyel az eredetivel egyidejüleg 20 másolat készithető.

233. Dulcz Antal, Budapest.
Angol lovagló-kantár. (Ajándék.)

234. Emich Dániel, Cservenka.
Műmalom-berendezési minta (az orsz. kiállitásból).

235. Eisenmann Alajos, N.-Atád.
Fésüs munkák; varrókosarak, szaru lombfürész-munka. (Ajándék.)

236. Elberfeldből, Németországban:
Különféle alakú és diszitésü préselt papirtányérok és kosárkák.

237. Geller József, Budapest.
Félbőrkötések.

238. Gross Rezső, Budapest.
Irószekrényke, bőrdiszműmunka.

239. Gschwindt-féle szesz-, likőr-, élesztő- és rum-gyár-részvénytársaság, Budapest.
30-féle likőr diszüvegekben. (Ajándék.)

240. Guttmann Antal, Budapest.
Saját készitményü művirágok és alkatrészeinek mintagyüjteménye. (Ajándék.)
Pálmák és délszaki növények, mint művirág-dekorácziók.

241. Gyürky Pál, Tiszolcz.
Csomagoló-papir hengerekben és csomagokban, az országos kiállitásból. (Ajándék.)

242. Hardtmuth L. és C., Bécs.
Az iróngyártás fokozatait feltüntető mintagyüjtemény. (Ajándék.)

243. Kartschoke János, Budapest.
8 db. különféle kefe és 15 db. finom mázoló-ecset, az orsz. kiállitásból. (Ajándék.)

244. Kálazdy nővérek, Budapest.
A legfinomabb művirágok előállitási fokozatait feltüntető mintagyüjtemény. (Ajándék.)

245. Ledács István, gépészmérnöki gyakornok a m. kir. államvasutak gépgyárában, **Budapest.** (Kiállitásképen.)
Tized nagyságban az összes alkatrészeket pontosan feltüntető, dió- és tölgyfából faragott gőzmozdony-minta; hossza 922 mm., magassága 460 mm., szélessége 336 mm, minden részében mozgható szerkezet. (Ára 200 frt.)
E mintával az 1885. évi orsz. munkakiállitás alkalmával készitője — ki nehány évvel ezelőtt juhászbojtár volt Tápió-Szelén — az arany diszoklevélből és 5 aranyból álló első dijat nyerte el.

246. Löwinger Károly, Budapest.

Uj szerkezetü bőrönd. (Ajándék.)

247. Mayer Ferencz, Debreczen.

Nagy csikóbőrös hortobágyi díszkulacs; remek himzésü dohányzacskó; dísz-karikásostor. (Féláron.)

248. Moser József, tokkészitő, **Budapest.**

100 db. selyemmel és bársonynyal bélelt bőrtok az egylet díszérmei számára. (Ajándék.)

249. Nürnbergből:

Működésbe hozható motor-minták.

Háromhatásu electromotor chromsavas elemmel.

Dynamogép kettős elemmel.

Weber-féle gőzgép kettőshatásu gőzcylinderrel, súlylyal ellátott biztonsági szeleppel, regulatorral, vizszinmérővel, próbacsapokkal, gőzsippal stb.; a finom kivitelü összes részek csavarral vannak összeillesztve.

A gőzcylinder szerkezetét és működését feltüntető mozgatható minta mahagoni táblán.

250. Pálfy testvérek, Szeged.

Paprika-csokor, aranyozott bőségszarú tartóban, az orsz. kiállitásból. (Ajándék.)

251. Péterfalvi papirgyár.

A telep gyártmányainak mintagyüjteménye. (Ajándék.)

Hat karton, mindegyikben 50 különféle minőségü finom angol levélpapir és boriték.

Két csomag (à 100 iv) 8-ad rét postapapir.

Két csomag (500 és 250 iv) 4-edrét finom sima és vonalzott papir.

Két csomag miniszter-papir.

Hét csomag (500 és 250 iv) különféle irópapir, 14-féle egyéb papir 100 íves csomagokban.

Vágott távirdai tekercsek, 25 db. (9 mm. zöld, 9, 10, 11, 12 mm. fehér); 2 tekercs fel nem vágott.

3 db. nyomdapapir-tekercs rotatiós-gépre (à 6500 m. = 84 kgr.)

252. Rigler J. E., Budapest.

Iskolai iró- és rajzfüzetek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

253. Schwindler József A., díszmüczukrász, **Budapest.**

Czukrászati díszmü. (Ajándék.)

Ezen dragant- és porczukorból előállitott nagy husvéti tojás atlaszszal van bevonva, mely fölött nagy virágbokréta díszlik; e

bevonás igen ügyes és fáradságos eljárást igényel, tekintve az anyag törékenységét. A mű belsejében amorettek jelképezik az ipar különböző ágait, koronázva a magyar géniusz által. (Készitője szerint hasonló nagyságú és kiállitású czukrászati mű eddig az országban még nem állittatott elő. Előállitási értéke 45 frt.)

254. Spiró Etelka, Budapest.

A tajtfaragászatot fokozatosan feltüntető minta-gyüjtemény. (Nyers anyag, esztergályozott, faragott, kifőzött, simitott, finoman simitott, viaszban kifőzött, kész tajtékpipa.)

Kiállitásképen: 4 db. magyar modorban faragott finom tajtékpipa.

255. Soenecken F., Bonn.

Soenecken-féle különböző szerkezetű réztollak mintagyüjteménye; 56 db. különféle rendszerű tollszár, rajztoll, kihuzó toll, körző stb.; a tollak gyakorlati alkalmazását feltüntető irás és rajzminták. (Ajándék.)

256. Szandtner Károly, Budapest.

Tésztagyártmányok minta-gyüjteménye. (Ajándék.)

Három különféle vastagságú csőtészta (Maccaroni). Levesbe való tészták: császármetélt (Kaiser fidelin), széles laska (Lasani), tollszár (Federkiele), koczka, csillag, gyürű, csokor, rizs, gége, csiga; kézimű tarhonya apró és nagyobb nemű, harmatkása (gyermektáp).

Gyógyszerészeti tábla-ostya.

Ez utóbbi czikk készitését kiállitó hosszadalmas kisérletek után oly tökélyre emelte, hogy a külföldivel nemcsak versenyezni, hanem tiszta, kellemes íze, egyenlő vastagsága és fényességénél fogva ennek felette állónak lett több tekintélyes szakértő által nyilvánitva, s e mellett tanuskodik az is, hogy most már évente majdnem két millió darabot állit elő, melynek jó részét külföldre szállitja.

257. Szekulesz Ede, Budapest.

Művirágok és alkatrészek mintagyüjteménye. (Ajándék.)

258. Nees A. és társa, Aschaffenburg, (Bajorország).

1800-féle szines papirminta, albumba kötve. (Ajándék.)

259. Wolszky Albert, Budapest.

Kefeáruk a katonaság használatára. (Ajándék.)

Lókefe a közös hadügy- és honvédelmi ministeriumok által előirva

Ugyanaz a szekerész-hadtest részére:

Ruhakefe
Fényesitőkefe
Sárkefe
Fegyverkefe
Bekenőkefe
} aprólék-kefék a cs. és kir. gyalogos hadcsapatok számára.

Ruhakefe
Fényesitőkefe
Sárkefe
Fegyverkefe
Bekenőkefe
Gombvilla
} a m. k. honvéd-gyalogos hadcsapatok részére, előirás szerint.

22 db. különféle kefelap-faminta.

260. Weber C. F., Lipcse.
Facement-háztetőminta. (Ajándék.)

260a. Heuckel J. G. örökösei, Allersberg (Bajorország.)
Arany és ezüst leoni huzal mintagyüjtemény. (Ajándék.)

260b. Pensel testvérek, Kulmbach. (Bajorország.)
8-féle palatábla; palavessző-mintakártya. (Ajándék.)

X. Munkagépek és szerszámok. Gazdasági eszközök.

261. Blažek Adolf, Budapest.
Egy réz- és egy feketenyelű nagy szabóolló, sheffieldi gyártmány.

262. Borombovits János, szerkovács, **Budapest.** (Ajándék.)
Vasuti ellenőrző kerék távmérő aczélból. (Ezen 52 frt értékű műszer előállitása rendkivüli finom és pontos kivitelt igényel.)

263. Crotogino Testvérek, Schweidnitz. (Porosz-Szilézia)
Szabadalmazott párkány-gyaluk. (Az egyoldaluan mart gyalukések élesités czéljából nem reszeltetnek, hanem mint egyenes kések kövön köszörültetnek.)

264. Eckardt Pál, Bécs.
Vas-, aczél- és rézhuzal-kefék. (Féláron.)
Csőkefe, hordótisztitó-kefe aczélhuzalból, huzalkefe-öntvények tisztitására, huzalkefe aranyművesek számára, ráspolykefe, aczélhuzal-kefe gyümölcsfák kérgének tisztitására, aczélhuzalkefe sörte szegélylyel marhák tisztitására, aczélhuzalseprő, suroló- és hajkefe.

265. Osztrák-magyar »Fairbanks«-társaság mérleg- és gépgyára, Budapest.

Fairbanks-féle hordozható százados mérleg tölgyfaszekrényben, tölgyfahiddal, hitelesitett súlyokkal; mérőképesség 260 kgr.

E mérlegeknél az emeltyűk rendszere ugy van kiképezve, hogy a teher a mérlegekre egyenletesen nehezül, bármely pontján a hidnak legyen is az, a középen, vagy a hid sarkán. A mérlegnek nem tökéletesen vizszintes állása a mérés pontosságát nem befolyásolja, miután az emeltyű kengyelszemei a szerkezet önsúlya következtében ferde alapon is alkalmazkodnak.

Házimérleg egyenkarú mérőkarral, horganycsészével; mérőképesség 5 kgr.

Ezen rendszerű mérleg részletei öntött vasból állanak, melyeket e czélra készitett specialis gépeken dolgoznak ki. A mérlegek könnyen kezelhetők, le- és felszerelhetők; az alkatrészek nagyobb surlódás nélkül könnyen mozoghatnak, az aczélélek igen kemények, tehát nem könnyen kopnak; a teher a mérleg bármely pontjára téve gyorsan és pontosan lemérbető. A nagyobb súlyok a kar végpontjára függesztett lapra tétetnek, a beosztott karon eltolható súly a kisebb terheket méri. A gyár főtelepe St.-Johnbury-Vermontban, Amerikában van és jelenleg a legkisebb levél- és érczpénzmérlegtől kezdve, a 100—150 tonnás vasuti s az 5000 tonnás hajómérlegig, 850 különféle mérleget gyárt. A magyarországi fiókgyár, mely egész Európában egyedüli, Káposztás-Megyeren van.

266. Friedrich Alajos, gépész, **Vácz.**

Saját találmányú szab. ruha-mángorló. (Féláron.)

A szerkezet dupla mángorlást végez, maga huzza be a ruhát és önműködőleg adja azt ki, kis helyen elfér és egy személy által könnyen kezelhető.

267. Geittner és Rausch, Budapest.

„Hardy Pick Company Sheffield" gyárából.

1 ágú hegyes csákány nyéllel.
2 „ ugyanaz „
2 „ széles hegyű ugyanaz nyéllel.
Tömő-csákány nyél nélkül
3-ik számú szén-lapát nyéllel.
(Ajándék).

268. Grau Ferencz, Oravicza.

20 db. ásó, kapa, csákány, ekevas. (Ajándék.)

269. Gutjahr és Müller, Budapest.

Trieur; kiválasztóhenger. (Ajándék.)

A czég az orsz. kiállitáson „jó munka, uj iparág meghonositása, versenyképesség és kivitelképességért" nyert érmet.

270. Helle Ernő, Pozsony.
Saját találmányú szab. kombinált furó-, maró-, lomb- és körfürészgép, próbamunkákkal; előállitási ára 100 frt.

271. Horváth M. J., Feketehalom, Brassó mellett. (Kiállitásképen.)
Asztalos-, ács-, bognár-, kádár- és könyvkötő-szerszámok.

272. Höyer József, Pancsova.
Saját találmányú hordó-donga szoritógép. (Ajándék.)
(Az orsz. kiállitáson czélszerű javitásért nyert érmet.)

273. Jurisics Márton, Budapest.
Magasabb helyre könnyen alkalmazható fuvó állványnyal, hossza 89 cm., szélessége 63 cm.; ára 40 frt. (Ajándék.)

274. Kelemen Ferencz, Varjas.
Saját találmányú kukoriczakapáló és töltögető-eke. (Ajándék).

275. Kéky Imre, Budapest.
Asztalos-gyalupad és egy kisebb műhely teljes berendezésére való 40 db. asztalos-szerszám. (Ajándék.)

Nagy és kisebb eresztőgyalu fogóval, széles nagyzógyalu, simitó-, dupla-, fogas-, hátlap- és taroló-gyaluk, egyenesgyalu állitható elővágóval, 4 db. párkány-gyalu, horony-gyalu, egyszerű egyenesgyalu, völgyelőgyalu, vonómérték rézzel, kalapács nyéllel, vasfogó, ráspoly, szintező, sarkaló, rézmérték, szegletmértékek, fabunkó, rézgyalu-láda, széles heveder-fürész, fafurdancs, kiakasztó-fürész, finom gehrvéső, különböző nagyságú vésők nyéllel: szerszámtartó-szekrény.

(Kiállitó az orsz. kiállitáson „versenyképességért és kitünő munkáért" nyert érmet.)

276. Kessler Adolf, Bécs.
Épületszáritó-készülék tervezetei. (Ajándék.)

277. Knutzen Frigyes, Budapest.
50 db. különféle ráspoly és reszelő. (Ajándék.)
(Az orsz. kiállitáson versenyen kivül.)

278. Kohn L. és Ullmann Antal, Kussics Fehértemplom mellett.
19 db. csiszolt ásó, kapa, csákány. (Ajándék.)

279. Leykauf György, Nürnberg.
Szerszámkések: bőr-, könyvkötő-, sablon-, állitható czipészkés, 3-féle nyergeskés, szűcskés, aranyvágó-szánkó-, aranyfüst-kés, stb.

280. Leitner Antal, Budapest.

Gyalupad és 44 db. asztalos-szerszám. (Ajándék.)

Eresztő-gyalu, kettős gyalu, simitó-gyalu, nagyoló-, fogas- és párkány-gyalu, lapos vésők, félgömbölyű véső, lyukvéső, szögelők, vonalzók, csavarszoritók, kalapács, furdancs, fabunkó, kézi fürész, kiakasztó fürész, heveder-fürész, hézag-fürész, fürész-reszelő, fareszelő, faráspoly, fogas-szoritó, vonó aczél, szolga, szerszámtartó.

Kiállitó az orsz. kiállitáson, versenyképesség, fontos javitás és haladásért nyert érmet.

281. Ifj. Levy J., Bécs.

4, 6, 8-szoros vastagságú telitett gép-pamutszíj minták. (Ajándék.)

282. Pahn János, Budapest.

52 db. különféle ráspoly és reszelő. (Ajándék.)

Elő-, simitó-, nagyoló-, fürész-, kézireszelők; szobrász-, márvány és faráspolyok, kovácsráspolyok stb.

(Az orsz. kiállitáson „versenyképesség, haladás és kitünő munkáért“ nyert érmet.)

283. Pápai Manó, Budapest. *Scidel és Naumann*-féle drezdai gyárból.

Ujabb szerkezetü magaskaru zárszekrényes családi varrógép, teljesen felszerelve.

Ujabb szerkezetü erős magaskarú varrógép iparosok számára, teljesen felszerelve.

Mühlhauseni 8-as számú, 26 cm. tűágyhosszaságú és 162 kötőtűvel működő kötőgép. (Kiállitásképen.)

284. Schmeja Ödön, Biala (Bielitz mellett, Galiczia).

Szabadalmazott Excelsior-malom, 1-ső szám, kávé, fűszerek stb. őrlésére 80 m/m korongátmérővel, súlya 30 klgr., munkaképesség 5—10 klgr. óránként. (Ajándék.)

E szabadalmazott készülékek egyenletesen őrölnek, minden megkivántató finomsági fok mellett; az őrlőlemezek munkaközben önműködőleg élesülnek, továbbá e lemezek megfordithatók és könnyen kiválthatók és elhasználásuk után olcsón pótolhatók; kezelésük egyszerű és szilárd.

285. Singer Henrik, Budapest.

Surla (Schmirgel) korongok, reszelők és porok 100 frt értékben. (Ajándék.)

(Orsz. kiállitási érem „jó munka és kivitelképességért“.)

286. Spiegel S., Budapest.

Kertieszközök gyüjteménye. (Kiállitásképen.)

Hámozókés. (3 db.)	Franczia fürész.
Csutkavágó. (3 db.)	Fürész csavarral.
Főzelékgyalu.	Fürész, lapja igazitható.
Zöldbabvágó gép.	Heilbronni fürész.
Hámozógép.	Fakéreg tisztitó.
Almaszeletelő.	Fakéreg tisztitó kefe.
Cseresznyemag kifejtő.	Gyümölcsszedő.
Sorjelző.	Kecskeláb.
Palántaszedő.	Fürész ív nélkül.
Üvegházi fecskendő.	Aczélgereblye 18 fogú. (2 db.)
Palántázó.	Szénakés.
Palántaduggató.	Sövénynyiró olló.
Gyomláló.	Kremsi olló.
Permetező.	Faolló.
Spárgaszúró. (2 db.)	Franczia faolló.

Gyakorlati újabb eszközök.

Növényátpalántázó olló.	Faiskola kés.
Palántázó.	Universalis nemesitő kés.
Faolló pufferrel. (2 db.)	Oltókés hosszú csontbetéttel.
Szüretelő olló.	Amerikai kapa, kéthegyű.
Venyige kés.	Amerikai kapa, egyhegyű.

287. Tájtsik Mátyás, Keskemét.

Saját találmányú önátakasztó mérlegminta.

E mérleg a körtés mérlegek felett azon előnynyel bir, hogy ezeknél sokkal érzékenyebb és a mérleg fején a függő részek nem kereszttengelyen, hanem felfelé álló aczéléleken járnak szintén aczélperselyekben, a mit a fentebb jelzetteknél alkalmazni nem lehet. Leglényegesebb előnye pedig az, hogy ha a mérleg kis felére nagyobb súlyt rakunk, mint a mennyit kimérni lehet, nem szükséges a rajta levő terhet leszedni és a nagyobb felére nagy erővel átakasztani, hanem egyszerűen a mérleg rúdját egy kissé lenyomjuk, mi által a kétágú horog bekapcsolódik a függő részbe; ekkor a rudat ismét felfelé toljuk, mi által a második horog kiakad a lyukból és a mérleg nagy felén van, minden időtöltés és megerőltetés nélkül; visszafelé ugyanigy.

288. Vogel és Noot, Wartberg (Stájerország).

Fürész-gyüjtemény. (Féláron.)

Ivfürészek, nyers erdei, lucz- és jegenye-, tölgy- és bükkfához. Hasitó, hamács, rókafark, kanyaritó, kengyeles-, lyukfürész, körfürész.

289. Ugyanaz.

Aczéllemezből préselt ásók és lapátok. (Féláron.)

Hányó, kavics, hó, szén, koksz, locomobil, istálló- stb. lapátok, kőrisfa nyéllel.

290. Geittner és Rausch, Budapest. (Kiállításképen.)

Ács-szerszámok.

Finom keresztvágó-fürész $1^1/_2$ m.
„ hasító-fürész 1·58 m.
Angol rókafark 24".
Fürész kerettel $2^1/_4$", $2^3/_4$"
Ugyanaz, keskeny $2^1/_4$".
Kiakasztó fürész $1^3/_4$".
△ csüngő-mérték 18'.
Kettős eresztő gyalu,
Foganttyú hozzá.
Falazat gyalu.
Rugany „
Horgoló „
Simitó „ 2 foganttyúval.
Nagyzó „
Simitó „
Kettő simitó gyalu
Párkány gyalu.
Alap „
Aczél szeglet-mérték 36".
Vas furdancs.
Furó hozzá (2 db.).
Csavarhuzó.
Csigafuró (3 db.).
Füles véső.
Lapos erős véső $^3/_4$, $1^1/_2$". (2 db.).
Erős ürvéső $^5/_8$, $^7/_8$"
Csapvéső $^3/_{16}$, $^1/_2$"
Rézvéső $1^1/_4$".
Harapófogó 10".
Aczélvonalzó.
△ Faráspoly 375 mm.
△ Fareszelő 275 „
△ Ugyanaz 325 „
△ Angol fürész-reszelő $4^1/_2$, 8".
Ácsbárd.
Taszító fejsze.
Magyar ács-fejsze.
Kézi-szekercze.
Kereszt-fejsze.

Bognár-szerszámok.

Agyfuró 70 mm.
Rokás vonó-kés nyéllel.
Füles véső 1".
Bognár-vonókés 6 betéttel.
Kettős hegyű furó 4, 6, 9, 12"
Csiga-furó 8, 15, 26 mm.
Franczia kézi-balta.

Kádár-szerszámok.

Czinvágó-gyalu 20—35 akóig.
Hajótalpu-gyalu 10—12 „
Egyenlitő „ 10—12 „
Vésező gyalu.
Czinczifrázó gyalu 10—12 akóig.
Egyenlitő-gyalu $^2/_2$ vassal 10-12 akóig.
Ugyanaz 2 fogóval 10—12 akóig.
Simitó-gyalu $^2/_2$ vassal $1^3/_4$".
Nagyzó-gyalu $1^1/_2$".
Tőke-gyalu 18".
Koszoru-gyalu.
Fenék-gyalu.

Taszitó-padgyalu 4'.
Hordó-összehuzó.
Fakörző 10—12 akóig.
Fenék helyvágó.
Ajtófürész.
Görbe kés.
Egyenes kés.
Erdő szekercze, nagy.
Akna-furó $1^3/_4$''.
Tolózár 30-35 akóig.
Fenék-kihuzó, kicsi.
Abroncs-hajtó (2 db.).
„ kés.

Esztergályos-szerszámok.

Fa-csavar-metsző 27 mm.
Ugyanaz 18 mm.
Eszterga-reszelő.
„ ráspoly.
„ körző 8''.
Csavar-metsző-aczél.
Eszterga sziv.
Kupás-véső $^3/_8$, $^3/_4$'' (2 db.).
Eszterga-véső $^5/_8$, 1, $1^1/_2$'' (3 db.).
Hosszú kanálfuró 3, 10 15 mm. (3 db.).
Sziv-furó 10 mm.
Különféle esztergavéső (6 db.).
Görbe eszterga-aczél.

Képfaragó szerszámok.

40 dbból álló valódi „Addis" faragó-véső gyüjtemény.
Görbe ráspoly (6 db.).

Kovács-, lakatos- és gépész-szerszámok.

Kovács üllő $34^5/_{10}$ K⁰.
„ satu $14^1/_4$ „
Szegfejező-vas.
Satuba való lemezvágó olló 70 cm.
Tüzi fogó 2·65 K⁰ (2 db.).
Egyengető-lap 7''□ csiszolva.
Karczoló-tű.
Vas-vonalzó 1 m. beosztva.
Ujitott csavarkulcs 2 K⁰.
Mell furdancs.
Furó-kereplő, ujabb fajta 12''.
Abroncs-sikattyú 5''.
Kulcsos-gépsikattyú 7''.
Érczfürész lappal 12''.
Pergő furó 15''.
Whitworth csavarmetsző 15'' vág. $^3/_8$, $^7/_{16}$, $^1/_2$, $^5/_8$''.
Kézi csavarmetsző 16 lyukkal.
Tolómérték mm. és hüvelybe beosztva 20 cm.
Vaskörző 7''.
Marok-körző $4^1/_2$''.
Táncmester körző 7''.
Harapó-fogó 20 cm.
Csavarhuzó.
Hegyes fogó 7''.
Lapos „ 7''.
Derékszög aczélból 40 cm.
Keresztszög „ 6 „
Tűzőszög „ 21 „
Hatszög „ 16 „
Vizszintező.
Különféle aczél kalapács 11 K⁰ (db.).
Üllőbe való aczélvágó 65 Dg.
„ „ alsó rész 1·30 K⁰.
Kézi-lyukasztó.
Kézi lapos-vágó.
Kézi-kereszt-vágó.
Pontozó.
Öntött-aczél mérnöki kalapács (3 db.)
Kézi reszelő 350 mm.
Lapos elő-reszelő 350 mm.
„ simitó-reszelő 300 mm.
△ „ „ 275 „
△ elő „ 200 „
Gömb. „ „ 200 „

Patkoló szerszámok.

Patkoló fogó.
Körömvágókés 2 késsel.
Patkoló-kalapács.
Verő-kés.
Körömrántó.
Körömráspoly 275 mm.

Bádogos szerszámok.

Fényezett kanyaritó-tőke 12″.
Szarvas-üllő 15″.
Tőke-olló 18″.
Kézi lemez-olló 10″.
Forrasztó-páka.
Fedő-fogó.
Boritó-vas.
Fényelő-tőke $2^1/_2$.
Homoritó-tőke $2^1/_4$″.
„ kalapács.
Hajlitó vas 2″.
Karima vas 1″.
Gömbölyü kézi üllő.
Lapos, ugyanaz.
Lyukverő 4, 14″ (2 db.).
Tányérozó kalapács.
Kiverő „
Fényelő „
Kanyaritó „
Leegyengető „
Egyengető „
Érczvakaró egyenes
Ugyanaz hajlitott.
Készlet, aczél-szám 4 mm. 0—9-ig.
„ „ betü 4 „ A—Z-ig.

Kárpitos- és nyerges-szerszámok.

Kárpitos-kalapács.
Nyerges „
Kecskeláb.
Hevederfogó.
Szőrhuzó.
Különféle varrótü (5 db.).

Könyvkötő-szerszámok.

Vágó prés.
Könyvkötő-gyalu 3 késsel.
Bekötő prés.
Présszoritó.
Aranyozó párna.
„ kés.
Kézi „
Élesitő „
Boritó (kés) vas.
Könyvkötő kés.
Fecskendező rostély.
Achat kő.
Pontozó vas.
Diszitő nyéllel.
Betü szekrény.
Kör-vágókés.
Simitó csont.
Aranyozó-deszka.
Nyereg.

Szijgyártó-szerszámok.

Szijgyártó lapos-fogó.
Szegletszoritó.
Lyukasztó-fogó 6 sippal.
Bőrgyalu.
Lapos-szücs fogó.
Szücs-vágókés.
Különféle szijgyártó-kés, egyenes, görbe és hegyes (6 db.).
Szijgyártó-varró-szék.

Timár-szerszámok.

Szabad. fáczoló, csavar nélkül 13½". Taszitó aczél nyéllel.
Németalföldi vonókés. „ réz „
Húsoló-kés 15". „ üveg „
Nyiró-kés 24". Aczél huzó „
Simitó-kő nyéllel. Simitó-fogó.
Holdas-kés. Döntő-aczél nyéllel.
Szárfa, fából. Nyiró „ „
Kézi-parafa. Szinelő „ „
Parafa csappal. Fáczoló „ „
Szinelő aczél nyéllel.

Üveges-szerszámok.

Kiverő-kés. Gyémánt.
Tapaszsimitó-kés. Üveg-törő.
Kalapács.

Mintázó-szerszámok.

Különféle aczél mintázó-vas (18 db.). Különféle mintázó-fa (18 db.).
Különféle mintázó-gyürü (3 db.). Mintázó-viasz.

XI. Vegyes iparművészeti tárgyak, képek és szobrok.

291. Kozmata Ferencz fényképész, **Budapest.** (Ajándék.)
A király, királyné, trónörökös és trónörökösné életnagyságú mellképei.
Az orsz. kiállitás épületei 24 felvételben, fali képcsoport.

292. Ráth Károly magángyüjteményéből:
Olajfestmény. „Kerekes Sára", szül. 1793-ban május 30-ik napján, Öszve kelt 1815. január 9-én.

293. Vass László, Budapest.
Festett mennyezet-részletek keretben. (Ajándék.)

294. Wasmuth C., Berlin.
Az öt világrész legmagasabb épitményeinek összehasonlitó képcsoportja.

295. M. kir. technologiai iparmuzeum, Budapest. (Kiállitásképen):
A sokszorositó müiparágak különböző fajait felölelő mintagyüjtemény, diszkötések, réz-, kő-, horgany- és papirclichék (222 frt értékben.)

296. Orsz. magyar iparmüvészeti muzeum, Budapest. Galvanoplastikai másolatok:

Talpas pohár. Talpán delfin-fejek felett cherubok fejei, körülöttük virág- és gyümölcscsokrok. A test alját cartouchok és virágcsokrok, közepein pedig keretbe foglalt három thasosi érem díszitik. Felső szélén cartouche-ok között háromszor két-két cherub-fej és medaillonban a mesterjegy. Magassága 0·22. Ezüstölve és aranyozva. Ára 24 frt. Az eredeti ezüst, részben aranyozva. Vert és vésett munka. Magántulajdon. Magyar, XVII. század.

Fedeles kupa. Talpa levelekkel ékes. Hengeralakú testén, két levélpárta között, domború virágfüzér. Fedelén ülő szarvas. Hajlott fülén nőherma. Magassága 0·205. Ezüstölve és aranyozva. Ára 54 frt. Az eredeti ezüst, részben aranyozva. Öntött, vert és vésett munka. Magán tulajdon. Magyar, XVII. század.

Kettős-tálcza. Két tojásdad, egymás fölé helyezett tálczából áll. Az alsó négy apró lábon áll. Homorú belsejében gyümölcsök, virágok, bogarak és rocaille. Közepén szabadon álló stylizált lombozat emelkedik, a kisebb tálcza talpát képezvén. E tálcza szélein kivágott s az alsóhoz hasonló módon diszitett. Magassága 0·115, a nagy tálcza hossza 0·223, szélessége 0·167, a kis tálcza hossza 0·15, szélessége 0·105. Aranyozva. Ára 24 frt. Az eredeti ezüst, aranyozva. Öntött, vert és vésett munka. Magántulajdon. XVIII. század.

A nagy-szt.-miklósi aranykincsből:

Ivó csésze. Tojásdad, három oroszlánlábon áll. Egyik része stylizált bikafőt ábrázol, melynek szőre, nyakán és szája körül leveleket és liliomokat utánoz. A csésze szélén palmette-szerű szegély. Magassága 0·06, hossza 0·123. Aranyozva. Ára 25 frt. Az eredeti arany. Öntött, vert és vésett munka. A cs. kir. régiségtár tulajdona. Lelhelye Nagy-Szt.-Miklós.

Korsó. Nyakán elől-hátul szája és füle alatt egy-egy álló gólya, a másik két oldalon előre lépő gólya egy fa mellett, békát tartva csőrében. A korsó nyakát egy domború gyürű fogja körül, rosette-alaku virágokkal; alatta levéldiszitmény. Testén elől és hátul szük ruhás férfi, szárnyas emberfejű oroszlánon nyargal, mely fején, füle közt, liliomszerű diszt visel. A lovag mindkét kezével kendőt (?) tart feje felett. Ezen alak felett centaur nyakpereczczel, követ tartó jobbját és balkezét védőleg emeli egy szük ruhás férfi ellen, ki az ő hátán ül s bunkóval készül reá sujtani. Ugyanez alakok fordulnak elő a túloldalon a fül alatt azon különbséggel, hogy az oroszlán lovag felül, a centaur alól van.

A két lapos oldalon azonos compositio ellenkező irányban: sas griffülekkel és szakállal, karmaiban meztelen, nyakpereczczel ékesitett fiut vive, ki egyik kezével csészét, a másikkal levelet emel a sas felé, mindkét oldalon fa. Magassága 0·22. Aranyozva. Ára 60 frt. Az eredeti arany, bronz füllel. Vert és vésett munka. A cs. kir. régiségtár tulajdona. Lelhelye N.-Szt.-Miklós.

297. Giergl Henrik, Budapest.

Kiállitásképen: Likőr-service 6 személyre és 3 korsó nemzeti stylü email-festéssel.

Kupicza-alaku likőr-készlet a székely czimerrel.

298. Hauda Frigyes vésnök, Budapest.

Ezüst lapba vésett kép: Mátyás király bevonulása Budavárába. (Kiállitásképen. Értéke 400 frt.)

298a. Kratzmann Ede orsz. üvegfestészeti intézete, Budapest.

2 db. üvegfestészeti és 2 db. üvegedzési mü.

399. Kramme Károly, Budapest.

2 darab fém-disztál nemzeti jellegü zománcz-festménynyel, tölgykeretben. — 2 darab zománczozott fa- és 1 darab zománczozott fém-butorbetét. (Ajándék.)

300. Kutschera György, Budapest. (Kiállitásként.)

„Huzd rá czigány", fémöntvény Huszár müve után. Ára 200 frt.

301. Morzsányi József honi iparművészeti vállalata, **Budapest.**

Ékszerszekrény, magyar zománczfestésü bőrbetétekkel.

Munkaszekrény, magyar diszitésü fazománczozással.

Fényképkeret,

2 kézi tükör,

Tárczakönyvecske hasonlóan zománczozva.

302. Reichel és Heiszler, Budapest.

Vörösréz-kulacs, kézi vert munka (puncirozás).

Vörösréz-kanna, „ „ „

Sárgaréz-kanna, „ „ „

303. Vandrák Sámuel, Budapest.

Garibaldi dombormü arczképe, fémöntvény. (Ajándék.)

304. Kölnből (Németországban).

5 darab kis szobor bronz, ó-arany és ó-ezüst utánzatok; rococo-csoport, nevető és siró gyermek, Savoyardok.

Mária Terézia dombormü arczképe.

Korcsmai jelenet, dombormű keretben, Teniers festménye után.
Belvederi Apolló és Diana (Versaille) mellszobrok, Barbedienne-bronz utánzat.

305. Bécsi cs. kir. iparművészeti muzeum.
10 darab gyermek statuette (Fiamingo) különböző állásban.
Különféle gypsz-szobrok.

306. Bálind Ferencz, Budapest.
18 db. gyps szobor.
Domborművek, kéz- és láb-gipszminták.

307. Özv. Izsó Miklósné, Budapest.
7 gypsz-szobor Izsó művei után.

308. Marchenke Vilmos, Budapest és Kőbánya. (Ajándék.)
A czég által másfél évtized óta középületeken alkalmazott terracotta és majolica díszitményeknek 100-nál több darabból álló gipszminta gyüjteménye. (Oszlop- és pilaszterfők (Capitäl), párkányzatok, képszékek (Fries), tartányok (Träger), függőtámok (Consol), rosetták, medaillonok, szobros támok (Caryatid) s egyéb műépitészeti domborművek).
Nagy majolika díszoszlop.
4 db. terracotta mellszobor. (Árpád, Zrinyi, Liszt, Shakespeare.)

309. Matscheko J. és Schrödl, műkőgyár és dombormű ipartelep, **Budapest.**
A czég által a budapesti középületeken alkalmazott műkő-díszitményeknek gipsz-mintagyüjteménye. (Ajándék.)

310. Melocco testvérek, Budapest.
2 szobor műkőből. (Ajándék.)
„Vadászat" — görög nő sólyommal, 1·70 m. magas.
Szicziliai dobosnő, 1·55 m. magas (45 frt).

311. Orosz József, kőfaragó, **Miskolcz.**
Csucsives stylü torony felső részének főszmintája, kőfaragó munka ábrázolása. (Ajándék.)

312. Vanni Carlo, Bécs.
8 db. oszlop, mellszobrok számára, ugyanannyi különböző márvány utánzat.
Szobrok u. n. elefántcsont masszából.

313. Állami polgári és elemi iskolai tanitóképezde, Budapest.

Ajándék a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur nevében. A Gyulay-féle plasztikus rajzminta-gyüjteményből, a képes árjegyzék sorszámai szerint.

1. Koczka.
2. Kettős koczka.
3—8. Szögletes oszlopelemek.
9. Henger négyszögü talpon.
10. Oszloplábak négyzetes alappal.
11. Oszloplábak kettős alappal.
12. Román oszlop lapépitménynyel.
13. Római dóri oszlop.
14—17. Mértani testformák.
21—26. Stilizált páros levelek.
27—29. Természetes páros levelek.
30. Kehelyalaku ékitmény.
31—32. Palmetta.
33—35. Rozetta.
36. Természetes szöllőlevél.
37—39. Épitészeti párkány-minta.
40—41. Oszlopfő és oszlopláb.
42. Oszlopszin.
43—45. Lapos ékitmény.
48—49. Akanthus levelek.
54. Görög renaissance ékitmény.
45. Román renaissance ékitmény.
56. Gothikus levél.
57. „ ékitmény.
58. Renaissance „
60—63. Butorrészlet renaissance modorba.
64. Épitészeti forma.
65—66. „ „
70—72. Karyatide XVII—XVIII. század.
73—74. Székhátak XVII—XVIII.
A. Rozetta.
B. Oroszlánfő.
C. Ékitményrész.
D. „
E—E. Renaissance szekrénydisz.
F. Figurális.
G. Meraidák.
H. Ékitmény.
I. Paizs dombormü.
K.—L. Zál-Ostáde-féle dombormü
M. Román díszitésü tál.
N. Cellini-féle tál.

A gyüjtemény számlaértéke: 59 frt 75 kr.

Gipsz- és terracotta szobrok (l. 305., 306., 307., 308., 312. sz.).

a) Mellszobrok.

Ő Felsége.
Gróf Széchényi István (b. Vay).
Deák Ferencz (Marschalko).
B. Eötvös József (Izsó).
Arany János „
Petőfi Sándor „
Vörösmarty Mihály (Alexy).
Zrinyi Ilona (Izsó).
Verbőczy István (Izsó).
Árpád, Zrinyi Miklós, Liszt Ferencz, Shakespeare } terracotta (Marchenke).
Ajax. (Eredeti Rómában.)
Clytia. (Eredeti Londonban.)
Hermes. (Praxiteles, eredeti Olympiában.)

Paris, Helena } Canova.

b) Státuák.

Magyar királyok, fali konzolokon: Sz. István, Nagy Lajos, I. Géza, II. Géza, II. Béla, IV. Béla, IV. László, Corvin Mátyás.

Busuló juhász, Aratónő } Izsó.

Juhász, Fonó menyecske } Bálind

Milói Venus. (Eredeti Párisban.)

Silén erőpróbát téve (antik.)

Erő és szerelem. (Oroszlán Amorral). Rauch után.

Szivarozó czipészinas (terracotta).

---

314. Az országos magyar képzőművészeti társulat műlapjainak gyüjteménye. 1862—1886. (Ajándék.)

1. *Than Mór:* Ujonczozási jelenet. (1862.)
2. *Madarász V.:* Zrinyi Ilona Munkács várában. (1863.)
3. *Doby J.:* Szt.-Mihály-kápolna Kassán. (1863.)
4. *Markó:* Aratási jelenet. (1864.)
5. *Székely:* Ágnes asszony. (1865.)
6. „ „ „ „
7. „ „ „ „
8. *Than Mór:* Jézus keresztelése. (1865.)
9. *Lietzen-Mayer:* I. Mária királynő és anyja I. Erzébet N. Lajos sirjánál. (1865.)
10. *Benczúr:* Balatoni halász. (1866.)
11. *Stornó:* A kún vezért üldöző Szt. László. (1866.)
12. *Greguss J.:* Ebéd után. (1867.)
13. *Lotz K.:* Gúlya-itatás. (1868.)
14. *Székely B.:* Az özvegy. (1868.)
15. „ Anyai őrszem. (1869.)
16. *Than M.:* Szt. Czeczilia. (1870.)
17. *Wagner S.:* Nőrablás. (1870.)
18. *Lietzen-Mayer:* Mária Terézia. (1871.)
19. *Murilló:* Mária a hittéritőkkel. (1872.)
20. *Lietzen-Mayer:* Faust és Margit. (1873.)
21. *Munkácsy:* Iskola előtt. (1874.)
22. *Cuyp:* Tájkép tehenekkel. (1874.)
23. *Van der Neer:* Holdvilágos táj. (1874.)
24. *Rembrandt:* Irástudó. (1874.)
25. *Ramberg:* Himzés. (1874.)
26. *Krausz:* Czipész-inasok. (1875.)
27. *Snyders:* Kotlóstyúk és sólyom. (1875.)
28. *Ruysdael S.:* Hollandi búcsú. (1875.)
29. *Horowitz:* Jeruzsalem síralma. (1875.)
30. *Rubens:* Szt. Ildefanso oltára. (1875.)
31. *Rembrandt isk.:* Krisztus Pilátus előtt. (1876.)
32. *Tiepolo:* Kath. Ferdinánd. (1876.)
33. *Poussin:* Czeczilia Metella síremléke. (1875.)
34. *Than Mór:* Tündér Ilona. (1876.)

35. *Schmidt:* Keresztelés esküvő előtt. (1876.)
36. *Kraft:* Zrinyi Miklós kirohanása. (1877.)
37. *Kaulbach:* Tell Vilmos. (1877.)
38. *Rubens:* Rubens P. P. (1877.)
39. *Metzu:* Hódolat. (1877.)
40. *Boltraffio:* Madonna. (1877.)
41. *Canaletto:* Cs. kir. nyaraló. (1878.)
42. *Gonzales-Couques:* Családi kép. (1878.)
43. *Murillo:* Férfi arczkép. (1878.)
44. *Palma-Vecchio:* Violante. (1878.)
45. *Rubens:* A szent család az almafa alatt. (1878.)
46. *Munkácsy:* Ujonczok. (1879.)
47. *Rubens:* Boreas elrabolja Oreithyát. (1879.)
48. *Kaulbach:* Gyermekgyónás (1879.)
49. *Franczia:* A sz. szűz a gyermek Jézus és sz. Jánossal. (1879.)
50. *Jäger:* Hegyi táj. (1879.)
51. *Brouwer:* Borkóstolók. (1880.)
52. *Murillo:* Szent család. (1880.)
53. *Rembrandt köv.:* Női arczkép (1880.)
54. *Pettenkofen:* Magyar felkelők. (1880.)
55. *Mészöly:* Balatoni halásztanya. (1880.)
56. *Spagnoletto:* Szt. András vértanusága. (1881.)
57. *Wouwermann:* Lóusztatás. (1881.)
58. *Benczúr:* Szt. István keresztelése. (1881.)
59. *Detaille:* Honvéd-törzstiszt. (1882.)
60. *Cuyp:* Hollandi család. (1882.)
61. *Than M.:* Mátyás király tudósai és művészei körében. (1882.)
62. *Aggházy Gyula:* Terefere. (1883.)
63. *Teniers Dávid:* Falusi orvos. (1883.)
64. *Tiepolo:* Mária megdicsőülése. (1883.)
65. *Lietzen-Mayer S.:* Szt. Erzsébet. (1884.)
66. *Pausinger F.:* Rezső trónörökös vadászata. (1884.)
67. *De Vargas:* Szűz Mária (spanyol másolat Veronese után. (1884.)
68. *Munkácsy M.:* Műterem. (1885.)
69. *Lucidel:* Női arczkép. (1885.)
70. *Wagner S.:* Csikós-verseny. (1885.)
71. *Ligeti Antal:* Vajda-Hunyad. (1886.)
72. *Rubens P. P.:* Férj és feleség. (1886.)

XII. Rajzminta-gyüjtemények. Szakkönyvek.

A földmivelés, ipar- és kereskedelemügyi ministerium kiadványai.

(Ajándékképen.)

1. Vidéky-féle szabadkézi rajzminták I., II., III., IV. füzetei.
2. Ugyanattól „Vezérfonal".
3. Suppan Vilmos, mértani rajzminták.
4. Ugyanattól „Vezérkönyv".
5. Az orsz. nőipar-kiállitás kiválóbb tárgyainak fényképezett gyüjteménye.
6. Wereschagin-féle szőnyegek fényképei.
7. Műipari mintalapok. I. Paraszt-butor. Tervezte Mátray Lajos. II. Műlakatos-munkák.
8. A magyar háziipar diszitményei. *A nemzeti muzeum kiadványa.*
9. Magyar diszitő styl. *Huszka János rajztanár, S.-Szt.-György.*
10. Lachenmayer-féle női rajzatlasz (oszlopos forgó keretekben). *Posner Károly Lajos kiadványa.*
11. Olcsó butortervezetek, kézirat gyanánt készültek a kis-szebeni asztalosok számára. *Gaul Károly, állami középipartanodai tanár, Budapest.*
12. 42 fényképlap, több száz fafaragászati mintával (Nürnbergből.)
13. 16 fényképlap, kosárfonó díszmunkák mintáival (Berlinből.)
14. Butordiszitmények, 30 lap.
15. Butor-rajzgyüjtemény 80 lap.
16. Amerikai szerszámok, butorvasalások és egyéb vas- és fémárúk rajzalbuma. (Hamburgi kiadvány.)
17. Butor-diszvasalások kovácsolt vasból, 47 lap. (München.)
18. Ajtó-, ablak- és butorvasalások és egyéb rézfelszerelési tárgyak minta-albuma. (Bécs.)

19. Az összes asztalos, esztergályos, kádár, bognár, ács stb. kéziszerszámok szinezett rajzalbuma, 45 lap, 1081 ábrával. (Ráth Károly ajándékai.)

Voigt B. F. weimári czég kiadványai.

20. Kosárfonó rajzatlasz. (Afh. Vorlagen für Korbflechter.)
21. Polgári butorzatok rajzgyüjteménye. (Schaupert: Zimmer-Einrichtungen. Entwürfe in bürgerlicher Ausstattung.
22. Butor-tervezetek a polgári lakberendezés minden ágából. (Graef: Der Möbeltischler für das bürgerliche Wohnhaus in allen seinen Räumen.)
23. Szobadiszitési kárpitos-munkák rajzgyüjteménye. (Reichenau: Der Tapezierer als Zimmer-Decorateur.)
24. Templomi berendezések az asztalosság köréből I. II. (Graef: Der innere Ausbau der Kirchen in Tischlerarbeit.)
25. Butordiszitmények és mindennemü fafaragászati munkák rajzatlasza III., IV. (Graef: Musterzeichnungen von Möbelverzierungen und Holzschnitzarbeiten aller Art.)
26. Ujabbkori esztergályos-munkák I., II. (Graef: Der Drechsler der Neuzeit.)
27. Mü- és épületlakatos-munkák rajzgyüjteménye (Böttger: Die Arbeiten des Schlossers I.)
28. Eredeti rajzminták az összes agyag-müiparágak köréből (Niedling: Original-Entwürfe für kunstgeschichtliche Erzeugnisse der gesammten Thonwaarenindustrie.)
29. Rajzatlasz szobafestők számára. (Schaupert: Plafonds-Decorationen.)
30. Városi lakházak és nyaralók tervrajzai (Weichardt: Stadhaus und Villa.)
31. A kerti épitészet rajzkönyve. (Weichardt: Motive zu Garten-Architekturen.)
32. A középkor homokkő-épitészete. (Opderbecke: Die Bauformen des Mittelalters in Sandstein.)
33. Siremlékek újabb rajzkönyve. (Linsenbarth: Moderne Grabdenkmale.)
34. Monogrammkönyv. (Büttgen: Monogrammbuch.)

Szakkönyvek magyar nyelven.

35—37. *Frecskay:* Mesterségek könyvtára: I. épületasztalosság, II. butor-asztalosság, III. kádárság.

38. Találmányok könyve. (I—IV.)

39. *Kubinyi:* A háziipar könyve.

40. *Gonda:* Építési tanácsadó.

41. *Lázár:* Talaj- és növénymüvelő-gépek.

42. *Táborszky:* Gőzkazánok.

43. *Thomas*, Pozsony: Legnevezetesebb találmányok könyve. (I—II.)

44. *Ballagi Béla:* Az 1884-ki ipartörvény magyarázata.

45. *Dr. Herich Károly:* Iparművészeti Tanulmányok.

46. *Gelléri Mór:* Kiállitások története, fejlődése és jövendőbeli rendszeresitése.

47. *Ráth Károly:* A magyar iparkiállitások multban és jövőben.

48. „Oroszország ipari fejlődése".

49. *Mudrony Soma:* Iparpolitikai tanulmányok.

50. Az 1885. évi orsz. kiállitás katalogusainak gyüjteménye, 38 füzet. (Dr. *Schnierer Gyula* ministeri tanácsos ajándéka.)

51. *Ballagi:* magyar-német és német-magyar nagy szótár. V. kiadás 1881.

XIII. Beszerzési források.

Bel- és külföldi képes árjegyzekek és katalogusok. (5—600 példány.)

1. Vegyészeti termékek, festékek, fénymázak, enyvek s egyéb ipari segédanyagok.
2. Kőnemüek, czement stb., agyag- és üveggyártmányok ipari czélokra.
3. Öntvények, épület- és butorvasalások, réz, bronz s egyéb fémgyártmányok, lámpák, késes munkák stb.
4. Fa-iparczikkek és félgyártmányok, butorok, butor-részletek és díszitmények, esztergályos czikkek stb.
5. Bőr és bőr-iparczikkek, szíjgyártó, nyerges, bőröndös árúk stb.
6. Papir és papiráruk.
7. Szövészeti nyers anyagok, kötélárúk, paszomány-czikkek.

8. Műszerek, mérlegek, órák.
9. Építési fedő- és egyéb anyagok és berendezési tárgyak, fütő, világitó, szellőző készülékek stb.
10. Járművek.
11. Ipari munkagépek és szerszámok a nálunk honos valamennyi kézműiparág számára.
12. Mezőgazdasági és kertészeti gépek és eszközök.
13. Borászati, tejgazdasági és háztartási eszközök
14. Tüzoltó-eszközök és felszerelések.
15. Iskolai felszerelések, taneszközök.

A felajánlott gyüjteményi tárgyakat utólagosan beküldeni igérkeztek a következő czégek.

315. **Abeles Adolf** bőrgyáros, Ó-Buda.
316. **Adler Lajos** lakatos, Budapest. (Pántok.)
317. **Aradi ipartestület.**
318. **Asbest-árúgyár** (gróf Westphalen Rudolf), Liesing.
319. **Bánfi-hunyadi gyermekjátékipar-tanműhely.** (A tanmenetet feltüntető gyüjtemény kiegészitése.)
320. **Billein Sámuel** kádár, Budapest.
321. **Cser János** kaptafavágó, Budapest.
322. **Czipészeti szakiskola,** Bécs. (Gipszminták.)
323. **Osztrák fegyvergyár részvény-társaság,** Steyr. (Kropatschek-féle ismétlő-fegyver összes alkatrészei.)
324. **Fischer Ignácz** majolika-gyáros, Budapest.
325. **Fodor Kálmán** papir-dobozgyáros, Budapest.
326. **Forgó István** üvegedzési és festészeti intézete, Budapest.
327. **Fuchs G.**, Budapest. (Százados mérleg-minta.)
328. **Gallauner Károly** szerkovács, Budapest.
329. **Glück H.** dobozgyáros, Budapest.
330. **Graf Ede** czipész, Budapest.
331. **Grüllemayer József** fémöntődéje, Bécs.
332. **Haas Fülöp és fia** butorszövetgyára Aranyos-Maróthon.
333. **Első magyar jalousie-gyár,** Budapest.
334. **Kirner József** puskaműves, Budapest.
335. **Krolupper József** vasuti-lámpa gyáros, Budapest.

336. **Kulcsár Károly** rézöntő, Miskolcz.
337. **Korompay Ágoston** lakatos, Budapest.
338. **Krompach-hernádi vasmű részvény-társaság.**
339. **Koll A. fia** vegyészeti és festék-gyáros, Barmen.
340. **Makláry Gyula** festékgyáros, Budapest.
341. **Milassin Károly** rézműves és lemezelő, Budapest.
342. **Pippán Nándor** sarkantyús, Budapest.
343. **Pigler Lipót** lemezelő, Budapest.
344. **Prokop Ferencz** pénzszekrény-gyáros, Budapest.
345. **Polgári iskolával kapcsolatos lakatos-tanműhely,** S.-Szt.-György.
346. **Schnabel Frigyes** pénzszekrény-gyáros, Budapest.
347. **Schmitt Adolf és társa** bőr-hadfelszerelési gyártelepe, Budapest.
348. **Sükös Bálint** lakatos, Bécs.
349. **Szabó Samu** lakatos, Győr.
350. **Szladeky Ignácz** pénzszekrény-gyáros, Budapest.
351. **Szopkó Mihály** kaptafavágó, Budapest.
352. **Szoyka Antal** rézgombgyáros, Budapest.
353. **Tausig József** aranyozó, Budapest.
354. **Tajcsik Mátyás** szerkovács, Kecskemét. (Gazdasági mérleg.)
355. **Troeger & Bücking** levonókép (matricz)-gyáros, Nürnberg.
356. **Vaczula Antal** csattos, Budapest.
357. **Weisz D.** sodronyszövet és gépgyáros, Budapest. (Ványoló-gép.)
358. **Wolfner Gyula és társa** bőrgyár, Ujpest.
359. **Wallerstein József** gyermek-lábbeliszár gyáros, Reichenberg (Csehország).
360. **Zsigmondi Károly** kocsigyáros, Budapest.

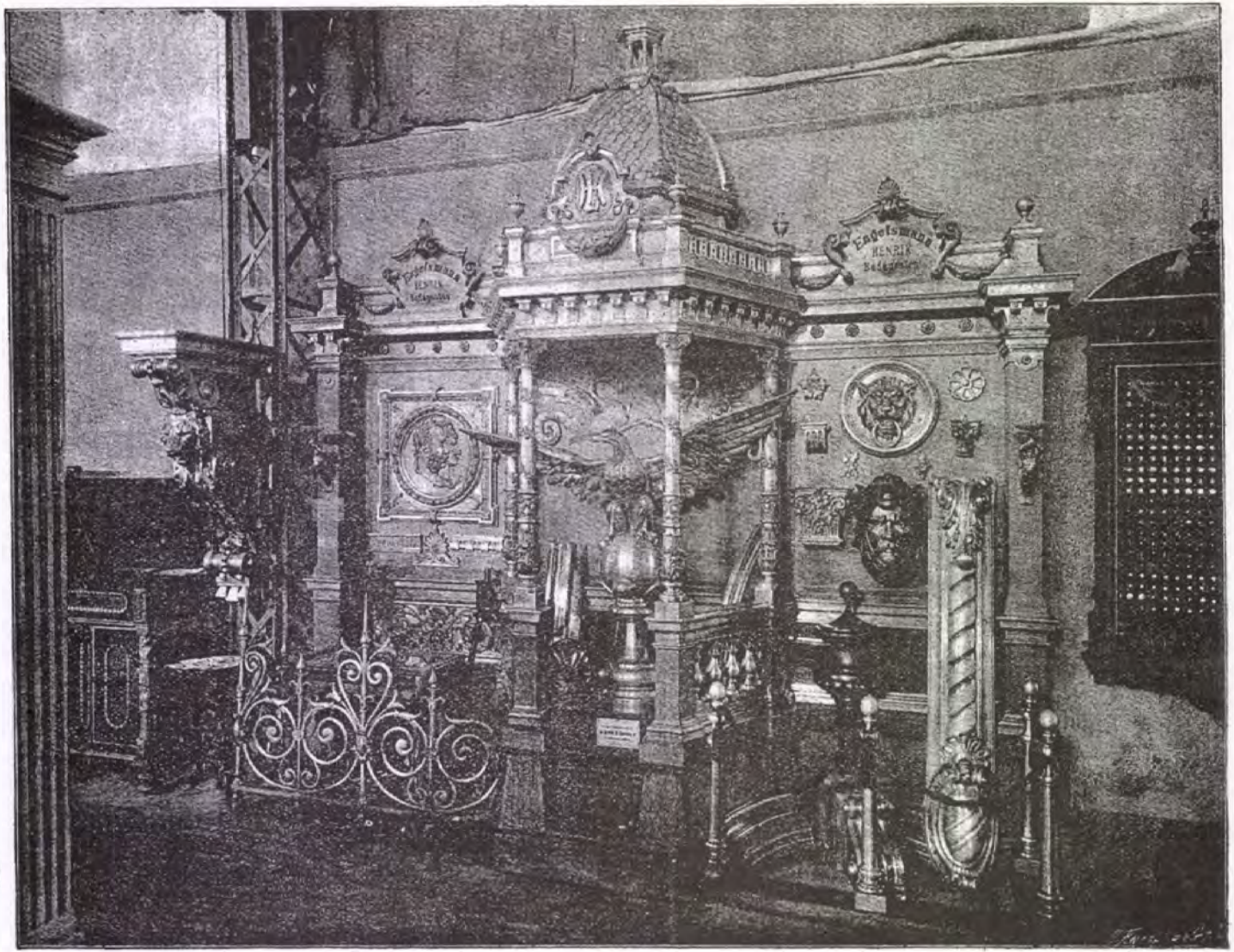

BUDAPEST.
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.
1886.

I. tábla

katalogusszám 9.

katalogusszám 10.

katalogusszám 11.

katalogusszám 12.

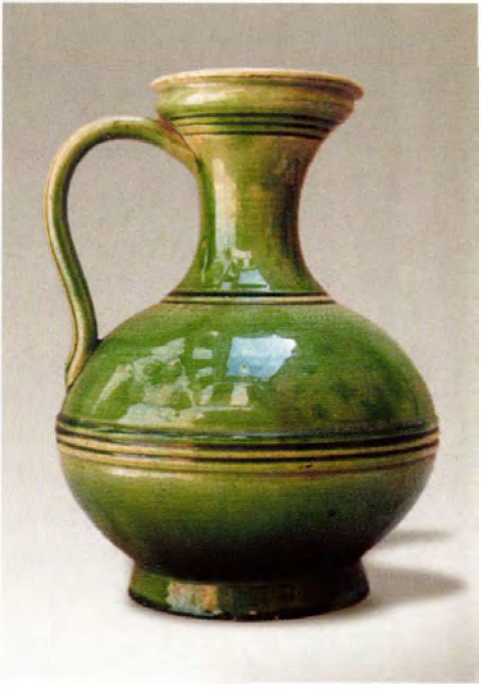

II. tábla

katalogusszám 15.

katalogusszám 16.

katalogusszám 17.

III. tábla

katalogusszám 18.

katalogusszám 19.

katalogusszám 20.

katalogusszám 22.

IV. tábla

katalogusszám 23.

katalogusszám 25.

katalogusszám 26.

katalogusszám 27.

V. tábla

katalogusszám 28.

katalogusszám 30.

katalogusszám 31.

katalogusszám 32.

VI. tábla

katalogusszám 33.

katalogusszám 34.

katalogusszám 35.

katalogusszám 36.

VII. tábla

katalogusszám 38.

katalogusszám 39.

katalogusszám 41.

VIII. tábla

katalogusszám 42.

katalogusszám 43.

katalogusszám 44.

katalogusszám 45.

IX. tábla

katalogusszám 47.

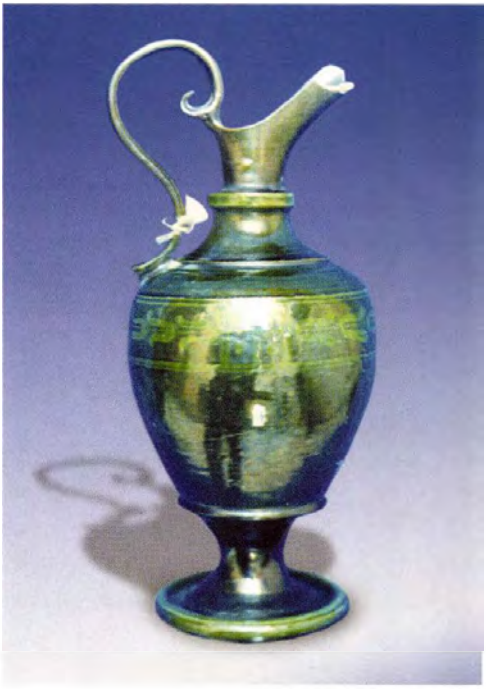

katalogusszám 48.

katalogusszám 49.

katalogusszám 50.

X. tábla

katalogusszám 51.

katalogusszám 52.

katalogusszám 53.

katalogusszám 54.

XI. tábla

katalogusszám 55.

katalogusszám 56.

katalogusszám 57.

katalogusszám 58.

XII. tábla

katalogusszám 59.

katalogusszám 60.

katalogusszám 61.

katalogusszám 62.

XIII. tábla

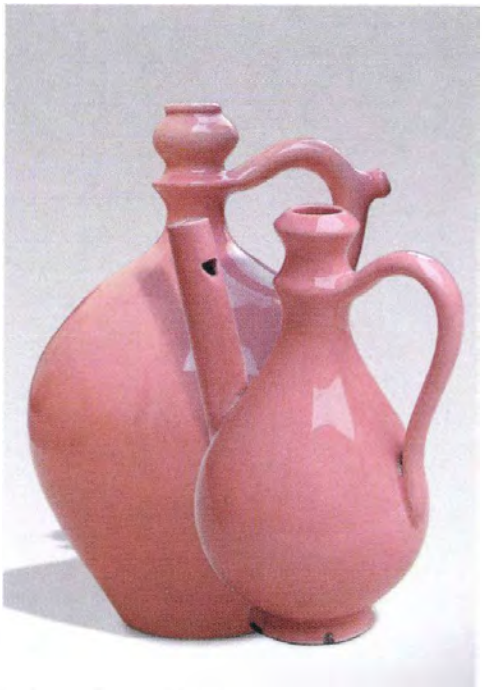

katalogusszám 63-64.

katalogusszám 55.

katalogusszám 68.

katalogusszám 69.

XIV. tábla

katalogusszám 72.

katalogusszám 74.

katalogusszám 76.

katalogusszám 77.

XV. tábla

katalogusszám 79, 80, 81.

katalogusszám 142, 143.

katalogusszám 144, 145.

XVI. tábla

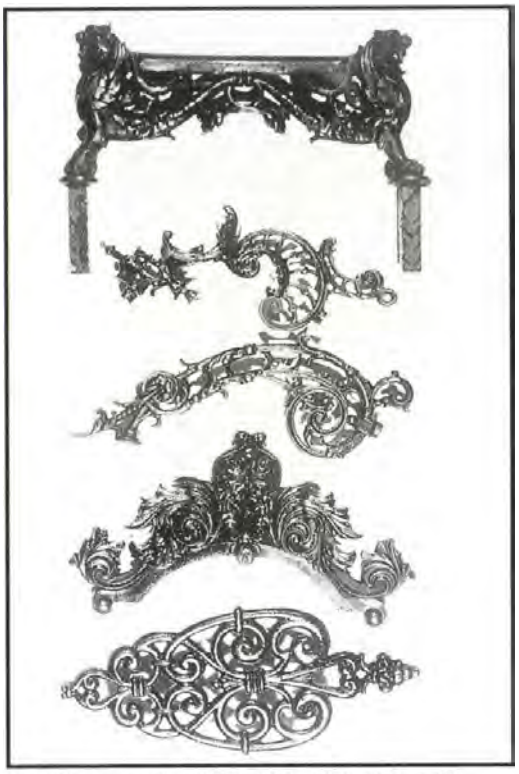

katalogusszám 105, 106, 107, 108, 110.

katalogusszám 111.

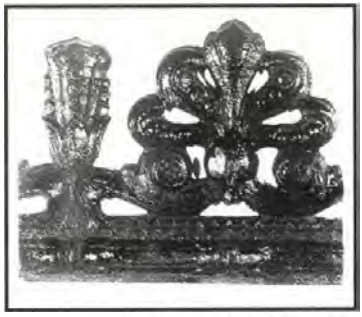

katalogusszám 112.

katalogusszám 117.

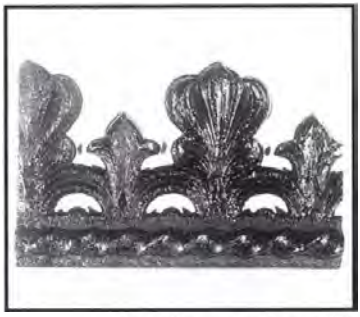

katalogusszám 113.

katalogusszám 116.

XVII. tábla

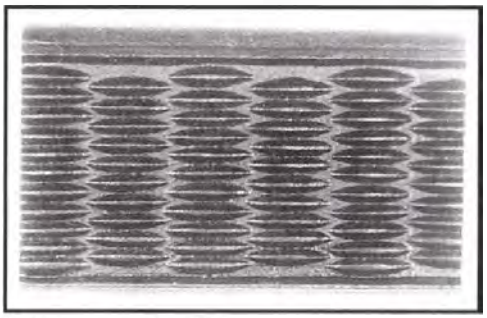

katalogusszám 124.

katalogusszám 125.

katalogusszám 126.

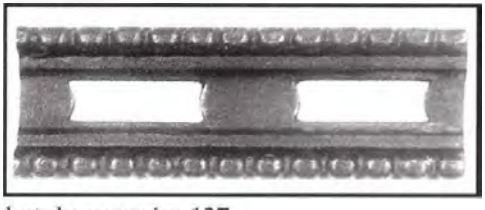

katalogusszám 127.
katalogusszám 128.

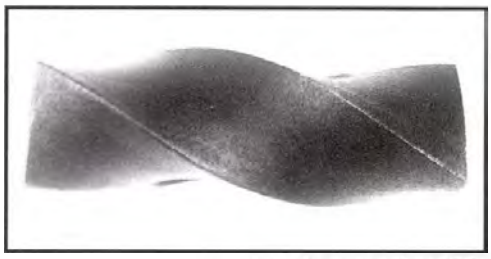

katalogusszám 133.

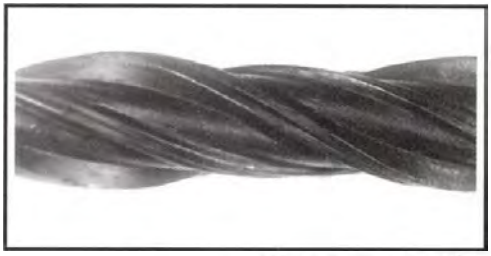

katalogusszám 134.

katalogusszám 135.

katalogusszám 136.
katalogusszám 137.

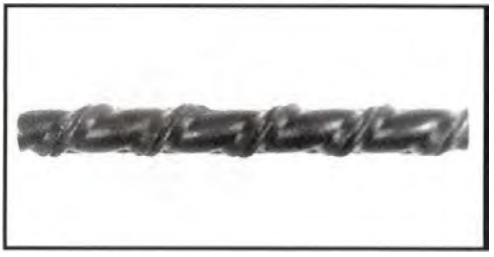

XVIII. tábla

katalogusszám 151.

katalogusszám 152, 153.

katalogusszám 154, 155.

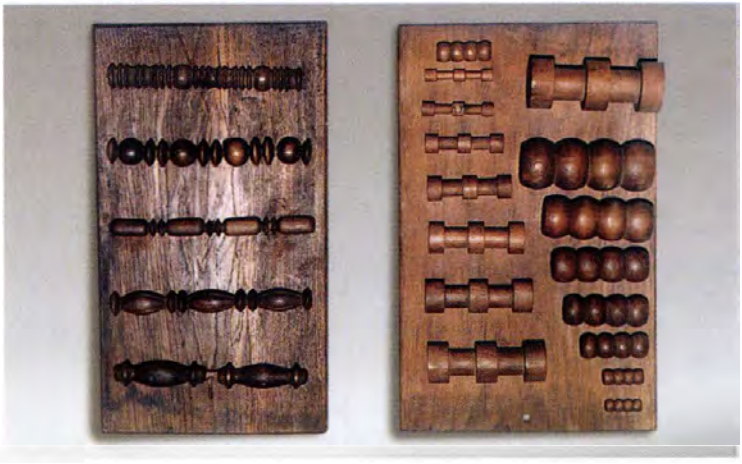

XIX. tábla

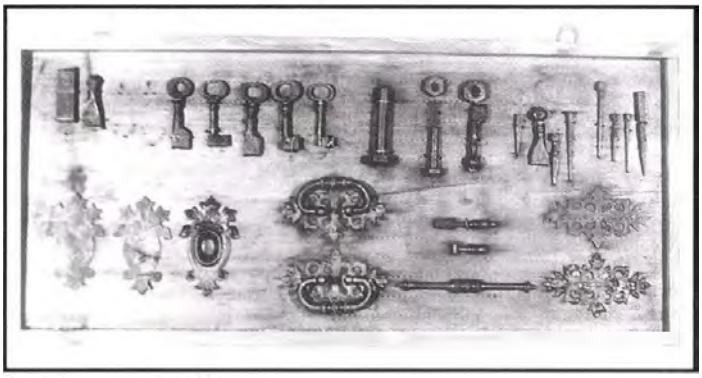

katalogusszám 104.

katalogusszám 103.

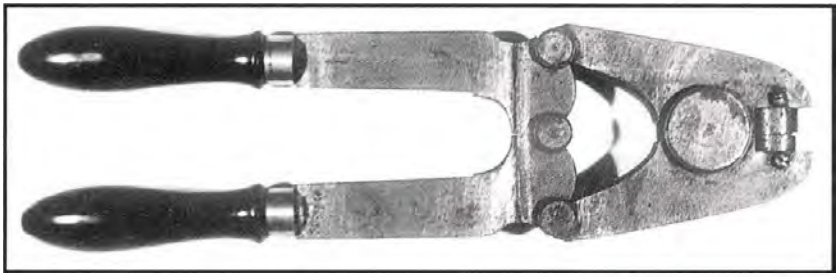

katalogusszám 164.

katalogusszám 162.

katalogusszám 169.

XX. tábla

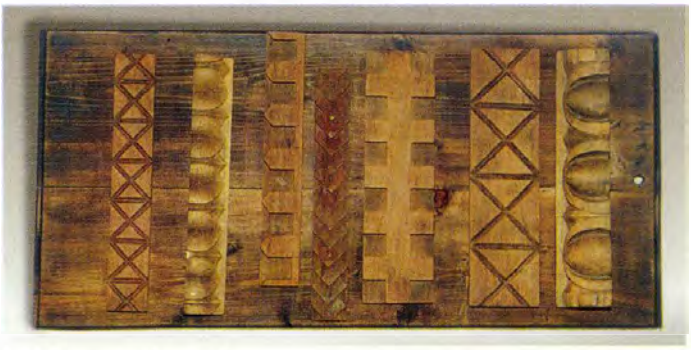

katalogusszám 161.

katalogusszám 150.

katalogusszám 163.

katalogusszám 195.

XXI. tábla

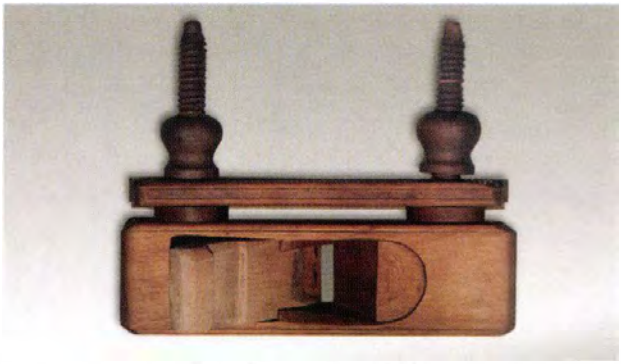

katalogusszám 180.

katalogusszám 170, 171, 172.

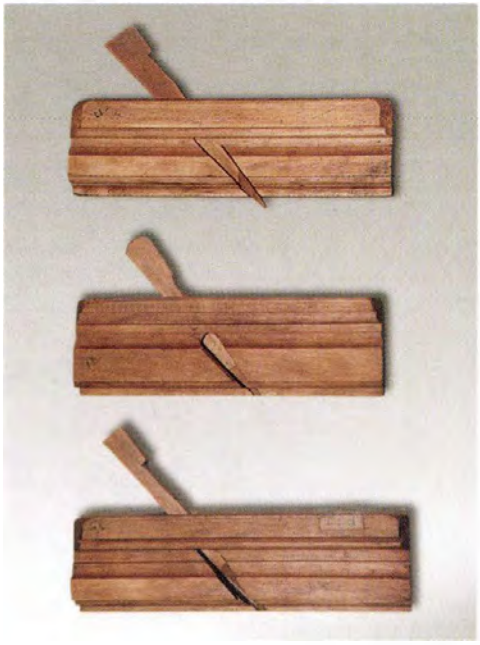

katalogusszám 176, 177.

katalogusszám 173.

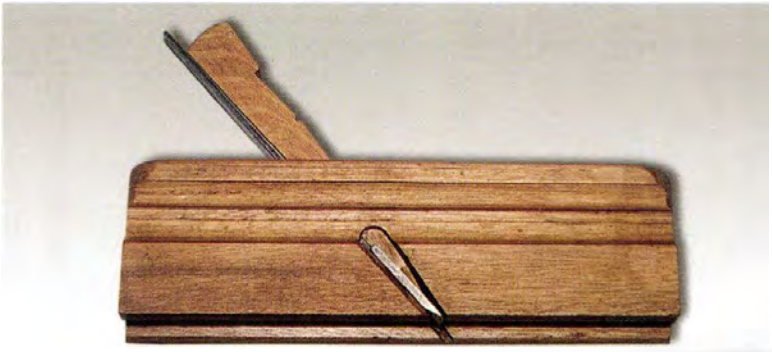

XXII. tábla

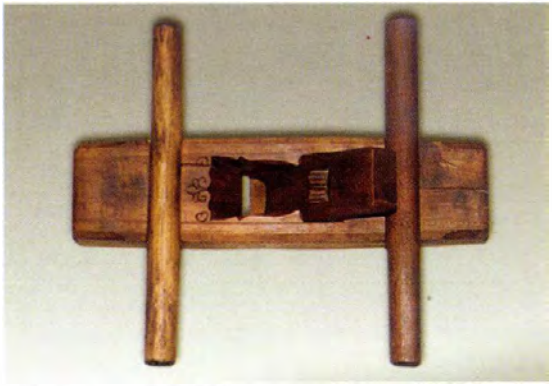

katalogusszám 183.

katalogusszám 192.

katalogusszám 185, 186.

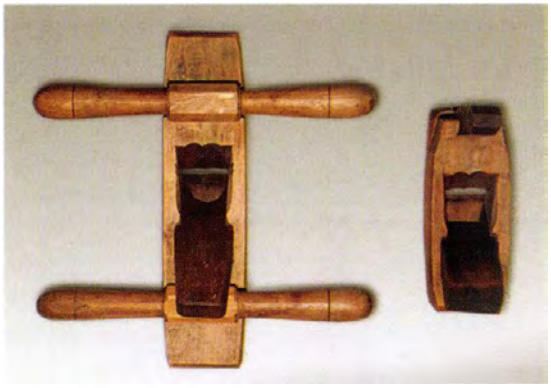

katalogusszám 193.

katalogusszám 184.

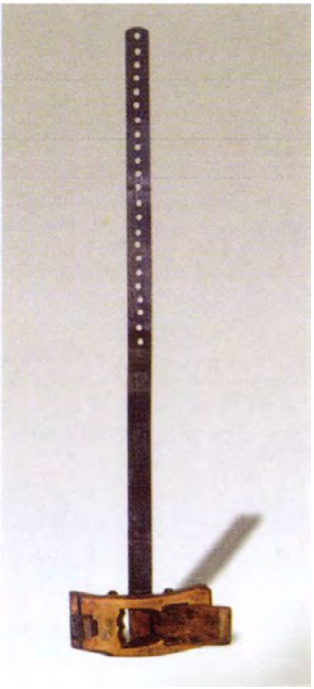

XXIII. tábla

katalogusszám 196.

katalogusszám 197.

katalogusszám 198.

katalogusszám 199.

XXIV. tábla

katalogusszám 201.

katalogusszám 204.

katalogusszám 205.

katalogusszám 206.

XXV. tábla

katalogusszám 208.

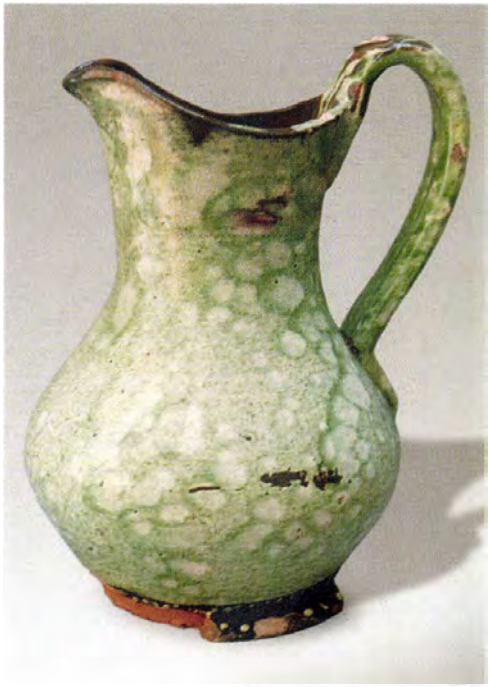

katalogusszám 210.

katalogusszám 211.

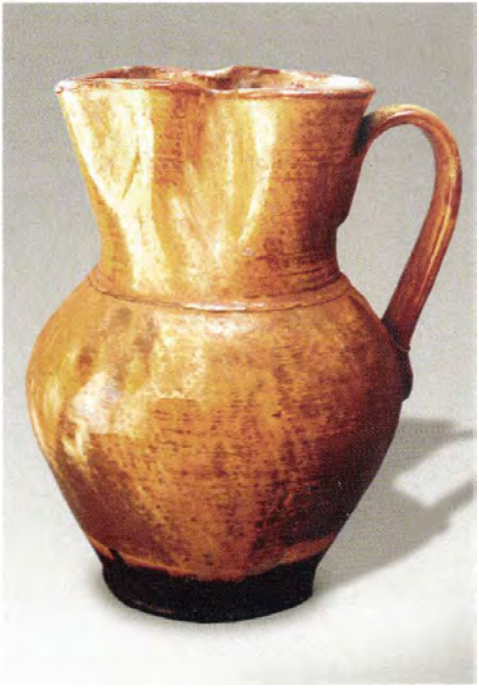

katalogusszám 212.

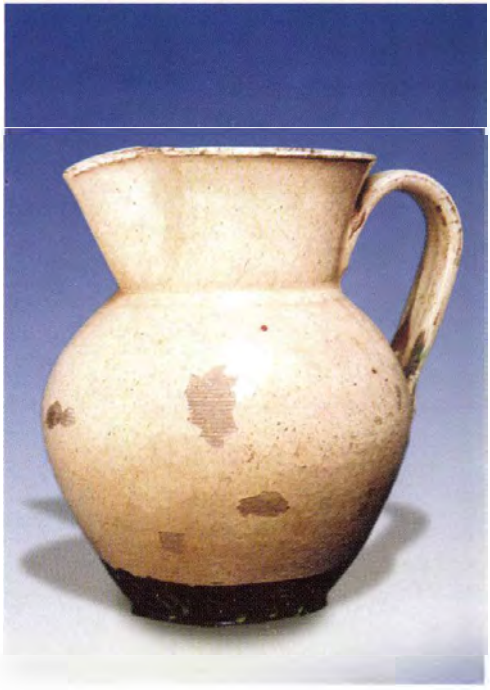

XXVI. tábla

katalogusszám 214.

katalogusszám 215.

katalogusszám 216.

katalogusszám 217.

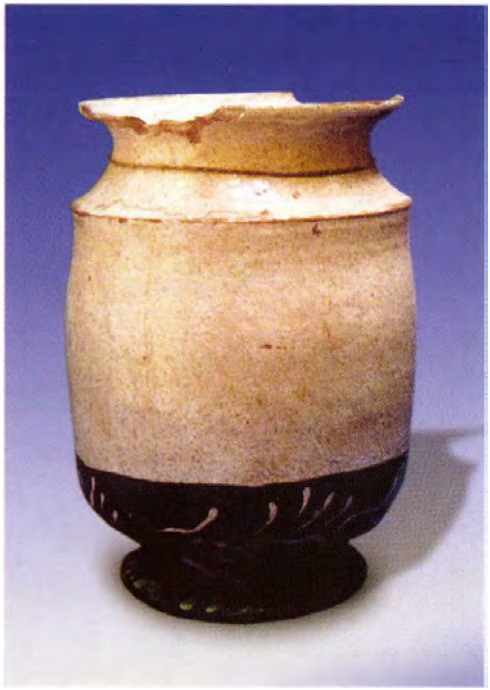

XXVII. tábla

katalogusszám 218.

katalogusszám 219.

katalogusszám 220.

katalogusszám 222.

XXVIII. tábla

katalogusszám 223.

katalogusszám 228.

katalogusszám 237.

katalogusszám 240.

XXIX. tábla

katalogusszám 234.

katalogusszám 235.

katalogusszám 239.

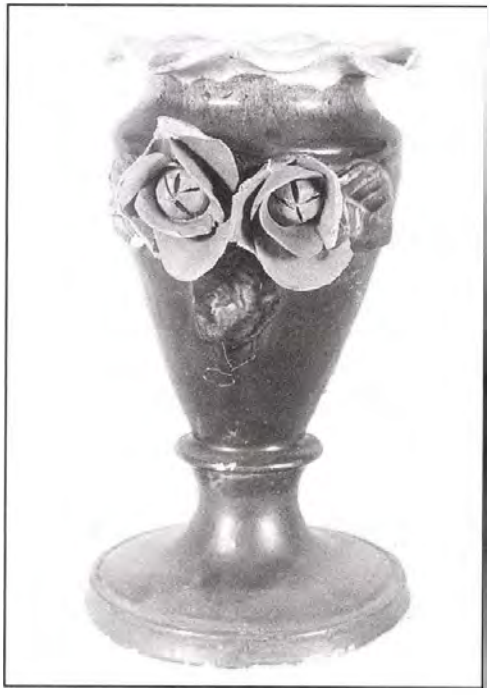

katalogusszám 241.

XXX. tábla

katalogusszám 242.

katalogusszám 243.

katalogusszám 244.

katalogusszám 245.

XXXI. tábla

katalogusszám 246.

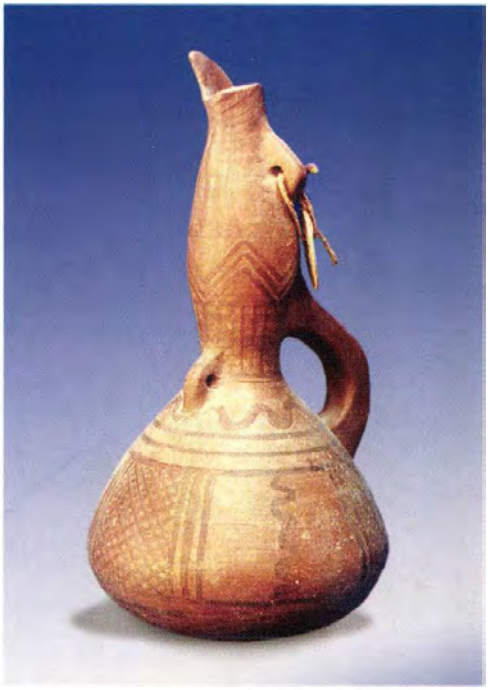

katalogusszám 247.

katalogusszám 248.

katalogusszám 259.

XXXII. tábla

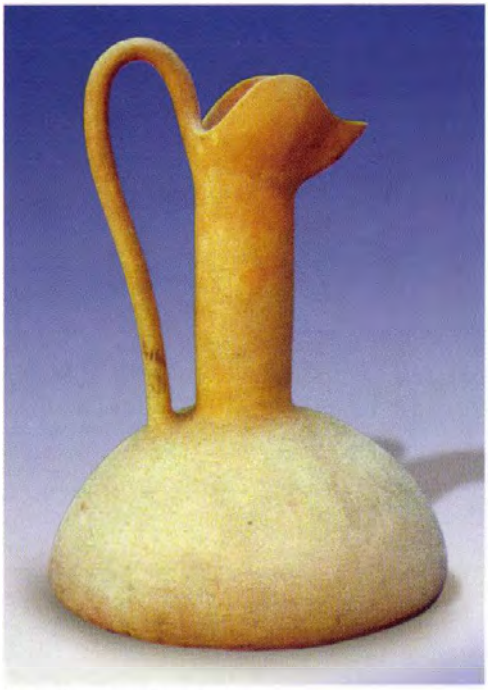

katalogusszám 256.

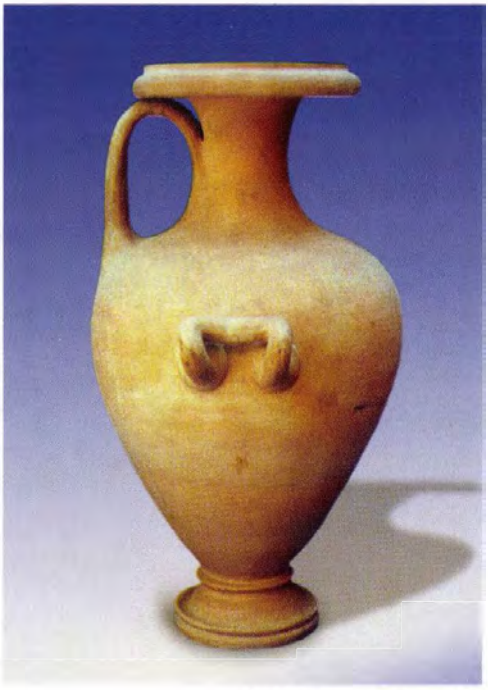

katalogusszám 251.

katalogusszám 254.

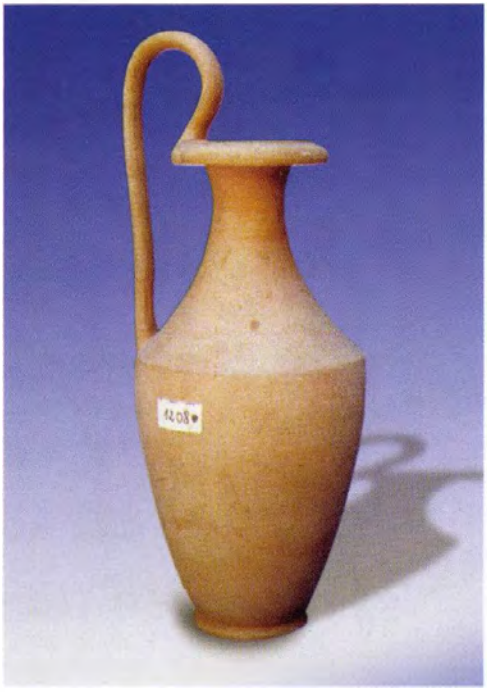

katalogusszám 255.

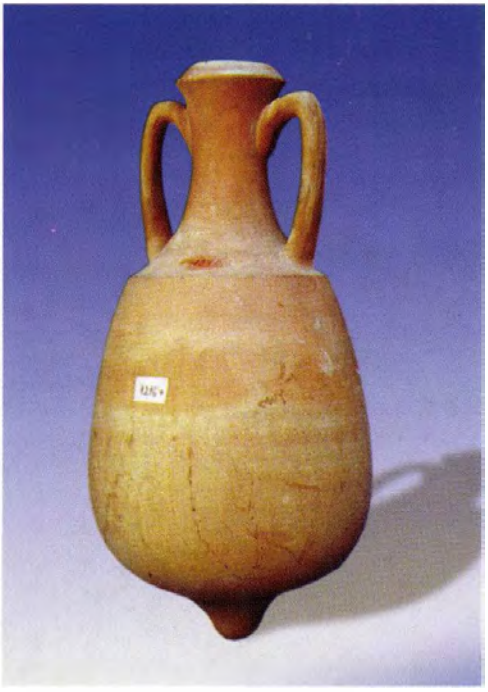

XXXIII. tábla

katalogusszám 261.

katalogusszám 262.

katalogusszám 264.

katalogusszám 263.

XXXIV. tábla

katalogusszám 265.

katalogusszám 267.

katalogusszám 269.

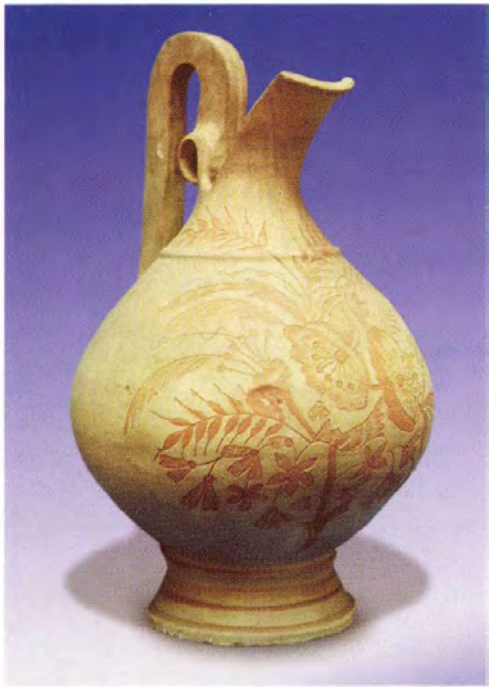

katalogusszám 270.

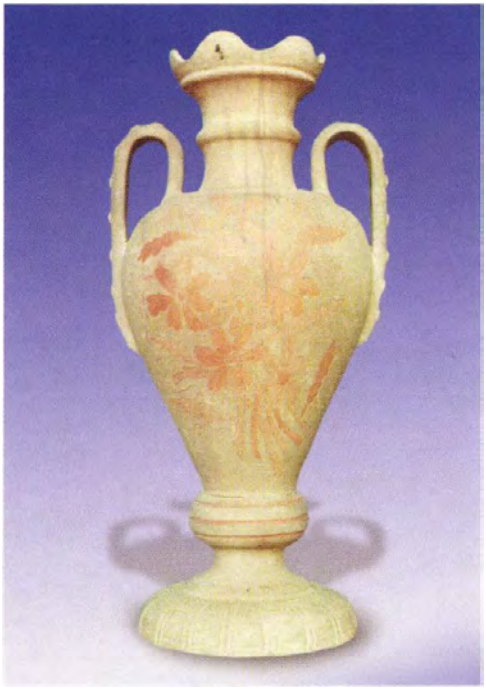

XXXV. tábla

katalogusszám 271.

katalogusszám 273.

katalogusszám 274.

katalogusszám 277.

XXXVI. tábla

katalogusszám 299.

katalogusszám 300.

katalogusszám 301.

katalogusszám 302.

XXXVII. tábla

katalogusszám 305.

katalogusszám 306.

katalogusszám 307.

katalogusszám 308.

XXXVIII. tábla

katalogusszám 309.

katalogusszám 310.

katalogusszám 311.

katalogusszám 313.

XXXIX. tábla

katalogusszám 314.

katalogusszám 315.

katalogusszám 316.

katalogusszám 317.

XL. tábla

katalogusszám 318.

katalogusszám 318-a.

katalogusszám 319.

katalogusszám 320.

XLI. tábla

katalogusszám 321.

katalogusszám 322.

katalogusszám 323.

katalogusszám 324.

XLII. tábla

A Székelyföldi Iparmúzeum homlokzati szoborcsoportja

Attila, Magyarország és Erdély allegorikus nőalakjaival

XLIII. tábla

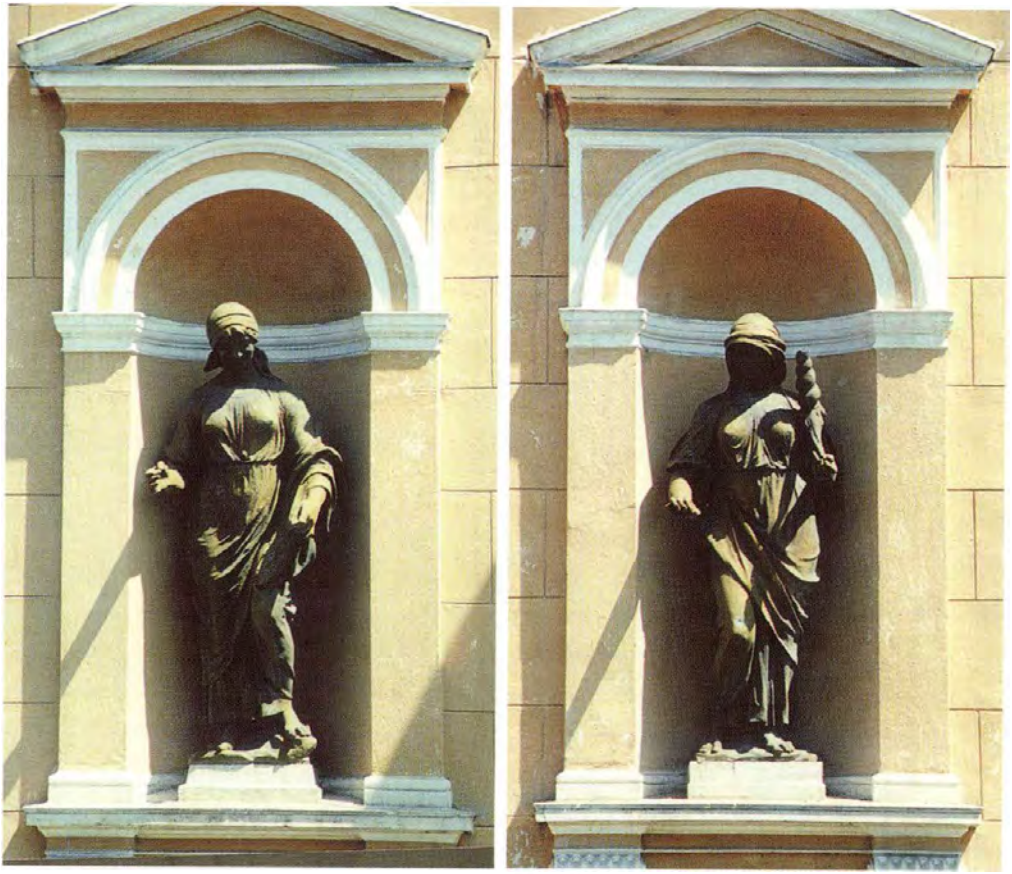

A szövés és a fonás allegorikus nőalakjai

A Székelyföldi Iparmúzeum homlokzata (részlet)

XLIV. tábla

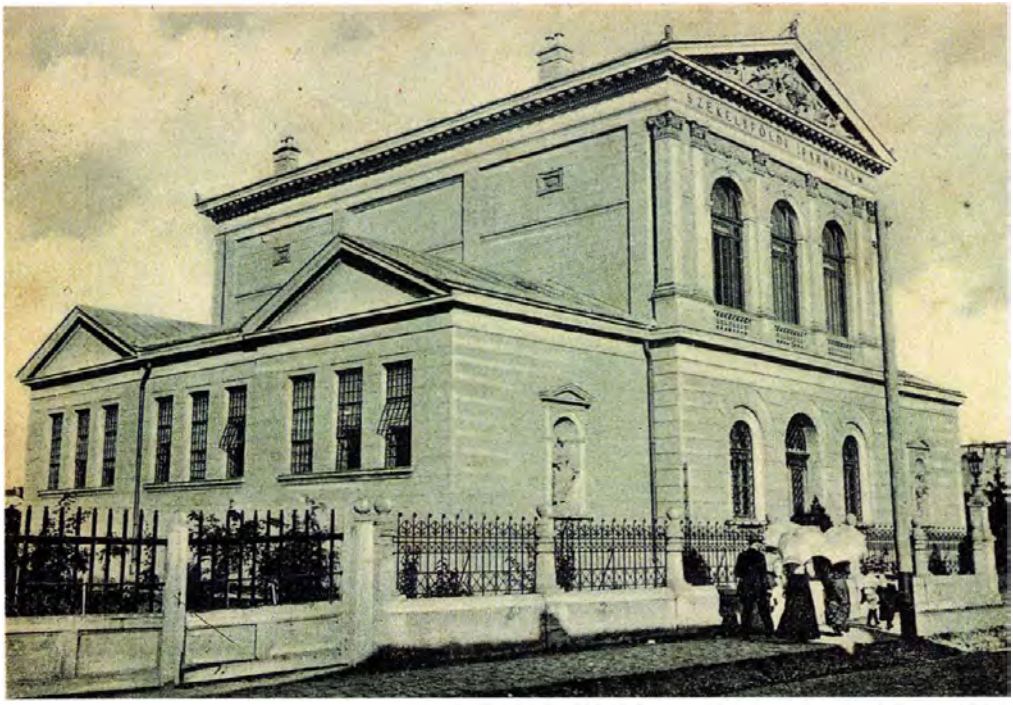

A Székelyföldi Iparmúzeum a századfordulón

(korabeli képeslapok Csepreghy András gyüjteményéből)

Időszakos kiállítás a Székelyföldi Iparmúzeumban

Interieur kiállitás Marosvásárhelyt. Thorockay Wigand E.: Leányszoba imazsámollyal.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK JEGYZÉKE

BENKŐ JÓZSEF: *Transilvania specialis. Erdély földje és népe.* Fordította, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Szabó György. I-II., Bukarest–Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 1999.

BENKŐ KÁROLY: *Marosvásárhely sz. kir. város leírása 1862-ben*; Szerkesztette, a tanulmányt írta és jegyzetekkel ellátta Pál-Antal Sándor, Mentor Kiadó, 2001.

BÓNIS JOHANNA, GAÁL KORNÉLIA: *A Székelyföldi Iparmúzeum.* = *Népújság Kalendárium*, Marosvásárhely, 1996.

BÓNIS JOHANNA: Muzeul Secuiesc de Artă Industrială din Târgu Mureș și colecția lui. = *Acta Musei Napocensis*, XXXVII, 2003.

BUGET. GEN.: *Primăria municip. Târgu Mureș. Bugetul general de venituri și cheltuieli pe exercițiul 1926.* Tg. Mureș, 1926; *Idem pe 1927.* Tg. Mureș, 1927.; *Idem pe 1928.* Tg. Mureș, 1928; *Idem pe 1929.* Tg. Mureș, 1929; *Idem pe 1930.* Tg. Mureș, 1930; *Idem pe 1933.* Tg. Mureș, 1933.

BUNTA MAGDA: *Az erdélyi habán kerámia.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

CSUPOR ISTVÁN, CSUPORNÉ ANGYAL ZSUZSA: *Fazekaskönyv.* Megjelent a *Jelenlévő múlt* sorozatban, Planétás Kiadó, Budapest, 1998.

DEÉ NAGY ANIKÓ: *A könyvtáralapító Teleki Sámuel.* Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 1997.

DEÉ NAGY ANIKÓ: Marosvásárhely könyves múltjából = Pál-Antal S., Szabó M. (szerk.): *Marosvásárhely történetéből.* Mentor Kiadó, 1999.

DOMANOVSZKY GYÖRGY: *Magyar népi kerámia.* Corvina Kiadó, Budapest, 1968.

ERDÉLY RÖVID TÖRTÉNETE. 2. kiadás. Főszerk. Köpeczi Béla, szerk. Barta Gábor. Budapest. Akadémiai Kiadó, 1993.

ERDÉLYI TÖRTÉNELMI MÚZEUM, KOLOZSVÁR: *Értesítő a marosvásárhelyi állami fa- és fémipari szakiskola és a vele kapcsolatos építő- és agyagipari tanfolyamok ... tanévi működéséről.* Marosvásárhely. I–IV. sz. Marosvásárhely, 1893–1896.

ERDÉLYI TÖRTÉNELMI MÚZEUM, KOLOZSVÁR: *Értesítő a marosvásárhelyi magyar kir. állami fa- és fémipari szakiskola és a vele kapcsolatos építő- és agyagipari tanfolyamok ... tanévi működéséről.* V. sz. Marosvásárhely, 1897.

ERDÉLYI TÖRTÉNELMI MÚZEUM, KOLOZSVÁR: *Értesítő a marosvásárhelyi magyar kir. állami fa- és fémipari szakiskola és a vele kapcsolatos építő-ipari tanfolyam ... tanévi működéséről.* VI., VII. sz. Marosvásárhely, 1898, 1899.

MV. FA- ÉS FÉMIP. SZAKISK.: *A marosvásárhelyi m. kir. állami fa- és fémipari szakiskola és a vele kapcsolatos tanfolyamok értesítője az ... iskolai évről.* XIII–XXIV. Marosvásárhely, 1904–1916.

F. CSANAK DÓRA: *Két korszak határán.* Teleki József, a hagyományőrző és felvilágosult gondolkodó. Budapest, 1983.

FERICSÁN KÁLMÁN: *Ősi fának ága-boga. A középszintű iparoktatási szervezet kialakulása és fejlődése Magyarországon.* Budapest – Pécs, 1999. (http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/pedagog/nevtort/osifa/html/osifa01.htm)

GAÁL KORNÉLIA: *A Székelyföldi Iparmúzeum Marosvásárhelyt* = Marosvásárhely történetéből. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1999.

GAZDA ENIKŐ: *Háromszéki fazekasközpontok* = Fazekas központok Délkelet-Erdélyben, Kiállítási katalógus. I. köt. Sepsiszentgyörgy, 1997–1998. 47–82. p.

GELLÉRI MÓR: *A kiállítások története, fejlődése és jövendőbeli rendszeresítése.* Írta Gelléri Mór. Budapest, Dobrowsky és Franke Kiadó, 1885.

GELLÉRI MÓR: *A magyar ipar úttörői. Élet- és jellemrajzok.* A magyar iparos-ifjúság buzdítására írta Gelléri Mór; Budapest, Dobrowsky és Franke kiadása, 1887.

GERLÓCZY KÁROLY: *A magyarországi közművelődési egyesületek élete – A közművelődési egyesületek első congressusa elé.* Budapest, 1887.

GERLÓCZY KÁROLY: *A kézművesség jövő alakulása. A kis ipar jövője.* Írta: Gerster Miklós, kir. iparfelügyelő; előszóval ellátta: Szterényi József, miniszteri tanácsos. Kiadja: A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szakmai alapja, Szeged, 1901.

ISMERTETŐ, MmM. kiáll. – DRAGOMÁN PÁL, PLOIEȘTEANU MARIA, ZRINYI ENDRE: *A Marosvásárhelyi Megyei Múzeum történelmi kiállításának ismertetője.* Marosvásárhely, 1970.

JELENTÉS MV. KERSK. IP. KAM. – *Jelentés a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara kerületének 1906. évi közgazdasági viszonyairól. Kiadja a Kereskedelmi és Iparkamara.* Marosvásárhely, 1907.

KATALÓGUS: *Az 1886. június 27-én Marosvásárhelyt megnyitott Székelyföldi Iparmúzeum ideiglenes Katalógusa.* Szerkesztette Ráth Károly, Budapest, 1886. M. m. M., lsz. 5343.

KATONA IMRE: Zsolnay Vilmos. *Szemtől szembe.* Gondolat, Budapest, 1977.

KATONA IMRE: *A habán kerámia Magyarországon.* Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1974.

KATONA IMRE: *A magyar kerámia és porcelán.* Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1978.

KELEMEN LAJOS: *Pákei Lajos* = *Művészettörténeti tanulmányok. II.*, Kriterion Kiadó, Bukarest, 1982.

KISS ISTVÁN – Különlenyomat: Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönyének 1893-ik évfolyamából. *A Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet által*

épített Székelyföldi Iparmúzeum leírása. Épült 1890 – 1893. Tervezte: Kiss István műépítész, műegyetemi magántanár. Budapest, 1893.

KOLOZSVÁRI NÉPRAJZI MÚZEUM – Kv-i Teh. Ipm., 1888: *A kolozsvári „Erdélyrészi technológiai iparmúzeum" történelme* (1882–1888). A felügyelő bizottság megbízásából: Az igazgatóság. Gámán kiad. 1888, Kolozsvár.

MAROS-TORDA: *Maros-Torda*: II. évf.

MAROSVIDÉK: *Marosvidék. Marostorda megye és Marosvásárhely sz. Kir. Város társadalmi, közművelődési és közgazdasági érdekeit képviselő vegyes tartalmú hetiközlöny.* XVI., XVII., XVIII., XIX., XX., XXII., XXIII., XXIV. évf.

M. M. M. NÉPRJ. OSZT.: Maros Megyei Múzeum – Néprajzi Osztály

M. M. M. TÖRT. KIÁLL.: A Marosvásárhelyi Megyei Múzeum történeti kiállításának ismertetője. Marosvásárhely, 1970.

M. M. M. TÖRT. OSZT.: Maros Megyei Múzeum – Történelmi Osztály

MOL, TÖR. HAT.: Magyar Országos Levéltár, Törvényhatósági iratok

MV. FA. FÉ. É.: *A Marosvásárhelyi M. Kir. Állami Fa- és Fémipari szakiskola értesítője az 1905–1906. évre.* Marosvásárhely, 1906, 5–6.

MVHELY. KÖLTSGV. ELŐIRÁNYZT. *Maros-Vásárhely szab. Kir. város 1904. évi költségvetési előirányzata.* Marosvásárhely, 1903. *Ua. 1906. évre.* Marosvásárhely, 1905. *Ua. 1908. évre,* Marosvásárhely, 1907. *Ua. 1909. évre,* Marosvásárhely, 1908. *Ua. 1910. évre,* Marosvásárhely, 1909. *Ua. 1911. évre.* Marosvásárhely, 1910. *Ua. 1912. évre.* Marosvásárhely, 1911. *Ua. 1913. évre.* Marosvásárhely, 1912. *Ua. 1914. évre.* Marosvásárhely, 1913. *Ua. 1915. évre.* Marosvásárhely, 1914. *Ua. 1916. évre.* Marosvásárhely, 1915. *Ua. 1917. évre.* Marosvásárhely, 1916.

MV. KERESK. IP. K.: *A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara jelentése kerületének közgazdasági viszonyairól az 1891-ik évben.* Marosvásárhely, 1892. *Ua. az 1892-ik évre.* Marosvásárhely, 1893. *Ua. az 1893-ik évre,* Marosvásárhely, 1894. *Ua. az 1894-ik évre,* Marosvásárhely, 1895. *Ua. az 1896-ik évre,* Marosvásárhely, 1897. *Ua. az 1897-ik évre,* Marosvásárhely, 1898.

MV. KERESK. IP. K. JELENTÉS: *A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara jelentése Marostorda-, Csík-, Háromszék-, Udvarhelyvármegye és Marosvásárhely szab. Kir. város közgazdasági állapotáról az 1912. évben.* Marosvásárhely, 1913.

MV. LVT. KÖZIG. IRATOK: Románia Országos Levéltára Maros megyei Igazgatósága, Marosvásárhely, *Közigazgatási iratok*

MV. LVT. KÖZGY. JGYZK.: Románia Országos Levéltára Maros megyei Igazgatósága, Marosvásárhely, *Törvényhatósági bizottság közgyűlési jegyzőkönyvei*

MV. LVT. M.A.T. NÉPT.: România Országos Levéltára Maros megyei Igazgatósága, Marosvásárhely, *Magyar Autonom Tartomány Néptanácsa. Oktatás- és Művelődési osztály iratai*

MV. LVT. T. IRATOK: România Országos Levéltára Maros megyei Igazgatósága, Marosvásárhely, *Tanácsi iratok tárgymutatója*

MV. TLK.: Marosvásárhelyi Bíróság. Telekkönyv.

MV. KÖLTSÉGVETÉSE: *Marosvásárhely thj. sz. kir. város háztartásának, a tulajdonában és kezelésében álló alapoknak, valamint önálló vagyonkezelésű intézményeinek 1944. évi költségvetése.* Kiadta dr. Májay Ferenc, polgármester. Marosvásárhely, 1943.

OLOSZ KATALIN: *Egy kiállítás emlékképei.* Kiadja a Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2003.

PETREANU, CORIOLAN: *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor.* București. Ed. Cartea românească S. A. 1922.

RÁTH KÁROLY: *A székelyföldi iparmúzeum Marosvásárhelytt. = Székely-Egyleti Képes Naptár az 1889-ik évre.* Budapest, 27–36.

RÓTH EDITH: *Százéves az Állami Kő- és Agyagipari Szakiskola = Fejezetek Székelyudvarhely ipari szakoktatásának múltjából.* Infopress Rt. Székelyudvarhely, 2003.

SZABADSÁG III. évf.

SZINNYEI: *Magyar írók élete és munkái*

SZTERÉNYI JÓZSEF: *Az iparoktatás külföldön. I. Ausztria és Baden.* Tanulmány. Írta Szterényi József kir. iparfelügyelő, iparoktatási miniszteri biztos. Budapest, Pesti Könyvnyomda R.T., 1895.

SZTERÉNYI JÓZSEF: *Az iparoktatás Magyarországon.* A kereskedelemügyi m. kir. miniszter megbízásából írta Szterényi József, Budapest, Pesti Könyvnyomda R. T., 1897.

SZTERÉNYI JÓZSEF: *Az iparoktatás az 1899–1901. években.* Kiadja a Kereskedelemügyi M. Kir. Miniszter. Budapest, 1901.

1909 Az új ipartörvény-tervezet jogi főkérdéseinek jogászegyleti tárgyalása. I. Füzet. A munkaviszony általános feltételeit szabályozó szerződés. Szterényi József államtitkár bevezető előadása = Magyar jogászegyleti értekezések. Szerk. Dr. Szladits Károly, a Magyar Jogászegylet titkára. Bp., 1909.

VASÁRNAPI ÚJSÁG, Budapest, 40. évf. 1893.

VEZETŐ TART.MUZ. – DR. DRAGOMÁN PÁL, (Lektor Dr. Székely Zoltán): *Tartományi Múzeum Marosvásárhely. A történeti kiállítás vezetője a népvándorlás koráig bezáróan.* Marosvásárhely, 1958.

VIGH KÁROLY: *Marosvásárhelyi helynevek és földrajzi közszavak.* (Az adatgyűjtést befejezte, az adattárat kiegészítette és a kötetet kiadásra előkészítette Pál-Antal Sándor.) Pallas–Akadémiai Kiadó, Csíkszereda, 1996.

VÖRÖS ZÁSZLÓ, *(Az R.M.P. Magyar Autonom Tartományi Bizottsága és a Tartományi Néptanács lapja).* Marosvásárhely, V., VI., VII., VIII. évf., 1956–1959.

Kiadói tanács:

Gálfalvi György
Kovács András Ferenc
Markó Béla
Vida Gábor

Szerkesztette és a szöveget gondozta Szőcs Katalin
Borítóterv és számítógépes tördelés Biblia Attila
Képfeldolgozás Master Druck, Marosvásárhely
A kiadásért felel Káli Király István
Nyomta a Lyra Kiadó Kft, Marosvásárhelyt
Megjelent 17,75 nyomdai ív terjedelemben
ISBN 973-599-066-0
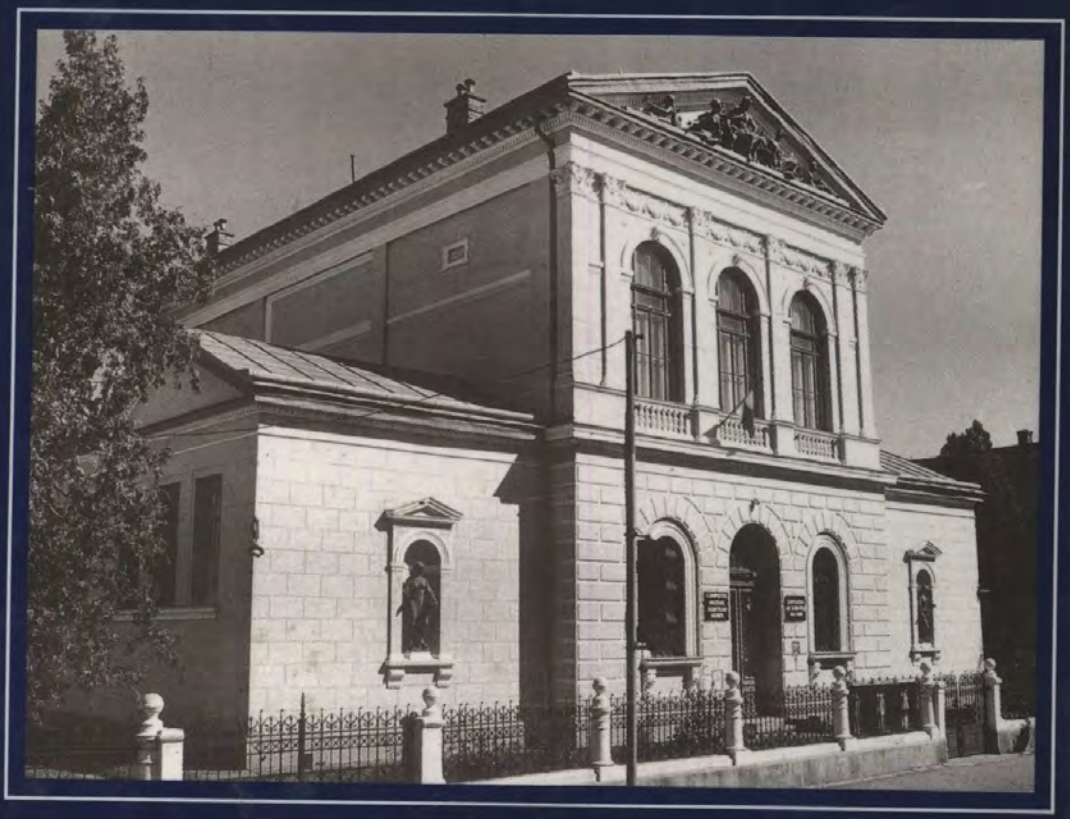
2.E.60.